तैत्तिरीय आरण्यकम्

Colophon

This document was typeset using XƎLaTeX, and uses the Sanskrit 2003 font extensively. It also uses several LaTeX macros designed by *H. L. Prasād*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (`http://www.aupasana.com/`).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from `http://sanskritdocuments.org/` and `https://sa.wikisource.org/`. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (`http://sanskritweb.de/`) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma.
See also `http://stotrasamhita.github.io/about/`

For Personal Use Only
Not For Commercial Printing/Distribution

अनुक्रमणिका

तैत्तिरीय आरण्यकम् 1

प्रथमः प्रश्नः — अरुणप्रश्नः 2

द्वितीयः प्रश्नः 44

तृतीयः प्रश्नः 62

चतुर्थः प्रश्नः 78

पञ्चमः प्रश्नः 105

षष्ठः प्रश्नः 140

सप्तमः प्रश्नः 157

अष्टमः प्रश्नः 164

नवमः प्रश्नः 171

दशमः प्रश्नः 176

चतुर्थः प्रश्नः 202

पञ्चमः प्रश्नः 229

कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीय-काठकम् 264

प्रथमः प्रश्नः 265

द्वितीयः प्रश्नः 281

तृतीयः प्रश्नः 300

॥ तैत्तिरीय आरण्यकम् ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः — अरुणप्रश्नः ॥

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ सस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ सस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु। आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः॥ १॥

अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च। सह सञ्चस्करद्धिया। वाय्वश्वा रश्मिमपतयः। मरीच्यात्मानो अद्रुहः। देवीर्भुवनसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत। महानाम्नीर्महामानाः। महसो महसः स्वः। देवीः पर्जन्यसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत॥ २॥

अपाश्र्युष्णिमपा रक्षः। अपाश्र्युष्णिमपारघम्। अपाघ्रामप

चावर्तिम्। अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताꣳश्च। भुवनं देवसूवरीः। आदित्यानदितिं देवीम्। योनिनोर्ध्वमुदीषत। शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या आप ओषधयः। सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम सन्दृशि॥ ३॥

[१]

स्मृतिः प्रत्यक्षमैतिह्यम्। अनुमानश्चतुष्टयम्। एतैरादित्यमण्डलम्। सर्वैरेव विधास्यते। सूर्यो मरीचिमादत्ते। सर्वस्माद्भुवनादधि। तस्याः पाकविशेषेण। स्मृतं कालविशेषणम्। नदीव प्रभवात्काचित्। अक्षय्यात्स्यन्दते यथा॥ ४॥

तां नद्योऽभि समायन्ति। सोरुः सती न निवर्तते। एवं नानासमुत्थानाः। कालाः संवत्सरꣳ श्रिताः। अणुशश्च महशश्च। सर्वे समवयन्त्रितम्। सतैः सर्वैः समाविष्टः। ऊरुः सन्न निवर्तते। अधिसंवत्सरं विद्यात्। तदेव लक्षणे॥ ५॥

अणुभिश्च महद्भिश्च। समारूढः प्रदृश्यते। संवत्सरः प्रत्यक्षेण। नाधिसत्वः प्रदृश्यते। पटरो विक्लिधः पिङ्गः। एतद्वरुणलक्षणम्। यत्रैतदुपदृश्यते। सहस्रं तत्र नीयते। एकꣳ हि शिरो नाना मुखे।

कृत्स्नं तदृतुलक्षणम्॥ ६॥

उभयतः सप्तेन्द्रियाणि। जल्पितं त्वेव दिह्यते। शुक्लकृष्णे संवत्सरस्य। दक्षिणवामयोः पार्श्वयोः। तस्यैषा भवति। शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत्। विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावः। भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्त्विति। नात्र भुवनम्। न पूषा। न पशवः। नऽऽदित्यः संवत्सर एव प्रत्यक्षेण प्रियतमं विद्यात्। एतद्वै संवत्सरस्य प्रियतमꣳ रूपम्। योऽस्य महानर्थ उत्पत्स्यमानो भवति। इदं पुण्यं कुरुष्वेति। तमाहरणं दद्यात्॥ ७॥

[२]

साकञ्जानाꣳ सप्तथमाहुरेकजम्। षडुद्यमा ऋषयो देवजा इति। तेषामिष्टानि विहितानि धामशः। स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः। को नु मर्या अमिथितः। सखा सखायमब्रवीत्। जहाको अस्मदीषते। यस्तित्याज सखिविद्ꣳ सखायम्। न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति। यदीꣳ शृणोत्यलकꣳ शृणोति॥ ८॥

न हि प्रवेद सुकृतस्य पन्थामिति। ऋतुरृतुना नुद्यमानः।

विनंनादाभिधावः। षष्टिश्च त्रिꣳशंका वल्गाः। शुक्लकृष्णौ च षाष्टिकौ। सारागवस्त्रैर्जरदंक्षः। वसन्तो वसुंभिः सह। संवत्सरस्य सवितुः। प्रैषकृत्प्रथमः स्मृतः। अमूनादयंतेत्यन्यान्॥ ९॥

अमूꣳश्च परिरक्षतः। एता वाचः प्रयुज्यन्ते। यत्रैतदुपदृश्यंते। एतदेव विजानीयात्। प्रमाणं कालपर्यये। विशेषणं तु वक्ष्यामः। ऋतूनां तन्निबोधत। शुक्लवासा रुद्रगणः। ग्रीष्मेणऽऽवर्तते सह। निजहन् पृथिवीꣳ सर्वाम्॥ १०॥

ज्योतिषाऽप्रतिख्येन सः। विश्वरूपाणि वासाꣳसि। आदित्यानां निबोधत। संवत्सरीणं कर्मफलम्। वर्षाभिर्ददताꣳ सह। अदुःखो दुःखचक्षुरिव। तद्माऽऽपीत इव दृश्यंते। शीतेनाव्यथयन्निव। रुरुदंक्ष इव दृश्यंते। ह्लादयतैं ज्वलंतश्चैव। शाम्यतश्चास्य चक्षुषी। या वै प्रजा भ्रꣳश्यन्ते। संवत्सरात्ता भ्रꣳश्यन्ते। याः प्रतितिष्ठन्ति। संवत्सरे ताः प्रतितिष्ठन्ति। वर्षाभ्य इत्यर्थः॥ ११॥

[३]

अक्षिदुःखोत्थितस्यैव। विप्रसन्ने कनीनिके। आङ्के चाद्रणं नास्ति। ऋभूणां तन्निबोधत। कनकाभानि वासाꣳसि। अहतानि निबोधत।

अन्नमश्नीत मृज्मीत। अहं वो जीवनप्रदः। एता वाचः प्रयुज्यन्ते। शरद्यत्रोपदृश्यते॥ १२॥

अभिधून्वन्तोऽभिघ्नन्त इव। वातवन्तो मरुद्गणाः। अमुतो जेतुमिषुमुखमिव। सन्नद्धाः सह ददृशे ह। अपध्वस्तैर्वस्तिवर्णैरिव। विशिखासः कपर्दिनः। अक्रुद्धस्य योत्स्यमानस्य। क्रुद्धस्येव लोहिनी। हेमतश्चक्षुषी विद्यात्। अक्षणयोः क्षिपणोरिव॥ १३॥

दुर्भिक्षं देवलोकेषु। मनूनामुदकं गृहे। एता वाचः प्रवदन्तीः। वैद्युतो यान्ति शैशिरीः। ता अग्निः पवमना अन्वैक्षत। इह जीविकामपरिपश्यन्। तस्यैषा भवति। इहेहवः स्वतपसः। मरुतः सूर्यत्वचः। शर्म सप्रथा आवृणे॥ १४॥

[४]

अतिताम्राणि वासांसि। अष्टिवज्रिशतघ्नि च। विश्वे देवा विप्रहरन्ति। अग्निजिह्वा असश्चत। नैव देवो न मर्त्यः। न राजा वरुणो विभुः। नाग्निर्नेन्द्रो न पवमानः। मातृक्कचन विद्यते। दिव्यस्यैका धनुरार्त्निः। पृथिव्यामपरा श्रिता॥ १५॥

तस्येन्द्रो वम्रिरूपेण। धनुर्ज्यामछिनत्स्वयम्। तदिन्द्रधनुरित्यज्यम्।

अभ्रवर्णेषु चक्षते। एतदेव शंयोर्बार्हस्पत्यस्य। एतद्रुद्रस्य धनुः। रुद्रस्य त्वेव धनुरार्त्निः। शिर उत्पिपेष। स प्रवर्ग्योऽभवत्। तस्माद्यः सप्रवर्ग्येण यज्ञेन यजते। रुद्रस्य स शिरः प्रतिदधाति। नैनꣳ रुद्र आरुको भवति। य एवं वेद॥ १६॥

[५]

अत्यूर्ध्वाक्षोऽतिरश्चात्। शिशिरः प्रदृश्यते। नैव रूपं न वासाꣳसि। न चक्षुः प्रतिदृश्यते। अन्योन्यं तु न हिꣳस्रातः। सतस्तद्देवलक्षणम्। लोहितोऽक्षिण शारशीर्ष्णिः। सूर्यस्योदयनं प्रति। त्वं करोषि न्यञ्जलिकाम्। त्वं करोषि निजानुकाम्॥ १७॥

निजानुका मे न्यञ्जलिका। अमी वाचमुपासतामिति। तस्मै सर्व ऋतवो नमन्ते। मर्यादाकरत्वात्प्रपुरोधाम्। ब्राह्मण आप्नोति। य एवं वेद। स खलु संवत्सर एतैः सेनानीभिः सह। इन्द्राय सर्वान्कामानभिवहति। स द्रप्सः। तस्यैषा भवति॥ १८॥

अवद्रप्सो अꣳशुमतीमतिष्ठत्। इयानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः। आवर्तमिन्द्रः शच्या धमन्तम्। उप्स्नुहि तं नृमणामथद्रामिति। एतयैवेन्द्रः सलावृक्या सह। असुरान्

परिवृश्चति। पृथिव्यꣳशुमती। तामन्ववस्थितः संवत्सरो दिवं च। नैवं विदुषाऽऽचार्यान्तेवासिनौ। अन्योन्यस्मै द्रुह्याताम्। यो द्रुह्यति। भ्रश्यते स्वर्गाल्लोकात्। इत्यृतुमण्डलानि। सूर्यमण्डलान्याख्यायिकाः। अत ऊर्ध्वꣳ सनिर्वचनाः॥ १९॥

[६]

आरोगो भ्राजः पटरः पतङ्गः। स्वर्णरो ज्योतिषिमान् विभासः। ते अस्मै सर्वे दिवमातपन्ति। ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त इति। कश्यपोऽष्टमः। स महामेरुं न जहाति। तस्यैषा भवति। यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावत्। इन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु। यस्मिन्त्सूर्या अर्पिताः सप्त साकम्॥ २०॥

तस्मिन् राजानमधिविश्रयेममिति। ते अस्मै सर्वे कश्यपाज्ज्योतिर्लभन्ते। तान्त्सोमः कश्यपादधिनिर्द्रुमति। भ्रस्ताकर्मकृदिवैवम्। प्राणो जीवानीन्द्रियजीवानि। सप्त शीर्षण्याः प्राणाः। सूर्या इत्याचार्याः। अपश्यमहमेतान्त्सप्त सूर्यानिति। पञ्चकर्णो वात्स्यायनः। सप्तकर्णश्च प्लाक्षिः॥ २१॥

आनुश्रविक एव नौ कश्यप इति। उभौ वेदयिते। न हि

शेकुमिव महामेरुं गन्तुम्। अपश्यमहमेत्सूर्यमण्डलं परिवर्तमानम्। गार्ग्यः प्राणत्रातः। गच्छन्त महामेरुम्। एकं चाजहतम्। भ्राजपटरपतङ्गा निहने। तिष्ठन्नातपन्ति। तस्मादिह तप्रितपाः॥ २२॥

अमुत्रेतरे। तस्मादिहातप्रितपाः। तेषामेषा भवति। सप्त सूर्या दिवमनुप्रविष्टाः। तानन्वेति पथिभिर्दक्षिणावान्। ते अस्मै सर्वे घृतमातपन्ति। ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त इति। सप्तर्त्विजः सूर्या इत्याचार्याः। तेषामेषा भवति। सप्त दिशो नानासूर्याः॥ २३॥

सप्त होतार ऋत्विजः। देवा आदित्या ये सप्त। तेभिः सोमाभीरक्षण इति। तदप्याम्नायः। दिग्भ्राज ऋतून् करोति। एतयैवावृता सहस्रसूर्यताया इति वैशम्पायनः। तस्यैषा भवति। यद्याव इन्द्र ते शतꣳ शतं भूमीः। उतस्युः। नत्वा वज्रिन्त्सहस्रꣳ सूर्याः॥ २४॥

अनु न जातमष्ट रोदसी इति। नानालिङ्गत्वादृतूनां नानासूर्यत्वम्। अष्टौ तु व्यवसिता इति। सूर्यमण्डलान्यष्टात ऊर्ध्वम्। तेषामेषा भवति। चित्रं देवानामुदगादनीकम्। चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम्। सूर्य आत्मा

जगतस्तस्थुषश्चेति॥ २५॥

[७]

क्वेदमभ्रं निविशते। क्वायꣳ संवत्सरो मिथः। क्वाहः क्वेयं देव रात्री। क्व मासा ऋतवः श्रिताः। अर्द्धमासा मुहूर्ताः। निमेषास्तुटिभिः सह। क्वेमा आपो निविशन्ते। यदीतो यान्ति सम्प्रति। काला अप्सु निविशन्ते। आपः सूर्ये समाहिताः॥ २६॥

अभ्राण्यपः प्रपद्यन्ते। विद्युत्सूर्ये समाहिता। अनवर्णे इमे भूमी। इयं चाऽसौ च रोदसी। किꣳस्विदत्रान्तरा भूतम्। येनेमे विधृते उभे। विष्णुना विधृते भूमी। इति वत्सस्य वेदना। इरावती धेनुमती हि भूतम्। सूयवसिनी मनुषे दशस्ये॥ २७॥

व्यष्टभ्नाद्रोदसी विष्णवेते। दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः। किं तद्विष्णोर्बलमाहुः। का दीप्तिः किं परायणम्। एको यद्धारयद्देवः। रेजती रोदसी उभे। वाताद्विष्णोर्बलमाहुः। अक्षराद्दीप्तिरुच्यते। त्रिपदाद्धारयद्देवः। यद्विष्णोरेकमुत्तमम्॥ २८॥

अग्नयो वायवश्चैव। एतदस्य परायणम्। पृच्छामि त्वा परं मृत्युम्। अवमं मध्यमञ्चतुम्। लोकं च पुण्यपापानाम्। एतत्पृच्छामि

सम्प्रति। अमुमाहुः परं मृत्युम्। पवमानं तु मध्यमम्। अग्निरेवावमो मृत्युः। चन्द्रमाश्चतुरुच्यते॥ २९॥

अनाभोगाः परं मृत्युम्। पापाः संयन्ति सर्वदा। आभोगास्त्वेव संयन्ति। यत्र पुण्यकृतो जनाः। ततो मध्यममायन्ति। चतुर्मग्निं च सम्प्रति। पृच्छामि त्वा पापकृतः। यत्र यातयते यमः। त्वं नस्तद्ब्रह्मन् प्रब्रूहि। यदि वेत्थाऽसतो गृहान्॥ ३०॥

कश्यपादुदिताः सूर्याः। पापान्निर्घ्नन्ति सर्वदा। रोदस्योन्तर्देशेषु। तत्र न्यस्यन्ते वासवैः। तेऽशरीराः प्रपद्यन्ते। यथाऽपुण्यस्य कर्मणः। अपाण्यपादकेशासः। तत्र तेऽयोनिजा जनाः। मृत्वा पुनर्मृत्युमापद्यन्ते। अद्यमानाः स्वकर्मभिः॥ ३१॥

आशातिकाः क्रिमय इव। ततः पूयन्ते वासवैः। अपैतं मृत्युं जयति। य एवं वेद। स खल्वैवं विद्ब्राह्मणः। दीर्घश्रुत्तमो भवति। कश्यपस्यातिथिः सिद्धगमनः सिद्धागमनः। तस्यैषा भवति। आयस्मिन्त्सप्त वासवाः। रोहन्ति पूर्व्या रुहः॥ ३२॥

ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तमः। इन्द्रस्य घर्मो अतिथिरिति। कश्यपः पश्यको भवति। यत्सर्वं परिपश्यतीति सौक्ष्म्यात्। अथाग्नेरष्टपुरुषस्य।

तस्यैषा भवति। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्। विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनः। भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेमेति॥ ३३॥

[८]

अग्निश्च जातवेदाश्च। सहोजा अंजिराप्रभुः। वैश्वानरो नर्यापाश्च। पङ्क्तिराधाश्च सप्तमः। विसर्पेवाऽष्टमोऽग्नीनाम्। एतेऽष्टौ वसवः, क्षिता इति। यथर्त्वेवाग्नेरर्चिर्वर्णविशेषाः। नीलार्चिश्च पीतकार्चिश्चेति। अथ वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य। प्रभ्राजमाना व्यवदाताः॥ ३४॥

याश्च वासुकिवैद्युताः। रजताः परुषाः श्यामाः। कपिला अतिलोहिताः। ऊर्ध्वा अवपतन्ताश्च। वैद्युत इत्येकादश। नैनं वैद्युतो हिनस्ति। य एवं वेद। स होवाच व्यासः पाराशर्यः। विद्युद्वधमेवाहं मृत्युमैच्छमिति। न त्वकामꣳ हन्ति॥ ३५॥

य एवं वेद। अथ गन्धर्वगणाः। स्वानभ्राट्। अङ्गारिर्बम्भारिः। हस्तः सुहस्तः। कृशानुर्विश्वावसुः। मूर्धन्वान्त्सूर्यवर्चाः। कृतिरित्येकादश गन्धर्वगणाः। देवाश्च महादेवाः। रश्मयश्च देवा गरगिरः॥ ३६॥

नैनं गरो॑ हिनस्ति। य एवं वेद। गौरी मिमाय सलिलानि तक्षती। एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी। अष्टापदी नवपदी बभूवुषी॑। सहस्राक्षरा परमे व्यो॑मन्निति। वाचो॑ विशेषणम्। अथ निगदव्याख्याताः। ताननुक्रमिष्यामः। वराहवः स्वतपसः॥ ३७॥

विद्युन्महसो धूपयः। श्वापयो गृहमेधा॑श्चेत्येते। ये चेमेऽशि॑मिवि-द्विषः। पर्जन्याः सप्त पृथिवीमभिवर्षन्ति। वृष्टि॑भिरिति। एतयैव विभक्तिविपरीताः। सप्तभिर्वा तैरुदीरिताः। अमूँल्लोकान-भिवर्षन्ति। तेषामेषा भवति। समानमेतदुदकम्॥ ३८॥

उच्चैत्यवचाहभिः। भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति। दिवं जिन्वन्त्यग्नय इति। यदक्षरं भूतकृतम्। विश्वे देवा उपासते। महर्-षि॑मस्य गोप्तारम्॑। जमदग्निमकुर्वत। जमदग्निराप्यायते। छन्दो॑भिश्चतुरुत्तरैः। राज्ञः सोमस्य तृप्तासः॥ ३९॥

ब्रह्मणा वीर्या॑वता। शिवा नः प्रदिशो दिशः। तच्छं योरावृणीमहे। गातुं यज्ञाय। गातुं यज्ञपतये। दैवी॑ः स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम्। शं नो॑ अस्तु

द्वि॒पदे॑। शं चतु॑ष्पदे। सोमपा (३) असोमपा (३) इति निगद॑व्याख्या॒ताः ॥ ४० ॥

———————————————————————[९]

स॒ह॒स्र॒वृदि॑यं भू॒मिः। प॒रं व्यो॑म स॒हस्र॑वृत्। अ॒श्विना॑ भुज्यू॑नास॒त्या। वि॒श्वस्य॑ जग॒तस्प॑ती। जाया भूमिः प॑तिर्व्यो॒म। मि॒थुन॑न्ता अ॒तुर्य॑थुः। पुत्रो बृहस्प॑ती रु॒द्रः। स॒रमा॑ इति॑ स्त्रीपु॒मम्। शु॒क्रं वा॑म॒न्यद्य॑ज॒तं वा॑म॒न्यत्। विषु॑रूपे॒ अह॑नी॒ द्यौरि॑व स्थः ॥ ४१ ॥

विश्वा॒ हि मा॒या अव॑थः स्वधावन्तौ। भ॒द्रा वां॑ पूषणावि॒ह रा॒तिर॑स्तु। वासा॑त्यौ चि॒त्रौ जग॑तो नि॒धानौ॑। द्यावा॑भूमी च॒रथः॑ स॒ꣳ सखा॑यौ। ताव॒श्विना॑ रा॒सभा॑श्वा॒ हवं॑ मे। शु॒भ॒स्प॒ती॒ आ॒गतꣳ॑ सू॒र्यया॑ स॒ह। त्युग्रो॑ह भु॒ज्युम॑श्विनोदमे॒घे। र॒यिं न कश्चि॑न्ममृ॒वां (२) अवा॑हाः। तमू॑हथुर्नौ॒भिरा॑त्म॒न्वती॑भिः। अ॒न्त॒रि॒क्ष॒प्रुद्भि॒रपो॑दकाभिः ॥ ४२ ॥

ति॒स्रः, क्षप॒स्त्रिरहा॑ति॒व्रज॑द्भिः। नास॑त्या भु॒ज्युमू॑हथुः पत॒ङ्गैः। स॒मु॒द्रस्य॒ धन्व॑न्ना॒र्द्रस्य॑ पा॒रे। त्रि॒भीरथैः॑ श॒तप॑द्भिः॒ षड॑श्वैः। स॒वि॒तारं॒ वित॑न्वन्तम्। अनु॑बध्नाति शाम्ब॒रः। आपपूर्॒षम्ब॑रश्चै॒व। स॒विता॑रेप॒सो॑ऽभवत्। त्यꣳ सुतृप्तं वि॑दित्वै॒व। ब॒हुसो॑म गि॒रं

वशी॥४३॥

अन्वेति तुग्रो वक्रियान्तम्। आयसूयान्त्सोमतृप्सुषु। स सङ्ग्रामस्तमौद्योऽत्योतः। वाचो गाः पिपाति तत्। स तद्गोभिः स्तवाऽत्येत्यन्ये। रक्षसानन्विताश्च ये। अन्वेति परिवृत्याऽस्तः। एवमेतौ स्थौ अश्विना। ते एते द्युः पृथिव्योः। अहरहर्गर्भं दधाथे॥४४॥

तयोरेतौ वत्सावहोरात्रे। पृथिव्या अहः। दिवो रात्रिः। ता अविसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ वत्सौ। अग्निश्चादित्यश्च। रात्रेर्वत्सः। श्वेत आदित्यः। अह्नोऽग्निः॥४५॥

ताम्रो अरुणः। ता अविसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ वत्सौ। वृत्रश्च वैद्युतश्च। अग्नेर्वृत्रः। वैद्युत आदित्यस्य। ता अविसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरेतौ वत्सौ॥४६॥

उष्मा च नीहारश्च। वृत्रस्योष्मा। वैद्युतस्य नीहारः। तौ तावेव प्रतिपद्येते। सेयꣳ रात्री गर्भिणी पुत्रेण संवसति। तस्या वा एतदुल्बणम्। यद्रात्रौ रश्मयः। यथा गोर्गर्भिण्या उल्बणम्। एवमेतस्या उल्बणम्। प्रजयिष्णुः प्रजया च पशुभिश्च भवति। य

एवं वेद। एतमुद्यन्तमपियन्तं चेति। आदित्यः पुण्यस्य वत्सः। अथ पवित्राङ्गिरसः॥४७॥

[१०]

पवित्रवन्तः परिवाजमासते। पितैषां प्रत्नो अभिरक्षति व्रतम्। महः समुद्रं वरुणस्तिरोदधे। धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम्। पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते। प्रभुर्गात्राणि पर्येषिविश्वतः। अतप्ततनूर्न तदामो अश्नुते। शृतास इद्वहन्तस्तत्समाशत। ब्रह्मा देवानाम्। असतः सद्ये ततक्षुः॥४८॥

ऋषयः सप्तात्रिश्च यत्। सर्वेऽत्रयो अगस्त्यश्च। नक्षत्रैः शङ्कृतोऽवसन्। अथ सवितुः श्यावाश्वस्याऽवर्तिकामस्य। अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा। नक्तं ददृश्रे कुहचिद्दिवेयुः। अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि। विचाकशच्चन्द्रमा नक्षत्रमेति। तत्सवितुर्वरेण्यम्। भर्गो देवस्य धीमहि॥४९॥

धियो यो नः प्रचोदयात्। तत्सवितुर्वृणीमहे। वयं देवस्य भोजनम्। श्रेष्ठꣳ सर्वधातमम्। तुरं भगस्य धीमहि। अपागूहत सविता तृभीन्। सर्वान्दिवो अन्धसः। नक्तं तान्यभवन्दृशे।

अस्थ्यस्था सम्भविष्यामः। नाम नामैव नाम मैं॥५०॥

नपुꣳसकं पुमाꣳस्त्र्यस्मि। स्थावरोऽस्म्यथ जङ्गमः। यजेऽयक्षि यष्टाहे च। मया भूतान्ययक्षत। पशवो मम भूतानि। अनूबन्ध्योऽस्म्यहं विभुः। स्त्रियः सतीः। ता उमे पुꣳस आहुः। पश्यदक्षण्वान्नविचेतदन्धः। कविर्यः पुत्रः स इमा चिकेत॥५१॥

यस्ता विजानात्सवितुः पितासत्। अन्धो मणिमविन्दत्। तमनङ्गुलिरावयत्। अग्रीवः प्रत्यमुञ्चत्। तमजिह्वा असश्चत। ऊर्ध्वमूलमवाक्छाखम्। वृक्षं यो वेद सम्प्रति। न स जातु जनः श्रद्दध्यात्। मृत्युर्मा मारयादितिः। हसितꣳ रुदितं गीतम्॥५२॥

वीणापणवलासितम्। मृतं जीवं च यत्किञ्चित्। अङ्गानि स्नेव विद्धि तत्। अतृष्यꣳस्तृष्यध्यायत्। अस्माज्जाता मे मिथू चरन्न्। पुत्रो निरृत्या वैदेहः। अचेता यश्च चेतनः। स तं मणिमविन्दत्। सोऽनङ्गुलिरावयत्। सोऽग्रीवः प्रत्यमुञ्चत्॥५३॥

सोऽजिह्वो असश्चत। नैतमृषिं विदित्वा नगरं प्रविशेत्। यदि

प्रविशेत्। मिथौ चरित्वा प्रविशेत्। तत्सम्भवस्य व्रतम्। आतमग्ने रथं तिष्ठ। एकाश्वमेकयोजनम्। एकचक्रमेकधुरम्। वातध्राजिगतिं विभो। न रिष्यति न व्यथते॥५४॥

नास्याक्षौ यातु सज्जति। यच्छ्वेतान् रोहिताꣳश्चाग्नेः। रथे युक्त्वाऽधितिष्ठति। एकया च दशभिश्च स्वभूते। द्वाभ्यामिष्टये विꣳशत्या च। तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳशता च। नियुद्भिर्वायविह ता विमुञ्च॥५५॥

[११]

आतनुष्व प्रतनुष्व। उद्धमऽऽधम सन्धम। आदित्ये चन्द्रवर्णानाम्। गर्भमाधेहि यः पुमान्। इतः सिक्तꣳ सूर्यगतम्। चन्द्रमसे रसं कृधि। वारादं जनयाग्रेऽग्निम्। य एको रुद्र उच्यते। असङ्ख्याताः सहस्राणि। स्मर्यते न च दृश्यते॥५६॥

एवमेतं निबोधत। आमन्द्रैरिन्द्र हरिभिः। याहि मयूररोमभिः। मा त्वा केचिन्नियेमुरिन्न पाशिनः। दधन्वेव ता इहि। मा मन्द्रैरिन्द्र हरिभिः। यामि मयूररोमभिः। मा मा केचिन्नियेमुरिन्न पाशिनः। निधन्वेव तां (२) इमि। अणुभिश्च महद्भिश्च॥५७॥

निघृष्वैरसमायुतैः। कालैर्हरित्वमापन्नैः। इन्द्रऽऽयाहि सहस्रयुक्। अग्निर्विभ्राष्टिवसनः। वायुः श्वेतसिकद्रुकः। संवत्सरो विषूवर्णैः। नित्यास्तेऽनुचरास्तव। सुब्रह्मण्योꣳ सुब्रह्मण्योꣳ सुब्रह्मण्योम्। इन्द्रऽऽगच्छ हरिव आगच्छ मेधातिथेः। मेष वृषणश्वस्य मेने॥५८॥

गौरावस्कन्दिन्नहल्यायै जार। कौशिकब्राह्मण गौतमब्रुवाण। अरुणाश्वा इहागताः। वसवः पृथिविक्षितः। अष्टौदिग्वासस्सोऽग्नयः। अग्निश्च जातवेदाश्चेत्येते। ताम्राश्वास्ताम्ररथाः। ताम्रवर्णास्तथा-ऽसिताः। दण्डहस्ताः खादग्दतः। इतो रुद्राः पराङ्गताः॥५९॥

उक्तꣳ स्थानं प्रमाणं च पुर इत। बृहस्पतिश्च सविता च। विश्वरूपैरिहऽऽगताम्। रथेनोदकवर्त्मना। अप्सुषा इति तद्वयोः। उक्तो वेषो वासाꣳसि च। कालावयवानामितः प्रतीज्या। वासात्या इत्यश्विनोः। कोऽन्तरिक्षे शब्दं करोतीति। वासिष्टो रौहिणो मीमाꣳसां चक्रे। तस्यैषा भवति। वाश्रेव विद्युदिति। ब्रह्मण उदरणमसि। ब्रह्मण उदीरणमसि। ब्रह्मण आस्तरणमसि। ब्रह्मण उपस्तरणमसि॥६०॥

[१२]

[अपक्रामत गर्भिण्यः]
अष्टयोनीमष्टपुत्राम्। अष्टपत्नीमिमां महीम्। अहं वेद न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोन्यष्टपुत्रम्। अष्टपदिदमन्तरिक्षम्। अहं वेद न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोनीमष्टपुत्राम्। अष्टपत्नीममूं दिवम्॥ ६१॥

अहं वेद न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। सुत्रामाणं महीमू षु। अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम्। अदितिर्माता स पिता स पुत्रः। विश्वे देवा अदितिः पञ्चजनाः। अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्। अष्टौ पुत्रासो अदितेः। ये जातास्तन्वः परि। देवां (२) उपप्रैत्सप्तभिः॥ ६२॥

परा मार्ताण्डमास्यत्। सप्तभिः पुत्रैरदितिः। उपप्रैत्पूर्व्यं युगम्। प्रजायै मृत्यवे तत्। परा मार्ताण्डमाभरदिति। ताननुक्रमिष्यामः। मित्रश्च वरुणश्च। धाता चार्यमा च। अंशश्च भगश्च। इन्द्रश्च विवस्वाꣳश्चेत्येते। हिरण्यगर्भो हꣳसः शुचिषत्। ब्रह्मजज्ञानं तदित्पदमिति। गर्भः प्राजापत्यः। अथ पुरुषः सप्त पुरुषः॥ ६३॥
[यथास्थानं गर्भिण्यः]

[१३]

योऽसौ तपन्नुदेति। स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायोदेति। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणानादायोदगाः। असौ योऽस्तमेति। स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायाऽस्तमेति। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणानादायाऽस्तङ्गाः। असौ य आपूर्यति। स सर्वेषां भूतानां प्राणैरापूर्यति॥ ६४॥

मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरापूरिष्ठाः। असौ योऽपक्षीयति। स सर्वेषां भूतानां प्राणैरपक्षीयति। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपक्षेष्ठाः। अमूनि नक्षत्राणि। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृपत मोत्सृपत॥ ६५॥

इमे मासाश्चार्धमासाश्च। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृपत मोत्सृपत। इम ऋतवः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृपत मोत्सृपत। अयꣳ संवत्सरः। सर्वेषां भूतानां

प्राणैरपप्रसर्पति चोत्सर्पति च॥ ६६॥

मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृप मोत्सृप। इदमहः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पति चोत्सर्पति च। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृप मोत्सृप। इयꣳ रात्रिः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपप्रसर्पति चोत्सर्पति च। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपप्रसृप मोत्सृप। ॐ भूर्भुवः स्वः। एतद्वो मिथुनं मा नो मिथुनꣳ रीद्ध्वम्॥ ६७॥

[१४]

अथऽऽदित्यस्याष्टपुरुषस्य। वसूनामादित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। रुद्राणामादित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। आदित्यानामादित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। सताꣳ सत्यानाम्। आदित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। अभिधून्वता-मभिघ्नताम्। वातवतां मरुताम्। आदित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। ऋभूणामादित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। विश्वेषां देवानाम्। आदित्यानाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। संवत्सरस्य सवितुः। आदित्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः।

रश्मयो वो मिथुनं मा नो मिथुनꣳ रीद्ध्वम्॥ ६८॥

[१५]

आरोगस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। भ्राजस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। पटरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। पतङ्गस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। स्वर्णरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ज्योतिषीमतस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। विभासस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। कश्यपस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। आपो वो मिथुनं मा नो मिथुनꣳ रीद्ध्वम्॥ ६९॥

[१६]

अथ वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य। प्रभ्राजमानानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। व्यवदातानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। वासुकिवैद्युतानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। रजतानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। परुषाणाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। श्यामानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। अतिलोहितानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। ऊर्ध्वानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि॥ ७०॥

अवपतन्तानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। वैद्युतानाꣳ रुद्राणाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। प्रभ्राजमानीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। व्यवदातीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। वासुकिवैद्युतीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। रजतानाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। परुषाणाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। श्यामानाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। अतिलोहितीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। ऊर्ध्वानाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। अवपतन्तीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। वैद्युतीनाꣳ रुद्राणीनाꣳ स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। रूपाणि वो मिथुनं मा नो मिथुनꣳ रीद्वम्॥ ७१॥

[१७]

अथाग्नेरष्टपुरुषस्य। अग्नेः पूर्वदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। जातवेदस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। सहोजसो दक्षिणदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। अजिराप्रभव उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। वैश्वानरस्यापरदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा

भा॒नि। नर्यापस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेज॑सा भा॒नि। पङ्क्तिराधस उदग्दिश्यस्य स्थाने स्वतेज॑सा भा॒नि। विसर्पिण उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेज॑सा भा॒नि। ॐ भूर्भुव॒ः स्व॑ः। दिशो वो मिथुनं मा नो मिथु॑नꣳ री॒द्ध्वम्॥ ७२॥

[१८]

दक्षिणपूर्वस्यां दिशि विस॑र्पी न॒रकः। तस्मान्नः प॑रिपा॒हि। दक्षिणापरस्यां दिश्यविस॑र्पी न॒रकः। तस्मान्नः प॑रिपा॒हि। उत्तरपूर्वस्यां दिशि विषा॑दी न॒रकः। तस्मान्नः प॑रिपा॒हि। उत्तरापरस्यां दिश्यविषा॑दी न॒रकः। तस्मान्नः प॑रिपा॒हि। आ यस्मिन्त्सप्त वासवा इन्द्रियाणि शतक्रत॑वित्ये॒ते॥ ७३॥

[१९]

इ॒न्द्र॒घो॒षा वो॒ वसु॑भिः पु॒रस्ता॒दुप॑दधताम्। मनो॑जवसो वः पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒त उप॑दधताम्। प्रचे॑ता वो रु॒द्रैः प॒श्चादुप॑दधताम्। वि॒श्वक॑र्मा व आदि॒त्यैरु॑त्तर॒त उप॑दधताम्। त्वष्टा॑ वो रू॒पैरु॒परि॑ष्टा॒दुप॑दधताम्। संज्ञानं वः प॑श्चादि॒ति। आ॒दि॒त्यः सर्वो॑ऽग्निः पृ॑थि॒व्याम्। वा॒युर॒न्तरि॑क्षे। सूर्यो॑ दि॒वि। च॒न्द्रमा॑ दि॒क्षु। नक्ष॑त्राणि॒ स्वलो॒के। ए॒वा ह्येव॑। ए॒वा ह्य॑ग्ने। ए॒वा हि वा॑यो। ए॒वा

हीन्द्र। एवा हि पूषन्। एवा हि देवाः॥७४॥

[२०]

आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः। अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च। सह सञ्चस्करद्धिया। वाय्वश्वा रश्मिमपतयः। मरीच्यात्मानो अद्रुहः। देवीर्भुवनसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत। महानाम्नीर्महामानाः। महसो महसः स्वः॥७५॥

देवीः पर्जन्यसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत। अपाश्र्युष्णिमपा रक्षः। अपाश्र्युष्णिमपारघम्। अपाघ्रामपचावर्तिम्। अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताꣳश्च। भुवनं देवसूवरीः। आदित्यानदितिं देवीम्। योनिनोर्ध्वमुदीषत॥७६॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ सस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु। केतवो अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठाꣳ शतधा हि। समाहितासो सहस्रधायसम्। शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या

आप॒ ओष॑धयः। सु॒मृ॒डी॒का सर॑स्वति। मा ते॒ व्यो॑म स॒न्दृशि॑॥ ७७॥
[२१]

यो॑ऽपां पुष्पं॒ वेद॑। पुष्प॑वान् प्र॒जावा॑न् पशु॒मान् भ॑वति। च॒न्द्रमा॒ वा अ॒पां पुष्पम्॑। पुष्प॑वान् प्र॒जावा॑न् पशु॒मान् भ॑वति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। अ॒ग्निर्वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यो॑ऽग्नेरा॒यत॑नं॒ वेद॑॥ ७८॥

आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वा अ॒ग्नेरा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। वा॒युर्वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यो वा॒योरा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति॥ ७९॥

आपो॒ वै वा॒योरा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। अ॒सौ वै तप॑न्नपामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यो॑ऽमुष्य॒ तप॑त आ॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वा अ॒मुष्य॒ तप॑त आ॒यत॑नम्॥ ८०॥

आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑।

आ॒यत॑नवान् भवति। च॒न्द्रमा॒ वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यश्च॒न्द्रम॑स आ॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वै च॒न्द्रम॑स आ॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति॥ ८१॥

य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। नक्ष॑त्राणि॒ वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यो नक्ष॑त्राणामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वै नक्ष॑त्राणामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑॥ ८२॥

यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। प॒र्जन्यो॒ वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यः प॒र्जन्य॑स्य॒ऽऽयत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वै प॒र्जन्य॑स्य॒ऽऽयत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं॒ वेद॑॥ ८३॥

आ॒यत॑नवान् भवति। सं॒व॒त्स॒रो वा अ॒पामा॒यत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। यः सं॑वत्स॒रस्य॒ऽऽयत॑नं॒ वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति। आपो॒ वै सं॑वत्स॒रस्य॒ऽऽयत॑नम्। आ॒यत॑नवान् भवति। य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽप्सु नावं॒ प्रति॑ष्ठितां॒ वेद॑। प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॥ ८४॥

इ॒मे वै लो॒का अ॒प्सु प्रति॑ष्ठिताः। तदे॒षाऽभ्यनू॑क्ता। अ॒पाꣳ

रसमुदयꣳसन्न्। सूर्यै शुक्रꣳ समाभृतम्। अपाꣳ रसस्य यो रसः। तं वो गृह्णाम्युत्तममिति। इमे वै लोका अपाꣳ रसः। तेऽमुष्मिन्नादित्ये समाभृताः। जानुदघ्नीमुत्तरवेदीं खात्वा। अपां पूरयित्वा गुल्फदघ्नम्॥ ८५॥

पुष्करपर्णैः पुष्करदण्डैः पुष्करैश्च सꣳस्तीर्य। तस्मिन्विहायसे। अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्प्रणीतेऽयमग्निश्चीयते। साप्रणीतेऽयमप्सु ह्ययं चीयते। असौ भुवनेप्यनाहिताग्निरेताः। तमभित एता अबीष्टका उपदधाति। अग्निहोत्रे दर्शपूर्णमासयोः। पशुबन्धे चातुर्मास्येषु॥ ८६॥

अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति। एतद्ध स्म वा आहुः शाण्डिलाः। कमग्निं चिनुते। सत्रियमग्निं चिन्वानः। संवत्सरं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। सावित्रमग्निं चिन्वानः। अमुमादित्यं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते॥ ८७॥

नाचिकेतमग्निं चिन्वानः। प्राणान्प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। चातुरहोत्रियमग्निं चिन्वानः। ब्रह्म प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। वैश्वसृजमग्निं चिन्वानः। शरीरं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते।

उपानुवाक्यमाशुमग्निं चिन्वानः॥८८॥

इमाँल्लोकान्प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। इममारुणकेतुकमग्निं चिन्वान इति। य एवासौ। इतश्चाऽमुतश्चाऽव्यतीपाती। तमिति। यौऽग्नेर्मिथूया वेद। मिथुनवान्भवति। आपो वा अग्नेर्मिथूयाः। मिथुनवान्भवति। य एवं वेद॥८९॥

[२२]

आपो वा इदमासन्त्सलिलमेव। स प्रजापतिरेकः पुष्करपर्णे समभवत्। तस्यान्तर्मनसि कामः समवर्तत। इदꣳ सृजेयमिति। तस्माद्यत्पुरुषो मनसाऽभिगच्छति। तद्वाचा वदति। तत्कर्मणा करोति। तदेषाऽभ्यनूक्ता। कामस्तदग्रे समवर्तताधि। मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्॥९०॥

सतो बन्धुमसति निरविन्दन्न्। हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषेति। उपैनन्तदुपनमति। यत्कामो भवति। य एवं वेद। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वा। शरीरमधूनुत। तस्य यन्माꣳसमासीत्। ततोऽरुणाः केतवो वातरशना ऋषय उदतिष्ठन्न्॥९१॥

ये नखाः। ते वैखानसाः। ये वालाः। ते वालखिल्याः। यो रसः।

सोऽपाम्। अन्तरतः कूर्मं भूतꣳ सर्पन्तम्। तमब्रवीत्। मम वैत्वङ्घाꣳसा। समभूत्॥९२॥

नेत्यब्रवीत्। पूर्वमेवाहमिहासमिति। तत्पुरुषस्य पुरुषत्वम्। स सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्। भूत्वोदतिष्ठत्। तमब्रवीत्। त्वं वै पूर्वꣳ समभूः। त्वमिदं पूर्वः कुरुष्वेति। स इत आदायापः॥९३॥

अञ्जलिना पुरस्तादुपादधात्। एवाह्येवेति। तत आदित्य उदतिष्ठत्। सा प्राची दिक्। अथाऽरुणः केतुर्दक्षिणत उपादधात्। एवाह्यग्न इति। ततो वा अग्निरुदतिष्ठत्। सा दक्षिणा दिक्। अथारुणः केतुः पश्चादुपादधात्। एवा हि वायो इति॥९४॥

ततो वायुरुदतिष्ठत्। सा प्रतीची दिक्। अथारुणः केतुरुत्तरत उपादधात्। एवाहीन्द्रेति। ततो वा इन्द्र उदतिष्ठत्। सोदीची दिक्। अथारुणः केतुर्मध्य उपादधात्। एवा हि पूषन्निति। ततो वै पूषोदतिष्ठत्। सेयं दिक्॥९५॥

अथारुणः केतुरुपरिष्टादुपादधात्। एवा हि देवा इति। ततो देवमनुष्याः पितरः। गन्धर्वाप्सरसश्चोदतिष्ठन्न्। सोर्ध्वा

दिक्। या विप्रुषो विपरापतन्न्। ताभ्योऽसुरा रक्षाꣳसि पिशाचाश्चोदतिष्ठन्न्। तस्मात्ते पराभवन्न्। विप्रुड्भ्यो हि ते समभवन्न्। तदेषाऽभ्यनूक्ता॥ ९६॥

आपो ह यद्बृहतीर्गर्भमायन्न्। दक्षं दधाना जनयन्तीः स्वयम्भुम्। तत इमेध्यसृज्यन्त सर्गाः। अद्भ्यो वा इदꣳ समभूत्। तस्मादिदꣳ सर्वं ब्रह्म स्वयम्भ्विति। तस्मादिदꣳ सर्वꣳ शिथिलमिवाऽध्रुवमिवाभवत्। प्रजापतिर्वाव तत्। आत्मनाऽऽत्मानं विधाय। तदेवानुप्राविशत्। तदेषाऽभ्यनूक्ता॥ ९७॥

विधाय लोकान् विधाय भूतानि। विधाय सर्वाः प्रदिशो दिशश्च। प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य। आत्मनाऽऽत्मानमभि संविवेशेति। सर्वमेवेदमात्त्वा। सर्वमवरुद्ध्य। तदेवानुप्रविशति। य एवं वेद॥ ९८॥

[२३]

चतुष्टय्य आपो गृह्णाति। चत्वारि वा अपाꣳ रूपाणि। मेघो विद्युत्। स्तनयित्नुर्वृष्टिः। तान्येवावरुन्धे। आतपति वर्ष्या गृह्णाति। ताः पुरस्तादुपदधाति। एता वै ब्रह्मवर्चस्या आपः। मुखत एव

ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे। तस्मान्मुखतो ब्रह्मवर्चसितरः॥ ९९॥

कूप्या गृह्णाति। ता दक्षिणत उपदधाति। एता वै तेजस्विनीरापः। तेज एवास्य दक्षिणतो दधाति। तस्माद्दक्षिणोऽर्धस्तेजस्वितरः। स्थावरा गृह्णाति। ताः पश्चादुपदधाति। प्रतिष्ठिता वै स्थावराः। पश्चादेव प्रतितिष्ठति। वहन्तीर्गृह्णाति॥ १००॥

ता उत्तरत उपदधाति। ओजसा वा एता वहन्तीरिवोद्वहतीरिव आकूजतीरिव धावन्तीः। ओज एवास्योत्तरतो दधाति। तस्मादुत्तरोऽर्ध ओजस्वितरः। सम्भार्या गृह्णाति। ता मध्य उपदधाति। इयं वै सम्भार्याः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। पल्वल्या गृह्णाति। ता उपरिष्टादुपादधाति॥ १०१॥

असौ वै पल्वयाः। अमुष्यामेव प्रतितिष्ठति। दिक्षूपदधाति। दिक्षु वा आपः। अन्नं वा आपः। अब्भ्यो वा अन्नं जायते। यदेवब्भ्योऽन्नं जायते। तदवरुन्धे। तं वा एतमरुणाः केतवो वातरशना ऋषयोऽचिन्वन्न्। तस्मादारुणकेतुकः॥ १०२॥

तदेषाऽभ्यनूक्ता। केतवो अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठाꣳ शतधा हि। समाहितासो सहस्रधायसमिति। शतशश्चैव

सहस्रशश्च प्रतितिष्ठति। य एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥ १०३॥

[२४]

जानुदघ्नीमुत्तरवेदीं खात्वा। अपां पूरयति। अपाꣳ सर्वत्वाय। पुष्करपर्णꣳ रुक्मं पुरुषमित्युपदधाति। तपो वै पुष्करपर्णम्। सत्यꣳ रुक्मः। अमृतं पुरुषः। एतावद्वा वाऽस्ति। यावदेतत्। यावदेवास्ति॥ १०४॥

तदवरुन्धे। कूर्ममुपदधाति। अपामेव मेधमवरुन्धे। अथौ स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः। अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च। सह सञ्चस्करर्द्धिया इति। वाय्वश्वा रश्मिपतयः। लोकं पृणच्छिद्रं पृण॥ १०५॥

यास्तिस्रः परमजाः। इन्द्रघोषा वो वसुभिरेवाह्येवेति। पञ्चचितय उपदधाति। पाङ्क्तोऽग्निः। यावानेवाग्निः। तं चिनुते। लोकं पृणया द्वितीयामुपदधाति। पञ्च पदा वै विराट्। तस्या वा इयं पादः। अन्तरिक्षं पादः। द्यौः पादः। दिशः पादः। परोरजाः पादः। विराज्येव प्रतितिष्ठति। य एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं

वेद॥ १०६॥

[२५]

अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। तमभित एता अबीष्टका उपदधाति। अग्निहोत्रे दर्शपूर्णमासयोः। पशुबन्धे चातुर्मास्येषु। अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति। अथ ह स्माहारुणः स्वायम्भुवः। सावित्रः सर्वोऽग्निरित्यननुषङ्गं मन्यामहे। नाना वा एतेषां वीर्याणि। कमग्निं चिनुते॥ १०७॥

सत्रियमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। सावित्रमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। नाचिकेतमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। चातुर्होत्रियमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। वैश्वसृजमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते॥ १०८॥

उपानुवाक्यमाशुमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। इममारुणकेतुकमग्निं चिन्वान इति। वृषा वा अग्निः। वृषाणौ सꣳस्फालयेत्। हन्येतास्य यज्ञः। तस्मान्नानुषज्यः। सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीत। उत्तरवेद्याꣳ ह्यग्निश्चीयते। प्रजाकामश्चिन्वीत॥ १०९॥

प्राजापत्यो वा एषोऽग्निः। प्राजापत्याः प्रजाः। प्रजावान् भवति।

य एवं वेद। पशुकामश्चिन्वीत। संज्ञानं वा एतत् पशूनाम्। यदापः। पशूनामेव संज्ञानेऽग्निं चिनुते। पशुमान् भवति। य एवं वेद॥ ११०॥

वृष्टिकामश्चिन्वीत। आपो वै वृष्टिः। पर्जन्यो वर्षुको भवति। य एवं वेद। आमयावी चिन्वीत। आपो वै भेषजम्। भेषजमेवास्मै करोति। सर्वमायुरेति। अभिचरञ्श्चिन्वीत। वज्रो वा आपः॥ १११॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरति। स्तृणुत एनम्। तेजस्कामो यशस्कामः। ब्रह्मवर्चसकामः स्वर्गकामश्चिन्वीत। एतावद्वा वाऽस्ति। यावदेतत्। यावदेवास्ति। तदवरुन्धे। तस्यैतद्व्रतम्। वर्षति न धावेत्॥ ११२॥

अमृतं वा आपः। अमृतस्यानन्तरित्यै। नाप्सु मूत्रपुरीषं कुर्यात्। न निष्ठीवेत्। न विवसनः स्नायात्। गुह्यो वा एषोऽग्निः। एतस्याग्नेरनतिदाहाय। न पुष्करपर्णानि हिरण्यं वाऽधितिष्ठेत्। एतस्याग्नेरनभ्यारोहाय। न कूर्मस्याश्नीयात्। नोदकस्याघातुकान्येनमोदकानि भवन्ति। अघातुका आपः। य

एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥ ११३॥

[२६]

इमानुकं भुवना सीषधेम। इन्द्रश्च विश्वे च देवाः। यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां च। आदित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु। आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिः। अस्माकं भूत्वविता तनूनाम्। आप्लवस्व प्रप्लवस्व। आण्डीभवज मा मुहुः। सुखादीन्दुःखनिधनाम्। प्रतिमुञ्चस्व स्वां पुरम्॥ ११४॥

मरीचयः स्वायम्भुवाः। ये शरीराण्यकल्पयन्न्। ते ते देहं कल्पयन्तु। मा च ते ख्यास्म तीरिषत्। उत्तिष्ठत मा स्वप्त। अग्निमिच्छध्वं भारताः। राज्ञः सोमस्य तृप्तासः। सूर्येण सयुजौषसः। युवा सुवासाः। अष्टाचक्रा नवद्वारा॥ ११५॥

देवानां पूरयोध्या। तस्याꣳ हिरण्मयः कोशः। स्वर्गो लोको ज्योतिषाऽऽवृतः। यो वै तां ब्रह्मणो वेद। अमृतेनऽऽवृतां पुरीम्। तस्मै ब्रह्म च ब्रह्मा च। आयुः कीर्तिं प्रजां ददुः। विभ्राजमानाꣳ हरिणीम्। यशसा सम्परीवृताम्। पुरꣳ हिरण्मयीं ब्रह्मा॥ ११६॥

विवेशाऽपराजिता। पराङेत्यज्यामयी। पराङेत्यनाशकी। इह

चामुत्र चान्वेति। विद्वान्देवासुरानुभयान्। यत्कुमारी मन्द्रयते। यद्योषिद्यत्पतिव्रता। अरिष्टं यत्किं च क्रियते। अग्निस्तदनुवेधति। अश्रृतासः श्रृतासश्च॥ ११७॥

यज्वानो येऽप्ययज्वनः। स्वर्यन्तो नापेक्षन्ते। इन्द्रमग्निं च ये विदुः। सिकता इव संयन्ति। रश्मिभिः समुदीरिताः। अस्माल्लोकादमुष्माच्च। ऋषिभिरदात्पृश्निभिः। अपेत वीत वि च सर्पतातः। येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तम्॥ ११८॥

यमो ददात्ववसानमस्मै। नृ मुणन्तु नृपात्वर्यः। अकृष्टा ये च कृष्टजाः। कुमारीषु कनीनीषु। जारिणीषु च ये हिताः। रेतः पीता आण्डपीताः। अङ्गारिषु च ये हुताः। उभयान् पुत्रपौत्रकान्। युवेऽहं यमराजगान्। शतमिन्नु शरदः॥ ११९॥

अदो यद्ब्रह्म विलबम्। पितृणां च यमस्य च। वरुणस्याश्विनोरग्नेः। मरुतां च विहायसाम्। कामप्रयवणं मे अस्तु। स ह्येवास्मि सनातनः। इति नाको ब्रह्मिश्रवो रायो धनम्। पुत्रानापो देवीरिहऽऽहित॥ १२०॥

[२७]

विशीर्ष्णी गृध्रशीर्ष्णी च। अपेतो निर्ऋतिꣳ हथः। परिबाधꣳ श्वेतकुक्षम्। निजङ्घꣳ शबलोदरम्। स तान् वाच्यायया सह। अग्ने नाशय सन्दृशः। ईर्ष्यासूये बुभुक्षाम्। मन्युं कृत्यां च दीधिरे। रथेन किꣳशुकावता। अग्ने नाशय सन्दृशः॥ १२१॥

[२८]

पर्जन्याय प्रगायत। दिवस्पुत्राय मीढुषे। स नो यवसमिच्छतु। इदं वचः पर्जन्याय स्वराजे। हृदो अस्त्वन्तरन्तद्युयोत। मयोभूर्वातो विश्वकृष्टयः सन्त्वस्मे। सुपिप्पला ओषधीर्देवगोपाः। यो गर्भमोषधीनाम्। गवां कृणोत्यर्वताम्। पर्जन्यः पुरुषीणाम्॥ १२२॥

[२९]

पुनर्मामैत्विन्द्रियम्। पुनरायुः पुनर्भगः। पुनर्ब्राह्मणमैतु मा। पुनर्द्रविणमैतु मा। यन्मेऽद्य रेतः पृथिवीमस्कान्। यदोषधीरप्यसरद्यदापः। इदं तत्पुनराददे। दीर्घायुत्वाय वर्चसे। यन्मे रेतः प्रसिच्यते। यन्म आजायते पुनः। तेन मामृतं कुरु। तेन सुप्रजसं कुरु॥ १२३॥

[३०]

अ॒ग्न्यस्तिरो॒ऽधाऽजा॑यत। तव॑ वैश्रव॒णः स॑दा। तिरो॑ऽधेहि सप॒त्नान्नः॑। ये अपो॒ऽश्नन्ति॑ केच॒न। त्वा॒ष्ट्रीं मा॒यां वै॑श्रव॒णः। रथ॑ꣳ सहस्र॒वन्धु॑रम्। पु॒रु॒श्च॒क्रꣳ सह॑स्राश्वम्। आस्था॒याया॑हि नो ब॒लिम्। यस्मै॑ भू॒तानि॑ ब॒लिमाव॑हन्ति। धनं॒ गावो॒ हस्ति॒ हिर॑ण्य॒मश्वान्॑॥ १२४॥

असा॑म सुम॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। श्रिय॒ं बिभ्र॒तोऽन्न॑मुखीं वि॒राजम्॑। सु॒दर्श॒ने च॑ क्रौ॒ञ्चे च॑। मै॒ना॒गे च॑ म॒हागि॑रौ। श॒तद्वा॒द्वार॑गम॒न्ता। स॒ꣳहार्यं॑ नग॑रं॒ तव॑। इति मन्त्राः॑। कल्पो॑ऽत ऊ॒र्ध्वम्। यदि॒ बलि॒ꣳ हरे॑त्। हि॒र॒ण्य॒ना॒भये॑ वितु॒दये॑ कौबे॒राया॒यं ब॑लिः॥ १२५॥

सर्वभूताधिपतये न॑म इ॒ति। अथ बलिꣳ हृत्वोप॑तिष्ठेत। क्ष॒त्रं क्ष॒त्रं वै॑श्रव॒णः। ब्राह्मणा॑ वय॒ꣳ स्मः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हिꣳसीः। अस्मात्प्रविश्यान्न॑मद्धी॒ति। अथ तमग्निमा॑दधी॒त। यस्मिन्नेतत्कर्म प्र॑युञ्जी॒त। ति॒रोऽधा॒ भूः। ति॒रोऽधा॒ भुवः॑॥ १२६॥

ति॒रोऽधा॒ः स्वः॑। ति॒रोऽधा॒ भूर्भुवः॒ स्वः॑। सर्वे॑षां लोकानामाधिपत्ये॑ सीदे॒ति। अथ तमग्नि॑मिन्धी॒त। यस्मिन्नेतत्कर्म प्र॑युञ्जी॒त। ति॒रोऽधा॒ भूः स्वाहा॑। ति॒रोऽधा॒ भुवः॒ स्वाहा॑। ति॒रोऽधा॒ः स्वः॑ स्वाहा॑।

तिरोऽधा भूर्भुवः स्वः स्वाहा। यस्मिन्नस्य काले सर्वा आहुतीर्हुता भवेयुः॥ १२७॥

अपि ब्राह्मणमुखीनाः। तस्मिन्नह्नः काले प्रयुञ्जीत। परः सुप्तजनाद्वेपि। मास्म प्रमाद्यन्तमाध्यापयेत्। सर्वार्थाः सिध्यन्ते। य एवं वेद। क्षुध्यन्निदमजानताम्। सर्वार्था न सिध्यन्ते। यस्तेविघातुको भ्राता। ममान्तर्हृदये श्रितः॥ १२८॥

तस्मा इममग्रपिण्डं जुहोमि। स मेऽर्थान्मा विवधीत्। मयि स्वाहा। राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने। नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे। स मे कामान्कामकामाय मह्यम्। कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु। कुबेराय वैश्रवणाय। महाराजाय नमः। केतवो अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठाꣳ शतधा हि। समाहितासो सहस्रधायसम्। शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या आप ओषधयः। सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम सन्दृशि॥ १२९॥

[३१]

संवत्सरमेतद्व्रतं चरेत्। द्वौ वा मासौ। नियमः समासेन। तस्मिन्नियमविशेषाः। त्रिषवणमुदकोपस्पर्शी। चतुर्थकालपानभक्तः

स्यात्। अहरहर्वा भैक्षमश्नीयात्। औदुम्बरीभिः समिद्भिरग्निं परिचरेत्। पुनर्मामैत्त्विन्द्रियमित्येतेनऽनुवाकेन। उद्धृतपरिपूताभिरद्भिः कार्यं कुर्वीत॥ १३०॥

असञ्चयवान्। अग्नये वायवे सूर्याय। ब्रह्मणे प्रजापतये। चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यः। ऋतुभ्यः संवत्सराय। वरुणायारुणायेति व्रतहोमाः। प्रवर्ग्यवदादेशः। अरुणाः काण्डऋषयः। अरण्येऽधीयीरन्न्। भद्रं कर्णेभिरिति द्वे जपित्वा॥ १३१॥

महानाम्नीभिरुदकꣳ संस्पर्श्य। तमाचार्यो दद्यात्। शिवा नः शन्तमेत्योषधीराल्लभते। सुमृडीकेति भूमिम्। एवमपवर्गे। धेनुर्दक्षिणा। कꣳसं वासश्च क्षौमम्। अन्यद्वा शुक्लम्। यथाशक्ति वा। एवꣳस्वाध्यायधर्मेण। अरण्येऽधीयीत। तपस्वी पुण्यो भवति तपस्वी पुण्यो भवति॥ १३२॥

[३२]

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳ सस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो

अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु॥

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

ॐ नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः। नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते करोमि॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

सह वै देवानां चासुराणां च यज्ञौ प्रततावास्तां वयꣳ स्वर्गं लोकमैष्यामो वयमैष्याम इति तेऽसुराः सन्नह्य सहसैवाचरन् ब्रह्मचर्येण तपसैव देवास्तेऽसुरा अमुह्यꣳस्ते न प्राजानꣳस्ते पराऽभवन्ते न स्वर्गं लोकमायन् प्रसृतेन वै यज्ञेन देवाः स्वर्गं लोकमायन्न प्रसृतेनासुरान् पराभावयन् प्रसृतो ह वै यज्ञोपवीतिनो यज्ञोऽप्रसृतोऽनुपवीतिनो यत्किं च ब्राह्मणो यज्ञोपवीत्यधीते यजत एव तत्तस्माद्यज्ञोपवीत्येवाधीयीत याजयेद्यजेत वा यज्ञस्य प्रसृत्या अजिनं वासो वा दक्षिणत उपवीय दक्षिणं बाहुमुद्धरतेऽव धत्ते सव्यमिति यज्ञोपवीतमेतदेव विपरीतं प्राचीनावीतꣳ संवीतं मानुषम्॥ १॥

[१]

रक्षाꣳसि ह वा पुरोऽनुवाके तपोग्रमतिष्ठन्त तान् प्रजापतिर्वरेणोपा-

मन्त्रयत तानि वरमवृणीतऽऽदित्यो नो योद्धा इति तान् प्रजापतिरब्रवीद्योधयध्वमिति तस्मादुत्तिष्ठन्तꣳ ह वा तानि रक्षाꣳस्यादित्यं योधयन्ति यावदस्तमन्वगात्तानि ह वा एतानि रक्षाꣳसि गायत्रियाऽभिमन्त्रितेनाम्भसा शाम्यन्ति तदु ह वा एते ब्रह्मवादिनः पूर्वाभिमुखाः सन्ध्यायां गायत्रियाऽभिमन्त्रिता आप ऊर्ध्वं विक्षिपन्ति ता एता आपो वज्रीभूत्वा तानि रक्षाꣳसि मन्देहारुणे द्वीपे प्रक्षिपन्ति यत्प्रदक्षिणं प्रक्रमन्ति तेन पाप्मानम् अवधून्वन्त्युद्यन्तमस्तं यन्तम् आदित्यमभिध्यायन् कुर्वन् ब्राह्मणो विद्वान्त्सकलं भद्रमश्नुतेऽसावादित्यो ब्रह्मेति ब्रह्मैव सन् ब्रह्माप्येति य एवं वेद॥ २॥

[२]

यद्देवा देवहेळनं देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा मुञ्चतर्तस्यर्तेन मामित। देवा जीवनकाम्या यद्वाचाऽनृतमूदिम। तस्मान्न इह मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः। ऋतेन द्यावापृथिवी ऋतेन त्वꣳ सरस्वति। कृतान्नः पाह्येनसो यत्किं चानृतमूदिम। इन्द्राग्नी मित्रावरुणौ सोमो धाता बृहस्पतिः। ते नो मुञ्चन्त्वेनसो यदन्यकृतमारिम। सजातशꣳसादुत जामिशꣳसाज्ज्यायसः

शꣳसादुत वा कनीयसः। अनाधृष्टं देवकृतं यदेनस्तस्मात् त्वमस्माञ्जातवेदो मुमुग्धि॥३॥

यद्वाचा यन्मनसा बाहुभ्यामूरुभ्यामष्ठीवद्भ्याꣳ शिश्नैर्यदनृतं चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्रमुञ्चतु चकृम यानि दुष्कृता। येन त्रितो अर्णवान्निर्बभूव येन सूर्यं तमसो निर्मुमोच। येनेन्द्रो विश्वा अजहादरातीस्तेनाहं ज्योतिषा ज्योतिरानशान आक्षि। यत्कुसीदमप्रतीत्तं मयेह येन यमस्य निधिना चरामि। एतत्तदग्ने अनृणो भवामि जीवन्नेव प्रति तत्ते दधामि। यन्मयि माता यदा पिपेष यदन्तरिक्षं यदाशसातिक्रामामि त्रिते देवा दिवि जाता यदाप इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने अयासि॥४॥

[३]

यददीव्यन्नृणमहं बभूवादित्सन्वा सञ्जगर जनेभ्यः। अग्निर्मा तस्मादिन्द्रश्च संविदानौ प्रमुञ्चताम्। यद्धस्ताभ्यां चकर किल्बिषाण्यक्षाणां वग्नुमुपजिघ्नमानः। उग्रंपश्या च राष्ट्रभृच्च तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि। उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत्किल्बिषाणि

यद॒क्षवृ॑त्त॒मनु॑दत्तमे॒तत्। नेन्न ऋ॒णानृ॒णव॒ इत्स॑मानो य॒मस्य॑ लो॒के अधि॑रज्जुराय॑। अव॑ ते॒ हेळ॒ उदु॑त्त॒मम॒मिमं मे॑ वरुण॒ तत्त्वा॑ यामि॒ त्वं नो॑ अग्ने॒ स त्वं नो अग्ने। सङ्कु॑सुको॒ विकु॑सुको निर्ऋ॒थो यश्च॑ निस्व॒नः। तेऽ(१)स्मद्यक्ष्म॒मना॑गसो दू॒राद्दू॒रम॑चीचतम्। निर्य॑क्ष्ममचीचते कृ॒त्यां निर्ऋ॑तिं च। तेन॒ योऽ(१)स्मत्समृ॑च्छातै॒ तम॑स्मै॒ प्रसु॑वामसि। दुः॒शꣳसा॒नुशꣳसाभ्यां॑ घ॒णेना॑नुघ॒णेन॑ च। तेना॒न्योऽ(१)स्मत्समृ॑च्छातै॒ तम॑स्मै॒ प्रसु॑वामसि। सं वर्च॑सा॒ पय॑सा॒ सन्त॑नूभि॒रग॑न्महि॒ मन॑सा॒ सꣳ शि॒वेन॑। त्वष्टा॑ नो॒ अत्र॒ विद॑धातु रा॒यो॒ऽनु॑माष्टु॑ त॒न्वो(१) यद्विलि॑ष्टम्॥५॥

[४]

आयु॑ष्टे वि॒श्वतो॑ दधद॒यम॒ग्निर्वरे॑ण्यः। पुन॑स्ते प्रा॒ण आया॑ति॒ परा॒यक्ष्मꣳ॑ सुवामि ते। आ॒युर्दा अ॑ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॒ चारु॒ गव्यं॑ पि॒तेव॑ पु॒त्रम॒भिर॑क्षतादि॒मम्। इ॒मम॑ग्न आयु॑षे॒ वर्च॑से कृधि ति॒ग्ममोजो॑ वरुण॒ सꣳशि॑शाधि। मा॒तेवा॑स्मा अदिते॒ शर्म॑ यच्छ॒ विश्वे॑ देवा॒ जर॑दष्टि॒र्यथाऽस॑त्। अग्न॒ आयूꣳ॑षि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः।

आरे बाधस्व दुच्छुनाम्। अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधद्रयिं मयि पोषम्॥ ६॥

अग्निरृषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः। तमीमहे महागयम्। अग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व। अस्मे दीदिहि सुमना अहेळञ्छर्मन्ते स्याम त्रिवरूथ उद्भौ। सहसा जातान्प्रणुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व। अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयꣳ स्याम प्रणुदा नः सपत्नान्। अग्ने यो नोऽभितो जनो वृको वारो जिघाꣳसति। ताꣳस्त्वं वृत्रहञ्जहि वस्वस्मभ्यमाभर। अग्ने यो नोऽभिदासति समानो यश्च निष्ट्यः। तं वयꣳ समिधं कृत्वा तुभ्यमग्नेऽपि दध्मसि॥ ७॥

यो नः शपादशपतो यश्च नः शपतः शपात्। उषाश्च तस्मै निम्रुक्च सर्वं पापꣳ समूहताम्। यो नः सपत्नो यो रणो मर्तोऽभिदासति देवाः। इध्मस्येव प्रक्षायतो मा तस्योच्छेषि किं चन। यो मान्द्वेष्टि जातवेदो यं चाहं द्वेष्मि यश्च माम्। सर्वाꣳस्तानग्ने सन्दह याꣳश्चाहन्द्वेष्मि ये च माम्। यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान्दिप्साच्च सर्वाꣳस्तान्भस्मषा कुरु।

सꣳशि॑तं मे ब्रह्म सꣳशि॑तं वी॒र्या(१)म्बल॑म्। सꣳशि॑तं क्षत्रं मे॑ जि॒ष्णु यस्या॒हमस्मि॑ पु॒रोहि॑तः। उदे॑षां बा॒हू अ॑तिर॒मुद्वर्चो॒ अथो॒ बलम्॑। क्षि॒णोमि॒ ब्रह्म॑णाऽमित्रा॒नुन्न॑यामि॒ स्वा(१)म् अ॒हम्। पुन॒र्मनः॒ पुन॒रायु॑र्म॒ आगा॒त्पुन॒श्चक्षुः॒ पुनः॒ श्रोत्रं॑ म॒ आगा॒त्पुनः॑ प्रा॒णः पुन॒राकू॑तं म॒ आगा॒त्पुन॑श्चि॒त्तं पुन॒राधी॑तं म॒ आगा॑त्। वै॒श्वा॒न॒रो मेऽद॑ब्धस्तनू॒पा अव॑बाधतां दुरि॒तानि॒ विश्वा॑॥८॥

[५]

वै॒श्वा॒न॒राय॒ प्रति॑वेदयामो॒ यदी॑नृ॒णꣳ स॑ङ्ग॒रो दे॒वता॑सु। स ए॒तान्पाशा॑न् प्र॒मुच॒न् प्रवे॑द॒ स नो॑ मुञ्चातु दुरि॒ताद॒वद्यात्। वै॒श्वा॒न॒रः पव॑यान्नः प॒वित्रै॒र्यत्स॑ङ्ग॒रम॒भिधावा॑म्या॒शाम्। अना॑जाना॒न्मन॑सा॒ याच॑मानो॒ यदत्रै॑नो॒ अव॒ तत्सु॑वामि। अ॒मी ये सु॒भगे॑ दि॒वि वि॒चृतौ॑ नाम॒ तार॑के। प्रेहामृत॑स्य यच्छताम॒तद्ब॑द्धक॒मोच॑नम्। विजि॑हीर्ष्व लो॒कान्कृ॑धि ब॒न्धान्मु॑ञ्चासि॒ बद्ध॑कम्। योने॑रिव॒ प्रच्यु॑तो॒ गर्भः॑ सवा॑न् प॒थो अ॑नुष्व। स प्र॑जा॒नन्प्रति॑गृभ्णीत वि॒द्वान्प्र॒जाप॑तिः प्रथम॒जा ऋ॒तस्य॑। अ॒स्माभि॑र्द॒त्तं ज॒रसः॑ प॒रस्ता॒दच्छि॑न्नं तन्तु॑मनु॒सञ्च॑रेम॥९॥

ततं तन्तुमन्वेके अनु सञ्चरन्ति येषाँ दत्तं पित्र्यमायनवत्। अबन्ध्वेके ददतः प्रयच्छाद्दातुं चेच्छक्नुवाꣳसः स्वर्ग एषाम्। आरभेथामनु सꣳरभेथाꣳ समानं पन्थामवथो घृतेन। यद्वाँ पूर्तं परिविष्टं यदग्नौ तस्मै गोत्रायेह जायापती सꣳरभेथाम्। यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिꣳसिम। अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्य उन्नो नेषद्दुरिता यानि चकृम। भूमिर्माताऽदितिर्नो जनित्रं भ्राताऽन्तरिक्षमभिशस्त एनः। द्यौर्नः पिता पितृयाच्छं भवासि जामि मित्वा मा विवित्सि लोकात्। यत्र सुहार्दः सुकृतो मदन्ते विहाय रोगं तन्वा(१)ꣳ स्वायाम्। अश्लोणाङ्गैरह्रुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरं च पुत्रम्। यदन्नमद्म्यनृतेन देवा दास्यन्नदास्यन्नुत वा करिष्यन्। यद्देवानां चक्षुष्यागो अस्ति यदेव किं च प्रतिजग्राहमग्निर्मा तस्मादनृणं कृणोतु। यदन्नमद्मि बहुधा विरूपं वासो हिरण्यमुत गामजामविम्। यद्देवानां चक्षुष्यागो अस्ति यदेव किं च प्रतिजग्राहमग्निर्मा तस्मादनृणं कृणोतु। यन्मया मनसा वाचा कृतमेनः कदाचन। सर्वस्मात्तस्मान्मेळितो मोग्धि त्वꣳ हि वेत्थ

यथातथम्॥ १०॥

[६]

वातरशना ह वा ऋषयः श्रमणा ऊर्ध्वमन्थिनो बभूवुस्तानृषयोऽर्थमायꣳस्ते निलायमचरꣳस्तेऽनुप्रविशुः कूश्माण्डानि ताꣳस्तेष्वन्वविन्दञ्छ्रद्धया च तपसा च तानृषयोऽब्रुवन्कथा निलायं चरथेति त ऋषीनब्रुवन्नमो वोऽस्तु भगवन्तोऽस्मिन्धाम्नि केन वः सपर्यामेति तानृषयोऽब्रुवन्पवित्रं नो ब्रूत येनारिपसः स्यामेति त एतानि सूक्तान्यपश्यन् यद्देवा देवहेळनं यददीव्यन्नृणमहं बभूवऽऽयुष्टे विश्वतो दधदित्येतैराज्यं जुहुत वैश्वानराय प्रतिवेदयाम इत्युपतिष्ठत यदर्वाचीनमेनो भ्रूणहत्यायास्तस्मान्मोक्ष्यध्व इति त एतैरजुहवुस्तेऽरेपसोऽभवन्कर्मादिष्वेतैर्जुहुयात्पूतो देवलोकान्त्समश्नुते॥ ११॥

[७]

कूश्माण्डैर्जुहुयाद्योऽपूत इव मन्येत यथा स्तेनो यथा भ्रूणहैवमेष भवति योऽयोनौ रेतः सिञ्चति यदर्वाचीनमेनो भ्रूणहत्यायास्तस्मान्मुच्यते यावदेनो दीक्षामुपैति दीक्षित एतैः सतति जुहोति संवत्सरं दीक्षितो भवति संवत्सरादेवऽऽत्मानं

पुनीते मासं दीक्षितो भवति यो मासः स संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते चतुर्विꣳशतिꣳ रात्रीर्दीक्षितो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते द्वादश रात्रीर्दीक्षितो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते षड्रात्रीर्दीक्षितो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरादेवऽऽत्मानं पुनीते तिस्रो रात्रीर्दीक्षितो भवति त्रिपदा गायत्री गायत्रिया एवऽऽत्मानं पुनीते न माꣳसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नोपर्यासीत जुगुप्सेतानृतात्पयौ ब्राह्मणस्य व्रतं यवागू राजन्यस्यामिक्षा वैश्यस्याथौ सौम्येप्यध्वर एतद्व्रतं ब्रूयाद्यदि मन्येतोपदस्यामीत्यौदनं धानाः सक्तून्घृतमित्यनुव्रतयेदात्मनोऽनुपदासाय॥ १२॥

[८]

अजान् ह वै पृश्नीꣳस्तपस्यमानान् ब्रह्म स्वयम्भ्वभ्यानर्षत्त ऋषयोऽभवन्तदृषीणामृषित्वं तां देवतामुपातिष्ठन्त यज्ञकामास्त एतं ब्रह्मयज्ञमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त यदृचोऽध्यगीषत ताः पयआहुतयो देवानामभवन् यद्यजूꣳषि घृताहुतयो यत्सामानि सोमाहुतयो यदथर्वाङ्गिरसो मध्वाहुतयो यद्ब्राह्मणानीतिहासान्

पुराणानि कल्पान्गाथा नाराशꣳसीर्मेदाहुतयो देवानामभवन्ताभिः क्षुधं पाप्मानमपाघ्नन्नपहतपाप्मानो देवाः स्वर्गं लोकमायन् ब्रह्मणः सायुज्यमृषयोऽगच्छन्॥ १३॥

[९]

पञ्च वा एते महायज्ञाः सतति प्रतायन्ते सतति सन्तिष्ठन्ते देवयज्ञः पितृयज्ञो भूतयज्ञो मनुष्ययज्ञो ब्रह्मयज्ञ इति यदग्नौ जुहोत्यपि समिधं तद्देवयज्ञः सन्तिष्ठते यत्पितृभ्यः स्वधा करोत्यप्यपस्तत्पितृयज्ञः सन्तिष्ठते यद्भूतेभ्यो बलिꣳ हरति तद्भूतयज्ञः सन्तिष्ठते यद्ब्राह्मणेभ्योऽन्नं ददाति तन्मनुष्ययज्ञः सन्तिष्ठते यत्स्वाध्यायमधीयीतैकामप्यृचं यजुः साम वा तद्ब्रह्मयज्ञः सन्तिष्ठते यदृचोऽधीते पयसः कूल्या अस्य पितृन्त्स्वधा अभिवहन्ति यद्यजूꣳषि घृतस्य कूल्या यत्सामानि सोम एभ्यः पवते यदथर्वाङ्गिरसो मधोः कूल्या यद्ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान्गाथा नाराशꣳसीर्मेदसः कूल्या अस्य पितृन्त्स्वधा अभिवहन्ति यदृचोऽधीते पयआहुतिभिरेव तद्देवाꣳस्तर्पयति यद्यजूꣳषि घृताहुतिभिर्यत्सामानि सोमाहुतिभिर्यदथर्वाङ्गिरसो

मध्वाहुतिभिर्यद्ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान्गाथा नाराशꣳसीर्मेदाहुतिभिरेव तद्देवाꣳस्तर्पयति त एनं तृप्ता आयुषा तेजसा वर्चसा श्रिया यशसा ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन च तर्पयन्ति॥ १४॥

[१०]

ब्रह्मयज्ञेन यक्ष्यमाणः प्राच्यां दिशि ग्रामादछदिर्दर्श उदीच्यां प्रागुदीच्यां वोदित आदित्ये दक्षिणत उपवीयोपविश्य हस्तावव निज्य त्रिराचामेद्द्विः परिमृज्य सकृदुपस्पृश्य शिरश्चक्षुषी नासिके श्रोत्रे हृदयमालभ्य यत्त्रिराचामति तेन ऋचः प्रीणाति यद्द्विः परिमृजति तेन यजूꣳषि यत्सकृदुपस्पृशति तेन सामानि यत्सव्यं पाणिं पादौ प्रोक्षति यच्छिरश्चक्षुषी नासिके श्रोत्रे हृदयमालभते तेनाथर्वाङ्गिरसो ब्राह्मणानीतिहासान् पुराणानि कल्पान्गाथा नाराशꣳसीः प्रीणाति दर्भाणां महदुपस्तीर्योपस्थं कृत्वा प्राङासीनः स्वाध्यायमधीयीतापां वा एष ओषधीनाꣳ रसो यद्दर्भाः सरसमेव ब्रह्म कुरुते दक्षिणोत्तरौ पाणी पादौ कृत्वा सपवित्रावोमिति प्रतिपद्यत एतद्वै यजुस्त्रयीं विद्यां प्रत्येषा वागेतत्परममक्षरं तदेतदृचाऽभ्युक्तमृचो अक्षरे परमे

व्यो॑म॒न् यस्मि॑न्दे॒वा अधि॒ विश्वे॑ निषे॒दुर्यस्तन्न वेद॒ किमृ॒चा क॑रिष्यति॒ य इत्तद्वि॒दुस्त इ॒मे समा॑सत॒ इति॒ त्रीने॒व प्रायु॑ङ्क्त भूर्भु॒वः स्व॑रित्याहै॒तद्वै वा॒चः स॒त्यं यदे॒व वा॒चः स॒त्यं तत्प्रायु॒ङ्क्ताथ॑ सावि॒त्रीं गा॑य॒त्रीं त्रिरन्वा॑ह प॒च्छौ॑ऽर्धर्च॑शोऽनवा॒नꣳ स॑वि॒ता श्रियः॑ प्रसवि॒ता श्रिय॑मे॒वऽऽप्नो॒त्यथो॑ प्र॒ज्ञात॑यै॒व प्र॑ति॒पदा॒ छन्दा॑ꣳसि॒ प्रति॑पद्यते॥ १५॥

[११]

ग्रामे॒ मन॑सा स्वाध्या॒यमधी॑यीत॒ दिवा॒ नक्तं॑ वेति ह॑ स्म॒ऽऽह॒ शौ॒च आ॑ह्ये॒य उ॒तार॑ण्ये॒ऽबल॑ उ॒त वा॒चोत तिष्ठ॑न्नु॒त व्रज॑न्नु॒तऽऽसी॑न उ॒त शया॑नो॒ऽधीयी॑तै॒व स्वा॑ध्या॒यं तप॑स्वी॒ पुण्यो॑ भवति॒ य ए॒वं विद्वान्त्स्वा॑ध्या॒यमधी॑ते॒ नमो॒ ब्रह्म॑णे॒ नमो॑ अस्त्व॒ग्नये॒ नमः॑ पृथि॒व्यै नम॒ ओष॑धीभ्यः। नमो॑ वा॒चे नमो॑ वा॒चस्पत॑ये॒ नमो॒ विष्ण॑वे बृह॒ते क॑रोमि॥ १६॥

[१२]

म॒ध्यन्दि॑ने प्र॒बल॒मधी॑यीता॒सौ खलु॒ वावैष आ॑दि॒त्यो यद्ब्रा॑ह्म॒ण-स्तस्मा॒त्तर्हि॒ तेऽक्षि॑णष्टं तपति॒ तदे॒षाऽभ्यु॑क्ता। चि॒त्रं दे॒वाना॒मुद॑गा॒-दनी॑कं॒ चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्या॒ग्नेः। आप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ

सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्चेति स वा एष यज्ञः सद्यः प्रतायते सद्यः सन्तिष्ठते तस्य प्राक् सायमवभृथो नमो ब्रह्मण इति परिधानीयां त्रिरन्वाहाप उपस्पृश्य गृहानेति ततो यत्किं च ददाति सा दक्षिणा॥ १७॥

[१३]

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य मेघो हविर्धानं विद्युदग्निर्वर्षꣳ हविः स्तनयित्नुर्वषट्कारो यदवस्फूर्जति सोऽनुवषट्कारो वायुरात्माऽमावास्या स्विष्टकृद्य एवं विद्वान्मेघे वर्षति विद्योतमाने स्तनयत्यवस्फूर्जति पवमाने वायावमावास्यायाꣳ स्वाध्यायमधीते तप एव तत्तप्यते तपो हि स्वाध्याय इत्युत्तमं नाकꣳ रोहत्युत्तमः समानानां भवति यावन्तꣳ ह वा इमां वित्तस्य पूर्णां ददत्स्वर्गं लोकं जयति तावन्तं लोकं जयति भूयाꣳसं चाक्षय्यं चाप पुनर्मृत्युं जयति ब्रह्मणः सायुज्यं गच्छति॥ १८॥

[१४]

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य द्वावनध्यायौ यदात्माऽशुचिर्यद्देशः समृद्धिर्दैवतानि य एवं विद्वान्महारात्र उषस्युदिते व्रजꣳस्तिष्ठन्नासीनः शयानोऽरण्ये ग्रामे वा यावत्तरसꣳ स्वाध्यायमधीते

सर्वाँल्लोँकाञ्जयति सर्वाँल्लोँकाननृणोऽनुसञ्चरति तदेषाभ्युक्ता। अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिꣳस्तृतीये लोके अनृणाः स्याम। ये देवयाना उत पितृयाणाः सर्वान्पथो अनृणा आक्षीयेमेत्यग्निं वै जातं पाप्मा जग्राह तं देवा आहुतीभिः पाप्मानमपाघ्नन्नाहुतीनां यज्ञेन यज्ञस्य दक्षिणाभिर्दक्षिणानां ब्राह्मणेन ब्राह्मणस्य छन्दोभिश्छन्दसाꣳ स्वाध्यायेनापहतपाप्मा स्वाध्यायो देवपवित्रं वा एतत्तं योऽनूत्सृजत्यभागो वाचि भवत्यभागो नाके तदेषाऽभ्युक्ता। यस्तित्याज सखिविदꣳ सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति। यदीꣳ शृणोत्यलकꣳ शृणोति न हि प्रवेद सुकृतस्य पन्थामिति तस्मात्स्वाध्यायोऽध्येतव्यो यं यं क्रतुमधीते तेन तेनास्येष्टं भवत्यग्नेर्वायोरादित्यस्य सायुज्यं गच्छति तदेषाऽभ्युक्ता। ये अर्वाङुत वा पुराणे वेदं विद्वाꣳसमभितो वदन्त्यादित्यमेव ते परिवदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं तृतीयं च हꣳसमिति यावतीर्वै देवतास्ताः सर्वा वेदविदि ब्राह्मणे वसन्ति तस्माद्ब्राह्मणेभ्यो वेदविद्भ्यो दिवे दिवे नमस्कुर्यान्नाश्लीलं कीर्तयेदेता एव देवताः प्रीणाति॥ १९॥

[१५]

रिच्यत इव वा एष प्रेव रिच्यते यो याजयति प्रति वा गृह्णाति याजयित्वा प्रतिगृह्य वाऽनश्नन्त्रिः स्वाध्यायं वेदमधीयीत त्रिरात्रं वा सावित्रीङ्गायत्रीमन्वातिरेचयति वरो दक्षिणा वरेणैव वरꣳ स्पृणोत्यात्मा हि वरः ॥ २० ॥

[१६]

दुहे ह वा एष छन्दाꣳसि यो याजयति स येन यज्ञक्रतुना याजयेत्सोऽरण्यं परेत्य शुचौ देशे स्वाध्यायमेवैनमधीयन्नासीत तस्यानशनं दीक्षा स्थानमुपसद आसनꣳ सुत्या वाग्जुहूर्मन उपभृद्धृतिर्ध्रुवा प्राणो हविः सामाध्वर्युः स वा एष यज्ञः प्राणदक्षिणोऽनन्तदक्षिणः समृद्धतरः ॥ २१ ॥

[१७]

कतिधावकीर्णी प्रविशति चतुर्धेत्याहुर्ब्रह्मवादिनो मरुतः प्राणैरिन्द्रं बलेन बृहस्पतिं ब्रह्मवर्चसेनाग्निमेवतरेण सर्वेण तस्यैतां प्रायश्चित्तिं विदाञ्चकार सुदेवः काश्यपो यो ब्रह्मचार्यवकिरेदमावास्यायाꣳ रात्र्यामग्निं प्रणीयोपसमाधाय द्विराज्यस्योपघातं जुहोति कामावकीर्णोऽस्म्यवकीर्णोऽस्मि काम कामाय स्वाहा कामाभिद्रुग्धोऽस्म्यभिद्रुग्धोऽस्मि काम कामाय स्वाहेत्यमृतं वा

आज्य॑म॒मृत॑मे॒वऽऽत्मन्ध॑त्ते हु॒त्वा प्रय॑ताञ्ज॒लिः कवा॑तिर्यङ्ङ॒ग्निम॒भि-
म॑न्त्रयेत॒ सं मा॑ऽऽसिञ्चन्तु म॒रुतः॒ समिन्द्रः॒ सं बृह॒स्पतिः॑।
सं मा॒ऽयम॒ग्निः सि॑ञ्च॒त्वायु॑षा च॒ बले॑न॒ चऽऽयु॑ष्मन्तं करोत॒
मेति॒ प्रति॑ हास्मै म॒रुतः॑ प्रा॒णान्द॑धति॒ प्रतीन्द्रो॒ बलं॒ प्रति॒
बृह॒स्पति॑र्ब्रह्मवर्च॒सं प्रत्य॒ग्निरि॒तर॒त्सर्व॒ꣳ सर्व॑तनुर्भू॒त्वा सर्व॒मायु॑रेति॒
त्रिर॒भिम॑न्त्रयेत॒ त्रिष॑त्या॒ हि दे॒वा योऽपू॑त इव॒ मन्ये॑त॒ स इ॒त्थं
जु॑हुयादि॒त्थम॒भिम॑न्त्रयेत॒ पुनी॑त ए॒वऽऽत्मान॒मायु॑रे॒वऽऽत्मन्ध॑त्ते
वरो॒ दक्षि॑णा॒ वरे॑णै॒व वरꣳ॒ स्पृणोत्या॒त्मा हि वरः॑॥२२॥

[१८]

भूः प्रप॑द्ये॒ भुवः॒ प्रप॑द्ये॒ स्वः॑ प्रप॑द्ये॒ भूर्भुवः॒ स्वः॑ प्रप॑द्ये॒ ब्रह्म॒ प्रप॑द्ये
ब्रह्मको॒शं प्रप॑द्ये॒ऽमृतं॒ प्रप॑द्ये॒ऽमृतको॒शं प्रप॑द्ये चतुर्जा॒लं ब्र॑ह्मको॒शं
यं मृ॒त्युर्ना॒वप॑श्य॒ति॒ तं प्रप॑द्ये दे॒वान् प्रप॑द्ये देवपु॒रं प्रप॑द्ये॒ परी॑वृतो॒
वरी॑वृतो॒ ब्रह्म॑णा॒ वर्म॑णा॒ऽहं तेज॑सा॒ कश्य॑पस्य॒ यस्मै॒ नम॒स्तच्छिरो॒
धर्मो॑ मू॒र्धानं॑ ब्र॒ह्मोत्त॑रा॒ हनु॑र्य॒ज्ञोऽध॑रा॒ विष्णु॑र॒हृद॑यꣳ संवत्स॒रः
प्र॒जन॑नम॒श्विनौ॑ पूर्व॒पाद॑ावत्रि॒र्मध्यं॑ मि॒त्रावरु॑णावपर॒पाद॑ावग्निः
पुच्छ॑स्य प्रथ॒मं काण्डं॒ तत॒ इन्द्र॒स्ततः॑ प्र॒जाप॑ति॒रभ॑यं चतु॒र्थꣳ स
वा ए॒ष दि॒व्यः शा॑क्क॒रः शिशु॑मार॒स्तꣳ ह॒ य ए॒वं वेदाप॑ पुनर्मृ॒त्युं

जयति जयति स्वर्गल्लोकं नाध्वनि प्रमीयते नाप्सु प्रमीयते नाग्नौ प्रमीयते नानपत्यः प्रमीयते लघ्वान्नो भवति ध्रुवस्त्वमसि ध्रुवस्य क्षितमसि त्वं भूतानामधिपतिरसि त्वं भूतानाꣳ श्रेष्ठोऽसि त्वां भूतान्युप पर्यावर्तन्ते नमस्ते नमः सर्वं ते नमो नमः शिशुकुमाराय नमः ॥ २३ ॥

[१९]

नमः प्राच्यै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो दक्षिणायै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमः प्रतीच्यै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नम उदीच्यै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नम ऊर्ध्वायै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमोऽधरायै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमोऽवान्तरायै दिशे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो गङ्गायमुनयोर्मध्ये ये वसन्ति ते मे प्रसन्नात्मानश्चिरं जीवितं वर्धयन्ति नमो गङ्गायमुनयोर्मुनिभ्यश्च नमो नमो गङ्गायमुनयोर्मुनिभ्यश्च नमः ॥ २४ ॥

[२०]

ॐ नमो॒ ब्रह्म॑णे॒ नमो॑ अस्त्व॒ग्नये॒ नमः॑ पृथि॒व्यै नम॒ ओष॑धीभ्यः।
नमो॑ वा॒चे नमो॑ वा॒चस्पत॑ये॒ नमो॒ विष्ण॑वे बृह॒ते क॑रोमि॥
॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

चित्तिस्स्रुक् । चित्तमाज्य□म् । वाग्वेदिः । आधीतं बर्हिः । केतौ अग्निः । विज्ञातमग्निः । वाक्पतिर्होता□ । मन उपवक्ता । प्राणो हविः । सामा□ध्वर्युः । वाचस्पते विधे नामन्न् । विधेम ते नाम । विधेस्त्वमस्माकन्नाम । वाचस्पतिस्सोमं पिबतु । आऽस्मासु नृम्णन्धात्स्वाहा□ ।। (1) 2.0 पृथिवी होता दश । 2 । 2.1 पृथिवी होता□ । द्यौरध्वर्युः । रुद्रो□ऽग्नीत् । बृहस्पतिरुपवक्ता । वाचस्पते वाचो वीर्येण । संभृततमेनायक्ष्यसे । यजमानाय वार्य□म् । आसुवस्करस्मै । वाचस्पतिस्सोमं पिबतु । जजनदिन्द्रमिन्द्रियाय स्वाहा□ ।। (2) । 3.0 अग्निर्होताऽष्टौ । 3 । 3.1 अग्निर्होता□ । अश्विना□ऽध्वर्यू । त्वष्टाऽग्नीत् । मित्र उपवक्ता । सोमस्सोमस्य पुरोगाः । शुक्रश्शुक्रस्य पुरोगाः । श्रातास्त इन्द्र सोमाः□ । वातापेर्ह्वनश्रुतस्स्वाहा□ । (3) । 4.0 सूर्यन्ते नव । 4 । 4.1 सूर्यन्ते चक्षुः । वातं प्राणः । द्यां पृष्ठम् । अन्तरिक्षमात्मा । अङ्गै□र्यज्ञम् । पृथिवीꣳ शरीरैः । वाचस्पतेऽच्छिद्रया वाचा । अच्छिद्रया जुह्वा□ । दिवि

देवावृधꣳ होत्रा मेरयस्व स्वाहा□ । (4) 5.0 अपात्त्रीणि च । (5) । 5.1 महाहविर्होता□ । सत्यहविरध्वर्युः । अच्युतपाजा अग्नीत् । अच्युतमना उपवक्ता । अनाधृष्यश्चा□प्रतिधृष्यश्च यज्ञस्याभिगरौ । अयास्य उद्गाता । वाचस्पते हृद्विधे नामन्न् । विधेम ते नाम । विधेस्त्वमस्माकन्नाम । वाचस्पतिस्सोममपात् । मा दैव्यस्तन्तुश्छेदि मा मनुष्यः । नमो दिवे । नमः पृथिव्यै स्वाहा□ । (5) । 6.0 वाग्घोता नव । 6 । 6.1 वाग्घोता□ । दीक्षा पत्नी□ । वातो□ऽध्वर्युः । आपोऽभिगरः । मनो हविः । तपसि जुहोमि । भूर्भुवस्सुवः । ब्रह्म स्वयंभु । ब्रह्मणे स्वयंभुवे स्वाहा□ । (6) 7.0 प्रतिष्ठा प्राणश्च मे भूयादनाधृष्यस्सर्वश्च मे भूयात् ।। 7 । (ब्राह्मणो यज्ञो□ऽग्निर्भर्ता पृथिवी प्रतिष्ठाऽन्तरिक्षव्विष्ठा वायुः प्राणश्चन्द्रमा ऋतूनन्नं प्राणस्य प्राणो द्यौरनाधृष्य आदित्यस्स तेजस्वी प्रजापतिरिदꣳ सर्वꣳ सर्वश्च मे भूयात् ।।) 7.1 ब्राह्मण एकहोता । स यज्ञः । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । यज्ञश्च मे भूयात् । अग्निर्द्विहोता । स भर्ता । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । भर्ता च मे भूयात् । पृथिवी त्रिहोता । स प्रतिष्ठा । (7) । 7.2 स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । प्रतिष्ठा च मे

भूयात् । अन्तरिक्षञ्चतुर्होता । स विष्ठाः । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । विष्ठाश्च मे भूयात् । वायुः पञ्चहोता । स प्राणः । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । प्राणश्च मे भूयात् । (8) 7.3 चन्द्रमाष्षड्होता । स ऋतून्कल्पयाति । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । ऋतवश्च मे कल्पन्ताम् । अन्नꣳ सप्तहोता । स प्राणस्य प्राणः । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । प्राणस्य च मे प्राणो भूयात् । द्यौरष्टहोता । सोऽनाधृष्यः । (9) । 7.4 स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । अनाधृष्यश्च भूयासम् । आदित्यो नवहोता । स तेजस्वी । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । तेजस्वी च भूयासम् । प्रजापतिर्दशहोता । स इदꣳ सर्वम्□ । स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिय्यँशः । सर्वञ्च मे भूयात् । (10) । 8.0 दीक्षया पात्रैरेकञ्च ।। 8 । 8.1 अग्निर्यजुर्भिः । सविता स्तोमैः□ । इन्द्र उक्थामदैः । मित्रावरुणावाशिषा□ । अङ्गिरसो धिष्णियैरग्निभिः । मरुतस्सदोहविर्धानाभ्या□म् । आपः प्रोक्षणीभिः । ओषधयो बर्हिषा□ । अदितिर्वेद्या□ । सोमो दीक्षया□ । (11) 8.2 त्वष्टेध्मेन । विष्णुर्यज्ञेन । वसव आज्येन । आदित्या दक्षिणाभिः । विश्वे देवा ऊर्जा ।

पूषा स्वंगाकारेण । बृहस्पतिः पुरोधया□ । प्रजापतिरुद्गीथेन । अन्तरिक्षं पवित्रेण । वायुः पात्रैः□ । अहꣳ श्रद्धया□ । (12) 9.0 अनुष्टुग्दिशाष्षड्ज । 9 । 9.1 सेनेन्द्रस्य । धेना बृहस्पतेः□ । पत्थ्या पूष्णः । वाग्वायोः । दीक्षा सोमस्य । पृथिव्यग्नेः । वसूनाङ्गायत्री । रुद्राणा□न्त्रिष्टुक् । आदित्यानाञ्जगती । विष्णोरनुष्टुक् । (13) । 9.2 वरुणस्य विराट् । यज्ञस्य पङ्क्तिः । प्रजापतेरनुमतिः । मित्रस्य श्रद्धा । सवितुः प्रसूतिः । सूर्यस्य मरीचिः । चन्द्रमसो रोहिणी । ऋषीणामरुन्धती । पर्जन्यस्य विद्युत् । चतस्रो दिशः । चतस्रोऽवान्तरदिशाः । अहश्च रात्रिश्च । कृषिश्च वृष्टिश्च । त्विषिश्चापचितिश्च । आपश्चौषधयश्च । ऊर्क्च सूनृता च देवानां पत्नयः । (14) । 10.0 दाता पुरुषमपः प्रतिग्रहीत्रे नव च ।। 10 । 10.1 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे । अश्विनो□र्बाहुभ्या□म् । पूष्णो हस्ता□भ्यां प्रतिगृह्णामि । राजा□ त्वा वरुणो नयतु देवि दक्षिणेऽग्नये हिरण्यम् । तेनामृतत्वमश्याम् । वयो दात्रे । मयो मह्यमस्तु प्रतिग्रहीत्रे । क इदङ्कस्मा अदात् । कामः कामाय । कामो दाता । (15) 10.2 कामः

प्रतिग्रहीता । कामꣳ समुद्रमाविश । कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि । कामैतत्ते□ । एषा ते काम दक्षिणा । उत्तानस्त्वा□ङ्गीरसः प्रतिगृह्णातु । सोमाय वासः । रुद्राय गाम् । वरुणायाश्व□म् । प्रजापतये पुरुषम् । (16) । 10.3 मनवे तल्प□म् । त्वष्ट्रेऽजाम् । पूष्णेऽवि□म् । नि्र्ऋत्या अश्वतरगर्दभौ । हिमवतो हस्तिन□म् । गन्धर्वाप्सराभ्यस्स्रगलङ्करणे । विश्वे□भ्यो देवेभ्यो धान्यम् । वाचेऽन्न□म् । ब्रह्मण ओदनम् । समुद्रायापः । (17) 10.4 उत्तानाया□ङ्गीरसायानः । वैश्वानराय रथ□म् । वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहत् । दिवः पृष्ठम्भन्दमानस्सुमन्मभिः । स पू□र्वव्जनयज्जन्तवे धन□म् । समानमज्मा परियाति जागृविः । राजा□ त्वा वरुणो नयतु देविदक्षिणे वैश्वानराय रथ□म् । तेनामृतत्वमश्याम् । वयो दात्रे । मयो मह्यमस्तु प्रतिग्रहीत्रे । (18) 10.5 क इदङ्कस्मा अदात् । कामः कामाय । कामो दाता । कामः प्रतिग्रहीता । कामꣳ समुद्रमा विश । कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि । कामैतत्ते□ । एषा ते काम दक्षिणा । उत्तानस्त्वा□ङ्गीरसः प्रतिगृह्णातु । (19) 11.0 आत्मा जनानाव्विँकुर्वन्तव्विँपश्चिं

प्रजाना□व्वँसुधानी□व्विँराजञ्चरन्तङ्गोमतीं मे नियच्छत्वेकचक्रव्व्योँम
देव एकरूपा अष्टौ च । 11 । 11.1 सुवर्णङ्घर्मं परिवेद वेनम्
। इन्द्रस्यात्मानन्दशधा चरन्तम् । अन्तस्समुद्रे मनसा
चरन्तम् । ब्रह्मान्वविन्दद्दशहोतारमर्णे□ । अन्तः प्रविष्टश्शास्ता
जनानाम् । एकस्सन्बहुधा विचारः । शतꣳ शुक्राणि यत्रैकं
भवन्ति । सर्वे वेदा यत्रैकं भवन्ति । सर्वे होतारो यत्रैकं
भवन्ति । समानसीन आत्माH जनानाम् । (20) । 11.2
अन्तः प्रविष्टश्शास्ता जनानाꣳ सर्वा□त्मा । सर्वाः□
प्रजा यत्रैकं भवन्ति । चतुर्होतारो यत्र संपदङ्गच्छन्ति
देवैः । समानसीन आत्मा जनानाम् । ब्रह्मेन्द्रमग्निञ्जगतः
प्रतिष्ठाम् । दिव आत्मानꣳ सवितारं बृहस्पति□म् ।
चतुर्होतारं प्रदिशोऽनु क्लृप्तम् । वाचो वीर्यन्तपसाऽन्वविन्दत्
। अन्तः प्रविष्टङ्कर्तारमेतम् । त्वष्टारꣳ रूपाणि विकुर्वन्तं
विपश्चिम् । (21) 11.3 अमृतस्य प्राणय्यँज्ञमेतम् ।
चतुर्होतृणामात्मानङ्कवयो निचिक्युः । अन्तः प्रविष्टङ्कर्तारमेतम्
। देवानां बन्धु निहितङ्गुहासु । अमृतेन क्लृप्तय्यँज्ञमेतम् ।

चतु॑र्होतृणामा॒त्मानङ्क॒वयो॒ निचि॑क्युः । श॒तन्नि॒युतः॒ परि॑वेद॒ विश्वा॑ वि॒श्ववा॑रः । विश्व॑मि॒दव्वृ॑णाति । इन्द्र॑स्या॒त्मा निहि॑तः॒ पञ्च॑होता । अ॒मृत॑न्दे॒वाना॒मायुः॑ प्र॒जाना॑म् । (22) । 11.4 इन्द्र॒ꣳ राजा॑नꣳ सवि॒तार॑मे॒तम् । वा॒योरा॒त्मानङ्क॒वयो॒ निचि॑क्युः । र॒श्मिꣳ र॑श्मी॒नां मध्ये॒ तप॑न्तम् । ऋ॒तस्य॑ प॒दे क॒वयो॒ निपा॑न्ति । य आ॑ण्डको॒शे भुव॑नं बि॒भर्ति॑ । अनि॑र्भिण्ण॒स्सन्नथ॑ लो॒कान् वि॒चष्टे॑ । यस्या॑ण्डको॒शꣳ शुष्म॑माहुः प्रा॒णमुल्ब॑म् । तेन॑ क्लृप्तो॑ऽमृते॑ना॒हम॑स्मि । सु॒वर्ण॒ङ्कोशꣳ॒ रज॑सा॒ परी॑वृतम् । दे॒वाना॑व्वँसु॒धानी॑व्विँराज॑म् । (23) । 11.5 अ॒मृत॑स्य पू॒र्णान्तामु॑ क॒लाव्विँच॑क्षते । पाद॒ꣳ षड्ढो॑तु॒र्न किला॑विविथ्से । येन॒र्तवः॑ पञ्च॒धोत क्लृ॒प्ताः । उ॒त वा॑ ष॒ड्वा मन॒सोत क्लृ॒प्ताः । तꣳ षड्ढो॑तारमृ॒तुभिः॒ कल्प॑मानम् । ऋ॒तस्य॑ प॒दे क॒वयो॒ निपा॑न्ति । अ॒न्तः प्रवि॑ष्टङ्क॒र्तार॑मे॒तम् । अ॒न्तश्च॒न्द्रम॑सि॒ मन॑सा॒ चर॑न्तम् । स॒हैव सन्त॒न्न विजा॑नन्ति दे॒वाः । इन्द्र॑स्या॒त्मानꣳ॑ शत॒धा चर॑न्तम् । (24) । 11.6 इन्द्रो॒ राजा॒ जग॑तो॒ य ईशे॑ । स॒प्तहो॑ता सप्त॒धा विक्लृ॑प्तः । परे॑ण॒ तन्तुं॑ परिषि॒च्यमा॑नम् ।

अन्तरादित्ये मनसा चरन्तम् । देवानाꣳ हृदयं ब्रह्मान्वविन्दत् । ब्रह्मैतद्ब्रह्मण उज्जभार । अर्कꣳ श्रोतन्तꣳ सरिरस्य मध्ये□ । आ यस्मि□न्थ्सप्त पेरवः । मेहन्ति बहुलाꣳ श्रिय□म् । बह्वश्वामिन्द्र गोमतीम् । (25) । 11.7 अच्युतां बहुलाꣳ श्रिय□म् । स हरिर्वसुवित्तमः । पेरुरिन्द्राय पिन्वते । बह्वश्वामिन्द्र गोमतीम् । अच्युतां बहुलाꣳ श्रिय□म् । मह्यमिन्द्रो नियच्छतु । शतꣳ शता अस्य युक्ता हरीणाम् । अर्वाङा यातु वसुभी रश्मिरिन्द्रः । प्रमꣳहमाणो बहुलाꣳ श्रिय□म् । रश्मिरिन्द्रस्सविता मे नियच्छतु । (26) । 11.8 घृतन्तेजो मधुमदिन्द्रियम् । मय्ययमग्निर्दधातु । हरिः पतङ्गः पटरी सुपर्णः । दिविक्षयो नभसा य एति । स न इन्द्रः कामवरन्ददातु । पञ्चारञ्चक्रं परिवर्तते पृथु । हिरण्यज्योतिस्सरिरस्य मध्ये□ । अजस्रज्योतिर्नभसा सर्पदेति । स न इन्द्रः कामवरन्ददातु । सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रम् । (27) । 11.9 एको अश्वो वहति सप्तनामा । त्रिणाभि चक्रमजरमनर्वम् । येनेमा विश्वा भुवनानि तस्थुः । भद्रं पश्यन्त उपसेदुरग्रे□ । तपो दीक्षामृषयस्सुवर्विदः । ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातम्

। तद॒स्मै दे॒वा अ॒भि सन्न॑मन्तु । श्वे॒तꣳ र॒श्मिं बो॑भु॒ज्यमा॑नम् । अ॒पान्ने॒तारं॒ भुव॑नस्य गो॒पाम् । इन्द्र॒न्निचि॑क्युः पर॒मे व्यो॑मन्न् । (28) 11.10 रोहि॑णीः पिङ्ग॒ला एक॑रूपाः । क्षर॑न्तीः पिङ्ग॒ला एक॑रूपाः । श॒तꣳ स॒हस्रा॑णि प्र॒युता॑नि॒ नाव्या॑नाम् । अ॒यय्यँश्श्वे॒तो र॒श्मिः । परि॒ सर्वं॑मि॒दञ्जग॑त् । प्र॒जां प॒शून्धना॑नि । अ॒स्माक॑न्ददातु । श्वे॒तो र॒श्मिः परि॒ सर्वं॑ बभूव । सु॒व॒न्मह्यं॑ प॒शून् वि॒श्वरू॑पान् । प॒त॒ङ्ग॒मक्तमसु॑रस्य मा॒यया॑ । (29) । 11.11 हृ॒दा प॑श्यन्ति॒ मन॑सा मनी॒षिणः॑ । स॒मु॒द्रे अ॒न्तः क॒वयो॒ विच॑क्षते । मरी॑चीनां प॒दमि॑च्छन्ति वे॒धसः॑ । प॒त॒ङ्गो वाचं॒ मन॑सा बिभर्ति । ताङ्ग॑न्ध॒र्वो॑ऽवद॒द्गर्भे॑ अ॒न्तः । तान्द्योत॑माना॒ꣳ स्व॒र्यं॑ मनी॒षाम् । ऋ॒तस्य॑ प॒दे क॒वयो॒ निपा॑न्ति । ये ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः । विरू॑पा॒स्सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः । अ॒ग्निस्ताꣳ अग्रे॒ प्रमु॑मोक्तु दे॒वः । (30) 11.12 प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ सꣳविदा॒नः । वी॒तऱ् स्तु॑केस्तुके । यु॒व॒म॒स्मासु॒ नियच्छतम् । प्रप्र॑ य॒ज्ञप॑तिन्तिर । ये ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः । विरू॑पा॒स्सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः । तेषाꣳ॑ सप्ता॒नामि॒ह रन्ति॑रस्तु । रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य । य आ॑र॒ण्याः

प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः । विरू॑पा॒स्सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः । वा॒युस्ताꣳ अग्रे॒ प्रमु॑मोक्तु दे॒वः । प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ सꣳविँदा॒नः । इडा॑यै सृ॒प्तङ्घृ॒तव॑च्चराच॒रम् । दे॒वा अन्व॑विन्द॒न्गुहा॑ हि॒तम् । य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः । विरू॑पा॒स्सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः । तेषाꣳ॑ सप्ता॒नामि॒ह रन्ति॑रस्तु । रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य ।। (31) 12.0 पूरु॑षः पु॒रो॒ऽग्र॒तोऽजायत कृ॒तोऽकल्पयन्नास॒न्द्वे च॑ ।। 12 ।। (ज्याया॒नधि॒ पूरु॑षः । अ॒न्यत्र॒ पुरु॑षः ।।) 12.1 स॒हस्र॑शी॒र्षा॒ पुरु॑षः । स॒ह॒स्रा॒क्षस्स॒हस्र॑पात् । स भूमिं॑ वि॒श्वतो॑ वृ॒त्वा । अत्य॑तिष्ठद्दशाङ्गु॒लम् । पुरु॑ष ए॒वेदꣳ सर्व॒म् । यद्भू॒तं यच्च॒ भव्य॒म् । उ॒तामृ॑त॒त्वस्येशा॑नः । यदन्ने॑नाति॒रोह॑ति । ए॒तावा॑नस्य महि॒मा । अतो॒ ज्यायाꣳ॑श्च॒ पूरु॑षः । [32] 12.2 पादो॒ऽस्य॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑ । त्रि॒पाद॑स्या॒मृत॑न्दि॒वि । त्रि॒पादू॒र्ध्व उदै॒त्पुरु॑षः । पादो॒ऽस्ये॒हाभ॑वा॒त्पुनः॑ । ततो॒ विष्व॒ङ्व्य॑क्रामत् । सा॒श॒ना॒न॒शने अ॒भि । तस्मा॒द्विराड॑जायत । वि॒राजो॒ अधि॒ पूरु॑षः । स जा॒तो अत्य॑रिच्यत । प॒श्चाद्भूमि॒मथो॑ पु॒रः । [33] 12.3 यत्पुरु॑षेण ह॒विषा॒ । दे॒वा य॒ज्ञमत॑न्वत । व॒स॒न्तो अ॑स्यासी॒दाज्य॒म् ।

ग्रीष्म इध्मश्शरद्धविः । सप्तास्यासन्परिधयः । त्रिस्सप्त समिधः कृताः । देवा यद्यज्ञन्तन्वानाः । अबध्नन्पुरुषं पशुम् । तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्न् । पुरुषं जातमग्रतः । [34] 12.4 तेन देवा अयजन्त । साध्या ऋषयश्च ये । तस्मा॒द्यज्ञात्सर्वहुतः । सम्भृतं पृषदाज्यम् । पशूꣳस्ताꣳश्चक्रे वायव्यान् । आरण्यान्ग्राम्याश्च ये । तस्मा॒द्यज्ञात्सर्वहुतः । ऋचस्सामानि जज्ञिरे । छन्दाꣳसि जज्ञिरे तस्मा॒त् । यजुस्तस्मादजायत । [35] 12.5 तस्मादश्वा अजायन्त । ये के चोभयादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मा॒त् । तस्मा॒ज्जाता अजावयः । यत्पुरुषं व्यदधुः । कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्य कौ बाहू । कावूरू पादावुच्येते । ब्राह्मणो॒ऽस्य मुखमासीत् । बाहू राजन्यः कृतः । [36] 12.6 ऊरू तदस्य यद्वैश्यः । पद्भ्याꣳ शूद्रो अजायत । चन्द्रमा मनसो जातः । चक्षोस्सूर्यो अजायत । मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च । प्राणाद्वायुरजायत । नाभ्या आसीदन्तरिक्षम् । शीर्ष्णो द्यौस्समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशश्श्रोत्रा॒त् । तथा लोकाꣳ अकल्पयन्न् । [37] 12.7 वेदाहमेतं पुरुषं महान्त॒म् । आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे । सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः । नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॒ ।

धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार । शक्रः प्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः । तमेवं विद्वानमृत इह भवति । नान्यः पन्था अयनाय विद्यते । यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः । तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्ते । यत्र पूर्वे साध्यास्सन्ति देवाः ।। [38] 13.0 जायते वशे सप्त च ।। 13 ।। 13.1 अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसा□च्च । विश्वकर्मणस्समवर्तताधि । तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति । तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे□ । वेदाहमेतं पुरुषं महान्त□म् । आदित्यवर्णं तमसः परस्तात् । तमेवं विद्वानमृत इह भवति । नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय । प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः । अजायमानो बहुधा विजायते । [39] 13.2 तस्य धीराः परिजानन्ति योनि□म् । मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः । यो देवेभ्य आतपति । यो देवानां□ पुरोहितः । पूर्वो यो देवेभ्यो जातः । नमो रुचाय ब्राह्मये । रुचं ब्राह्मं जनयन्तः । देवा अग्रे तदब्रुवन्न् । यस्त्वैवं ब्रा□ह्मणो विद्यात् । तस्य देवा असन्वशे□ । ह्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यौ□ । अहोरात्रे पार्श्वे । नक्षत्राणि रूपम् । अश्विनौ व्यात्त□म् । इष्टं मनिषाण । अमुं मनिषाण । सर्वं मनिषाण ।। [40] 14.0 एकं प्रजाना□ङ्गसाथान्नव ।। 14 ।

14.1 भर्ता सन्भ्रियमाणो बिभर्ति । एकौ देवो बहुधा निविष्टः । यदा भारन्तन्द्रयते स भर्तुम् । निधाय भारं पुनरस्तमेति । तमेव मृत्युममृतन्तमाहुः । तं भर्तारन्तमु गोप्तारमाहुः । स भृतो भ्रियमाणो बिभर्ति । य एनव्वेद सत्येन भर्तुम् । सद्यो जातमुत जहात्येषः । उतो जरन्तन्न जहात्येकम् । (41) 14.2 उतो बहूनेकमहर्जहार । अतन्द्रो देवस्सदमेव प्रार्थः । यस्तद्वेद यत आबभूव । सन्धाञ्च याꣳ सन्दधे ब्रह्मणैषः । रमते तस्मिन्नुत जीर्णे शयाने । नैनञ्जहात्यहस्सु पूर्व्येषु । त्वामापो अनु सर्वाश्चरन्ति जानतीः । वथ्सं पयसा पुनानाः । त्वमग्निꣳ हव्यवाहꣳ समिन्थसे । त्वं भर्ता मातरिश्वा प्रजानाम् । (42) 14.3 त्वय्यँज्ञस्त्वमुवेवासि सोमः । तव देवा हवमायन्ति सर्वे । त्वमेकोऽसि बहूननुप्रविष्टः । नमस्ते अस्तु सुहवो म एधि । नमो वामस्तु शृणुतꣳ हवं मे । प्राणापानावजिरꣳ सञ्चरन्तौ । ह्वयामि वां ब्रह्मणा तूर्तमेतम् । यो मान्द्वेष्टि तञ्जहितय्युँवाना । प्राणापानौ सव्विँदानौ जहितम् । अमुष्यासुनामा सङ्गसाथाम् । (43) 14.4 तं मे देवा ब्रह्मणा

सव्विँदा॒नौ । व॒धाय॑ दत्त॒न्तम॒हꣳ ह॑नामि । अस॑ज्जजान स॒त आब॑भूव । यय्यँञ्ज॒जान॒ स उ॑ गो॒पो अ॑स्य । य॒दा भा॒रन्त॒न्द्रय॑ते॒ स भर्तु॑□म् । प॒रास्य॑ भा॒रं पुन॒रस्त॑मेति । तद्वै त्वं प्रा॒णो अ॑भवः । म॒हान्भोगः॑ प्र॒जाप॑तेः । भुजः॑ करि॒ष्यमा॑णः । यद्दे॒वान्प्राणा॑यो॒ नव॑ ।। (44) 15.0 मृ॒त्यवे॑ वी॒राꣳश्च॒त्वारि॑ च ।। 15 । 15.1 हरि॒ꣳ॒ हर॑न्त॒मनु॑यन्ति दे॒वाः । विश्व॑स्येशा॒नव्वृँष॒भं म॑ती॒नाम् । ब्रह्म॒ सरू॑प॒मनु॑मे॒दमागा॒□त् । अय॑नं॒ मा विव॑धी॒र्विक्र॑मस्व । मा छि॑दो मृत्यो॒ मा व॑धीः । मा मे॒ बल॒व्विँवृ॑हो॒ मा प्रमो॑षीः । प्र॒जां मा मे॑ रीरिष॒ आयु॑रुग्र । नृ॒चक्ष॑सन्त्वा ह॒विषा॑ विधेम । स॒द्यश्च॑कमा॒नाय॑ । प्र॒वे॒पा॒नाय॑ मृ॒त्यवे॒□ । (45) 15.2 प्रास्मा॒ आशा॑ अशृण्वन्न् । कामे॑नाजनय॒न्पुनः॑ । कामे॑न मे॒ काम॒ आगा॒□त् । हृद॑या॒द्धृद॑यं मृ॒त्योः । यद॒मीषा॑म॒दः प्रि॒यम् । तदे॑तू॒पमा॑म॒भि । परं॑ मृत्यो॒ अनु॒ परे॑हि॒ पन्था॒□म् । यस्ते॒ स्व इत॑रो दे॒वयाना॒□त् । चक्षु॑ष्मते शृण्व॒ते ते॒□ ब्रवीमि । मा नः॑ प्र॒जाꣳ रीरि॑षो॒ मोत वी॒रान् । प्र पू॒र्व्यं मन॑सा॒ वन्द॑मानः । नाध॑मानो वृष॒भञ्च॑र्षणी॒नाम् । यः प्र॒जाना॑मेक॒राण्मानु॑षीणाम् । मृ॒त्युय्यँजे प्रथम॒जामृ॒तस्य॑ ।।

(46) 16.1 तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचनम् । उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते ।। (47) ।। 16 ।। 17.1 आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वाभिरूतिभिः । भवा नः सप्रथस्तमः ।। (48) ।। 17 ।। 18.1 ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः । अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ।। 49 । 18 ।। 19.1 ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा सादयामि ।। 50 ।। 19 ।। 20.1 प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा सय्याँसाय स्वाहो□द्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा□ ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा□ । (51) । 20 । 21.1 चित्तꣳ सन्तानेन भवय्यँक्का रुद्रन्तनिम्ना पशुपतिरँ स्थूलहृदयेनाग्निꣳ हृदयेन

रुद्रल्लोँहितेन शर्वम्मतस्नाभ्यां महादेवमन्तः पा□र्श्वेनौषिष्ठहनꣳ शिङ्गीनिकोश्या□भ्याम् । (52) । 21 ।

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

।। तैत्तिरीयारण्यके सप्तमः प्रश्नप्रारम्भः ।। हरिः ओम् ।। 7.1.1 नमो॑ वा॒चे या चो॑दि॒ता या चानु॑दिता॒ तस्यै॑ वा॒चे नमो॒ नमो॑ वा॒चे नमो॑ वा॒चस्पत॑ये॒ नम॒ ऋषि॑भ्यो मन्त्र॒कृद्भ्यो॒ मन्त्र॑पतिभ्यो॒ मा मामृष॑यो मन्त्र॒कृतो॑ मन्त्र॒पत॑यः॒ परा॑दुर्मा॒हमृषी॒न्मन्त्र॒कृतो॑ मन्त्र॒पती॒न्परा॑दाव्वैँश्वदे॒वीव्वाँच॑मुद्यासꣳ शि॒वामद॑स्तां॒ जुष्टा॒न्दे॒वेभ्यः॒ शर्म॑ मे॒ द्यौश्शर्म॑ पृथि॒वी शर्म॒ विश्व॑मि॒दं जग॑त् । शर्म॑ च॒न्द्रश्च॒ सूर्य॑श्च॒ शर्म॑ ब्रह्मप्रजाप॒ती । भू॒तव्वँदिष्ये॒ भुव॑नव्वँदिष्ये तेजो॑ वदिष्ये॒ यशो॑ वदिष्ये॒ तपो॑ वदिष्ये॒ ब्रह्म॑ वदिष्ये स॒त्यव्वँदिष्ये तस्मा॑ अ॒हमि॒दमु॑प॒स्तर॑ण॒मुप॑स्तृण उप॒स्तर॑णं मे प्र॒जायै॑ पशू॒नां भू॑यादुप॒स्तर॑णम॒हं प्र॒जायै॑ पशू॒नां भू॑यासं॒ प्राणा॑पानौ मृ॒त्योर्मा॑ पात॒ं प्राणा॑पानौ॒ मा मा॑ हासिष्टं॒ मधु॑ मनिष्ये॒ मधु॑ जनिष्ये॒ मधु॑ वक्ष्यामि॒ मधु॑ वदिष्यामि॒ मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॒ वाच॑मुद्यासꣳ शुश्रूषेण्यां॒ मनु॒ष्ये॒भ्य॒स्तं मा॑ दे॒वा अ॑वन्तु शो॒भायै॑ पि॒तरोऽनु॑मदन्तु । ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑ ।। 1 । - । 1 । 7.2.0 प॒ते॒ शिर॑ ऋतावरीर् ऋ॒द्ध्यास॑म॒द्य म॒खस्य॒ शिर॒श्शिर॒श्शिरो॑ऽसि॒ नव॑ च

।2। (इयंति देवीरिन्द्रस्यौजो□ऽस्यग्निजा अस्यायुर्द्धेहि प्राणं पञ्च ।।) 7.2.1 युञ्जते मन उत युञ्जते धियः । विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत् । मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे । अश्विनो□र्बाहुभ्या□म् । पूष्णो हस्ता□भ्यामा ददे । अभ्रिरसि नारिरसि । अद्धरकृद्देवेभ्यः । उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते । (2) 7.2.2 देवयन्तस्त्वेमहे । उप प्रयन्तु मरुतस्सुदानवः । इन्द्र प्राशूर्भवा सचा□ । प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः । प्र देव्यैतु सूनृता□ । अच्छा वीरन्नर्यं पङ्क्तिराधसम् । देवा यज्ञन्नयन्तु नः । देवी□ द्यावापृथिवी अनु मे मꣳसाथाम् । ऋध्यासमद्य । मखस्य शिरः । (3) 7.2.3 मखाय त्वा । मखस्य त्वा शीर्ष्णे । इयत्यग्र आसीः । ऋध्यासमद्य । मखस्य शिरः । मखाय त्वा । मखस्य त्वा शीर्ष्णे । देवी□र्वम्रीरस्य भूतस्य प्रथमजा ऋतावरीः । ऋध्यासमद्य । मखस्य शिरः । (4) 7.2.4 मखाय त्वा । मखस्य त्वा शीर्ष्णे । इन्द्रस्यौजोऽसि । ऋध्यासमद्य । मखस्य शिरः । मखाय त्वा । मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अग्निजा असि प्रजापते रेतः । ऋध्यासमद्य । मखस्य शिरः । (5) 7.2.5 मखाय त्वा । मखस्य त्वा शीर्ष्णे । आयुर्धेहि प्राणन्धेहि

। अपानन्धेहि व्यानन्धेहि । चक्षुर्धेहि श्रोत्रन्धेहि । मनो धेहि वाचन्धेहि । आत्मानन्धेहि प्रतिष्ठान्धेहि । मान्धेहि मयि धेहि । मधु त्वा मधुला करोतु । मखस्य शिरोऽसि । (6) 7.2.6 यज्ञस्य पदे स्थः । गायत्रेण त्वा छन्दसा करोमि । त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा करोमि । जागतेन त्वा छन्दसा करोमि । मखस्य रास्नाऽसि । अदितिस्ते बिलङ्गृह्णातु । पाङ्क्तेन छन्दसा । सूर्यस्य हरसा श्राय । मखोऽसि ।। (7) 7.3.0 पृथिवीं भव वाख्षड्व । 3 । 7.3.1 वृष्णो अश्वस्य निष्पदसि । वरुणस्त्वा धृतव्रत आधूपयतु । मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा । अर्चिषे□ त्वा । शोचिषे□ त्वा । ज्योतिषे त्वा । तपसे त्वा । अभीमं महिना दिव□म् । मित्रो बभूव सप्रथाः□ । उत श्रवसा पृथिवीम् । (8) 7.3.2 मित्रस्य चर्षणीधृतः । श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नञ्चित्रश्रवस्तमम् । सिद्ध्यै□ त्वा । देवस्त्वा सवितोद्वपतु । सुपाणिस्स्वङ्गुरिः । सुबाहुरुत शक्त्या□ । अपद्यमानः पृथिव्याम् । आशा दिश आ पृण । उत्तिष्ठ बृहन्भव । (9) 7.3.3 ऊर्द्धस्तिष्ठ ध्रुवस्त्वम् । सूर्यस्य त्वा चक्षुषाऽन्वी□क्षे । ऋजवे□ त्वा । साधवे□ त्वा

। सुक्षित्यै त्वा भूत्यै□ त्वा । इदमहममुमामुष्यायणव्विँशा पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहामि । गायत्रेण त्वा छन्दसा च्छृणद्मि । त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा च्छृणद्मि । जागतेन त्वा छन्दसा च्छृणद्मि । छृणत्तु त्वा वाक् । छृणत्तु त्वोर्क् । छृणत्तु त्वा हविः । छृन्धि वाच□म् । छृन्ध्यूर्ज□म् । छृन्धि हविः । देव पुरश्चर सग्घ्यासन्त्वा । (10) 7.4.0 अहृणीयमानो द्वे च ।। 4 । 7.4.1 ब्रह्मन् प्रवर्ग्येण प्रचरिष्यामः । होतर्घर्ममभिष्टुहि । अग्नीद्रौहिणौ पुरोडाशावधिश्रय । प्रतिप्रस्थातर्विहर । प्रस्तोतस्सामानि गाय । यजुर्युक्तꣳ सामभिराक्तखन्त्वा । विश्वै□र्देवैरनुमतं मरुद्भिः । दक्षिणाभिः प्रततं पारयिष्णुम् । स्तुभौ वहन्तु सुमनस्यमानम् । स नो रुचन्धेह्यहृणीयमानः । भूर्भुवस्सुवः । ओमिन्द्रवन्तः प्रचरत । (11) 7.5.0 अनक्त्वसादीदुत्तरतः पाहि प्रतिमा असि यजतन्ते अन्यज्जागतमस्येकञ्च ।। 5 ।। 7.5.1 ब्रह्मन्प्रचरिष्यामः । होतर्घर्ममभिष्टुहि । यमाय त्वा मखाय त्वा । सूर्यस्य हरसे त्वा । प्राणाय स्वाहा□ व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा□ । चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा□ । मनसे स्वाहा वाचे सरस्वत्यै

स्वाहा□ । दक्षा॑य॒ स्वाहा॒ क्रत॑वे॒ स्वाहा□ । ओज॑से॒ स्वाहा॒ बला॑य॒ स्वाहा□ । दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु । (12) 7.5.2 पृ॒थि॒वीन्तप॑सस्त्रायस्व । अ॒र्चिर॑सि शो॒चिर॑सि॒ ज्योति॑रसि॒ तपो॑ऽसि । सꣳसी॑दस्व म॒हाꣳ अ॑सि । शोच॑स्व दे॒व॒वीत॑मः । विधू॒मम॑ग्ने अरु॒षं मि॑येध्य । सृ॒ज प्र॑शस्तद॒ꣳशतम् । अ॒ञ्जन्ति॒ यं प्र॒थय॑न्तो॒ न विप्राः□ । व॒पाव॑न्त॒न्नाग्निना॒ तप॑न्तः । पि॒तुर्न पु॒त्र उप॑सि॒ प्रेष्ठः॑ । आ घ॒र्मो अ॒ग्निमृत॑य॒न्नसादीत् । (13) 7.5.3 अ॒ना॒धृ॒ष्या पु॒रस्ता□त् । अ॒ग्नेराधि॑पत्ये । आयु॑र्मे दाः । पु॒त्रव॑ती दक्षिण॒तः । इन्द्र॒स्याधि॑पत्ये । प्र॒जां मे॑ दाः । सु॒षदा॑ प॒श्चात् । दे॒वस्य॑ सवि॒तुराधि॑पत्ये । प्रा॒णं मे॑ दाः । आश्रु॑तिरुत्तर॒तः । (14) 7.5.4 मि॒त्रावरु॑णयो॒राधि॑पत्ये । श्रोत्रं॑ मे दाः । विधृ॑तिरु॒परि॑ष्टात् । बृह॒स्पते॒राधि॑पत्ये । ब्रह्म॑ मे दाः क्ष॒त्रं मे॑ दाः । तेजो॑ मे धा॒ वर्चो॑ मे धाः । यशो॑ मे धा॒स्तपो॑ मे धाः । मनो॑ मे धाः । मनो॒रश्वा॑ऽसि॒ भूरि॑पुत्रा । विश्वा□भ्यो मा ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पाहि । (15) 7.5.5 सू॒प॒सदा॑ मे भूया॒ मा मा॑ हिꣳसीः । तपो॒ष्व॑ग्ने अन्त॑राꣳ अ॒मित्रान् । तपा॒शꣳस॑मर॒रुषः॒ पर॑स्य । तपा॑वसो चिकिता॒नो अ॒चित्तान् ।

वि ते तिष्ठन्तामजरा अयासः । चितस्स्थ परिचितः । स्वाहा मरुद्भिः परिश्रयस्व । मा असि । प्रमा असि । प्रतिमा असि । (16) 7.5.6 सम्मा असि । विमा असि । उन्मा असि । अन्तरिक्षस्यान्तर्द्धिरसि । दिवन्तपसस्त्रायस्व । आभिर्गीर्भिर्यदतो न ऊनम् । आप्यायय हरिवो वर्द्धमानः । यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा रुजासि । भूयिष्ठभाजो अध ते स्याम । शुक्रन्ते अन्यद्यजतन्ते अन्यत् । (17) 7.5.7 विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधावः । भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु । अञ्हन्बिभञ्षि सायकानि धन्व । अञ्हन्निष्कय्यँजतव्विँश्वरूपम् । अञ्हन्निदन्दयसे विश्वमब्भुवम् । न वा ओजीयो रुद्र त्वदस्ति । गायत्रमसि । त्रैष्टुभमसि । जागतमसि । मधु मधु मधु ।। (18) 7.6.0 रोचय धेहि नव च । 6 । 7.6.1 दश प्राचीर्दश भासि दक्षिणा । दश प्रतीचीर्दश भास्युदीचीः । दशोर्ध्वा भासि सुमनस्यमानः । स नो रुचन्धेह्यहृणीयमानः । अग्निष्ट्वा वसुभिः पुरस्ता□द्रोचयतु गायत्रेण छन्दसा । स मा रुचितो रोचय । इन्द्रस्त्वा रुद्रैर्दक्षिणतो रोचयतु त्रैष्टुभेन छन्दसा । स मा रुचितो रोचय । वरुणस्त्वादित्यैः पश्चाद्रोचयतु जागतेन छन्दसा । स मा

रुचितो रोचय । (19) 7.6.2 द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतो रोचयत्वानुष्टुभेन छन्दसा । स मा रुचितो रोचय । बृहस्पतिस्त्वा विश्वै□र्देवैरुपरिष्टाद्रोचयतु पाङ्क्तेन छन्दसा । स मा रुचितो रोचय । रोचितस्त्वन्देव घर्म देवेष्वसि । रोचिषीयाहं मनुष्येषु । सम्रा□ड्घर्म रुचितस्त्वन्देवेष्वायुष्माꣳस्तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यसि । रुचितोऽहं मनुष्ये□ष्वायुष्माꣳस्तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भूयासम् । रुगसि । रुचं मयि धेहि । (20) 7.6.3 मयि रुक् । दश पुरस्ता□द्रोचसे । दश दक्षिणा । दश प्रत्यङ्ङ् । दशोदङ्ङ् । दशोर्द्धो भासि सुमनस्यमानः । स नस्सम्राडिषमूर्जन्धेहि । वाजी वाजिनं पवस्व । रोचितो घर्मो रुचीय । (21) 7.7.0 रोचते सूर्याय त्वा देवायुवन्द्रविणोदा दधाना द्वे च ।। 7 ।। 7.7.1 अपश्यङ्गोपामनिपद्यमानम् । आ च परा च पथिभिश्चरन्तम् । स सद्रीचीस्स विषूचीर्वसानः । आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः । अत्र प्रावीः । मधु माद्धी□भ्यां मधु माधूचीभ्याम् । अनु वान्देववीतये । समग्निरग्निना गत । सन्देवेन सवित्रा । सꣳ सूर्येण रोचते । (22) 7.7.2 स्वाहा समग्निस्तपसा गत । सन्देवेन सवित्रा । सꣳ

सूर्येणारोचिष्ट । धर्ता दिवो विभासि रजसः । पृथिव्या धर्ता । उरोरन्तरिक्षस्य धर्ता । धर्ता देवो देवाना□म् । अमर्त्यस्तपोजाः । हृदे त्वा मनसे त्वा । दिवे त्वा सूर्याय त्वा । (23) 7.7.3 ऊर्द्धमिमद्धरङ्कृधि । दिवि देवेषु होत्रा यच्छ । विश्वासां भुवां पते । विश्वस्य भुवनस्पते । विश्वस्य मनसस्पते । विश्वस्य वचसस्पते । विश्वस्य तपसस्पते । विश्वस्य ब्रह्मणस्पते । देवश्रूस्त्वन्देव घर्म देवान्पाहि । तपोजाव्वाँचमस्मे नियच्छ देवायुव□म् । (24) 7.7.4 गर्भौ देवाना□म् । पिता मतीनाम् । पतिः प्रजाना□म् । मतिः कवीनाम् । सन्देवो देवेन सवित्रा यतिष्ट । सꣳ सूर्येणारुक्त । आयुर्दास्त्वमस्मभ्यङ्घर्म वर्चोदा असि । पिता नोऽसि पिता नो बोध । आयुर्द्धास्तनूधाः पयोधाः । वर्चोदा वरिवोदा द्रविणोदाः । (25) 7.7.5 अन्तरिक्षप्र उरोर्वरीयान् । अशीमहि त्वा मा मा हिꣳसीः । त्वमग्ने गृहपतिर्विशामसि । विश्वासां मानुषीणाम् । शतं पूर्भिर्यविष्ठ पाह्यꣳहसः । समेद्धारꣳ शतꣳ हिमाः□ । तन्द्राविणꣳ हार्दिवानम् । इहैव रातयस्सन्तु । त्वष्टीमती ते सपेय । सुरेता रेतो दधाना । वीरव्विँदेय तव सन्दृशि ।

माऽहꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम् । (26) 7.8.0 एहि॑ पाहि पिन्वस्व गृह्णामि॒ नव॑ च ।। 8 ।। 7.8.1 दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे । अ॒श्विनो॒र्बा॒हुभ्या॒म् । पू॒ष्णो हस्ता॒भ्या॒मा द॑दे । अदि॑त्यै॒ रास्ना॑सि । इडे॒ एहि॑ । अदि॑त॒ एहि॑ । सर॑स्व॒त्येहि॑ । असा॒वेहि॑ । असा॒वेहि॑ । असा॒वेहि॑ । (27) 7.8.2 अदि॑त्या उ॒ष्णीष॑मसि । वा॒युर॑स्यै॒डः । पू॒षा त्वो॒पाव॑सृजतु । अ॒श्विभ्यां॒ प्र दा॑पय । यस्ते॒ स्तन॑श्शशा॒यो यो म॑यो॒भूः । येन॒ विश्वा॒ पुष्य॑सि॒ वार्या॑णि । यो र॑त्न॒धा व॑सु॒विद्यस्सु॒दत्रः॑ । सर॑स्वति॒ तमि॒ह धात॑वेकः । उस्र॑ घ॒र्मꣳ शिꣳ॑ष । उस्र॑ घ॒र्मं पा॑हि । (28) 7.8.3 घ॒र्माय॑ शिꣳष । बृह॒स्पति॒स्त्वोप॑सीदतु । दान॑वस्स्थ॒ पेर॑वः । वि॒ष्व॒ग्वृतो॒ लोहि॑तेन । अ॒श्विभ्यां॒ पिन्वस्व । सर॑स्वत्यै पिन्वस्व । पू॒ष्णे पि॑न्वस्व । बृह॒स्पत॑ये पिन्वस्व । इन्द्रा॑य पिन्वस्व । इन्द्रा॑य पिन्वस्व । (29) 7.8.4 गा॒य॒त्रोऽसि । त्रैष्टु॑भोऽसि । जाग॑तमसि । स॒होर्जो भा॒गेनोप॒मेहि॑ । इन्द्रा॒श्विना॒ मधु॑नस्सार॒घस्य॑ । घ॒र्मं पा॑त वसवो॒ यज॑ता॒ वट् । स्वाहा॒ त्वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मये॑ वृष्टि॒वन॑ये जुहोमि । मधु॑ ह॒विर॑सि । सूर्य॑स्य॒ तप॑स्तप । द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒न्त्वा॒ परि॑गृह्णामि । (30) 7.8.5

अन्तरिक्षेण त्वोपयच्छामि । देवाना□न्त्वा पितृणामनुमतो भर्तुꣳ शकेयम् । तेजोऽसि । तेजोऽनु प्रेहि । दिविस्पृङ्मा मा हिꣳसीः । अन्तरिक्षस्पृङ्मा मा हिꣳसीः । पृथिविस्पृङ्मा मा हिꣳसीः । सुवरसि सुवर्मे यच्छ । दिवय्यँच्छ दिवो मा पाहि । (31) 7.9.0 आदित्यवते स्वाहा हार्दिवानं पृथिव्या अष्टौ च ।। 9 ।। 7.9.1 समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा□ । सलिलाय त्वा वाताय स्वाहा□ । अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा□ । अप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा□ । अवस्यवे□ त्वा वाताय स्वाहा□ । दुवस्वते त्वा वाताय स्वाहा□ । शिमिद्वते त्वा वाताय स्वाहा□ । अग्नये□ त्वा वसुमते स्वाहा□ । सोमाय त्वा रुद्रवते स्वाहा□ । वरुणाय त्वाऽऽदित्यवते स्वाहा□ । (32) 7.9.2 बृहस्पतये त्वा विश्वदे□व्यावते स्वाहा□ । सवित्रे त्वर्भुमते विभुमते□ प्रभुमते वाजवते स्वाहा□ । यमाय त्वाऽङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा□ । विश्वा आशा दक्षिणसत् । विश्वा□न्देवानयाडिह । स्वाहाकृतस्य घर्मस्य । मधोः□ पिबतमश्विना । स्वाहाऽग्नये यज्ञियाय । शय्यँजुर्भिः । अश्विना घर्मं पातꣳ हार्दिवानम् । (33) 7.9.3

अहर्दिवाभिरूतिभिः । अनुवान्द्यावापृथिवी मꣳसाताम् । स्वाहेन्द्राय । स्वाहेन्द्रावट् । घर्ममपातमश्विना हार्दिवानम् । अहर्दिवाभिरूतिभिः । अनुवान्द्यावापृथिवी अमꣳसाताम् । तं प्राव्यय्यँथा वट् । नमो दिवे । नमः पृथिव्यै । (34) 7.9.4 दिविधा इमय्यँज्ञम् । यज्ञमिमन्दिवि धाः□ । दिवङ्गच्छ । अन्तरिक्षङ्गच्छ । पृथिवीङ्गच्छ । पञ्च प्रदिशो गच्छ । देवान्घर्मपान्गच्छ । पितॄन्घर्मपान्गच्छ । (35) 7.10.0 ब्रह्मवर्चसाय पीपिहि स्कन्दया□द्रुद्राय रुद्रहो□त्रे स्वाहाऽह्नो मा पाह्यग्नौ सप्त च ।। 10 ।। 7.10.1 इषे पीपिहि । ऊर्जे पीपिहि । ब्रह्मणे पीपिहि । क्षत्राय पीपिहि । अब्द्यः पीपिहि । ओषधीभ्यः पीपिहि । वनस्पतिभ्यः पीपिहि । द्यावापृथिवीभ्यां□ पीपिहि । सुभूताय पीपिहि । ब्रह्मवर्चसाय पीपिहि । (36) 7.10.2 यजमानाय पीपिहि । मह्यञ्जैष्ठ्याय पीपिहि । त्विष्यै□ त्वा । द्युम्नाय त्वा । इन्द्रियाय त्वा भूत्यै□ त्वा । धर्मासि सुधर्मा मे□न्यस्मे । ब्रह्माणि धारय । क्षत्राणि धारय । विशन्धारय । नेत्त्वा वातस्स्कन्दया□त् । (37) 7.10.3 अमुष्य त्वा प्राणे सादयामि । अमुना सह निरर्थङ्गच्छ । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः । पूष्णे

शर॑से स्वाहा□ । ग्राव॑भ्यः स्वाहा□ । प्र॒ति॒रेभ्यः॒ स्वाहा□ । द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳ॒ स्वाहा□ । पि॒तृभ्यो॑ घर्म॒पेभ्यः॒ स्वाहा□ । रु॒द्राय॑ रु॒द्रहो□त्रे॒ स्वाहा□ । (38) 7.10.4 अह॒र्ज्योतिः॑ के॒तुना॑ जुषताम् । सु॒ज्यो॒तिर्ज्योति॑षा॒ꣳ॒ स्वाहा□ । रात्रि॒र्ज्योतिः॑ के॒तुना॑ जुषताम् । सु॒ज्यो॒तिर्ज्योति॑षा॒ꣳ॒ स्वाहा□ । अपी॑परो॒ माऽह्नो॒ रात्रि॑यै मा पाहि । ए॒षा ते॑ अग्ने स॒मित् । तया॒ समि॑द्ध्यस्व । आयु॑र्मे दाः । वर्च॑सा माञ्जीः । अपी॑परो मा॒ रात्रि॑या॒ अह्नो॑ मा पाहि । (39) 7.10.5 ए॒षा ते॑ अग्ने स॒मित् । तया॒ समि॑द्ध्यस्व । आयु॑र्मे दाः । वर्च॑सा माञ्जीः । अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहा□ । सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योतिः॒ सूर्यः॒ स्वाहा□ । भूः स्वाहा□ । हुतꣳ॒ ह॒विः । मधु॑ ह॒विः । इन्द्र॑तमे॒ऽग्नौ । (40) 7.10.6 पि॒ता नो॑ऽसि॒ मा मा॑ हिꣳसीः । अ॒श्याम॑ ते देवघर्म । मधु॑मतो॒ वाज॑वतः पितु॒मतः॑ । अङ्गि॑रस्वतस्स्वधा॒विनः॑ । अ॒शी॒महि॑ त्वा॒ मा मा॑ हिꣳसीः । स्वाहा□ त्वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभ्यः॑ । स्वाहा□ त्वा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः । (41) 7.11.0 याऽऽग्नी□द्वे॒ तान्त॑ ए॒तेनाव॑ यजे॒ स्वाहा॒ धर्म॑णा शा॒य्युँधा॑याः प्यासिषी॒महि॒ पोषे॑ण॒ निष॑त्तो वि॒द्म स॑न्त्व॒ष्टौ 7.11.1 घर्म॒ या ते॑ दि॒वि शुक् । या गा॑य॒त्रे छन्द॑सि । या ब्रा□ह्म॒णे । या

ह॑विर्द्धाने□ । तान्त॑ एतेनाव॑ यजे स्वाहा□ । घर्म॒ या ते॒ऽन्तरि॑क्षे शुक् । या त्रैष्टु॑भे छन्द॑सि । या रा॑ज॒न्ये□ । याऽऽग्नी□द्धे । तान्त॑ एतेनाव॑ यजे स्वाहा□ । (42) 7.11.2 घर्म॒ या ते॑ पृथि॒व्याꣳ शुक् । या जाग॑ते॒ छन्द॑सि । या वैश्ये□ । या सद॑सि । तान्त॑ एतेनाव॑ यजे स्वाहा□ । अनु॑नो॒ऽद्यानु॑मतिः । अन्विद॑नुमते त्वम् । दि॒वस्त्वा॑ पर॒स्पायाः□ । अ॒न्तरि॑क्षस्य त॒नुवः॑ पाहि । पृ॒थि॒व्यास्त्वा॒ धर्म॑णा । (43) 7.11.3 व॒यमनु॑क्रामाम सुवि॒ताय॒ नव्य॑से । ब्रह्म॑णस्त्वा पर॒स्पायाः□ । क्ष॒त्रस्य॑ त॒नुवः॑ पाहि । वि॒शस्त्वा॒ धर्म॑णा । व॒यमनु॑क्रामाम सुवि॒ताय॒ नव्य॑से । प्रा॒णस्य॑ त्वा पर॒स्पायै□ । चक्षु॑षस्त॒नुवः॑ पाहि । श्रोत्र॑स्य त्वा॒ धर्म॑णा । व॒यमनु॑क्रामाम सुवि॒ताय॒ नव्य॑से । व॒ल्गुर॑सि श॒य्युँधा॑यायाः । (44) 7.11.4 शिशु॒र्जन॑धायाः । शञ्च॒ वक्षि॒ परि॑ च॒ वक्षि॑ । चतु॑स्स्त्रक्ति॒र्नाभि॑ऋ॒तस्य॑ । सदो॑ वि॒श्वायु॒श्शर्म॑ स॒प्रथाः□ । अप॒ द्वेषो॒ अप॒ह्वरः॑ । अ॒न्यद्व्र॑तस्य सश्चिम । घर्मे॑तत्तेऽन्न॑मे॒तत्पुरी॑षम् । तेन॒ वर्द्ध॑स्व॒ चा च॑ प्यायस्व । व॒र्द्धि॒षी॒महि॑ च व॒यम् । आ च॑ प्यासिषी॒महि॑ । (45) 7.11.5 रन्ति॒र्नामा॑सि दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः । तस्य॑ ते प॒द्वद्ध॑वि॒र्द्धान□म् । अ॒ग्निरध्य॑क्षाः । रु॒द्रोऽधि॑पतिः ।

समहमायुषा । सं प्राणेन । सव्वँर्चसा । सं पयसा । सङ्गौपत्येन । सꣳ रायस्पोषेण । (46) 7.11.6 व्यसौ । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः । अचिक्रदद्वृषा हरिः । महान्मित्रो न दर्ꣳशतः । सꣳ सूर्येण रोचते । चिदसि समुद्रयोनिः । इन्दुर्दक्षश्श्येन ऋतावा□ । हिरण्यपक्षश्शकुनो भुरण्युः । महान्थ्सधस्थे□ ध्रुव आनिषत्तः । (47) 7.11.7 नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । विश्वावसुꣳ सोम गन्धर्वम् । आपौ ददृशुषीः□ । तदृतेनाव्यायन्न् । तदन्ववै□त् । इन्द्रौ रारहाण आसाम् । परि सूर्यस्य परिधीꣳ रपश्यत् । विश्वावसुरभि तन्नौ गृणातु । दिव्यो गन्धर्वो रजसो विमानः । यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म । (47) 7.11.8 धियौ हिन्वानो धिय इन्नौ अव्यात् । सस्निमविन्दच्चरणे नदीना□म् । अपावृणोद्दुरो अश्मव्रजानाम् । प्रासा□न्गान्धर्वो अमृतानि वोचत् । इन्द्रो दक्षं परिजानादहीन□म् । एतत्त्वन्देव घर्म देवो देवानुपागाः । इदमहं मनुष्यौ मनुष्यान् । सोमपीथानुमेहि । सह प्रजया सह रायस्पोषेण । सुमित्रा न आप ओषधयस्सन्तु । (49) 7.11.9 दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुः । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः

। उद्वयन्तमसस्परि । उदुत्यञ्चित्रम् । इममूषुत्यमस्मभ्यꣳ सनिम् । गायत्रन्नवीयाꣳसम् । अग्ने देवेषु प्रवोचः ।। (50) 7.12.0 – । 12 ।। 7.12.1 महीनां पयोऽसि विहितन्देवत्रा । ज्योतिर्भा असि वनस्पतीनामोषधीनाꣳ रसः । वाजिनन्त्वा वाजिनोऽव नयामः । ऊर्द्धं मनस्सुवर्गम् । (51) 7.13.0 - । 13 । 7.13.1 अस्कान्द्यौः पृथिवीम् । अस्कानृषभो युवागाः । स्कन्नेमा विश्वा भुवना । स्कन्नो यज्ञः प्रजनयतु । अस्कानजनि प्राजनि । आ स्कन्नाज्जायते वृषा□ । स्कन्नात् प्रजनिषीमहि । (52) 7.14.0 - । 14 । 7.14.1 या पुरस्ता□द्विद्युदापतत् । तान्त एतेनाव यजे स्वाहा□ । या दक्षिणतः । या पश्चात् । योत्तरतः । योपरिष्टाद्विद्युदापतत् । तान्त एतेनाव यजे स्वाहा□ । (53) 7.15.0 - । 15 । 7.15.1 प्राणाय स्वाहा□ व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा□ । चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा□ । मनसे स्वाहा वाचे सरस्वत्यै स्वाहा□ । (54) 7.16.0 - । 16 । 7.16.1 पूष्णे स्वाहा पूष्णे शरसे स्वाहा□ । पूष्णे प्रपत्थ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा□ । पूष्णेऽङ्घ्रृणये स्वाहा पूष्णे नरुणाय स्वाहा□ । पूष्णे साकेताय स्वाहा□ । (55) 7.17.0 -

। 17 । 7.17.1 उद॑स्य॒ शुष्मा॒□द्भा॒नुर्नार्त॒ बिभ॑र्ति । भा॒रं पृ॑थि॒वी न भूम॑ । प्र शु॒क्रैतु॑ दे॒वी म॑नी॒षा । अ॒स्मथ्सुत॑ष्टो॒ रथो॒ न वा॒जी । अर्च॑न्त॒ एके॒ महि॒ साम॑मन्वत । तेन॒ सूर्य॑मधारयन्न् । तेन॒ सूर्य॑मरोचयन्न् । घ॒र्मश्शिर॒स्तद॒यम॒ग्निः । पुरी॑षमसि॒ संप्रि॑यं प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्भुवत् । प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु । तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द । (56) 7.18.0 - । 18 । 7.18.1 यास्ते॑ अग्न आ॒द्र्या योन॑यो॒ याः कु॑ला॒यिनीः□ । ये ते॑ अग्न॒ इन्द॑वो॒ या उ॒ नाभ॑यः । यास्ते॑ अग्ने त॒नुव॒ ऊर्जो॒ नाम॑ । ताभि॒स्त्वमु॒भयी॑भिस्सव्विँदा॒नः । प्र॒जाभि॑रग्ने॒ द्रवि॑णे॒ह सी॑द । प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु । तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द । (57) 7.19.0 चित॑यो॒ नव॑ च ।। 19 । 7.19.1 अ॒ग्निर॑सि वैश्वान॒रोऽसि । स॒व्वँथ्स॒रोऽसि परिवथ्स॒रोऽसि । इ॒दा॒व॒थ्स॒रोऽसीदुवथ्स॒रोऽसि । इ॒द्व॒थ्स॒रोऽसि वथ्स॒रोऽसि । तस्य॑ ते वस॒न्तश्शिरः॑ । ग्री॒ष्मो दक्षि॑णः प॒क्षः । व॒र्षाः पुच्छ□म् । श॒रदुत्त॑रः प॒क्षः । हे॒म॒न्तो मध्य□म् । पू॒र्व॒प॒क्षाश्चित॑यः । अ॒प॒र॒प॒क्षाः पुरी॑षम् । अ॒हो॒रा॒त्राणीष्ट॑काः । तस्य॑ ते मासा□श्चार्द्धमा॒साश्च॑ कल्पन्ताम् । ऋ॒तव॑स्ते कल्पन्ताम् । स॒व्वँथ्स॒रस्ते॑ कल्पताम् । अ॒हो॒रा॒त्राणि॑ ते कल्पन्ताम् ।

एति प्रेति वीति समित्युदिति । प्रजापतिस्त्वा सादयतु । तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । (58) 7.20.0 पुरोवसुꣳहीडिषाताꣳ सुपर्णाः ।। 20 ।। 7.20.1 भूर्भुवस्सुवः । ऊर्द्ध ऊषुण ऊतये□ । ऊर्द्धो नः पाह्यꣳहसः । विधुन्द्रद्राणꣳ समने बहूनाम् । युवानꣳ सन्तं पलितो जगार । देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार । सह्यस्समान । यदृते चिदभिश्रिषः । पुरा जतृभ्य आतृदः । सन्धाता सन्धिं मघवा पुरोवसुः । (59) 7.20.2 निष्कर्ता विह्रुतं पुनः । पुनरूर्जा सह रय्या । मा नो घर्म व्यथितो विव्यथो नः । मा नः परमधरम्मा रजोनैः । मोष्वस्माꣳ स्तमस्यन्तरा धाः□ । मा रुद्रियासो अभिगुर्वृधानः । मा नः क्रतुभिꣳहीडितेभिरस्मान् । द्विषासुनीते मा परा दाः । मा नो रुद्रो निर्ऋतिर्मा नो अस्ता□ । मा द्यावापृथिवी हीडिषाताम् । (60) 7.20.3 उप नो मित्रावरुणाविहावतम् । अन्वादी□द्याथामिह नस्सखाया । आदित्यानां प्रसितिꣳहेतिः । उग्रा शतापा□ष्ठा घविषा परि णो वृणक्तु । इमं मे वरुण तत्त्वा यामि । त्वन्नो अग्ने स त्वन्नो अग्ने । त्वमग्ने अयासि । उद्वयन्तमसस्परि । उदुत्यञ्चित्रम् ।

वयस्सुपर्णाः ।। (61) 7.21.0 यशसा सह षड्ढ ।। 21 ।। 7.21.1 भूर्भुवस्सुवः । मयि त्यदिन्द्रियं महत् । मयि दक्षो मयि क्रतुः । मयि धायि सुवीर्य□म् । त्रिशुग्घर्मो विभातु मे । आकू□त्या मनसा सह । विराजा ज्योतिषा सह । यज्ञेन पयसा सह । ब्रह्मणा तेजसा सह । क्षत्रेण यशसा सह । सत्येन तपसा सह । तस्य दोहमशीमहि । तस्य सुम्नमशीमहि । तस्य भक्षमशीमहि । तस्य त इन्द्रेण पीतस्य मधुमतः । उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि । (62) 7.22.0 - । 22 । 7.22.1 यास्ते अग्ने घोरास्तनुवः । क्षुच्च तृष्णा च । अस्नुक्कानाहुतिश्च । अशनया च पिपासा च । सेदिश्चामतिश्च । एतास्ते अग्ने घोरास्तनुवः । ताभिरमुङ्गच्छ । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः ।। (63) 7.23.0 - । 23 । 7.23.1 स्निक्क स्नीहितिश्च स्निहितिश्च । उष्णा च शीता च । उग्रा च भीमा च । सदाम्नी सेदिरनिरा । एतास्ते अग्ने घोरास्तनुवः । ताभिरमुङ्गच्छ । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः ।। (64) 7.24.0 - । 24 । 7.24.1 धुनिश्च द्धान्तश्च द्धनश्च द्धनयरॅश्च । निलिंपश्च विलिंपश्च विक्षिपः । (65) 7.25.0 - । 25 । 7.25.1 उग्रश्च धुनिश्च द्धान्तश्च द्धनश्च द्धनयरॅश्च । सहसह्वाꣳश्च

सहमानश्च सहस्वाꣳश्च सहीयाꣳश्च । एत्य प्रेत्य विक्षिपः । (66) 7.26.0 - । 26 । 7.26.1 अहोरात्रे त्वोदीरयताम् । अर्द्धमासास्त्वोदी□ञ्जयन्तु । मासा□स्त्वा श्रपयन्तु । ऋतवस्त्वा पचन्तु । सव्वँथ्सरस्त्वा हन्त्वसौ । (67) 7.27.0 - । 27 । 7.27.1 खट् फट् जहि । छिन्धी भिन्धी हन्धी कट् । इति वाचः क्रूराणि । (68) 7.28.0 त्रिस्ते नमस्सप्त च । 28 । 7.28.1 विगा इन्द्र विचर□न्थ्स्पाशयस्व । स्वपन्तमिन्द्र पशुमन्तमिच्छ । वज्रेणामुं बोधय दुर्विदत्र□म् । स्वपतो□ऽस्य प्रहर भोजनेभ्यः । अग्ने अग्निना सव्वँदस्व । मृत्यो मृत्युना सव्वँदस्व । नमस्ते अस्तु भगवः । सकृत्ते अग्ने नमः । द्विस्ते नमः । त्रिस्ते नमः । चतुस्ते नमः । पञ्चकृत्वस्ते नमः । दशकृत्वस्ते नमः । शतकृत्वस्ते नमः । आसहस्रकृत्वस्ते नमः । अपरिमितकृत्वस्ते नमः । नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः ।। (69) 7.29.0 - । 29 । 7.29.1 असृन्मुखो रुधिरेणाव्यक्तः । यमस्य दूतश्श्वपाद्विधावसि । गृद्धस्सुपर्णः कुणपन्निषेवसे । यमस्य दूतः प्रहितो भवस्य चोभयोः□ । (70) 7.30.0 - । 30 । 7.30.1 यदेतद्वृकसो

भूत्वा । वाग्दे□व्यभिरायसि । द्विषन्तं मेऽभिराय । तं मृत्यो मृत्यवे नय । स आर्त्यार्तिमार्च्छतु । (71) 7.31.0 - । 31 । 7.31.1 यदीषितो यदि वा स्वकामी । भयेऽको वदति वाचमेताम् । तामिन्द्राग्नी ब्रह्मणा सव्विँदानौ । शिवामस्मभ्यङ्कृणुतङ्गृहेषु । (72) 7.32.0 - । 32 । 7.32.1 दीर्घमुखि दुर्ह्णु । मा स्म दक्षिणतो वदः । यदि दक्षिणतो वदा□द्विषन्तं मेऽव बाधासै । (73) 7.33.0 - । 33 । 7.33.1 इत्थादुलूक आपप्तत् । हिरण्याक्षो अयोमुखः । रक्षसान्दूत आगतः । तमितो नाशयाग्ने । (74) 7.34.0 - । 34 । 7.34.1 यदेतद्भूतान्यन्वाविश्य । दैवीव्वाँचव्वँदसि । द्विषतो नः परावद । तान्मृत्यो मृत्यवे नय । त आर्त्याऽऽर्तिमार्च्छन्तु । अग्निनाऽग्निस्सव्वँदताम् । (75) 7.35.0 - । 35 । 7.35.1 प्रसार्य सक्थ्यौ पतसि । सव्यमक्षि निपेपि च । मेहकस्य चनाममत् ।। (76) 7.36.0 - । 36 । 7.36.1 अत्रिणा त्वा क्रिमे हन्मि । कण्वेन जमदग्निना । विश्वावसोर्ब्रह्मणा हतः । क्रिमीणाꣳ राजा□ । अप्येषाꣳ स्थपतिर्हतः । अथो माताऽथो पिता । अथो□ स्थूरा अथो□ क्षुद्राः । अथो कृष्णा अथो□ श्वेताः

। अथो आशातिका हताः । श्वेताभिस्सह सर्वे हताः । (77) 7.37.0 - । 37 । 7.37.1 आहरावद्य । श्रृतस्य हविषो यथा□ । तथ्सत्यम् । यदमुय्यँमस्य जम्भयोः । आदधामि तथा हि तत् । खण्फण्म्रसि । (78) 7.38.0 - । 38 । 7.38.1 ब्रह्मणा त्वा शपामि । ब्रह्मणस्त्वा शपथेन शपामि । घोरेण त्वा भृगूणाञ्चक्षुषा प्रेक्षे□ । रौद्रेण त्वाङ्गिरसां मनसा ध्यायामि । अघस्य त्वा धारया विध्यामि । अधरो मत्पद्यस्वाऽसौ । (79) 7.39.0 - । 39 । 7.39.1 उत्तुद शिमिजावरि । तल्पेजे तल्प उत्तुद । गिरीꣳ रनु प्रवेशय । मरीचीरुप सन्नुद । यावदितः पुरस्तादुदयाति सूर्यः । तावदितोऽमुन्नाशय । यो□ऽस्मान्द्वेष्टि । यञ्च वयन्द्विष्मः । (80) 7.40.0 - । 40 । 7.40.1 भूर्भुवस्सुवो भूर्भुवस्सुवो भूर्भुवस्सुवः । भुवो□ऽद्धायि भुवो□ऽद्धायि भुवो□ऽद्धायि । नृम्णायि नृम्णं नृम्णायि नृम्णं नृम्णायि नृम्णम् । निधाय्यो वायि निधाय्यो वायि निधाय्यो वायि । ए अस्मे अस्मे । सुवर्न ज्योतीः□ । (81) 7.41.0 समिथ्समिन्धे व्रतञ्चरिष्याम्यायुषा तेजसा वर्चसा श्रिया यशसा ब्रह्मवर्चसेनाष्टौ च । 41 । 7.41.1 पृथिवी समित् । तामग्निस्समिन्धे । साऽग्निꣳ समिन्धे । तामहꣳ समिन्धे । सा मा

समि॑द्धा । आयु॑षा॒ तेज॑सा । वर्च॑सा श्रि॒या । यश॑सा ब्रह्मवर्च॒सेन॑ । अ॒न्नाद्ये॑न॒ समि॑न्ता॒ꣳ॒ स्वाहा॑ । अ॒न्तरि॑क्षꣳ॒ स॒मित् । (82) 7.41.2 ताव्वाँयुस्समि॑न्धे । सा वा॒युꣳ समि॑न्धे । ताम॒हꣳ समि॑न्धे । सा मा॒ समि॑द्धा । आयु॑षा॒ तेज॑सा । वर्च॑सा श्रि॒या । यश॑सा ब्रह्मवर्च॒सेन॑ । अ॒न्नाद्ये॑न॒ समि॑न्ता॒ꣳ॒ स्वाहा॑ । द्यौस्स॒मित् । तामा॑दि॒त्यस्समि॑न्धे । (83) 7.41.3 साऽऽदि॒त्यꣳ समि॑न्धे । ताम॒हꣳ समि॑न्धे । सा मा॒ समि॑द्धा । आयु॑षा॒ तेज॑सा । वर्च॑सा श्रि॒या । यश॑सा ब्रह्मवर्च॒सेन॑ । अ॒न्नाद्ये॑न॒ समिन्ता॒ꣳ॒ स्वाहा॑ । प्रा॒जा॒प॒त्या मे॑ स॒मिद॑सि सपत्न॒क्षय॑णी । भ्रा॒तृ॒व्य॒हा मे॑ऽसि॒ स्वाहा॑ । अग्ने॑ व्रतपते व्र॒तञ्च॑रिष्यामि । (84) 7.41.4 तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑ राध्यताम् । वायो॑ व्रतपत॒ आदि॑त्य व्रतपते । व्र॒ताना॑व्व्रँतपते व्र॒तञ्च॑रिष्यामि । तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑ राध्यताम् । द्यौस्स॒मित् । तामा॑दि॒त्यस्समि॑न्धे । साऽऽदि॒त्यꣳ समि॑न्धे । ताम॒हꣳ समि॑न्धे । सा मा॒ समि॑द्धा । आयु॑षा॒ तेज॑सा । (85) 7.41.5 वर्च॑सा श्रि॒या । यश॑सा ब्रह्मवर्च॒सेन॑ । अ॒न्नाद्ये॑न॒ समि॑न्ता॒ꣳ॒ स्वाहा॑ । अ॒न्तरि॑क्षꣳ स॒मित् । ताव्वाँयुस्समि॑न्धे । सा वा॒युꣳ समि॑न्धे । ताम॒हꣳ समि॑न्धे । सा मा॒ समि॑द्धा । आयु॑षा॒ तेज॑सा ।

वर्चसा श्रिया । (86) 7.41.6 यशसा ब्रह्मवर्चसेन । अन्नाद्येन समिन्ताꣳ स्वाहा□ । पृथिवी समित् । तामग्निस्समिन्धे । साऽग्निꣳ समिन्धे । तामहꣳ समिन्धे । सा मा समिद्धा । आयुषा तेजसा । वर्चसा श्रिया । यशसा ब्रह्मवर्चसेन । (87) 7.41.7 अन्नाद्येन समिन्ताꣳ स्वाहा□ । प्राजापत्या मे समिदसि सपत्नक्षयणी । भ्रातृव्यहा मेऽसि स्वाहा□ । आदित्य व्रतपते व्रतमचारिषम् । तदशकन्तन्मेऽराधि । वायो□ व्रतपतेऽग्ने□ व्रतपते । व्रताना□व्व्रँतपते व्रतमचारिषम् । तदशकन्तन्मेऽराधि ।। (88) 7.42.0 परावतो दधातु बद्धाञ्जिन्वथ दृशे सप्त च ।। 42 ।। 7.42.1 शन्नो वातः पवतां मातरिश्वा शन्नस्तपतु सूर्यः । अहानि शं भवन्तु नश्शꣳ रात्रिः प्रतिधीयताम् । शमुषा नो व्युच्छतु शमादित्य उदेतु नः । शिवा नश्शन्तमा भव सुमृडीका सरस्वति । मा ते व्योम सन्दृशि । इडायै वास्त्वसि वास्तुमद्वा□स्तुमन्तौ भूयास्म मा वास्तो□श्छिथ्स्मह्यवास्तुः स भूयाद्यो□ऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्मः । प्रतिष्ठासि प्रतिष्ठावन्तो भूयास्म मा प्रतिष्ठाया□श्छिथ्स्मह्यप्रतिष्ठः स भूयाद्यो□ऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्मः । आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।

त्वꣳ हि वि॒श्वभे॑षजो दे॒वाना॒न्दूत ईय॑से । द्वावि॒मौ वातौ॑ वात॒ आ सिन्धो॑रा प॑रा॒वतः॑ । (89) 7.42.2 दक्षं॑ मे अ॒न्य आ॒वातु॒ परा॒न्यो वा॑तु॒ यद्रपः॑ । यद॒दो वा॑तते गृ॒हेऽमृत॑स्य नि॒धिꣳहि॒तः । ततो॑ नो देहि जी॒वसे॒ ततो॑ नो धेहि भेष॒जम् । ततो॑ नो॒ मह॒ आव॑ह॒ वात॒ आवा॑तु भेष॒जम् । शं॒भूर्म॑यो॒भूर्नो॑ हृ॒दे प्र ण॒ आयूꣳ॑षि तारिषत् । इन्द्र॑स्य गृ॒हो॑ऽसि॒ तं त्वा॒ प्रप॑द्ये॒ सगु॒स्साश्वः॑ । स॒ह यन्मे॒ अस्ति॒ तेन॑ । भूः प्रप॑द्ये॒ भुवः॒ प्रप॑द्ये॒ सुवः॒ प्रप॑द्ये॒ भूर्भुव॒स्सुवः॒ प्रप॑द्ये वा॒युं प्रप॒द्येऽना॒न्तां दे॒वतां॒ प्रप॒द्येऽश्मा॑नमाख॒णं प्रप॑द्ये प्र॒जाप॑तेर्ब्रह्मको॒शं ब्रह्म॒ प्रप॑द्य॒ ओं प्रप॑द्ये । अ॒न्तरि॑क्षं म उ॒र्वन्तरं॑ बृ॒हद॒ग्नयः॒ पर्व॑ताश्च यया॒ वातः॑ स्व॒स्त्या स्व॑स्ति॒मान्तया॒ स्व॒स्त्या स्व॑स्ति॒मान॑सानि । प्राणा॑पानौ मृ॒त्योर्मा॑ पातं॒ प्राणा॑पानौ॒ मा मा॑ हासिष्टं॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॒ सूर्यो॒ भ्राजो॑ दधातु । (90) 7.42.3 द्यु॒भिर॒क्तुभिः॒ परि॑पातम॒स्मानरि॑ष्टेभिरश्विना॒ सौभ॑गेभिः । तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः । कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑वदू॒ती स॒दावृ॑धः॒ सखा॒ । कया॒

शचिष्ठया वृता । कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढाचिदारुजे वसु । अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतिभिः । वयस्सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः । अप ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षुर्मुमुग्ध्यस्मान्निधयेव बद्धान् । (91) 7.42.4 शन्नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शय्योरभिस्रवन्तु नः । ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् । सुमित्रा न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्मः । आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे । यो वश्शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः । तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । (92) 7.42.5 आपो जनयथा च नः । पृथिवी शान्ता साग्निना शान्ता सा मे शान्ता शुचꣳ शमयतु । अन्तरिक्षꣳ शान्तन्तद्वायुना शान्तन्तन्मे शान्तꣳ शुचꣳ शमयतु । द्यौश्शान्ता सादित्येन शान्ता सा मे शान्ता शुचꣳ शमयतु । पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षꣳ शान्तिर्द्यौश्शान्तिर्दिशश्शान्तिरवान्तरदिशाश्शान्तिरग्निश्शान्तिर्वायु

रादित्यश्शान्तिश्चन्द्रमाश्शान्तिर्नक्षत्राणि शान्तिरापश्शान्तिरोषधयः
शान्तिरश्वश्शान्ति□ पुरुषश्शान्तिर्ब्रह्म शान्तिर्ब्राह्मणश्शान्तिश्शान्ति
शान्तिश्शान्तिर्मे अस्तु शान्तिः । तयाहꣳ शान्त्या सर्वशान्त्या
मह्यन्द्विपदे चतुष्पदे च शान्तिं करोमि शान्तिर्मे अस्तु शान्तिः ।
एह श्रीश्च ह्रीश्च धृतिश्च तपो मेधा प्रतिष्ठा श्रद्धा सत्यन्धर्मश्चैतानि
मोत्तिष्ठन्तमनूत्तिष्ठन्तु मा माꣳ श्रीश्च ह्रीश्च धृतिश्च तपो मेधा
प्रतिष्ठा श्रद्धा सत्यन्धर्मश्चैतानि मा मा हासिषुः । उदायुषा
स्वायुषोदोषधीनाꣳ रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताꣳ
अनु । तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ता□च्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम
शरदश्शतं जीवेम शरदश्शतं नन्दाम शरदश्शतं मोदाम
शरदश्शतं भवाम शरदश्शतꣳ श्रृणवाम शरदश्शतं प्रब्रवाम
शरदश्शतमजीताः स्याम शरदश्शतं ज्योक्च सूर्यं दृशे । य
उदगान्महतोऽर्णवा□द्विभ्राजमानः सरिरस्य मध्यात्स मा□ वृषभो
लोहिताक्षः सूर्यो विपश्चिन्मनसा पुनातु । ब्रह्मणश्चोतन्यसि ब्रह्मण
आणी स्थो ब्रह्मण आवपनमसि धारितेयं पृथिवी ब्रह्मणा मही
धारितमेनेन महदन्तरिक्षं दिवं दाधार पृथिवीꣳ सदेवाय्यँदहव्वेँद

तद्ब्रह्मन्धारयाणि मा मद्वेदोऽधिविस्रसत् । मेधामनीषे माविशताꣳ समीची भूतस्य भव्यस्यावरुध्यै सर्वमायुरयाणि सर्वमायुरयाणि । आभिर्गीर्भिर्यदतो न ऊनमाप्यायय हरिवो वर्धमानः । यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा रुजासि भूयिष्ठभाजो अध ते स्याम । ब्रह्म प्रावादिष्म तन्नो मा हासीत् । ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ।। (93)

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

ॐ शं नस्तन्नो मा हासीत्॥ ॐ शान्तिः शान्तिःशान्तिः॥

देवा वै सत्रमासत । ऋद्धिपरिमित्यँशस्कामाः । ते□ऽब्रुवन्न् । यन्नः प्रथमय्यँश ऋच्छात् । सर्वैषान्नस्तथ्सहासदिति । तेषा□ङ्कुरुक्षेत्रव्वैँदिरासीत् । तस्यै खाण्डवो दक्षिणार्द्ध आसीत् । तूघ्नमुत्तरार्द्धः । परीणज्जघनार्द्धः । मरव उत्करः । (1) 8.1.2 तेषा□म्मखव्वैँ□ष्णवय्यँश आर्च्छत् । तन्न्यकामयत । तेनापा□क्रामत् । तन्देवा अन्वायन्न् । यशोऽवरुरुथ्समानाः । तस्यान्वागतस्य । सव्याद्धनुरजायत । दक्षिणादिषवः । तस्मादिषुधन्वं पुण्यजन्म । यज्ञजन्मा हि । (2) 8.1.3 तमेकꣳ सन्त□म् । बहवो नाभ्यधृष्णुवन्न् । तस्मादेकमिषुधन्विन□म् । बहवोऽनिषुधन्वा नाभिधृष्णुवन्ति । सो□ऽस्मयत । एकं मा सन्तं बहवो नाभ्यधृषिषुरिति । तस्य सिष्मियाणस्य तेजोऽपा□क्रामत् । तद्देवा ओषधीषु न्यमृजुः । ते श्यामाका अभवन्न् । स्मयाका वै नामैते । (3) 8.1.4 तथ्स्मयाकानाꣳ स्मयाकत्वम् । तस्मा□द्दीक्षितेनापिगृह्य स्मेतव्य□म् । तेजसो धृत्यै□ । स धनुः

प्रति॒ष्कभ्या॑तिष्ठत् । ता उ॑प॒दीका॑ अब्रुव॒न्वर॑व्वृँणामहै । अथ॑ व इ॒मꣳ र॑न्धयाम । यत्र॒ क्व॑ च॒ खना॑म । तद॒पो॑ऽभितृ॑णदा॒मेति॑ । तस्मा॑दुप॒दीका॒ यत्र॒ क्व॑ च॒ खन॑न्ति । तद॒पो॑ऽभितृ॑न्दन्ति । (4) 8.1.5 वारे॑वृत॒Rँ॒ ह्या॑साम् । तस्य॒ ज्यामप्या॑दन्न् । तस्य॒ धनु॑र्वि॒प्रव॑माण॒ꣳ॒ शिर॒ उद॑वर्तयत् । तद्यावा॑पृथि॒वी अनु॒प्राव॑र्तत । यत् प्राव॑र्तत । तत्प्र॑व॒र्ग्य॑स्य प्रवर्ग्य॒त्वम् । यद्भ्राँ (4) इत्यप॑तत् । तद्घर्म॑स्य॑ घर्म॒त्वम् । म॒ह॒तो वी॒र्य॑मपप्त॒दिति॑ । तन्म॑हावी॒रस्य॑ महावीर॒त्वम् । (5) 8.1.6 यद॒स्यास्स॒मभ॑रन्न् । तथ्स॒म्राज्ञ॑स्सम्रा॒ड्वम् । तRँ स्तृ॒तन्दे॒वता॒ स्त्रे॒धा व्य॑गृह्णत । अ॒ग्निः प्रा॑तस्सव॒नम् । इन्द्रो॒ माध्य॑न्दिन॒ꣳ॒ सव॑नम् । विश्वे॑दे॒वास्तृ॑तीयसव॒नम् । तेनाप॑शीर्ष्णा य॒ज्ञेन॒ यज॑मानाः । नाशिषो॒ऽवारु॑न्धत । न सु॑व॒र्गल्लो॒कम॒भ्य॑जयन्न् । ते दे॒वा अ॒श्विना॑वब्रुवन्न् । (6) 8.1.7 भि॒षजौ॒ वै स्थः॑ । इ॒दय्यँ॒ज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रति॑धत्त॒मिति॑ । ताव॑ब्रूता॒व्वँर॑व्वृँणावहै । ग्रह॑ ए॒व ना॒वत्रापि॑ गृह्यता॒मिति॑ । ताभ्या॑मे॒तमा॒श्विनम॑गृह्णन्न् । ताव॑ते॒द्यज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रत्य॑धत्ताम् । यत्प्र॑व॒र्ग्यः॑ । ते॒न॒ सशी॒र्ष्णा य॒ज्ञेन॒ यज॑मानाः । अवा॒शिषो॒ऽरु॑न्धत । अ॒भि सु॑व॒र्गल्लो॒कम॑जयन्न् । यत्प्र॑व॒र्ग्यं॑

प्रवृणक्ति । यज्ञस्यैव तच्छिरः प्रतिदधाति । तेन सशीर्ष्णा यज्ञेन यजमानः । अवाशिषो रुन्धे । अभि सुवर्गल्लोँकञ्जयति । तस्मादेष आ□श्विनप्रवया इव । यत्प्रवर्ग्यः ।। (7) 8.2.0 याज्यायै न जुहुयादविशद्वेणुश्शान्त्यै पङ्क्तिराधसमित्याह हरति दिहन्ति पराक्रमताविशत् प्रजायमानानाꣳ सृजति शन्त्वायाष्टौ च ।। 2 ।। 8.2.1 सावित्रञ्जुहोति प्रतिष्ठित्यै । चतुर्गृहीतेन जुहोति । चतुष्पादः पशवः । पशूनेवावरुन्धे । चतस्रो दिशः । दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति । छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपा□क्रामन्न् । न वोऽभागानि हव्यव्वँक्ष्याम इति । तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन्न् । पुरोनुवाक्यायै याज्यायै । (8) 8.2.2 देवतायै वषट्काराय । यच्चतुर्गृहीतञ्जुहोति । छन्दाꣳस्येव तत् प्रीणाति । तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यव्वँहन्ति । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । होतव्यन्दीक्षितस्य गृहा (३) इ न होतव्या (३) मिति । हविर्वै दी□क्षितः । यज्जुहुयात् । हविष्कृतय्यँजमानमग्नौ प्रदध्यात् । यन्न जुहुयात् । (9) 8.2.3 यज्ञपरुरन्तरियात् । यजुरेव वदेत् । न हविष्कृतय्यँजमानमग्नौ प्रदधाति । न यज्ञपरुरन्तरेति । गायत्री छन्दाꣳस्यत्यमन्यत

। तस्यै वषट्कारो□ऽभ्यय्य शिरो□ऽच्छिनत् । तस्यै□ द्वेधा रसः परापतत् । पृथिवीमर्द्धः प्राविशत् । पशूनर्द्धः । यः पृथिवीं प्राविशत् । (10) 8.2.4 स खदिरोऽभवत् । यः पशून् । सोऽजाम् । यत्खादिर्यभ्रिर्भवति । छन्दसामेव रसेन यज्ञस्य शिरस्संभरति । यदौदुंबरी । ऊग्वा उदुंबरः । ऊर्जैव यज्ञस्य शिरस्संभरति । यद्वैणवी । तेजो वै वेणुः । (11) 8.2.5 तेजसैव यज्ञस्य शिरस्संभरति । यद्वैकङ्कती । भा एवावरुन्धे । देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभ्रिमादत्ते प्रसू□त्यै । अश्विनो□र्बाहुभ्यामित्याह । अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ता□म् । पूष्णो हस्ता□भ्यामित्याह यत्यै□ । वज्र इव वा एषा । यदभ्रिः । अभ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै□ । (12) 8.2.6 अध्वरकृद्देवेभ्य इत्याह । यज्ञो वा अध्वरः । यज्ञकृद्देवेभ्य इति वावैतदाह । उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इत्याह । ब्रह्मणैव यज्ञस्य शिरोऽच्छैति । प्रैतु ब्रह्मणस्पतिरित्याह । प्रेत्यैव यज्ञस्य शिरोऽच्छैति । प्र देव्येतु सूनृतेत्याह । यज्ञो वै सूनृता□ । अच्छा वीरन्नर्यं पङ्क्तिराधसमित्याह । (13) 8.2.7 पाङ्क्तो हि यज्ञः । देवा यज्ञन्नयन्तु न इत्याह । देवानेव यज्ञनियः कुरुते । देवी□

द्यावापृथिवी॒ अनु॑ मे मꣳसाथा॒मित्या॑ह । आ॒भ्यामे॒वानु॑मतो य॒ज्ञस्य॒ शिर॒स्संभ॑रति । ऋ॒द्ध्यास॑म॒द्य म॒खस्य॒ शिर॒ इत्या॑ह । य॒ज्ञो वै म॒खः । ऋ॒द्ध्यास॑म॒द्य य॒ज्ञस्य॒ शिर॒ इति वावैतदा॑ह । म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्ण इत्या॑ह । नि॒र्दिश्यै॒वैन॑द्धरति । (14) 8.2.8 त्रि॒ꣳह॑रति । त्रय॑ इ॒मे लो॒काः । ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञस्य॒ शिर॒स्संभ॑रति । तू॒ष्णीञ्च॑तु॒र्थꣳ ह॑रति । अप॑रिमितादे॒व य॒ज्ञस्य॒ शिर॒स्संभ॑रति । मृ॒त्ख॒नादग्रे॑ हरति । तस्मा□न्मृत्ख॒नः क॑रु॒ण्य॑तरः । इय॒त्यग्र॑ आसी॒रित्या॑ह । अ॒स्यामे॒वाछं॑बट्कारय्यँ॒ज्ञस्य॒ शिर॒स्संभ॑रति । ऊर्ज॒ंव्वाँ ए॒तꣳ रसं॑ पृथि॒व्या उ॑प॒दीका॒ उद्दि॑हन्ति । (15) 8.2.9 यद्व॒ल्मीक□म् । यद्व॑ल्मीकव॒पा सं॑भा॒रो भव॑ति । ऊर्ज॑मे॒व रसं॑ पृथि॒व्या अव॑रुन्धे । अथो॒ श्रोत्र॑मे॒व । श्रोत्र॒Ř॒ ह्ये॑तत्पृ॑थि॒व्याः । यद्व॒ल्मीकः॑ । अब॑धिरो भवति । य ए॒वव्वेँ॑द । इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्र॒मुद॑यच्छत् । स यत्र॑यत्र प॒राक्र॑मत । (16) 8.2.10 तन्नाद्ध्रि॑यत । स पू॑तीकस्तं॒बे परा□क्रमत । सो□ऽद्ध्रियत । सो□ऽब्रवीत् । ऊ॒तिव्वैँ मे॑ धा॒ इति॑ । तदू॒तीका॑नामूतीक॒त्वम् । यदू॒तीका॒ भव॑न्ति । य॒ज्ञायै॒वोतिन्द॑धति । अ॒ग्नि॒जा अ॑सि प्र॒जाप॑ते॒ रेत॒ इत्या॑ह । य ए॒व रसः॑ प॒शून्प्रावि॑शत् । (17) 8.2.11 तमे॒वाव॑रुन्धे

। पञ्चैते संभारा भवन्ति । पाङ्क्तो यज्ञः । यावानेव यज्ञः । तस्य शिरस्संभरति । यद्ग्राम्याणां□ पशूनाञ्चर्मणा संभरे□त् । ग्राम्यान्पशूञ्छुचाऽर्पयेत् । कृष्णाजिनेन संभरति । आरण्यानेव पशूञ्छुचार्पयति । तस्मा□थ्समावत्पशूनां प्रजायमानानाम् । (18) 8.2.12 आरण्याः पशवः कनीयाꣳसः । शुचा ह्यृताः । लोमतस्संभरति । अतो ह्यस्य मेध्य□म् । परिगृह्या यन्ति । रक्षसामपहत्यै । बहवो हरन्ति । अपचितिमेवास्मिन्दधति । उद्धते सिकतोपोप्ते परिश्रिते निदधति शान्त्यै□ । मदन्तीभिरुप सृजति । (19) 8.2.13 तेज एवास्मिन्दधाति । मधु त्वा मधुला करोत्वित्याह । ब्रह्मणैवास्मिन्तेजो दधाति । यद्ग्राम्याणां पात्राणाङ्कपालै□स्सꣳसृजेत् । ग्राम्याणि पात्राणि शुचाऽर्पयेत् । अमकपालैस्सꣳसृजति । एतानि वा अनुपजीवनीयानि । तान्येव शुचार्पयति । शर्कराभिस्सꣳसृजति धृत्यै□ । अथो शान्त्वाय । अजलोमैस्सꣳसृजति । एषा वा अग्नेः प्रिया तनूः । यदजा । प्रिययैवैनन्तनुवा सꣳसृजति । अथो तेजसा । कृष्णाजिनस्य लोमभिः सꣳसृजति । यज्ञो वै

कृष्णाजिनम् । यज्ञेनैव यज्ञꣳ सꣳसृजति ।। (20) 8.3.0 स्याद्यत् प्रवर्ग्यैश्छन्दोभिः करोति वीर्यसम्मितञ्छन्दाꣳसि निष्पत्पृणेत्याह सुक्षितिरना□च्छृण्णञ्छन्दाꣳस्याच्छृणत्त्यष्टौ च ।। 3 ।। 8.3.1 परिश्रिते करोति । ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै । न कुर्वन्नभि प्रा□ण्यात् । यत्कुर्वन्नभि प्राण्यात् । प्राणाञ्छुचार्पयेत् । अपहाय प्राणिति । प्राणाना□ङ्गोपीथाय । न प्रवर्ग्यैश्चादित्यश्चान्तरेयात् । यदन्तरेयात् । दुश्चर्मा□ स्यात् । (21) 8.3.2 तस्मान्नान्तराय्य□म् । आत्मनो गोपीथाय । वेणुना करोति । तेजो वै वेणुः । तेजः प्रवर्ग्यः । तेजसैव तेजस्समर्द्धयति । मखस्य शिरोऽसीत्याह । यज्ञो वै मखः । तस्यैतच्छिरः । यत्प्रवर्ग्यः । (22) 8.3.3 तस्मादेवमाह । यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह । यज्ञस्य ह्येते पदे । अथो प्रतिष्ठित्यै । गायत्रेण त्वा छन्दसा करोमीत्याह । छन्दोभिरेवैनङ्करोति । त्र्युद्धिङ्करोति । त्रय इमे लोकाः । एषाल्लोँकानामाप्त्यै□ । छन्दोभिः करोति । (23) 8.3.4 वीर्यव्वैँ छन्दाꣳसि । वीर्येणैवैनङ्करोति । यजुषा बिलङ्करोति व्यावृत्यै । इयन्तङ्करोति । प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितम् ।

इयन्तङ्करोति । यज्ञपुरुषा संमितम् । इयन्तङ्करोति । एतावद्वै पुरुषे वीर्य□म् । वीर्यसंमितम् । (24) 8.3.5 अपरिमितङ्करोति । अपरिमितस्यावरुद्ध्यै । परिग्रीवङ्करोति धृत्यै□ । सूर्यस्य हरसा श्रायेत्याह । यथायजुरेवैतत् । अश्वशकेन धूपयति । प्राजापत्यो वा अश्वस्सयोनित्वाय । वृष्णो अश्वस्य निष्पदसीत्याह । असौ वा आदित्यो वृषाऽश्वः । तस्य छन्दाꣳसि निष्पत् । (25) 8.3.6 छन्दोभिरेवैनन्धूपयति । अर्चिषे□ त्वा शोचिषे त्वेत्याह । तेज एवास्मिन्दधाति । वारुणोऽभीद्धः । मैत्रियोपैति शान्त्यै□ । सिद्ध्यै त्वेत्याह । यथायजुरेवैतत् । देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह । सवितृप्रसूत एवैनं ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपति । अपद्यमानः पृथिव्यामाशा दिश आपृणेत्याह । (26) 8.3.7 तस्मादग्निस्सर्वा दिशोऽनु विभाति । उत्तिष्ठ बृहन्भवोर्द्धस्तिष्ठ ध्रुवस्त्वमित्याह प्रतिष्ठित्यै । ईश्वरो वा एषो□ऽन्धो भवितोः । यः प्रवर्ग्यमन्वीक्षते । सूर्यस्य त्वा चक्षुषाऽन्वी□क्ष इत्याह । चक्षुषो गोपीथाय । ऋजवे□ त्वा साधवे□ त्वा सुक्षित्यै त्वा भूत्यै त्वेत्याह । इयव्वाँ ऋजुः । अन्तरिक्षꣳ साधु । असौ सुक्षितिः । (27) 8.3.8 दिशो भूतिः । इमानेवास्मै लोकान्कल्पयति । अथो प्रतिष्ठित्यै ।

इ॒द॒म॒ह॒म॒मुमा॑मुष्याय॒णव्विँशा प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॒ पर्यू॑हा॒मीत्या॑ह । वि॒शैवैनं॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॒ पर्यू॑हति । वि॒शेति॑ राज॒न्यस्य ब्रूयात् । वि॒शैवैनं॒ पर्यू॑हति । प॒शुभि॒रिति॒ वैश्य॑स्य । प॒शुभि॑रे॒वैनं॒ पर्यू॑हति । अ॒सुर्यं॑ पात्र॒मना॒च्छृण्णम् । (28) 8.3.9 आच्छृ॑णत्ति । दे॒व॒त्राकः॑ । अ॒ज॒क्षी॒रेणाच्छृ॑णत्ति । प॒र॒मव्वाँ॑ ए॒तत्पयः॑ । यद॑जक्षी॒रम् । प॒र॒मेणै॒वैनं॒ पय॒साच्छृ॑णत्ति । यजु॑षा॒ व्यावृ॑त्त्यै । छन्दो॑भि॒राच्छृ॑णत्ति । छन्दो॑भि॒र्वा ए॒ष क्रि॑यते । छन्दो॑भिरे॒व छन्दा॒ꣳस्याच्छृ॑णत्ति । छृ॒न्धि वाच॒मित्या॑ह । वाच॑मे॒वाव॑रुन्धे । छृ॒न्ध्यूर्ज॒मित्या॑ह । ऊर्जं॑मे॒वाव॑रुन्धे । छृ॒न्धि ह॒विरित्या॑ह । ह॒विरे॒वाकः॑ । देव॑ पुरश्चर स॒घ्यास॒न्त्वेत्या॑ह । य॒था॒य॒जुरे॒वैतत् ।। (29) 8.4.0 द॒धा॒ती॒वान्वा॑ह य॒ज्ञस्या॑है॒ष उ॒परि॑ष्टादाशीर॒न्यो व्या॒स्था॒पय॑न्ति र॒श्मयो॑ भवन्ति॒ धन्वेत्या॑ह य॒ज्ञश्च॑क्राम॒ सम॑ष्ट्यै द्वे च ।। 4 ।। 8.4.1 ब्रह्म॒न्प्रच॑रिष्यामो॒ होत॑र्घ॒र्मम॒भिष्टु॑हीत्या॑ह । ए॒ष वा ए॒त॒ꣳहि॒ बृह॒स्पतिः॑ । यद्ब्रह्मा । तस्मा॑ ए॒व प्र॑ति॒प्रोच्य॒ प्रच॑रति । आ॒त्मनोऽना॒त्यै । य॒माय॑ त्वा म॒खाय॒ त्वेत्या॑ह । ए॒ता वा ए॒तस्य॑ दे॒वताः॒ । ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ सम॑र्द्धयति । मद॑न्तीभिः॒ प्रोक्ष॑ति । तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति । (30) 8.4.2 अ॒भि॒पूर्वं॑ प्रोक्ष॑ति

। अभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति । त्रिः प्रोक्षति । त्र्यावृद्धि यज्ञः । अथो मेध्यत्वाय । होताऽन्वाह । रक्षसामपहत्यै । अनवानम् । प्राणानाꣳ सन्तत्यै । त्रिष्टुभस्सतीर्गायत्रीरिवान्वाह । (31) 8.4.3 गायत्रो हि प्राणः । प्राणमेव यजमाने दधाति । सन्ततमन्वाह । प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्यै । अथो रक्षसामपहत्यै । यत्परिमिता अनुब्रूयात् । परिमितमवरुन्धीत । अपरिमिता अन्वाह । अपरिमितस्यावरुद्ध्यै । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । (32) 8.4.4 यत्प्रवर्ग्यः । ऊर्ध्वमुञ्जाः□ । यन्मौञ्जो वेदो भवति । ऊर्जैव यज्ञस्य शिरस्समर्द्धयति । प्राणाहुतीर्जुहोति । प्राणानेव यजमाने दधाति । सप्त जुहोति । सप्त वै शीर्षण्याः□ प्राणाः । प्राणानेवास्मिन्दधाति । देवस्त्वा सविता मर्द्धाऽनक्त्वित्याह । (33) 8.4.5 तेजसैवैनमनक्ति । पृथिवीन्तपसस्त्रायस्वेति हिरण्यमुपा□स्यति । अस्या अनतिदाहाय । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत्प्रवर्ग्यः । अग्निस्सर्वा देवताः□ । प्रलवानादीप्योपा□स्यति । देवता□स्वेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । अप्रतिशीर्णाग्रं भवति । एतद्वै हिन्ह्येषः । (34) 8.4.6 अर्चिरसि शोचिरसीत्याह । तेज एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति । सꣳसीदस्व महाꣳ

असीत्याह । महान् ह्येषः । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । एते वाव त ऋत्विजः । ये दर्शपूर्णमासयोः□ । अथ कथा होता यजमानायाशिषो नाशा□स्त इति । पुरस्तादाशीः खलु वा अन्यो यज्ञः । उपरिष्टादाशीरन्यः । (35) 8.4.7 अनाधृष्या पुरस्तादिति यदेतानि यजूꣳष्याह । शीषत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽवरुन्धे । आयुः पुरस्तादाह । प्रजान्दक्षिणतः । प्राणं पश्चात् । श्रोत्रमुत्तरतः । विधृतिमुपरिष्टात् । प्राणानेवास्मै समीचो दधाति । ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः । यन्दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति । (36) 8.4.8 मनोरश्वासि भूरिपुत्रेतीमामभिमृशति । इयव्वै मनोरश्वा भूरिपुत्रा । अस्यामेव प्रतितिष्ठत्यनुन्मादाय । सूपसदा मे भूया मा मा हिꣳसीरित्याहाहिꣳसायै । चितस्स्थ परिचित इत्याह । अपचितिमेवास्मिन्दधाति । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत्प्रवर्ग्यः । असौ खलु वा आदित्यः प्रवर्ग्यः । तस्य मरुतो रश्मयः । (37) 8.4.9 स्वाहा मरुद्भिः परिश्रयस्वेत्याह । अमुमेवादित्यꣳ रश्मिभिः पर्यूहति । तस्मादसावादित्योऽमुष्मिल्लोके रश्मिभिः

पर्यूढः । तस्माद्राजा विशा पर्यूढः । तस्मा□द्ग्रामणीस्सजातैः पर्यूढः । अग्नेस्सृष्टस्य यतः । विकङ्कतं भा आ□र्च्छत् । यद्वैकङ्कताः परिधयो भवन्ति । भा एवावरुन्धे । द्वादश भवन्ति । (38) 8.4.10 द्वादश मासा□स्सव्वँथ्सरः । सव्वँथ्सरमेवावरुन्धे । अस्ति त्रयोदशो मास इत्याहुः । यत्त्रयोदशः परिधिर्भवति । तेनैव त्रयोदशं मासमवरुन्धे । अन्तरिक्षस्यान्तर्द्धिरसीत्याह व्यावृत्त्यै । दिवन्तपसस्त्रायस्वेत्युपरिष्टाद्धिरण्यमधि निदधाति । अमुष्या अनतिदाहाय । अथो आभ्यामेवैनमुभयतः परिगृह्णाति । अहन् बिभृषि सायकानि धन्वेत्याह । (39) 8.4.11 स्तौत्येवैनमेतत् । गायत्रमसि त्रैष्टुभमसि जागतमसीति धवित्राण्यादत्ते । छन्दोभिरेवैनान्यादत्ते । मधु मध्विति धूनोति । प्राणो वै मधु । प्राणमेव यजमाने दधाति । त्रिः परियन्ति । त्रिवृद्धि प्राणः । त्रिः परियन्ति । त्र्यावृद्धि यज्ञः । (40) 8.4.12 अथो रक्षसामपहत्यै । त्रिः पुनः परियन्ति । षट्थ्संपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठन्ति । यो वै घर्मस्य प्रियान्तनुवमाक्रामति । दुश्चर्मा वै स भवति । एष ह वा अस्य प्रियान्तनुवमाक्रामति । यत् त्रिः परीत्य चतुर्थं पर्येति । एताꣳ ह वा अस्योग्रदेवो राजनिराचक्राम

। (41) 8.4.13 ततो वै स दुश्चर्माऽभवत् । तस्मात्त्रिः परीत्य न चतुर्थं परीयात् । आत्मनो गोपीथाय । प्राणा वै धवित्राणि । अव्यतिषङ्गन्धून्वन्ति । प्राणानामव्यतिषङ्गाय क्लृप्त्यै□ । विनिषद्य धून्वन्ति । दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठन्ति । ऊर्द्धन्धून्वन्ति । सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै । सर्वतो धून्वन्ति । तस्मादयꣳ सर्वतः पवते ।। (42) 8.5.0 पश्चाद्रोचयति जागतेन छन्दसा पाङ्क्तेन छन्दसा समारुचितो रोचयेत्याहाशिषमेवैतामाशा□स्ते शास्तेऽष्टौ च ।। 5 ।। 8.5.1 अग्निष्ट्वा वसुभिः पुरस्ता□द्रोचयतु गायत्रेण छन्दसेत्याह । अग्निरेवैनव्वँसुभिः पुरस्ता□द्रोचयति गायत्रेण छन्दसा । समारुचितो रोचयेत्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते । इन्द्रस्त्वा रुद्रैर्दक्षिणतो रोचयतु त्रैष्टुभेन छन्दसेत्याह । इन्द्र एवैनꣳ रुद्रैर्दक्षिणतो रोचयति त्रैष्टुभेन छन्दसा । समारुचितो रोचयेत्याह । आशिषमेवैतामा शा□स्ते । वरुणस्त्वाऽऽदित्यैः पश्चाद्रोचयतु जागतेन छन्दसेत्याह । वरुण एवैनमादित्यैः पश्चाद्रोचयति जागतेन छन्दसा । (43) 8.5.2 समारुचितो रोचयेत्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते ।

द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतो रोचयत्वानुष्टुभेन छन्दसेत्याह । द्युतान एवैनं मारुतो मरुद्भिरुत्तरतो रोचयत्यानुष्टुभेन छन्दसा । समारुचितो रोचयेत्याह । आशिषमेवैतामा शा□स्ते । बृहस्पतिस्त्वा विश्वै□र्देवैरुपरिष्टाद्रोचयतु पाङ्क्तेन छन्दसेत्याह । बृहस्पतिरेवैनव्विँश्वै□र्देवैरुपरिष्टाद्रोचयति पाङ्क्तेन छन्दसा । समारुचितो रोचयेत्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते । (44) 8.5.3 रोचितस्त्वन्देव घर्म देवेष्वसीत्याह । रोचितो ह्येष देवेषु । रोचिषीयाहं मनुष्ये□ष्वित्याह । रोचत एवैष मनुष्येषु । सम्रा□ड्घर्म रुचितस्त्वन्देवेष्वायुष्माꣳ स्तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यसीत्याह । रुचितो ह्येष देवेष्वायुष्माꣳस्तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी । रुचितोऽहं मनुष्ये□ष्वायुष्माꣳस्तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भूयासमित्याह । रुचित एवैष मनुष्ये□ष्वायुष्माꣳस्तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति । रुगसि रुचं मयि धेहि मयि रुगित्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते । तय्यँदेतैर्यजुर्भिररोचयित्वा । रुचितो घर्म इति प्रब्रूयात् । अरोचुकोऽध्वर्युस्स्यात् । अरोचुको यजमानः । अथ यदेनमेतैर्यजुर्भी रोचयित्वा । रुचितो घर्म

इति प्राह । रोचुकोऽध्वर्युर्भवति । रोचुको यजमानः ।। (45) 8.6.0 ऋतवो हि शिरस्सर्वपृष्ठे प्रवृणक्त्यनिपद्यमानमित्याह गतेत्याह शारदावेवास्मा ऋतू कल्पयति रुन्धे कवीनामित्याह प्राणाः प्रतिदधाति भवन्ति वाचयति चत्वारि च ।। 6 ।। 8.6.1 शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत् प्रवर्ग्यः । ग्रीवा उपसदः । पुरस्तादुपसदां□ प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति । ग्रीवास्वेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । त्रिः प्रवृणक्ति । त्रय इमे लोकाः । एभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञस्य शिरोऽवरुन्धे । षट्थसंपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । (46) 8.6.2 ऋतुभ्य एव यज्ञस्य शिरोऽवरुन्धे । द्वादशकृत्वः प्रवृणक्ति । द्वादश मासा□स्सव्वँथ्सरः । सव्वँथ्सरादेव यज्ञस्य शिरोऽवरुन्धे । चतुर्विꣳशतिस्संपद्यन्ते । चतुर्विꣳशतिरर्द्धमासाः । अर्द्धमासेभ्य एव यज्ञस्य शिरोऽवरुन्धे । अथो खलु । सकृदेव प्रवृज्यः । एकꣳ हि शिरः । (47) 8.6.3 अग्निष्टोमे प्रवृणक्ति । एतावान् वै यज्ञः । यावानग्निष्टोमः । यावानेव यज्ञः । तस्य शिरः प्रतिदधाति । नोक्थ्ये□ प्रवृञ्ज्यात् । प्रजा वै पशव उक्थानि । यदुक्थ्ये□ प्रवृञ्ज्यात् । प्रजां पशूनस्य निर्दहेत् । विश्वजिति सर्वपृष्ठे प्रवृणक्ति । (48) 8.6.4 पृष्ठानि

वा अच्युतञ्च्यावयन्ति । पृष्ठैरेवास्मा अच्युतञ्च्यावयित्वाऽवरुन्धे । अपश्यङ्गोपामित्याह । प्राणो वै गोपाः । प्राणमेव प्रजासु वियातयति । अपश्यङ्गोपामित्याह । असौ वा आदित्यो गोपाः । स हीमाः प्रजा गोपायति । तमेव प्रजाना□ङ्गोप्तारङ्कुरुते । अनिपद्यमानमित्याह । (49) 8.6.5 न ह्येष निपद्यते । आ च परा च पथिभिश्चरन्तमित्याह । आ च ह्येष परा च पथिभिश्चरति । स सद्वीचीस्स विषूचीर्वसान इत्याह । सद्वीची□श्च ह्येष विषूचीश्च वसानः प्रजा अभि विपश्यति । आवरीवर्ति भुवनेष्वन्तरित्याह । आ ह्येष वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः । अत्र प्रावीर्मधु माद्धी□भ्यां मधु माधूचीभ्यामित्याह । वासन्तिकावेवास्मा ऋतू कल्पयति । समग्निरग्निना गतेत्याह । (50) 8.6.6 ग्रैष्मावेवास्मा ऋतू कल्पयति । समग्निरग्निना गतेत्याह । अग्निर्ह्येवैषो□ऽग्निना सङ्गच्छते । स्वाहा समग्निस्तपसा गतेत्याह । पूर्वमेवादितम् । उत्तरेणाभिगृणाति । धर्ता दिवो विभासि रजसः पृथिव्या इत्याह । शारदावेवास्मा ऋतू कल्पयति । (51) 8.6.7 दिवि देवेषु होत्रा यच्छेत्याह । होत्राभिरेवेमाल्लोँकान्थ्सन्दधाति । विश्वासां भुवां पत इत्याह । हैमन्तिकावेवास्मा ऋतू कल्पयति

। देवश्रूस्त्वन्देव घर्म देवान्पाहीत्याह । शौशिरावेवास्मा ऋतू कल्पयति । तपोजाव्वाँचमस्मे नियच्छ देवायुवमित्याह । या वै मेध्या वाक् । सा तपोजाः । तामेवावरुन्धे । (52) 8.6.8 गर्भौ देवानामित्याह । गर्भो ह्येष देवाना□म् । पिता मतीनामित्याह । प्रजा वै मतयः । तासामेष एव पिता । यत् प्रवर्ग्यः । तस्मादेवमाह । पतिः प्रजानामित्याह । पतिर्ह्येष प्रजाना□म् । मतिः कवीनामित्याह । (53) 8.6.9 मतिर्ह्येष कवीनाम् । सन्देवो देवेन सवित्रा यतिष्ट सꣳ सूर्येणारुक्तेत्याह । अमुञ्चैवादित्यं प्रवर्ग्यञ्च सꣳशा□स्ति । आयुर्दास्त्वमस्मभ्यङ्घर्म वर्चोदा असीत्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते । पिता नोऽसि पिता नो बोधेत्याह । बोधयत्येवैन□म् । न वै तेऽवकाशा भवन्ति । पत्नियै दशमः । नव वै पुरुषे प्राणाः । (54) 8.6.10 नाभिर्दशमी । प्राणानेव यजमाने दधाति । अथो दशा□क्षरा विराट् । अन्नविँराट् । विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे । यज्ञस्य शिरो□ऽच्छिद्यत । तद्देवा होत्राभिः प्रत्यदधुः । ऋत्विजोऽवे□क्षन्ते । एता वै होत्राः□ । होत्राभिरेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । (55) 8.6.11 रुचितमवे□क्षन्ते । रुचिताद्वै प्रजापतिः प्रजा असृजत

। प्रजानाꣳ सृष्ट्यै । रुचितमवे॒क्षन्ते । रुचिताद्वै पर्जन्यो॑ वर्षति । वर्षुकः पर्जन्यो॑ भवति । सं प्रजा एधन्ते । रुचितमवे॒क्षन्ते । रुचितं वै ब्रह्मवर्चसम् । ब्रह्मवर्चसिनो॑ भवन्ति । (56) 8.6.12 अधीयन्तोऽवे॒क्षन्ते । सर्वमायुर्यन्ति । न पत्न्यवे॒क्षेत । यत्पन्त्यवेक्षे॑त । प्रजायेत । प्रजान्त्वस्यै निर्दहेत् । यन्नावेक्षे॑त । न प्रजायेत । नास्यै॒ प्रजान्निर्दहेत् । तिरस्कृत्य यजुर्वाचयति । प्रजायते । नास्यै॒ प्रजान्निर्दहति । त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह । सपाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते ।। (57) 8.7.0 मनुष्यनामानि॑ पशवस्सीदत्वित्याहेन्द्रायेत्याहार्द्धयति घ्नन्ति गृह्णात्यहिꣳसायै पञ्चाऽहादित्यवते स्वाहेत्याह पितृमानेति चत्वारि॑ च । 7 । 8.7.1 देवस्य॑ त्वा सवितुः प्रसव इति॑ रशनामाद॑त्ते प्रसू॒त्यै । अश्विनो॒र्बाहुभ्यामित्याह । अश्विनौ॒ हि देवाना॑मध्वर्यू आस्ता॒म् । पूष्णो हस्ता॒भ्यामित्याह यत्यै॒ । आददेऽदित्यै रास्नाऽसीत्याह यजुष्कृत्यै । इड एह्यदित एहि॒ सर॑स्वत्येहीत्याह । एतानि॒ वा अ॑स्यै देवनामानि॑ । देवनामैरेवैनामा ह्वयति । असावेह्यसावेह्यसावेहीत्याह । एतानि॒ वा अ॑स्यै मनुष्यनामानि॑ । (58) 8.7.2 मनुष्यनामैरेवैनामा ह्वयति । षट्थ्संपद्यन्ते । षड्वा

ऋतवः । ऋतुभिरेवैनामा ह्वयति । अदित्या उष्णीषमसीत्याह । यथायजुरेवैतत् । वायुरस्यैड इत्याह । वायुदेवत्यौ वै वत्सः । पूषा त्वोपावसृजत्वित्याह । पौष्णा वै देवतया पशवः । (59) 8.7.3 स्वयैवैनन्देवतयोपावसृजति । अश्विभ्यां प्रदापयेत्याह । अश्विनौ वै देवानां□ भिषजौ□ । ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति । यस्ते स्तनश्शशय इत्याह । स्तौत्येवैना□म् । उस्र घर्मꣳ शिꣳषोस्र घर्म पाहि घर्माय शिꣳषेत्याह । यथा□ ब्रूयादमुष्मै देहीति । तादृगेव तत् । बृहस्पतिस्त्वोप सीदत्वित्याह । (60) 8.7.4 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः । ब्रह्मणैवैनामुपसीदति । दानवस्स्थ पेरव इत्याह । मेध्यानेवैना□न्करोति । विष्वग्वृतो लोहितेनेत्याह व्यावृत्त्यै । अश्विभ्यां□ पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्व पूष्णे पिन्वस्व बृहस्पतये पिन्वस्वेत्याह । एताभ्यो ह्येषा देवता□भ्यः पिन्वते । इन्द्राय पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्वेत्याह । इन्द्रमेव भागधेयेन समर्द्धयति । द्विरिन्द्रायेत्याह । (61) 8.7.5 तस्मादिन्द्रो देवतानां भूयिष्ठभाक्तमः । गायत्रोऽसि त्रैष्टुभोऽसि जागतमसीति शफोपयमानादत्ते । छन्दोभिरेवैनानादत्ते । सहोर्जो भागेनोपमेहीत्याह । ऊर्ज एवैनं भागमकः । अश्विनौ

वा एतद्यज्ञस्य शिरः प्रतिदधतावब्रूताम् । आवाभ्यामेव पूर्वा□भ्याव्वँषट्क्रियाता इति । इन्द्रा□श्विना मधुनस्सारघस्येत्याह । अश्विभ्यामेव पूर्वा□भ्याव्वँषट्करोति । अथो अश्विनावेव भागधेयेन समर्द्धयति । (62) 8.7.6 घर्मं पात वसवो यजता वडित्याह । वसूनेव भागधेयेन समर्द्धयति । यद्वषट्कुर्यात् । यातयामाऽस्य वषट्कारः स्या□त् । यन्न वषट्कुर्यात् । रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युः । वडित्याह । परोक्षमेव वषट्करोति । नास्य यातयामा वषट्कारो भवति । न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति । (63) 8.7.7 स्वाहा□ त्वा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये जुहोमीत्याह । यो वा अस्य पुण्यो रश्मिः । स वृष्टिवनिः । तस्मा एवैनञ्जुहोति । मधु हविरसीत्याह । स्वदयत्येवैन□म् । सूर्यस्य तपस्तपेत्याह । यथायजुरेवैतत् । द्यावापृथिवीभ्या□न्त्वा परिगृह्णामीत्याह । द्यावापृथिवीभ्यामेवैनं परिगृह्णाति । (64) 8.7.8 अन्तरिक्षेण त्वोपयच्छामीत्याह । अन्तरिक्षेणैवैनमुपयच्छति । न वा एतं मनुष्यो भर्तुमर्हति । देवाना□न्त्वा पितृणामनुमतो भर्तुꣳ शकेयमित्याह । देवैरेवैनं पितृभिरनुमत आदत्ते । वि वा

एनमेतदर्द्धयन्ति । यत्पश्चाप्रवृज्य पुरो जुह्वति । तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेहीत्याह । तेज एवास्मिन्दधाति । दिविस्पृङ्मा मा हिꣳसीरन्तरिक्षस्पृङ्मा मा हिH ꣳसीः पृथिविस्पृङ्मा मा हिꣳसीरित्याहाहिꣳसायै । (65) 8.7.9 सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवय्यँच्छ दिवो मा पाहीत्याह । आशिषमेवैतामाशा□स्ते । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत्प्रवर्ग्यः । आत्मा वायुः । उद्यत्य वातनामान्याह । आत्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । अनवानम् । प्राणानाꣳ सन्तत्यै । पञ्चाह । (66) 8.7.10 पाङ्क्तो यज्ञः । यावानेव यज्ञः । तस्य शिरः प्रतिदधाति । अग्नये□ त्वा वसुमते स्वाहेत्याह । असौ वा आदित्यो□ऽग्निर्वसुमान् । तस्मा एवैनञ्जुहोति । सोमाय त्वा रुद्रवते स्वाहेत्याह । चन्द्रमा वै सोमो रुद्रवान् । तस्मा एवैनञ्जुहोति । वरुणाय त्वाऽऽदित्यवते स्वाहेत्याह । (67) 8.7.11 अप्सु वै वरुण आदित्यवान् । तस्मा एवैनञ्जुहोति । बृहस्पतये त्वा विश्वदे□व्यावते स्वाहेत्याह । ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः । ब्रह्मणैवैनञ्जुहोति । सवित्रे त्वर्भुमते विभुमते□ प्रभुमते वाजवते स्वाहेत्याह । सव्वँथ्सरो वै सवितर्भुमान् विभुमान्प्रभुमान् वाजवान् ।

तस्मा॑ एवैनञ्जुहोति । य॒माय॒ त्वाऽङ्गि॑रस्वते पितृ॒मते॒ स्वाहेत्या॑ह । प्रा॒णो वै य॒मोऽङ्गि॑रस्वान्पितृ॒मान् । (68) 8.7.12 तस्मा॑ एवैनञ्जुहोति । ए॒ताभ्य॑ एवैनन्दे॒वता॒भ्यो जुहोति । दश॒ संप॑द्यन्ते । दशा॒क्षरा वि॒राट् । अन्न॑व्विँ॒राट् । वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑रुन्धे । रौ॒हि॒णाभ्या॒व्वैँ दे॒वास्सु॑व॒र्गल्लो॒कमा॑यन्न् । तद्रौ॑हि॒णयो॑ रौहि॒णत्वम् । यद्रौ॑हि॒णौ भव॑तः । रौ॒हि॒णाभ्या॑मे॒व तद्यज॑मानस्सुव॒र्गल्लो॒कमे॑ति । अह॒र्ज्योतिः॑ के॒तुना॑ जुषताꣳ सुज्यो॒तिर्ज्योति॑षा॒ꣳ स्वाहा॒ रात्रि॒र्ज्योतिः॑ के॒तुना॑ जुषताꣳ सुज्यो॒तिर्ज्योति॑षा॒ꣳ स्वाहेत्या॑ह । आ॒दि॒त्यमे॒व तद॒मुष्मि॑ल्लो॒केऽह्ना॑ प॒रस्ता॒द्दाधार । रात्रि॑या अ॒वस्ता॒त् । तस्मा॑द॒सावा॑दि॒त्यो॑ऽमुष्मि॑ल्लो॒के॑ऽहोरा॒त्राभ्या॒न्धृतः ।। (69) 8.8.0 अ॒क॒र॒श्विनेत्या॑ह प्र॒दिशो॑ ग॒च्छेत्या॑ह पितृ॒णाम॑न्तःपरि॒धि पि॑न्वयति धार॒येत्या॑ह॒ वाचो॑ घर्म॒पास्तेभ्य॑ एवैनञ्जुहोत्य॒न्वीक्षे॑त होत॒व्या (३) मित्य॒ग्नावित्या॑ह दधतेऽगोपायथ्स॒प्त च॑ ।। 8 ।। 8.8.1 विश्वा॒ आशा॑ दक्षिण॒सदित्या॑ह । विश्वा॑ने॒व दे॒वान्प्री॑णाति । अथो॒ दुरि॑ष्ट्या ए॒वैनं॑ पाति । विश्वा॒न्दे॒वान॑याडि॒हेत्या॑ह । विश्वा॑ने॒व दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्द्धयति । स्वाहा॑कृतस्य घ॒र्मस्य॒ मधोः॒ पिबतमश्वि॒नेत्या॑ह

। अश्विनावेव भागधेयेन समर्द्धयति । स्वाहाऽग्नये यज्ञियाय शय्यँजुर्भिरित्याह । अभ्येवैनङ्कारयति । अथो हविरेवाकः । (70) 8.8.2 अश्विना घर्मं पातꣳ हार्दिवानमहर्दिवाभिरूतिभिरित्याह । अश्विनावेव भागधेयेन समर्द्धयति । अनु वान्द्यावापृथिवी मꣳसातामित्याहानुमत्यै । स्वाहेन्द्राय स्वाहेन्द्रावडित्याह । इन्द्राय हि पुरो हूयते□ । आश्राव्याह घर्मस्य यजेति । वषट्कृते जुहोति । रक्षसामपहत्यै । अनुयजति स्वगाकृत्यै । घर्ममपातमश्विनेत्याह । (71) 8.8.3 पूर्वमेवोदितम् । उत्तरेणाभिगृणाति । अनुवान्द्यावापृथिवी अमꣳसातामित्याहानुमत्यै । तं प्राव्यय्यँथावण्णमो दिवे नमः पृथिव्या इत्याह । यथायजुरेवैतत् । दिविधा इमय्यँज्ञय्यँज्ञमिमन्दिविधा इत्याह । सुवर्गमेवैनल्लोँकङ्गमयति । दिवङ्गच्छान्तरिक्षङ्गच्छ पृथिवीङ्गच्छेत्याह । एष्वेवैनल्लोँकेषु प्रतिष्ठापयति । पञ्च प्रदिशो गच्छेत्याह । (72) 8.8.4 दिक्ष्वेवैनं प्रतिष्ठापयति । देवान्घर्मपान्गच्छ पितृन्घर्मपान्गच्छेत्याह । उभये□ष्वेवैनं प्रतिष्ठापयति । यत्पिन्वते । वृषुकः पर्जन्यो भवति । तस्मात्पिन्वमानः पुण्यः । यत्प्राङ्पिन्वते । तद्देवाना□म् । यद्दक्षिणा

। तत्पितॄणाम् । (73) 8.8.5 यत्प्रत्यक् । तन्मनुष्याणाम् । यदुदङ्ङ् । तद्रुद्राणा□म् । प्राञ्चमुदञ्चं पिन्वयति । देवत्राकः । अथो खलु । सर्वा अनु दिशः पिन्वयति । सर्वा दिशस्समेधन्ते । अन्तःपरिधि पिन्वयति । (74) 8.8.6 तेजसोऽस्कन्दाय । इषे पीपिह्यूर्जे पीपिहीत्याह । इषमेवोर्जय्यँजमाने दधाति । यजमानाय पीपिहीत्याह । यजमानायैवैतामाशिषमा शा□स्ते । मह्यञ्चैष्ट्याय पीपिहीत्याह । आत्मन एवैतामाशिषमाशा□स्ते । त्विष्यै□ त्वा द्युम्नाय त्वेन्द्रियाय त्वा भूत्यै त्वेत्याह । यथायजुरेवैतत् । धर्मासि सुधर्मा मे□न्यस्मे ब्रह्माणि धारयेत्याह । (75) 8.8.7 ब्रह्मन्नेवैनं प्रतिष्ठापयति । नेत्त्वा वातस्स्कन्दयादिति यद्यभिचरे□त् । अमुष्य त्वा प्राणे सादयाम्यमुना सह निरर्थङ्गच्छेति ब्रूयाद्यन्द्विष्यात् । यमेव द्वेष्टि । तेनैनꣳ सह निरर्थङ्गमयति । पूष्णे शरसे स्वाहेत्याह । या एव देवता हुतभागाः । ताभ्य एवैनञ्जुहोति । ग्रावभ्यः स्वाहेत्याह । या एवान्तरिक्षे वाचः । (76) 8.8.8 ताभ्य एवैनञ्जुहोति । प्रतिरेभ्यस्स्वाहेत्याह । प्राणा वै देवाः प्रतिराः । तेभ्य एवैनञ्जुहोति । द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहेत्याह ।

द्यावापृथिवीभ्यामेवैनञ्जुहोति । पितृभ्यो घर्मपेभ्यः स्वाहेत्याह । ये वै यज्वानः । ते पितरो घर्मपाः । तेभ्य एवैनञ्जुहोति । (77) 8.8.9 रुद्राय रुद्रहो□त्रे स्वाहेत्याह । रुद्रमेव भागधेयेन समर्द्धयति । सर्वतस्समनक्ति । सर्वत एव रुद्रन्निरवदयते । उदञ्चन्निरस्यति । एषा वै रुद्रस्य दिक् । स्वायामेव दिशि रुद्रन्निरवदयते । अप उपस्पृशति मेध्यत्वाय । नान्वी□क्षेत । यदन्वीक्षेत । (78) 8.8.10 चक्षुरस्य प्रमायुकॅर स्यात् । तस्मान्नान्वीक्ष्यः । अपीपरो माऽह्नो रात्रियै मा पाह्येषा ते अग्ने समित्तया समिध्यस्वायुर्मे दा वर्चसा माञ्जीरित्याह । आयुरेवास्मिन्वर्चो दधाति । अपीपरो मा रात्रिया अह्नो मा पाह्येषा ते अग्ने समित्तया समिध्यस्वायुर्मे दा वर्चसा माञ्जीरित्याह । आयुरेवास्मिन्वर्चो दधाति । अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निस्स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिस्सूर्यस्स्वाहेत्याह । यथायजुरेवैतत् । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । होतव्यमग्निहोत्रा (३) न्न होतव्या (३) मिति । (79) 8.8.11 यद्यजुषा जुहुयात् । अयथापूर्वमाहुती जुहुयात् । यन्न जुहुयात् । अग्निः पराभवेत् । भूस्स्वाहेत्येव होतव्य□म् । यथापूर्वमाहुती जुहोति । नाग्निः पराभवति । हुतꣳ हविर्मधु

ह॒विरित्या॑ह । स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑म् । इन्द्र॑तमे॒ऽग्नावित्या॑ह । (80) 8.8.12 प्रा॒णो वा इन्द्र॑तमो॒ऽग्निः । प्रा॒ण ए॒वैन॒मिन्द्र॑तमे॒ऽग्नौ जु॑होति । पि॒ता नो॑ऽसि॒ मा मा॑ हिꣳसी॒रित्या॒हाहिꣳ॑सायै । अ॒श्याम॑ ते देव घर्म॒ मधु॑मतो॒ वाज॑वतः पितु॒मत॒ इत्या॑ह । आ॒शिष॑मे॒वैतामाशा॑स्ते । स्व॒धा॒विनो॑ऽशी॒महि॑ त्वा॒ मा मा॑ हिꣳसी॒रित्या॒हाहिꣳ॑सायै । तेज॑सा॒ वा ए॒ते व्यृ॑द्ध्यन्ते । ये प्र॑व॒र्ग्येण॒ चर॑न्ति । प्राश्ञ॑न्ति । तेज॑ ए॒वात्मन्द॑धते । (81) 8.8.13 स॒व्वँथ्स॒रन्न मा॒ꣳसम॑श्नीयात् । न रा॒मामुपे॑यात् । न मृ॒न्मये॑न पिबेत् । नास्य॑ रा॒म उच्छि॑ष्टं पिबेत् । तेज ए॒व तथ्सऱ्श्य॑ति । दे॒वा॒सु॒रास्सय्यँत्ता आसन्न् । ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्तः॑ । वि॒भ्राजि॑ सौ॒र्ये ब्रह्म॒सन्न्य॑दधत । यत्किञ्च॑ दिवाकी॒र्त्य॑म् । तदे॒तेनै॒व व्र॒तेना॑गोपायत् । तस्मा॑दे॒तद्व्र॒तञ्चा॒र्य॑म् । तेज॑सो गोपी॒थाय॑ । तस्मा॑दे॒तानि॒ यजूꣳ॑षि वि॒भ्राज॑स्सौ॒र्यस्येत्या॑हुः । स्वाहा॑ त्वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभ्य॒ इति॑ प्रा॒तस्सꣳसा॑दयति । स्वाहा॑ त्वा॒ नक्ष॑त्रेभ्य॒ इति॑ सा॒यम् । ए॒ता वा ए॒तस्य॑ दे॒वताः॑ । ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ सम॑र्द्धयति ।। (82) 8.9.0 ब्रह्म॑णस्त्वा पर॒स्पाया॒ इत्या॑ह दधात्य॒न्वित्य॑ रक्ष॒स्वी रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ वै हिर॑ण्यमाहार्द्धयति॒ ह्ये॑ष

गृणात्वित्याह मनुष्यानित्याहास्यैषो□ऽष्टौ च ।। 9 ।। 8.9.1 घर्म या ते दिवि शुगिति तिस्र आहुतीर्जुहोति । छन्दोभिरेवास्यैभ्यो लोकेभ्यश्शुचमव यजते । इयत्यग्रे जुहोति । अथेयत्यथेयति । त्रय इमे लोकाः । अनु नोऽद्यानुमतिरित्याहानुमत्यै । दिवस्त्वा परस्पाया इत्याह । दिव एवेमाल्लोँकान्दाधार । ब्रह्मणस्त्वा परस्पाया इत्याह । (83) 8.9.2 एष्वेव लोकेषु प्रजा दाधार । प्राणस्य त्वा परस्पाया इत्याह । प्रजास्वेव प्राणान्दाधार । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत्प्रवर्ग्यः । असौ खलु वा आदित्यः प्रवर्ग्यः । तय्यँद्दक्षिणा प्रत्यञ्चमुदञ्चमुद्वासये□त् । जिह्मय्यँज्ञस्य शिरो हरेत् । प्राञ्चमुद्वासयति । पुरस्तादेव यज्ञस्य शिरः प्रतिदधाति । (84) 8.9.3 प्राञ्चमुद्वासयति । तस्मादसावादित्यः पुरस्तादुदेति । शफोपयमान्धवित्राणि धृष्टी इत्यन्ववहरन्ति । सात्मानमेवैनꣳ सतनुङ्करोति । सात्माऽमुष्मिँल्लोँके भवति । य एवव्वँद । औदुंबराणि भवन्ति । ऊर्ग्वा उदुम्बरः । ऊर्जमेवावरुन्धे । वर्त्मना वा अन्वित्य । (85) 8.9.4 यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति । साम्ना□ प्रस्तोताऽन्ववैति । साम वै रक्षोहा । रक्षसामपहत्यै । त्रिर्निधनमुपैति । त्रय इमे लोकाः । एभ्य एव लोकेभ्यो

रक्षाꣳस्यपहन्ति । पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति । पुरुषःपुरुषो हि रक्षस्वी । रक्षसामपहत्यै । (86) 8.9.5 यत्पृथिव्यामुद्वासये□त् । पृथिवीꣳ शुचाऽर्पयेत् । यदप्सु । अपश्शुचार्पयेत् । यदोषधीषु । ओषधीश्शुचाऽर्पयेत् । यद्वनस्पतिषु । वनस्पती□ञ्छुचार्पयेत् । हिरण्यन्निधायोद्वासयति । अमृतवै हिरण्यम् । (87) 8.9.6 अमृत एवैनं प्रतिष्ठापयति । वल्गुरसि शाय्युँधाया इति त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति । त्रिवृद्वा अग्निः । यावानेवाग्निः । तस्य शुचꣳ शमयति । त्रिः पुनः पर्येति । षट्थ्संपद्यन्ते । षड्वा ऋतवः । ऋतुभिरेवास्य शुचꣳ शमयति । चतुस्स्रक्तिर्नाभिरृतस्येत्याह । (88) 8.9.7 इयव्वाँ ऋतम् । तस्या एष एव नाभिः । यत् प्रवर्ग्यः । तस्मादेवमाह । सदो विश्वायुरित्याह । सदो हीयम् । अप द्वेषो अप ह्वर इत्याह भ्रातृव्यापनुत्त्यै । घर्मैतत्तेऽन्नमेतत्पुरीषमिति दद्ध्ना मधुमिश्रेण पूरयति । ऊर्ग्वा अन्नाद्यन्दधि । ऊर्जैवैनमन्नाद्येन समर्द्धयति । (89) 8.9.8 अनशनायुको भवति । य एवव्वेद । रन्तिर्नामासि दिव्यो गन्धर्व इत्याह । रूपमेवास्यैतन्महिमानꣳ रन्तिं बन्धुताव्व्याँचष्टे । समहमायुषा सं प्राणेनेत्याह । आशिषमेवैतामा शा□स्ते । व्यसौ

यो□ऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्म इत्याह । अभिचार एवास्यैषः । अचिक्रदद्वृषा हरिरित्याह । वृषा ह्येषः । (90) 8.9.9 वृषा हरिः । महान्मित्रो न दर्शत इत्याह । स्तौत्येवैनमेतत् । चिदसि समुद्रयोनिरित्याह । स्वामेवैनय्योनिङ्गमयति । नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीरित्याहाहिꣳसायै । विश्वावसुꣳ सोम गन्धर्वमित्याह । यदेवास्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति । तदेवास्यैतेना प्याययति । विश्वावसुरभि तन्नो गृणात्वित्याह । (91) 8.9.10 पूर्वमेवोदितम् । उत्तरेणाभि गृणाति । धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्यादित्याह । ऋतूनेवास्मै कल्पयति । प्रासा□ङ्गन्धर्वो अमृतानि वोचदित्याह । प्राणा वा अमृताः□ । प्राणानेवास्मै कल्पयति । एतत्त्वन्देव घर्म देवो देवानुपागा इत्याह । देवो ह्येष सन्देवानुपैति । इदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह । (92) 8.9.11 मनुष्यो हि । एष सन्मनुष्यानुपैति । ईश्वरो वै प्रवर्ग्यमुद्वासयन्न् । प्रजां पशून्थ्सोमपीथमनूद्वासस्सोम पीथानुमेहि । सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह । प्रजामेव पशून्थ्सोमपीथमात्मन्धत्ते । सुमित्रा न आप ओषधयस्सन्त्वित्याह । आशिषमेवैतामा

शा□स्ते । दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यो□ऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्म इत्याह । अभिचार एवास्यैषः । प्र वा एषो□ऽस्माल्लोकाच्च्यवते । यः प्रवर्ग्यमुद्वासयति । उदुत्यञ्चित्रमिति सौरीभ्यामृग्भ्यां पुनरेत्य गार्हपत्ये जुहोति । अयव्वै लोको गार्हपत्यः । अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति । असौ खलु वा आदित्यस्सुवर्गो लोकः । यथ्सौरी भवतः । तेनैव सुवर्गाल्लोकान्नैति ।। (93) 8.10.0 गोः पय उत्तरवेदिरासते स्थापयति घर्मो यन्ति ।। 10 ।। 8.10.1 प्रजापतिव्वै देवाश्शुक्रं पयोऽदुह्रन् । तदे□भ्यो न व्यभवत् । तदग्निर्व्यकरोत् । तानि शुक्रियाणि सामा□न्यभवन् । तेषाय्यौ रसोऽत्यक्षरत् । तानि शुक्रयजूꣳष्यभवन् । शुक्रियाणाव्वाँ एतानि शुक्रियाणि । सामपयसव्वाँ एतयोरन्यत् । देवानामन्यत्पयः । यद्गोः पयः । (94) 8.10.2 तथ्साम्नः पयः । यदजायै पयः । तद्देवानां पयः । तस्माद्यत्रैतैर्यजुर्भिश्चरन्ति । तत्पयसा चरन्ति । प्रजापतिमेव तत्पयसाऽन्नाद्येन समर्द्धयन्ति । एष ह त्वै साक्षात्प्रवर्ग्यं भक्षयति । यस्यैवव्विदुषः प्रवर्ग्यः प्रवृज्यते□ । उत्तरवेद्यामुद्वासयेत्तेजस्कामस्य । तेजो वा उत्तरवेदिः ।

(95) 8.10.3 तेजः प्रवर्ग्यः । तेजसैव तेजस्समर्द्धयति । उत्तरवेद्यामुद्वासयेदन्नकामस्य । शिरो वा एतद्यज्ञस्य । यत्प्रवर्ग्यः । मुखमुत्तरवेदिः । शीर्ष्णैव मुखꣳ सन्दधात्यन्नाद्याय । अन्नाद एव भवति । यत्र खलु वा एतमुद्वासितव्वँयाꣳसि पर्यासते । परि वै ताꣳ समां प्रजा वयाꣳस्यासते । (96) 8.10.4 तस्मादुत्तरवेद्यामेवोद्वासयेत् । प्रजाना ङ्गोपीथाय । पुरो वा पश्चाद्वोद्वासयेत् । पुरस्ताद्वा एतज्ज्योतिरुदेति । तत्पश्चान्निम्रोचति । स्वामेवैनय्योँनिमनूद्वासयति । अपां मध्य उद्वासयेत् । अपाव्वाँ एतन्मध्याज्ज्योतिरजायत । ज्योतिः प्रवर्ग्यः । स्वयैवैनय्योँनौ प्रतिष्ठापयति । (97) 8.10.5 यन्द्विष्यात् । यत्र स स्यात् । तस्या न्दिश्युद्वासयेत् । एष वा अग्निर्वै श्वानरः । यत्प्रवर्ग्यः । अग्निनैवैनव्वैँश्वानरेणाभि प्रवर्तयति । औदुम्बर्याꣳ शाखायामुद्वासयेत् । ऊग्वा उदुंबरः । अन्नं प्राणः । शुग्घर्मः । (98) 8.10.6 इदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा प्राणमपि दहामीत्याह । शुचैवास्य प्राणमपि दहति । ताजगार्तिमार्च्छति । यत्र दर्भा उपदीकसन्ततास्स्युः । तदुद्वासयेद्वृष्टिकामस्य । एता

वा अपामनूज्झावर्यो नाम । यद्दर्भाः । असौ खलु वा आदित्य इतो वृष्टिमुदीरयति । असावेवास्मा आदित्यो वृष्टिन्नियच्छति । ता आपो नियता धन्वना यन्ति ।। (99) 8.11.0 वदन्ति तनुवा सꣳसन्नो हूयमानो ब्रूयादन्नं प्रजापतिरेकञ्च ।। 11 ।। 8.11.1 प्रजापतिस्संभ्रियमाणः । सम्राट्थसंभृतः । घर्मः प्रवृक्तः । महावीर उद्वासितः । असौ खलु वावैष आदित्यः । यत्प्रवर्ग्यः । स एतानि नामा□न्यकुरुत । य एवव्वेँद । विदुरेनन्नाम्ना□ । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । (100) 8.11.2 यो वै वसीयाꣳसय्यँथानाममुपचरति । पुण्या□र्तिव्वेँ स तस्मै कामयते । पुण्या□र्तिमस्मै कामयन्ते । य एवव्वेँद । तस्मादेवव्विँद्वान् । घर्म इति दिवाऽऽचक्षीत । सम्राडिति नक्त□म् । एते वा एतस्य प्रिये तनुवौ□ । एते अस्य प्रिये नामनी । प्रिययैवैनन्तनुवा□ । (101) 8.11.3 प्रियेण नाम्ना समर्द्धयति । कीर्तिरस्य पूर्वागच्छति जनतामायतः । गायत्री देवेभ्योऽपा□क्रामत् । तान्देवाः प्रवर्ग्येणैवानु व्यभवन्न् । प्रवर्ग्येणाप्नुवन्न् । यच्चतुर्विꣳशतिकृत्वः प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति । गायत्रीमेव तदनु विभवति । गायत्रीमा□प्नोति

। पूर्वा□ऽस्य जनय्यँतः कीर्तिर्गच्छति । वैश्वदेवः सꣳसन्नः । (102) 8.11.4 वसवः प्रवृक्तः । सोमोऽभिकीर्यमाणः । आश्विनः पर्यस्यानीयमाने । मारुतः क्वथन्न् । पौष्ण उदन्तः । सारस्वतो विष्यन्दमानः । मैत्रश्शरो गृहीतः । तेज उद्यतः । वायुर्ह्रियमाणः । प्रजापतिर्हूयमानः । (103) 8.11.5 वाग्घुतः । असौ खलु वावैष आदित्यः । यत्प्रवर्ग्यः । स एतानि नामा□न्यकुरुत । य एवव्वेँद । विदुरेनन्नाम्ना□ । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । यन्मृन्मयमाहुतिन्नाश्नुतेऽथ । कस्मादेषो□ऽश्नुत इति । वागेष इति ब्रूयात् । (104) 8.11.6 वाच्येव वाचन्दधाति । तस्मादश्नुते । प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितः । यत्प्रवर्ग्यः । यत्प्रागवकाशेभ्यः । तेन प्रजा असृजत । अवकाशैर्देवासुरानसृजत । यदूर्द्ध्वमवकाशेभ्यः । तेनान्नमसृजत । अन्नं प्रजापतिः । प्रजापतिर्वावैषः ।। (105) 8.12.0 नक्षत्राण्येति विराजमेति तपति ।। 12 ।। देवा वै सत्रꣳ सावित्रं परिश्रिते ब्रह्मन् प्रचरिष्यामोऽग्निष्ट्वा शिरो□ ग्रीवा देवस्य रशनाव्विँश्वा आशा घर्म या ते□ प्रजापतिꣳ शु□क्रं प्रजापतिस्संभ्रियमाणस्सविता भूत्वा

द्वादश ।। 12 ।। देवा वै सत्रꣳ स खदिरः परिश्रितेऽभिपूर्वमथो रक्षसाङ्घ्रैष्मावेवास्मै ब्रह्म वै देवानामश्विना घर्मं पातं प्राणो वै वृषा हरिर्यो वै वसीयाꣳसय्यँथानाममष्टोत्तरशतम् ।। 108 ।। देवा वै सत्रमैव तपति ।। ओम् शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ।। हरिः ओम् । श्रीकृष्णार्पणमस्तु ।। 8.12.1 सविता भूत्वा प्रथमेऽहन्प्रवृज्यते । तेन कामाꣳ एति । यद्द्वितीयेऽहन्प्रवृज्यते□ । अग्निर्भूत्वा देवानेति । यत्तृतीयेऽहन्प्रवृज्यते□ । वायुर्भूत्वा प्राणानेति । यच्चतुर्थेऽहन्प्रवृज्यते□ । आदित्यो भूत्वा रश्मीनेति । यत्पञ्चमेऽहन्प्रवृज्यते□ । चन्द्रमा भूत्वा नक्षत्राण्येति । (106) 8.12.2 यथ्षष्ठेऽहन्प्रवृज्यते□ । ऋतुर्भूत्वा सव्वँथ्सरमेति । यथ्सप्तमेऽहन्प्रवृज्यते□ । धाता भूत्वा शक्करीमेति । यदष्टमेऽहन्प्रवृज्यते□ । बृहस्पतिर्भूत्वा गायत्रीमेति । यन्नवमेऽहन्प्रवृज्यते□ । मित्रो भूत्वा त्रिवृत इमाल्लोँकानेति । यद्दशमेऽहन्प्रवृज्यते□ । वरुणो भूत्वा विराजमेति । (107) 8.12.3 यदेकादशेऽहन्प्रवृज्यते□ । इन्द्रो भूत्वा त्रिष्टुभमेति । यद्द्वादशेऽहन्प्रवृज्यते□ । सोमो भूत्वा

सुत्यामेति । यत्पुरस्तादुपसदां□ प्रवृज्यते□ । तस्मादितः पराङ्मूल्लोँकाꣳस्तपन्नेति । यदुपरिष्टादुपसदां□ प्रवृज्यते□ । तस्मादमुतोऽर्वाङ्माल्लोँकाꣳस्तपन्नेति । य एवव्वेँद । ऐव तपति ।। (108)

ॐ शं नस्तन्नो मा हासीत्॥ ॐ शान्तिः शान्तिःशान्तिः॥

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

4.0.0 4.0.0 ।। चतुर्थःप्रश्नःप्रारंभः ।। सन्त्वा सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनञ्च ओम् शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः 4.0.0 परेयुवाꣳसं प्रविद्वान्भुवनस्याभ्यावर्वृथ्स्वाजो भागोऽयव्वैँ चतुश्चत्वारिꣳशत् । य एतस्य त्वत्पञ्च । प्रकेतुनेदन्ते नाके सुपर्णमपीहि यौ ते ये युद्ध्यन्ते तपसाऽश्मन्वती रेवतीस्सꣳरभध्वꣳ सहस्रधारमष्टाविꣳशतिः । यन्ते यत्त उत्तिष्ठात इदन्त उत्तिष्ठ प्रेह्यश्मन् यद्वा उद्वयमयं पञ्चविꣳशतिः । आयातु त्रिꣳशत् । वैश्वानरे तस्मिन्द्रफ्स इममपेताहोभिर्युज्यन्तामग्निया अदिते पारव्वँ आप्यायस्व सप्तविꣳशतिः । उत्ते गृहेऽक्षितिस्तेभ्यः पृथिवि षड्होता परं मे शग्माः पृथिव्या अन्तरिक्षस्य द्वात्रिꣳशत् । अपूपवानसौ दश शत दश । एतास्ते ते दिशस्सर्वा इदमश्मन्विꣳशतिः । आरोहत तनुवै□ ि्क्रूरञ्चकार पुनर्मृत्यवे मा नोनुगाद्दह्म इमा नारीः परि त्रयोविꣳशतिः । अपनस्सुक्षेत्रिया प्रयद्धन्दिष्ठः प्रयदग्नेः प्रयत्ते अग्ने त्वꣳ हि द्विषस्सनस्सिन्धुमापः प्रवणादुद्वनादानन्दाय न वै तत्र यत्रेदञ्चतुर्विꣳशतिः ।

अपश्यामावृणीहि द्वादश द्वादश । 12 परेयुवाꣳसमाया□त्वेतास्ते सप्तविꣳशतिः । 27 परेयुवाꣳसमोमुथ्सृजत । 4.1.0 विद्वानभ्यावृथ्स्वाभिमातीर्जयेम शरीरैश्चत्वारि च ।। 1 ।। 4.1.1 परेयुवाꣳसं प्रवतो महीरनु बहुभ्यः पन्थामनपस्पशानम् । वैवस्वतꣳ सङ्गमनञ्जनानाय्यँमꣳ राजानꣳ हविषा दुवस्यत । इदन्त्वा वस्त्रं प्रथमन्वागन्नपैतदूह यदिहाबिभः पुरा । इष्टापूर्तमनु संपश्य दक्षिणाय्यँथा ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु । इमौ युनज्मि ते वह्नी असुनीथाय वोढवे□ । याभ्या□य्यँमस्य सादनꣳ सुकृताञ्चापि गच्छतात् । पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्रविद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः । स त्वैतेभ्यः परिददात्पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्य स्सुविदत्रे□भ्यः । पूषेमा आशा अनुवेद सर्वास्सो अस्माꣳ अभयतमेन नेषत् । स्वस्तिदा अघृणिस्सर्ववीरोऽप्रयुच्छन्पुर एतु प्रविद्वान् । (1) 4.1.2 आयुर्विश्वायुः परिपासति त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्ता□त् । यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवस्सविता दधातु । भुवनस्य पत इदꣳ हविः । अग्नये रयिमते स्वाहा□ । पुरुषस्य सयावर्यपेदघानि मृज्महे । यथा नो अत्र नापरः पुरा

ज॒रस॒ आय॑ति । पुरु॑षस्य सयावरि वि ते॒ प्रा॒णम॑सि स्त्रसम् । शरी॑रेण म॒हीमिहि॑ स्व॒धयेहि॑ पि॒तॄनुप॑ प्र॒जया॒ऽस्मानि॒हाव॑ह । मैव॑म्मा॒ꣳस्ता प्रि॑ये॒ऽहन्दे॒वी स॒ती पि॑तृलो॒कय्यँदैषि॑ । वि॒श्ववा॑रा नभ॑सा॒ सव्व्यँयन्त्युभौ नौ॑ लो॒कौ पय॑सा॒ऽभ्याव॑वृथ्स्व । (2) 4.1.3 इ॒यन्नारी॑ पतिलो॒कव्वृँणा॒ना निप॑द्यत॒ उप॑ त्वा मर्त्य॒ प्रेत॒म् । विश्वं॑ पुरा॒णमनु॑ पा॒लय॑न्ती॒ तस्यै॒ प्र॒जान्द्रवि॑णञ्चेह धे॑हि । उदी॒र्ष्व नार्य॒भि जी॑वलो॒कमि॒तासु॑मे॒तमुप॑शेष॒ एहि॑ । ह॒स्त॒ग्रा॒भस्य॑ दिधि॒षोस्त्वमे॒तत्पत्यु॑र्जनि॒त्वम॒भि संब॑भूव । सु॒वर्णꣳ॒ हस्ता॑दा॒दद॑ाना मृ॒तस्य॑ श्रि॒यै ब्रह्म॑णे॒ तेज॑से॒ बला॑य । अत्रै॒व त्वमि॒ह व॒यꣳ सु॒शेवा॒ विश्वा॒स्स्पृधो॑ अ॒भिमा॑तीर्जयेम । धनु॒र्हस्ता॑दा॒दद॑ाना मृ॒तस्य॑ श्रि॒यै क्ष॒त्रायौज॑से॒ बला॑य । अत्रै॒व त्वमि॒ह व॒यꣳ सु॒शेवा॒ विश्वा॒स्स्पृधो॑ अ॒भिमा॑तीर्जयेम । मणि॒ꣳ॒ हस्ता॑दा॒दद॑ाना मृ॒तस्य॒ श्रि॒यै वि॒शे पुष्ट्यै॒ बला॑य । अत्रै॒व त्वमि॒ह व॒यꣳ सु॒शेवा॒ विश्वा॒स्स्पृधो॑ अ॒भिमा॑तीर्जयेम । (3) 4.1.4 इ॒मम॑ग्ने चम॒सं मा विजी॒ह्वरः प्रि॒यो दे॒वाना॑मु॒त सो॒म्याना॒म् । ए॒ष यश्च॑म॒सो दे॑व॒पान॒स्तस्मि॑न्दे॒वा अ॒मृता॑

मादयन्ताम् । अग्नेर्वर्म परि गोभिर्व्ययस्व सं प्रोर्णुष्व मेदसा पीवसा च । नेत्त्वा धृष्णुर् हरसा जर्हृषाणो दधद्विधक्ष्यन्पर्यङ्खयातै । मैनमग्ने विदहो माऽभिशोचो माऽस्य त्वचश्चिक्षिपो मा शरीरम् । यदा शृतङ्करवो जातवेदोऽथेमेनं प्रहिणुतात्पितृभ्यः । शृतय्यँदा करसि जातवेदोऽथेमेनं परिदत्तात्पितृभ्यः । यदा गच्छात्यसुनीतिमेतामथा देवाना□व्वँशनीर्भवाति । सूर्यन्ते चक्षुर्गच्छतु वातमात्माH द्याञ्च गच्छ पृथिवीञ्च धर्मणा । अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । अजो भागस्तपसा तन्तपस्व तन्ते शोचिस्तपतु तन्ते अर्चिः । यास्ते शिवास्तनुवो जातवेदस्ताभिर्वहेमꣳ सुकृताय्यँत्र लोकाः । अयव्वैं त्वमस्मादधि त्वमेतदयव्वैं तदस्य योनिरसि । वैश्वानरः पुत्रः पित्रे लोककृज्जातवेदो वहेमꣳ सुकृताय्यँत्र लोकाः । (4) 4.2.0 य एतस्य त्वत्पञ्च ।। 2 ।। 4.2.1 य एतस्य पथो गोप्तारस्तेभ्यस्स्वाहा य एतस्य पथो रक्षितारस्तेभ्यस्स्वाहा य एतस्य पथोभिऽरक्षितारस्तेभ्यस्स्वाहा□ऽऽख्यात्रे स्वाहाऽपाख्यात्रे स्वाहाऽभिलालपते स्वाहाऽपलालपते स्वाहाऽग्नये कर्मकृते स्वाहा

यमत्र नाधीमस्तस्मै स्वाहा□ । यस्त इद्भ्रञ्जभरथिसष्विदानो मूर्धानव्वाँत तपते त्वाया । दिवो विश्वस्माथ्सीमघायत उरुष्यः । अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयञ्जायतां पुनः । अग्नये वैश्वानराय सुवर्गाय लोकाय स्वाहा□ ।। (5) 4.3.0 धेह्युत्तरेमाष्टौ च ।। 3 । 4.3.1 प्र केतुना बृहता भा□त्यग्निराविर्विश्वानि वृषभो रोरवीति । दिवश्चिदन्तादुप मामुदानडपामुपस्थे महिषो ववर्ध । इदन्त एकं पर ऊत एकन्तृतीयेन ज्योतिषा संविशस्व । सव्वँशनस्तनुवै चारुरेधि प्रियो देवानां□ परमे सधस्थे□ । नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तꣳ हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्यपक्षव्वँरुणस्य दूतय्यँमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् । अतिद्रव सारमेयौ श्वानौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा । अथा पितृन्थ्सुविदत्राꣳ अपीहि यमेन ये सधमादं मदन्ति । यौ ते श्वानौ यमरक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षी नृचक्षसा । ताभ्याꣳ राजन्परि देह्येनॅ स्वस्ति चा□स्मा अनमीवञ्च धेहि । (6) 4.3.2 उरुणसावसुतृपावुलुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो वशाꣳ अनु । तावस्मभ्यन्दृशये सूर्याय पुनर्दत्ता वसुमद्येह भद्रम् । सोम एके□भ्यः पवते घृतमेक उपासते । येभ्यो मधु

प्रधावंति ताꣳश्चिंदेवापि गच्छतात् । ये युद्ध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनुत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्ताꣳ श्चिंदेवापि गच्छतात् । तपसा ये अनाधृष्यास्तपसा ये सुवर्गताः । तपो ये चक्रिरे महत्ताꣳश्चिंदेवापि गच्छतात् । अश्मन्वती रेवतीस्सꣳ रभध्व मुत्तिष्ठत प्रतरता सखायः । अत्रा जहाम ये असन्नशेवाशिशवान् वयमभि वाजानुत्तरेम । (7) 4.3.3 यद्वै देवस्य सवितुः पवित्रꣳ सहस्रधारव्विँततमन्तरिक्षे । येनापुनादिन्द्रमनार्तमार्त्यै तेनाहं माꣳ सर्वतनुं पुनामि । या राष्ट्रात्पन्नाद्प यन्ति शाखा अभिमृता नृपतिमिच्छमानाः । धातुस्तास्सर्वाः पवनेन पूताः प्रजयास्मान्रय्या वर्चसा सꣳसृजाथ । उद्वयन्तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम् । देवन्देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् । धाता पुनातु सविता पुनातु । अग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसा ।। (8) 4.4.0 अवशीयताꣳ सधस्थे पञ्च च ।। 4 । 4.4.1 यन्ते अग्निममन्थाम वृषभायेव पक्तवे । इमन्तꣳ शमयामसि क्षीरेण चोदकेन च । यन्त्वमग्ने समदहस्त्वमु निर्वापया पुनः । क्याम्बूरत्र जायतां पाकदूर्वा व्यल्कशा । शीतिके शीतिकावति ह्लादुके ह्लादुकावति

। मण्डूक्या सुसङ्गमयेमꣳ स्वग्निꣳ शमय । शन्ते धन्वन्या आपश्शमु ते सन्त्वनूक्याः□ । शन्ते समुद्रिया आपश्शमु ते सन्तु वर्ष्याः□ । शन्ते स्रवन्तीस्तनुवे शमु ते सन्तु कूप्याः□ । शन्ते नीहारो वर्ष्षतु शमु पृष्वाऽवशीयताम् । (9) 4.4.2 अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधाभिः । आयुर्वसान उप यातु शेषꣳ सङ्गच्छतान्तनुवा जातवेदः । सङ्गच्छस्व पितृभिस्सꣳ स्वधाभिस्समिष्टापूर्तेन परमे व्योमन् । यत्र भूम्यै वृणसे तत्र गच्छ तत्र त्वा देवस्सविता दधातु । यत्ते कृष्णश्शकुन आतुतोद पिपीलस्सर्प उत वा श्वापदः । अग्निष्टद्विश्वादनृणङ्कृणोतु सोमश्च यो ब्रा□ह्मणमाविवेश । उत्तिष्ठातस्तनुवꣳ संभरस्व मेह गात्रमवहा मा शरीरम् । यत्र भूम्यै वृणसे तत्र गच्छ तत्र त्वा देवस्सविता दधातु । इदन्त एकं पर ऊत एकन्तृतीयेन ज्योतिषा संविशस्व । सव्वँशनस्तनुवै चारुरेधि प्रियो देवानां□ परमे सधस्थे□ । उत्तिष्ठ प्रेहि प्रद्रवौकः कृणुष्व परमे व्योमन् । यमेन त्वय्यँम्या सव्विँदानोत्तमन्नाकमधि रोहेमम् । अश्मन्वती रेवतीर्यद्वै देवस्य सवितुःH पवित्रय्याँ राष्ट्रात्पन्नादुद्वयन्तमसस्परि

धा॒ता पु॑नातु । अ॒स्मात्त्वमधि॑ जा॒तो॑ऽसि॒ त्वद॒यञ्जा॑यतां॒ पुनः॑ । अ॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॑ सुव॒र्गाय॑ लो॒काय॒ स्वाहा□ ।। (10) 4.5.0 प॒थि॒कृद्भ्यो॑ विजान॒तेऽनु॑ वेनति ।। 5 ।। 4.5.1 आया॑तु दे॒वस्सु॒मना॑भिरू॒तिभि॑र्य॒मो ह॑वे॒ह प्रय॑ताभिर॒क्ता । आसी॑दताꣳ सुप्र॒यते॑ह ब॒ऱ्हिष्यूर्जा॑यजात्यै मम॑ शत्रु॒हत्यै□ । य॒मे इ॑व॒ यत॑माने॒ यदैतं॒ प्रवा□म्भर॒न्मानु॑षा दे॒वयन्तः॑ । आसी॑दत॒Ř॒ स्वमु॑ लो॒कव्विँदा॑ने स्वास॒स्थे भ॑वत॒मिन्द॑वे नः । य॒माय॒ सोमꣳ॑ सुनुत य॒माय॑ जुहुता ह॒विः । य॒मꣳ ह॑ य॒ज्ञो ग॑च्छत्य॒ग्निदू॑तो॒ अर॑ङ्कृतः । य॒माय॑ घृ॒तव॑द्ध॒विर्जु॒होत॒ प्र च॑ तिष्ठत । स नो॑ दे॒वेष्वाय॑मद्दी॒र्घमायुः॒ प्र जी॒वसे□ । य॒माय॒ मधु॑मत्तम॒ꣳ॒ राज्ञे॑ ह॒व्यञ्जु॑होतन । इ॒दन्नम॒ ऋषि॑भ्यः पूर्व॒जेभ्यः॒ पूर्वे□भ्यः पथि॒कृद्भ्यः॑ । (11) 4.5.2 योऽस्य॒ कौष्ठ्य॒ जग॑तः॒ पार्थि॑व॒स्यैक॑ इद्व॒शी । य॒मं भ॑ङ्ग्यश्र॒वो गा॑य॒ यो राजा॑नप॒रोद्ध्यः॑ । य॒मङ्गाय॑ भङ्ग्यश्रवो॒ यो राजा॑नप॒रोद्ध्यः॑ । येना॒पो न॒द्यो॑ धन्वा॑नि॒ येन॒ द्यौः पृ॑थि॒वी दृ॒ढा । हि॒र॒ण्य॒क॒क्ष्यान् सु॒धुरान् हिरण्या॒क्षान॑यश्श॒फान् । अश्वा॑न॒नश्य॑तो दा॒न॒य्यँ॒मो रा॑जाभि॒ तिष्ठ॑ति । य॒मो दा॑धार पृथि॒वीय्यँ॒मो विश्व॑मि॒दञ्जग॑त् । य॒माय॒ सर्व॒मित्र॑स्थे॒ यत् प्रा॒णद्वा॒युर॑क्षि॒तम् । यथा॒ पञ्च॒ यथा॒ षड्य॒था

पञ्च दशर्षयः । यमय्याँ विद्याथ्स ब्रूयाद्यथैक ऋषिर्विजानते । (12) 4.5.3 त्रिकद्रुकेभिः पतति षड्वीरिकमिद्बृहत् । गायत्री त्रिष्टुप्छन्दाꣳसि सर्वा ता यम आहिता । अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषञ्जगत् । वैवस्वतो न तृप्यति पञ्चभिर्मानवैर्यमः । वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्येनेच्छन्ते य उ चानृतवादिनः । ते राजन्निह विविच्यन्तेऽथा यन्ति त्वामुप । देवाꣳश्च ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाꣳश्चापचित्यति । यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे देवैस्संपिबते यमः । अत्रा नो विश्पतिः पिता पुराणा अनुवेनति ।। (13) 4.6.0 अग्निया अगन्म सप्त च ।। 6 ।। 4.6.1 वैश्वानरे हविरिदञ्जुहोमि साहस्रमुथ्सꣳ शतधारमेतम् । तस्मिन्नेष पितरं पितामहं प्रपितामहं बिभरत्पिन्वमाने । द्रफ्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमञ्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयय्योनिमनु सञ्चरन्तन्द्रफ्सञ्जुहोम्यनु सप्त होत्राः□ । इमꣳ समुद्रꣳ शतधारमुथ्सव्व्यँच्यमानं भुवनस्य मध्ये□ । घृतन्दुहानामदितिञ्जनायाग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् । अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः ।

अहो॑भिरद्भिरक्तुभि॒ र्व्य॑क्तय्यँमो द॑दात्ववसान॑मस्मै । स॒वि॒तैतानि॒ शरी॑राणि पृथि॒व्यै मा॒तुरु॒पस्थ॒ आद॑धे । तेभि॑र्युज्यन्तामग्नि॒याः । (14) 4.6.2 शु॒नव्वाँ॒हाश्शु॒नन्नाराश्शु॒नङ्कृ॑षतु॒ लाङ्ग॑लम् । शु॒नव्वँ॑र॒त्रा ब॑ध्यन्ताꣳ शु॒नमष्ट्रामुदि॑ङ्गय॒ शुना॑सीरा शु॒नम॒स्मासु॑ धत्तम् । शुना॑सीरा वि॒माव्वाँ॑च॒य्यँद्दि॒वि च॑क्र॒थुः पयः॑ । तेने॒मामुप॑ सिञ्चतम् । सीते॒ वन्दा॑महे त्वा॒ऽर्वाची॑ सुभगे भव । यथा॑ नस्सु॒भगा स॑सि॒ यथा॑ नस्सु॒फला स॑सि । स॒वि॒तैतानि॒ शरी॑राणि पृथि॒व्यै मा॒तुरु॒पस्थ॒ आद॑धे । तेभि॑रदिते॒ शं भव । विमु॑च्यध्वमग्नि॒या दे॑व॒याना॒ अता॑रिष्म॒ तम॑सस्पा॒रम॒स्य । ज्योति॑रापाम॒ सुव॑रगन्म । (15) 4.6.3 प्र वाता॒ वान्ति॑ प॒तय॑न्ति वि॒द्युत॒ उदो॑षधीर्जिहते॒ पिन्व॑ते॒ सुवः॑ । इरा॒ विश्व॑स्मै॒ भुव॑नाय जायते॒ यत्प॒र्जन्यः॑ पृथि॒वीꣳ रे॒तसाऽव॑ति । यथा॑ य॒माय॑ हा॒र्म्यमव॑प॒न्पञ्च॑ मान॒वाः । ए॒वव्वँ॑पामि हा॒र्म्यय्यँथासा॑म जीवलो॒के भूर॑यः । चित॑स्स्थ परि॒चित॑ ऊर्ध्व॒चितश्श्रयध्वं पि॒तरो॑ दे॒वता॑ । प्र॒जाप॑तिर्वस्सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑या । आप्या॑यस्व॒ सन्ते॑ ।। (16) 4.7.0 अन॑पस्फुरन्ती॒रुत्त॑र दे॒वत॑या॒ द्वे च॑ ।। 7 । 4.7.1 उत्ते॑ तभ्नोमि पृथि॒वीन्त्वत्परी॒मल्लो॑कन्नि॒दध॒न्मो अ॒हꣳ रि॑षम् । ए॒ताꣳ

स्थूणां□ पितरौ धारयन्तु तेऽत्रा यमस्सादनात्ते मिनोतु । उपसर्प मातरं भूमिमेतामुरुव्यचसं पृथिवीꣳ सुशेवा□म् । ऊर्णम्रदा युवतिर्दक्षिणावत्येषा त्वा पातु निर्ऋत्या उपस्थे□ । उच्छ्मञ्चस्व पृथिवि मा विबाधिथा स्सूपायनास्मै भव सूपवञ्चना । माता पुत्रय्यँथासिचाभ्येनं भूमि वृणु । उच्छ्मञ्चमाना पृथिवी हि तिष्ठसि सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् । ते गृहासौ मधुश्चुतो विश्वाहा□स्मै शरणास्सन्त्वत्र । एणी□र्धाना हरिणीरर्जुनीस्सन्तु धेनवः । तिलवथसा ऊर्जमस्मै दुहाना विश्वाहा सन्त्वनपस्फुरन्तीः । (17) 4.7.2 एषा ते यमसादने स्वधा निधीयते गृहे । अक्षितिर्नाम ते असौ । इदं पितृभ्यः प्रभरेम बर्ह्हिर्देवेभ्यो जीवन्त उत्तरं भरेम । तत्त्वमारोहासो मेघ्यो भवय्यँमेन त्वय्यँम्या सव्विंदानः । मा त्वा वृक्षौ संबाधिष्टाम्मा माता पृथिवि त्वम् । पितॄन् ह्यत्र गच्छास्येधासय्यँमराज्ये□ । मा त्वा वृक्षौ संबाधेथां मा माता पृथिवी मही । वैवस्वतꣳ हि गच्छासि यमराज्ये विराजसि । नळं प्लवमारोहैतन्नळेन पथोऽन्विहि । स त्वन्नळप्लवो भूत्वा सन्तर प्रतरोत्तर । (18) 4.7.3 सवितैतानि शरीराणि पृथिव्यै

मातुरुपस्थ आदधे । तेभ्यः पृथिवि शं भव । षड्धोता सूर्यन्ते चक्षुर्गच्छतु वातमात्मा द्याञ्च गच्छ पृथिवीञ्च धर्मणा । अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । परं मृत्यो अनुपरेहि पन्थाय्यँस्ते स्व इतरो देवयाना□त् । चक्षुष्मते शृण्वते ते□ ब्रवीमि मा नः प्रजाꣳ रीरिषो मोत वीरान् । शव्वाँतश्शꣳ हि ते घृणिश्शमु ते सन्त्वोषधीः । कल्पन्ताम्मे दिशश्शग्माः । पृथिव्यास्त्वा लोके सादयाम्यमुष्य शर्मासि पितरो देवता□ । प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतया । अन्तरिक्षस्य त्वा दिवस्त्वा दिशान्त्वा नाकस्य त्वा पृष्ठे ब्रध्नस्य त्वा विष्टपे सादयाम्यमुष्य शर्मासि पितरो देवता□ । प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतया ।। (19) 4.8.1 अपूपवा□न्घृतवाꣳश्चरुरेह सीदतूत्तभ्नुवन्पृथिवीन्द्यामुतोपरि । योनिकृतः पथिकृतस्सपर्यत ये देवाना□ङ्घृतभागा इह स्थ । एषा ते यमसादने स्वधा निधीयते गृहेऽसौ । दशा□क्षरा ताꣳ रक्षस्व ताङ्गोपायस्व तान्ते परिददामि तस्या□न्त्वा मा दभन्पितरो देवता□ । प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतया । अपूपवा□ञ्छृतवा□न्क्षीरवान्दधिवान्मधुमाꣳश्चरुरेह

सीदतूत्तभ्नुवन्पृथिवीन्द्यामुतोपरि । योनिकृतः पथिकृतस्सपर्यत ये देवानाꣳ श्रृतभागाः क्षीरभागा दधिभागा मधुभागा इह स्थ । एषा ते यमसादने स्वधा निधीयते गृहेऽसौ । शताक्षरा सहस्रा□क्षरायुता□क्षराऽच्युताक्षरा ताꣳ रक्षस्व ताञ्जोपायस्व तान्ते परिददामि तस्या□न्त्वा मा दभन्पितरो देवता□ । प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतया ।। (20) ।। 8 ।। 4.9.0 फलं पुनातु ।। 9 । 4.9.1 एतास्ते□ स्वधा अमृताः□ करोमि यास्ते धानाः परिकिराम्यत्र । तास्ते यमः पितृभिस्सव्विँदानोऽत्र धेनूः कामदुघाः□ करोतु । त्वामर्जुनौषधीनां पयो□ ब्रह्माण इद्विदुः । तासा□न्त्वा मध्यादा ददे चरुभ्यो अपिधातवे । दूर्वाणाꣳ स्तंबमाहरैतां प्रियतमां मम । इमान्दिशं मनुष्याणां भूयिष्ठानु वि रोहतु । काशानाꣳ स्तंबमाहर रक्षसामपहत्यै । य एतस्यै दिशः पराभवन्नघायवो यथा तेनाभवान्पुनः । दर्भाणाꣳ स्तंबमाहर पितृणा मोषधीं प्रियाम् । अन्वस्यै मूलञ्जीवादनु काण्डमथो फल□म् । (21) 4.9.2 लोकं पृण ता अस्य सूददोहसः । शव्वाँतश्शाँहि ते घृणिश्शमु ते

स॒न्त्वोष॑धीः । कल्पन्तान्ते॒ दिशा॒स्सर्वाः॑ । इ॒द॒मेव मेतोप॑रा॒ मार्ति॑माराम॒ काञ्च॒न । तथा॒ तद॒श्विभ्या॑ङ्कृतं मि॒त्रेण॒ वरु॑णेन च । व॒र॒णो वा॑रयादि॒दन्दे॒वो वन॒स्पतिः॑ । आत्यै॑ निर्ऋ॒त्यै द्वेषा॑ञ्च वन॒स्पतिः॑ । विधृ॑तिरसि॒ विधा॑रयास्मद॒घा द्वेषाꣳ॑सि शा॒मि शा॒मया॒स्मद॒घा द्वेषाꣳ॑सि य॒व य॒वया॒स्मद॒घा द्वेषाꣳ॑सि । पृ॒थि॒वीङ्ग॑च्छा॒न्तरि॑क्षङ्गच्छ॒ दिव॑ङ्गच्छ॒ दिशो॑ गच्छ॒ सुव॑र्गच्छ॒ सुव॑र्गच्छ॒ दिशो॑ गच्छ॒ दिव॑ङ्गच्छा॒न्तरि॑क्षङ्गच्छ पृथि॒वीङ्ग॑च्छा॒पो वा॑ गच्छ॒ यदि॒ तत्र॑ ते हि॒तमोष॑धीषु॒ प्रति॑तिष्ठा॒ शरी॑रैः । अश्म॑न्वती रेवती॒र्यद्वै दे॒वस्य॑ सवि॒तुः प॒वित्र॒य्याँ रा॒ष्ट्रात्प॒न्नादुद्व॒यन्तम॑स॒स्परि॑ धा॒ता पु॑नातु ।। (22) 4.10.0 भ॒व॒ ज॒भ॒या॒म॒सि॒ त्रीणि॑ च । 10 । 4.10.1 आ रो॑ह॒तायु॑र्ज॒रस॑ङ्गृणा॒ना अ॑नुपू॒र्वय्यँत॑माना॒ यति॒ष्ट । इ॒ह त्वष्टा॑ सु॒जनि॑मा सु॒रत्नो॑ दी॒र्घमायुः॑ करतु जी॒वसे॑ वः । यथाहा॑न्यनुपू॒र्वं भव॑न्ति॒ यथ॒र्तव॑ ऋ॒तुभि॒र्यन्ति॑ क्ल॒प्ताः । यथा॒ न पू॒र्वम॑परो॒ जहा॑त्ये॒वा धा॑त॒रायूꣳ॑षि कल्पयैषाम् । न हि॑ ते अग्ने त॒नुवै॑ क्रू॒रञ्च॒कार॒ मर्त्यः॑ । क॒पिर्ब॑भस्ति॒ तेज॑नं॒ पुन॑र्ज॒रायु॒ गौरि॑व । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घमग्ने॑ शुशु॒ध्या र॒यिम् । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घं

मृत्यवे स्वाहा□ । अनन्वाहमन्वारभामहे स्वस्तये□ । स न इन्द्र इव देवेभ्यो वह्निस्संपारणो भव । (23) 4.10.2 इमे जीवा विमृतैराववर्तिन्नभू□द्भद्रा देवहूतिन्नो अद्य । प्राञ्चोगामानृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरान्दधानाः । मृत्योः पदय्यौपयन्तो यदैम द्राघीय आयुः प्रतरान्दधानाःH । आप्यायमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः पूता भवथ यज्ञियासः । इमञ्जीवेभ्यः परिधिन्दधामि मा नोऽनु गादपरो अर्धमेतम् । शतञ्जीवन्तु शरदः पुरूचीस्तिरो मृत्युन्दधाम्हे पर्वतेन । इमा नारीरविधवास्सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा संमृशन्ताम् । अनश्रवो अनमीवा स्सुशेवा आरोहन्तु जनयो योनिमग्रे□ । यदाञ्जनन्त्रैककुदञ्जातꣳ हिमवतस्परि । तेनामृतस्य मूलेनारातीर्जभयामसि । यथा त्वमुद्भिनथस्यौषधे पृथिव्या अधि । एवमिम उद्भिन्दन्तु कीर्त्या यशसा ब्रह्मवर्चसेन । अजो□ऽस्यजास्मदघा द्वेषाꣳसि यवोऽसि यवयास्मदघा द्वेषाꣳसि ।। (24) 4.11.0 अघमघञ्चत्वारि च ।। 11 । 4.11.1 अप नश्शोशुचदघमग्ने शुशुध्या रयिम् । अप नश्शोशुचदघम् । सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे ।

अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । प्रयद्भन्दि॑ष्ठ एषां॒ प्रास्माका॑सश्च सू॒रयः॑ । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । प्रयद॒ग्नेस्सह॑स्वतो वि॒श्वतो॒ यन्ति॑ सू॒रयः॑ । अप॒ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । प्रयत्ते॑ अग्ने सू॒रयो॒ जाये॑महि॒ प्र ते॑ व॒यम् । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । (25) 4.11.2 त्वꣳ हि वि॑श्वतोमुख वि॒श्वतः॑ परि॒भूरसि॑ । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । द्विषो॑ नो विश्वतोमु॒खाऽति॑ ना॒वेव॑ पारय । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । स न॒स्सिन्धु॑मिव ना॒वयाति॑ पर्ष्वा स्व॒स्तये॑ । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । आपः॑ प्रव॒णादि॑व य॒तीरपा॒स्मथ्स्य॑न्दताम॒घम् । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । उ॒द्व॒नाद॑द॒कानी॒वापा॒स्मथ्स्य॑न्दताम॒घम् । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । आ॒न॒न्दाय॑ प्रमो॒दाय॒ पुन॒रागाꣳ॒ स्वान्गृ॒हान् । अप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् । न वै तत्र॒ प्रमी॑यते॒ गौरश्वः॒ पुरु॑षः प॒शुः । यत्रे॒दं ब्रह्म॑ क्रि॒यते॑ परि॒धिर्जीव॑नाय॒कमप॑ न॒श्शोशु॑चद॒घम् ।। (26) 4.12.0 व॒धि॒ष्ट॒ द्वे च॑ ।। 12 । 4.12.1 अप॑श्याम युव॒तिमा॒चर॑न्तीं मृ॒ताय॑ जी॒वां प॑रिणी॒यमा॑नाम् । अ॒न्धेन॒ या तम॑सा॒ प्रावृ॑ताऽसि॒ प्राची॒मवा॑ची॒मव॒यन्नरि॑ष्ट्यै । मयै॒तां माꣳ॒स्तां भ्रि॒यमा॑णा दे॒वी स॒ती पि॑तृलो॒कय्यँदैषि॑ । वि॒श्ववा॑रा॒ नभ॑सा॒ सव्व्यँयन्त्युभौ नौ॑ लो॒कौ पय॒साऽऽवृ॑णीहि । रयि॑ष्ठाम॒ग्निं मधु॑मन्तमू॒र्मिण॒मूर्जं॑ स्सन्तन्त्वा॒

पयसोप सꣳसदेम । सꣳ रय्या समु वर्चसा सचस्वा नस्स्वस्तये□ । ये जीवा ये च मृता ये जाता ये च जन्त्याः□ । तेभ्यो घृतस्य धारयितुं मधुधारा व्युन्दती । माता रुद्राणा□न्दुहिता वसूनाꣳ स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः । प्रणुवोचञ्चिकितुषे जनाय मागामनागामदितिव्वँधिष्ट । पिबतूदकन्तृणा□न्यत्तु । ओमुथ्सृजत ।। (27)

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

5.0.0 ।। तैत्तिरीयीरण्यके पञ्चमप्रश्नः प्रारंभः ।। ।। तैत्तिरीयोपनिषत् ।। 5.0.0 शन्नश्शीक्षाꣳ सह नौ यश्छन्दसां भूः स यः पृथिव्योमित्यृतञ्चाहव्वेँदमनूच्य शन्नस्सह नावववतु ब्रह्मविद्भृगुः पञ्चदश ।। 15 ।। शन्नो मह इति ये तत्र भीषाऽस्मादन्नं बहु कुर्वीत द्विचत्वारिꣳशत् ।। 42 ।। शन्न इत्युपनिषत् ।। ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ।। हरिः ओम् । श्रीकृष्णार्पणमस्तु ।। तैत्तिरीयारण्यके पञ्चमप्रश्नः समाप्तः । 5.1.0 सत्यव्वँदिष्यामि पञ्च च ।। 1 ।। 5.1.1 शन्नो मित्रश्शव्वँरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुरुरुक्रमः । नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि । ऋतव्वँदिष्यामि । सत्यव्वँदिष्यामि । तन्मामवतु । तद्वक्तारमवतु । अवतु माम् । अवतु वक्तार□म् । ओम् शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ।। (1) 5.2.0 शीक्षां पञ्च ।। 2 ।। 5.2.1 शीक्षाव्व्याँ□ख्यास्यामः । वर्णः स्वरः । मात्रा बलम् । साम सन्तानः । इत्युक्तश्शी□क्षाध्यायः ।। (2) 5.3.0 सन्धिराचार्यः पू□र्वरूपमित्यधिप्रजल्पाँकेन

।। 3 ।। 5.3.1 स॒ह नौ॒ यशः । स॒ह नौ ब्र॑ह्मव॒र्चसम् । अथातस्सꣳहिताया उपनिषद्व्व्याँ□ख्यास्या॒मः । पञ्चस्वधिक॑रणे॒षु । अधिलोकमधिज्यौतिषमधिविद्यमधिप्रज॑मध्या॒त्मम् । ता महासꣳहिता इ॑त्याच॒क्षते । अथा॑धिलो॒कम् । पृथिवी पू□र्वरू॒पम् । द्यौरुत्त॑ररू॒पम् । आका॑शस्स॒न्धिः । (3) 5.3.2 वायु॑स्सन्धा॒नम् । इत्य॑धिलो॒कम् । अथा॑धिज्यौ॒तिषम् । अग्निः पू□र्वरू॒पम् । आदित्य उत्त॑ररू॒पम् । आ॑पस्स॒न्धिः । वैद्युत॑स्सन्धा॒नम् । इत्य॑धिज्यौ॒तिषम् । अथा॑धिवि॒द्यम् । आचार्यः पू□र्वरू॒पम् । (4) 5.3.3 अन्तेवास्युत्त॑ररू॒पम् । वि॑द्या स॒न्धिः । प्रवचनꣳ॑ सन्धा॒नम् । इत्य॑धिवि॒द्यम् । अथाधि॒प्रजम् । माता पू□र्वरू॒पम् । पितोत्त॑ररू॒पम् । प्र॑जा स॒न्धिः । प्रजननꣳ॑ सन्धा॒नम् । इत्यधि॒प्रजम् । (5) 5.3.4 अथाध्या॒त्मम् । अधराहनुः पू□र्वरू॒पम् । उत्तराहनुरुत्त॑ररू॒पम् । वाख्स॒न्धिः । जिह्वा॑ सन्धा॒नम् । इत्यध्या॒त्मम् । इतीमा म॑हास॒ꣳ॒हिताः । य एवमेता महासꣳहिता व्याख्या॑ता वे॒द । सन्धीयते प्रज॑या प॒शुभिः । ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन सुवर्ग्येण॑ लोके॒न ।। (6) 5.4.0 वि॒तन्वा॒ना वि॑श॒ स्वाहा॑ स॒प्त च॑ ।। 4 ।। 5.4.1 यश्छन्द॑सामृष॒भो वि॒श्वरू॑पः

। छन्दोभ्योऽध्यमृता□थ्सम्बभूव । स मेन्द्रो मेधया□ स्पृणोतु । अमृतस्य देव धारणो भूयासम् । शरीरं मे विचर्षणम् । जिह्वा मे मधुमत्तमा । कर्णा□भ्यां भूरि विश्रुवम् । ब्रह्मणः कोशोऽसि मेधयापिहितः । श्रुतं मे गोपाय । आवहन्ती वितन्वाना । (7) 5.4.2 कुर्वाणा चीरमात्मनः । वासाꣳसि मम गावश्च । अन्नपाने च सर्वदा । ततो मे श्रियमावह । लोमशां पशुभिस्सह स्वाहा□ । आ मा यन्तु ब्रह्मचारिणस्स्वाहा□ । यशो जनेऽसानि स्वाहा□ । श्रेयान् वस्यसोऽसानि स्वाहा□ । तन्त्वा भग प्रविशानि स्वाहा□ । स मा भग प्रविश स्वाहा□ । तस्मि□न्थ्सहस्रशाखे । निभगाहन्त्वयि मृजे स्वाहा□ । यथापः प्रवता यन्ति । यथा मासा अहर्जरम् । एवं मां ब्रह्मचारिणः । धातरायन्तु सर्वतस्स्वाहा□ । प्रतिवेशोसि प्र मा भाहि प्र मा पद्यस्व ।। (8) 5.5.0 असौ लोको यजूꣳषि वेद द्वे च ।। 5 ।। 5.5.1 भूर्भुवस्सुवरिति वा एतास्तिस्रो व्याहृतयः । तासामुहस्मै ताञ्चतुर्थीम् । माहाचमस्यः प्रवेदयते । मह इति । तद्ब्रह्म । स आत्मा । अङ्गा□न्यन्या देवताः□ । भूरिति वा अयल्लोकः । भुव इत्यन्तरिक्षम् । सुवरित्यसौ लोकः । (9) 5.5.2 मह इत्यादित्यः । आदित्येन

वाव सर्वे लोका महीयन्ते । भूरिति वा अग्निः । भुव इति वायुः । सुवरित्यादित्यः । मह इति चन्द्रमाः□ । चन्द्रमसा वाव सर्वाणि ज्योतीꣳषि महीयन्ते । भूरिति वा ऋचः । भुव इति सामानि । सुवरिति यजूꣳषि । (10) 5.5.3 मह इति ब्रह्म । ब्रह्मणा वाव सर्वे वेदा महीयन्ते । भूरिति वै प्राणः । भुव इत्यपानः । सुवरिति व्यानः । मह इत्यन्न□म् । अन्नेन वाव सर्वे□ प्राणा महीयन्ते । ता वा एताश्चतस्रश्चतुर्धा । चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः । ता यो वेद । स वेद ब्रह्म । सर्वे□ऽस्मै देवा बलिमावहन्ति ।। (11) 5.6.0 वायावमृतमेकञ्च ।। 6 ।। 5.6.1 स य एषो□ऽन्तर्हृदय आकाशः । तस्मिन्नयं पुरुषो मनोमयः । अमृतो हिरण्मयः । अन्तरेण तालुके । य एष स्तन इवावलंबते । से□न्द्रयोनिः । यत्रासौ केशान्तो विवर्तते । व्यपोह्य शीर्षकपाले । भूरित्यग्नौ प्रतितिष्ठति । भुव इति वायौ । (12) 5.6.2 सुवरित्यादित्ये । मह इति ब्रह्मणि । आप्नोति स्वारा□ज्यम् । आप्नोति मनसस्पति□म् । वाक्पतिश्चक्षुष्पतिः । श्रोत्रपतिर्विज्ञानपतिः । एतत्ततो भवति । आकाशशरीरं ब्रह्म । सत्यात्मप्राणारामं मन आनन्दम् । शान्तिसमृद्धममृत□म् । इति प्राचीनयोग्योपा□स्व । (13) 5.7.0

सर्वमेकञ्च ।। 7 ।। 5.7.1 पृथिव्यन्तरिक्षन्द्यौर्दिशोऽवान्तरदिशाः । अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि । आप ओषधयो वनस्पतय आकाश आत्मा । इत्यधिभूतम् । अथाध्यात्मम् । प्राणो व्यानोऽपान उदानस्समानः । चक्षुः श्रोत्रं मनो वात्त्वक् । चर्म माꣳसꣳ स्नावास्थि मज्जा । एतदधि विधायञ्षिरवोचत् । पाङ्क्तव्वाँ इदꣳ सर्व□म् । पाङ्क्तेनैव पाङ्क्तꣳ स्पृणोतीति । (14) 5.8.0 ओन्दश ।। 8 ।। 5.8.1 ओमिति ब्रह्म । ओमितीदꣳ सर्व□म् । ओमित्येतदनुकृति ह स्म वा अप्योश्रावयेत्याश्रावयन्ति । ओमिति सामानि गायन्ति । ओꣳशोमिति शस्त्राणि शꣳसन्ति । ओमित्यध्वर्युः प्रतिगरं प्रतिगृणाति । ओमिति ब्रह्मा प्रसौति । ओमित्यग्निहोत्रमनुजानाति । ओमिति ब्राह्मणः प्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मोपा□प्नवानीति । ब्रह्मैवोपा□प्नोति । (15) 5.9.0 प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च षट्ट्व ।। 9 ।। 5.9.1 ऋतञ्च स्वाध्यायप्रवचने च । सत्यञ्च स्वाध्यायप्रवचने च । तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च । दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च । शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च । अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवचने च । अग्निहोत्रञ्च स्वाध्यायप्रवचने च । अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च । मानुषञ्च स्वाध्यायप्रवचने

च । प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च । प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च । सत्यमिति सत्यवचा राथीतरः । तप इति तपोनित्यः पौरुशिष्टिः । स्वाध्यायप्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः । तद्धि तपस्तद्धि तपः । (16) 5.10.0 अहꣳ षट् ।। 10 ।। 5.10.1 अहव्वृँक्षस्य रेरिवा । कीर्तिः पृष्ठङ्गिरेरिव । ऊर्द्धपवित्रो वाजिनीव स्वमृतमस्मि । द्रविणꣳ सवर्चसम् । सुमेधा अमृतोक्षितः । इति त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनम् । (17) 5.11.0 स्वाध्यायप्रवचनाभ्यान्न प्रमदितव्यन्तानि त्वयोपास्यानि स्यात्तेषु वर्तेरन्थ्सप्त च । 11 । 5.11.1 वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति । सत्यव्वँद । धर्मञ्चर । स्वाध्याया□न्मा प्रमदः । आचार्याय प्रियन्धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेथ्सीः । सत्यान्न प्रमदितव्यम् । धर्मान्न प्रमदितव्यम् । कुशलान्न प्रमदितव्यम् । भूत्यै न प्रमदितव्यम् । स्वाध्यायप्रवचनाभ्यान्न प्रमदितव्यम् । (18) 5.11.2 देवपितृकार्याभ्यान्न प्रमदितव्यम् । मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव । अतिथिदेवो भव । यान्यनवद्यानि कर्माणि । तानि सेवितव्यानि । नो इतराणि । यान्यस्माकꣳ

सुचरितानि । तानि त्वयोपास्यानि । (19) 5.11.3 नो इतराणि । ये के चास्मच्छ्रेयाꣳसो ब्राह्मणाः । तेषान्त्वयाऽऽसनेन प्रश्वसितव्यम् । श्रद्धया देयम् । अश्रद्धयाऽदेयम् । श्रिया देयम् । ह्रिया देयम् । भिया देयम् । संविदा देयम् । अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् । (20) 5.11.4 ये तत्र ब्राह्मणा□स्संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अलूक्षा धर्मकामास्स्युः । यथा ते तत्र वर्तेरन्न् । तथा तत्र वर्तेथाः । अथाभ्या□ख्यातेषु । ये तत्र ब्राह्मणा□स्संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः । अलूक्षा धर्मकामास्स्युः । यथा ते तेषु वर्तेरन्न् । तथा तेषु वर्तेथाः । एष आदेशः । एष उपदेशः । एषा वेदोपनिषत् । एतदनुशासनम् । एवमुपासितव्यम् । एवमु चैतदुपास्यम् ।। (21) 5.12.0 सत्यमवादिषं पञ्च च ।। 1 2 ।। 5.12.1 शन्नो मित्रश्शाव्वँरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुरुरुक्रमः । नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम् । ऋतमवादिषम् । सत्यमवादिषम् । तन्मामावीत् । तद्वक्तारमावीत् । आवीन्माम् । आवी□द्वक्तार□म् । ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ।। (22)

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

5.13.0 स॒ह ना॑ववतु॒ पञ्च॑ ।। 13 ।। 5.13.1 स॒हना॑ववतु । स॒ह नौ॑ भुनक्तु । स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै । ते॒ज॒स्वि ना॒वधी॑तमस्तु॒ मा वि॑द्विषा॒वहै॒ । ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑ ।। (23) 5.14.0 (ब्र॒ह्म॒विदिदमयमिदमेक॑विꣳशतिः । अन्ना॒दन्न॑रस॒मयात् प्राणो॒ व्यानोऽपान आका॑शः॒ पृथिवी पुच्छ॒ꣳ॒ षड्विꣳ॑शतिः । प्रा॒णं प्रा॑ण॒मयान्मनो॒ यजु॒र॒ ऋग्सामादे॒शोऽथर्वाङ्गिरसः पुच्छ॒न्द्वाविꣳ॑शतिः । यतः॑ श्र॒द्धर्त्तꣳ सत्यय्यौ॑गो॒ महो॒ऽष्टाद॑श । वि॒ज्ञानं॒ प्रियं॒ मोदः प्रमोद आन॑न्दो॒ ब्रह्म पुच्छ॒न्द्वाविꣳ॑शतिः । अस॑न्नेवाथाष्टाविꣳ॑शतिः । अस॒थ्षोड॑श । भी॒षाऽस्मा॒न्मानुषो॒ मनुष्यगन्धर्वाणा॒न्देवगन्धर्वाणां पितृणाञ्चिरलोकलोकाना॒माजानजानाङ्कर्मदेवानाय्यैं कर्मणा देवाना॒मिन्द्र॑स्य॒ बृहस्पतेः॒ प्रजापते॒र्ब्रह्म॑ण॒स्स यश्च॑ सङ्ग्रा॒मत्येक॑पञ्चा॒शत । यतः॒ कुत॑श्च॒नैतमेका॑दश॒ नव॑ ।। 9 ।।) 5.14.1 ब्र॒ह्म॒विदा॒प्नोति॒ पर॒म् । तदे॒षाभ्युक्ता । स॒त्यं ज्ञा॒नम॑न॒न्तं ब्रह्म॑ । यो वेद॒ निहि॑त॒ङ्गुहा॑यां पर॒मे व्यो॑मन्न् । सो॒ऽश्नुते॒ सर्वा॒न्कामा॒न्थ्स॒ह । ब्रह्म॑णा वि॒पश्चितेति॑ । तस्मा॒द्वा ए॒तस्मा॑दा॒त्मन॑ आका॒शस्संभू॑तः

। आकाशाद्वायुः । वायोरग्निः । अग्नेरापः । अद्भ्यः पृथिवी । पृथिव्या ओषधयः । ओषधीभ्योऽन्न□म् । अन्नात्पुरुषः । स वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः । तस्येदमेव शिरः । अयन्दक्षिणः पक्षः । अयमुत्तरः पक्षः । अयमात्मा□ । इदं पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति । (24) 5.14.2 अन्नाद्वै प्रजाः प्रजायन्ते । याः काश्च पृथिवीꣳ श्रिताः । अथो अन्नेनैव जीवन्ति । अथैनदपि यन्त्यन्ततः । अन्नꣳ हि भूतानाञ्ज्येष्ठ□म् । तस्मा□त्सर्वौषधमुच्यते । सर्वव्वैँ तेऽन्नमाप्नुवन्ति । येऽन्नं ब्रह्मोपासते । अन्नꣳ हि भूतानाञ्ज्येष्ठ□म् । तस्मा□त्सर्वौषधमुच्यते । अन्ना□द्भूतानि जायन्ते । जातान्यन्नेन वर्धन्ते । अद्यतेऽत्ति च भूतानि । तस्मादन्नन्तदुच्यत इति । तस्माद्वा एतस्मादन्नरसमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा□ प्राणमयः । तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः । तस्य प्राण एव शिरः । व्यानो दक्षिणः पक्षः । अपान उत्तरः पक्षः । आकाश आत्मा । पृथिवी पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति । (25) 5.14.3 प्राणन्देवा अनु प्राणन्ति । मनुष्याः□ पशवश्च ये । प्राणो हि भूतानामायुः । तस्मा□त्सर्वायुषमुच्यते । सर्वमेव

त आयुर्यन्ति । ये प्राणं ब्रह्मोपासते । प्राणो हि भूतानामायुः । तस्माथ्सर्वायुषमुच्यत इति । तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य । तस्माद्वा एतस्मा□त् प्राणमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा मनोमयः । तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः । तस्य यजुरेव शिरः । ऋग्दक्षिणः पक्षः । सामोत्तरः पक्षः । आदेश आत्मा । अथर्वाङ्गिरसः पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति । (26) 5.14.4 यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्रा□प्य मनसा सह । आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कदाचनेति । तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य । तस्माद्वा एतस्मा□न्मनोमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा विज्ञानमयः । तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः । तस्य श्रद्धैव शिरः । ऋतन्दक्षिणः पक्षः । सत्यमुत्तरः पक्षः । योग आत्मा । महः पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति । (27) 5.14.5 विज्ञानंय्यँज्ञन्तनुते । कर्माणि तनुतेऽपि च । विज्ञानन्देवास्सर्वे□ । ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते । विज्ञानं ब्रह्म चेद्वेद । तस्माच्चेन्न प्रमाद्यति । शरीरे पाप्मनो हित्वा । सर्वान्कामान्थ्समश्नुत इति । तस्यैष

एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य । तस्माद्वा एतस्माद्विज्ञानमयात् । अन्योऽन्तर आत्माऽऽनन्दमयः । तेनैष पूर्णः । स वा एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः । तस्य प्रियमेव शिरः । मोदो दक्षिणः पक्षः । प्रमोद उत्तरः पक्षः । आनन्द आत्मा । ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति । (28) 5.14.6 असन्नेव स भवति । असद्ब्रह्मेति वेद चेत् । अस्ति ब्रह्मेति चेद्वेद । सन्तमेनन्ततो विदुरिति । तस्यैष एव शारीर आत्मा । यः पूर्वस्य । अथातोऽनुप्रश्नाः । उता विद्वानमुल्लोँकं प्रेत्य । कश्चन गच्छती (३) । आहो विद्वानमुल्लोँकं प्रेत्य । कश्चित्समश्नुता (३) उ । सोऽकामयत । बहु स्यां प्रजायेयेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । इदꣳ सर्वमसृजत । यदिदङ्किञ्च । तथ्सृष्ट्वा । तदेवानु प्राविशत् । तदनुप्रविश्य । सच्च त्यच्चाभवत् । निरुक्तञ्चानिरुक्तञ्च । निलयनञ्चानिलयनञ्च । विज्ञानञ्चाविज्ञानञ्च । सत्यञ्चानृतञ्च सत्यमभवत् । यदिदङ्किञ्च । तथ्सत्यमित्याचक्षते । तदप्येष श्लोको भवति । (29) 5.14.7 असद्वा इदमग्र आसीत् । ततो वै सदजायत । तदात्मानꣳ स्वयमकुरुत । तस्मात्तथ्सुकृतमुच्यत इति । यद्वै तथ्सुकृतम् । रसो वै सः

। रसॐ ह्येवायल्लँब्ध्वाऽऽनन्दी भवति । को ह्येवान्या□त्कः प्राण्यात् । यदेष आकाश आनन्दो न स्यात् । एष ह्येवानन्दयाति । यदा ह्येवैष एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्येऽनिरुक्तेऽनिलयनेऽभयं प्रतिष्ठाविँन्दते । अथ सोऽभयङ्गतो भवति । यदा ह्येवैष एतस्मिन्नु दरमन्तरङ्कुरुते । अथ तस्य भयं भवति । तत्त्वेव भयविँदुषोऽमन्वानस्य । तदप्येष श्लोको भवति । (30) 5.14.8 भीषाऽस्माद्वातः पवते । भीषोदेति सूर्यः । भीषाऽस्मादग्निश्चेन्द्रश्च । मृत्युर्धावति पञ्चम इति । सैषाऽऽनन्दस्य मीमाꣳसा भवति । युवा स्याथ्साधु युवाऽध्यायकः । आशिष्ठो दृढिष्ठो बलिष्ठः । तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य पूर्णा स्यात् । स एको मानुष आनन्दः । ते ये शतं मानुषा आनन्दाः । स एको मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतं मनुष्यगन्धर्वाणामानन्दाः । स एको देवगन्धर्वाणामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतन्देवगन्धर्वाणामानन्दाः । स एकः पितृणाञ्चिरलोकलोकानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतं पितृणाञ्चिरलोकलोकानामानन्दाः । स एक आजानजानान्देवानामानन्दः । श्रोत्रियस्य

चाकामहतस्य । ते ये शतमाजानजानान्देवानामानन्दाः । स एकः कर्मदेवानान्देवानामानन्दः । ये कर्मणा देवानपियन्ति । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतङ्कर्मदेवानान्देवानामानन्दाः । स एको देवानामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतन्देवानामानन्दाः । स एक इन्द्रस्यानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतमिन्द्रस्यानन्दाः । स एको बृहस्पतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतं बृहस्पतेरानन्दाः । स एकः प्रजापतेरानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । ते ये शतं प्रजापतेरानन्दाः । स एको ब्रह्मण आनन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य । स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये । स एकः । स य एवंविँत् । अस्माल्लोकात्प्रेत्य । एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रामति । एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रामति । एतम्मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रामति । एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रामति । एतमानन्दमयमात्मानमुपस । तदप्येष श्लोको भवति । (31) 5.14.9 यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्रा□प्य मनसा सह । आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कुतश्चनेति । एतꣳ ह वाव न तपति । किमहꣳ साधु नाकरवम् ।

किमहं पापमकरवमिति । स य एवꣳविद्वानेते आत्मानꣳ स्पृणुते । उभे ह्येवैष एते आत्मानꣳ स्पृणुते । य एवꣳवेद । इत्युपनिषत् । (32)

॥ नवमः प्रश्नः ॥

5.15.1 भृगुर्वै वारुणिः । वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तस्मा एतत्प्रोवाच । अन्नं प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं मनो वाचमिति । तꣳ होवाच । यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते । येन जातानि जीवन्ति । यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति । तद्विजिज्ञासस्व । तद्ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । (33) 5.15.2 अन्नं ब्रह्मेति व्यजानात् । अन्नाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते । अन्नेन जातानि जीवन्ति । अन्नं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । (34) 5.15.3 प्राणो ब्रह्मेति व्यजानात् । प्राणाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते । प्राणेन जातानि जीवन्ति । प्राणं प्रयन्त्यभिसंविशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । (35) 5.15.4 मनो ब्रह्मेति व्यजानात् । मनसो ह्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते । मनसा जातानि

जीवन्ति । मनः प्रयन्त्यभिसव्विँशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । (36) 5.15.5 विज्ञानं ब्रह्मेति व्यजानात् । विज्ञानाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते । विज्ञानेन जातानि जीवन्ति । विज्ञानं प्रयन्त्यभि सव्विँशन्तीति । तद्विज्ञाय । पुनरेव वरुणं पितरमुपससार । अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तꣳ होवाच । तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्तप्त्वा । (37) 5.15.6 आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात् । आनन्दाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते । आनन्देन जातानि जीवन्ति । आनन्दं प्रयन्त्यभि सव्विँशन्तीति । सैषा भा□र्गवी वारुणी विद्या । परमे व्योमन् प्रतिष्ठिता । य एवव्वेँद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति । महान्भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या । (38) 5.15.7 अन्नन्न निन्द्यात् । तद्व्रतम् । प्राणो वा अन्न□म् । शरीरमन्नादम् । प्राणे शरीरं प्रतिष्ठितम् । शरीरे प्राणः प्रतिष्ठितः । तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् । स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितव्वेँद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति ।

महान्भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या । (39) 5.15.8 अन्नन्न परिचक्षीत । तद्व्रतम् । आपो वा अन्न□म् । ज्योतिरन्नादम् । अफ्सु ज्योतिः प्रतिष्ठितम् । ज्योतिष्यापः प्रतिष्ठिताः । तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् । स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितव्वेँद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति । महान्भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या । (40) 5.15.9 अन्नं बहु कुर्वीत । तद्व्रतम् । पृथिवी वा अन्न□म् । आकाशो□ऽन्नादः । पृथिव्यामाकाशः प्रतिष्ठितः । आकाशे पृथिवी प्रतिष्ठिता । तदेतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितम् । स य एतदन्नमन्ने प्रतिष्ठितव्वेँद प्रतितिष्ठति । अन्नवानन्नादो भवति । महान्भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन । महान्कीर्त्या । (41) 5.15.10 न कञ्चन वसतौ प्रत्याचक्षीत । तद्व्रतम् । तस्माद्यया कया च विधया बह्वन्नं प्राप्नुयात् । अराद्ध्यस्मा अन्नमित्याचक्षते । एतद्वै मुखतो□ऽन्नꣳ राद्धम् । मुखतोऽस्मा अन्नꣳ राद्ध्यते । एतद्वै मध्यतो□ऽन्नꣳ राद्धम् । मध्यतोऽस्मा अन्नꣳ राद्ध्यते । एतद्वा अन्ततो□ऽन्नꣳ राद्धम् । अन्ततोऽस्मा अन्नꣳ राद्ध्यते । य एवव्वेँद । क्षेम इति वाचि । योगक्षेम इति प्राणापानयोः । कर्मेति हस्तयोः । गतिरिति

पा॒दयोः । विमुक्तिरि॑ति पा॒यौ । इति मानुषी□स्समा॒ज्ञाः । अथ दै॒वीः । तृप्तिरि॑ति वृ॒ष्टौ । बलमि॑ति वि॒द्युति । यश इ॑ति प॒शुषु । ज्योतिरिति न॑क्षत्रे॒षु । प्रजातिरमृतमानन्द इ॑त्युप॒स्थे । सर्वमि॑त्याका॒शे । तत्प्रतिष्ठेत्यु॑पासी॒त । प्रतिष्ठा॑वान्भ॒वति । तन्मह इत्यु॑पासी॒त । म॑हान्भ॒वति । तन्मन इत्यु॑पासी॒त । मान॑वान्भ॒वति । तन्नम इत्यु॑पासी॒त । नम्यन्ते□ऽस्मै का॒माः । तद्ब्रह्मेत्यु॑पासी॒त । ब्रह्म॑वान्भ॒वति । तद्ब्रह्मणः परिमर इत्यु॑पासी॒त । पर्येणं म्रियन्ते द्विषन्त॑स्सप॒त्नाः । परि ये□ऽप्रिया□ भ्रातृ॒व्याः । स यश्चा॑यं पु॒रुषे । यश्चासा॑वादि॒त्ये । स एकः॑ । स य॑ एव॒व्विँत् । अस्माल्लो॑कात्प्रे॒त्य । एतमन्नमयमात्मानमुप॑सङ्क्र॒म्य । एतं प्राणमयमात्मानमुप॑सङ्क्र॒म्य । एतं मनोमयमात्मानमुप॑सङ्क्र॒म्य । एतं विज्ञानमयमात्मान-मुप॑सङ्क्र॒म्य । एतमानन्दमयमात्मानमुप॑सङ्क्र॒म्य । इमाल्लोँकान्कामान्नी कामरूप्य॑नुस॒ञ्चरन्न् । एतथ्साम गा॑यन्ना॒स्ते । हा (३) वु॒ हा (३) वु॒ हा (३) वु॑ । अ॒हमन्नम॒हमन्नम॒हमन्नम् । अ॒हमन्ना॒दोऽ□ हमन्ना॒दोऽ□ हमन्ना॒दः । अ॒हॅ श्लोक॒कृद॒हॅ श्लोक॒कृद॒हॅ श्लोक॒कृत् । अहमस्मि प्रथमजा ऋता (३) स्य॒ । पूर्वन्देवेभ्यो अमृतस्य ना (३) भा॒इ॒ । यो मा ददाति स इदेवमा (३) वाः॒ ।

अहमन्नमन्नमदन्तमा (३) द्मि । अहव्विँश्वं भुवनमभ्यभवाम् । सुवर्न ज्योतीः□ । य एवव्वेँद । इत्युपनिषत् । (42)

॥ दशमः प्रश्नः ॥

6.0.0 तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्नप्रारम्भः । तैत्तिरीयोपनिषत् (- महानारायणोपनिषत्) 6.0.0 अंभसि भूरग्नये भूरन्नं भूरग्नये च पाहि नो यश्छन्दसान्नमो ब्रह्मण ऋतन्तपो यथा वृक्षस्याणोरणीयान्थ्सहस्रशीर्ष्षमृतमादित्यो वा एष आदित्यो वै तेज ओजो घृणिस्सर्वो वै कद्रुद्राय नमो हिरण्यबाहवे यस्य वैकङ्कती कृणुष्व पाजोऽदितिरापो वा इदꣳ सर्वमापः पुनन्त्वग्निश्च सूर्यश्चायात्वों भूरों भूर्भुवस्सुवरो□न्तदुत्तम ओमन्तश्चरत्यमृतोपस्तरणमसि प्राणे निविष्टः प्राणे निविष्टश्शिवोऽमृत श्रद्धायां□ प्राणे निविश्य प्राणानामङ्गुष्ठमात्रो मेधा देवी मेधां म इन्द्रो ददात्वप्सरास्वामां□ मेधा सद्यो वामदेवायाघोरे□भ्यस्तत्पुरुषायेशाने ब्रह्म मेतु ब्रह्म मेधया ब्रह्म मेधवा प्राणापानवाङ्मनश्शिरः पाणित्वक्कर्मः विविट्टि घषो□क्तायोत्तिष्ठोꣳ सत्यं परं प्राजापत्यस्तस्यैवञ्चतुष्षष्टिः ।। 64 । अंभसि वृषा हꣳ◌सस्सर्वो वा आयातु श्रद्धायान्तत्पुरुषाय पृथिव्यप्तेजो नवसप्ततिः ।। 79 । अम्भसीत्युपनिषत् ।। हरिः ओम् । श्रीकृष्णार्पणमस्तु ।। षष्ठः प्रश्नः समाप्तः । 6.1.0

परस्ताद्यशो गुहासु मम सुवर्णपक्षाय धीमहि शतबाहुना पुनः पुनरजायत सुवो राजा सधस्थात्त्रीणि च । 1 । 6.1.1 अंभस्यपारे भुवनस्य मध्ये नाकस्य पृष्ठे महतो महीयान् । शुक्रेण ज्योतीꣳषि समनुप्रविष्टः प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः ।। यस्मिन्निदꣳ सञ्च विचैति सर्वय्यँस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः । तदेव भूतन्तदु भव्यमा इदन्तदक्षरे परमे व्योमन्न् ।। येनावृतञ्चन्द्रञ्च दिवं महीञ्च येनादित्यस्तपति तेजसा भ्राजसा च । यमन्तस्समुद्रे कवयो वयन्ति यदक्षरे परमे प्रजाः ।। यतः प्रसूता जगतः प्रसूती तोयेन जीवान्व्यसंसर्ज भूम्या□म् । यदोषधीभिः पुरुषा□न्पशूꣳश्च विवेश भूतानि चराचराणि ।। अतः परन्नान्यदणीयसꣳ हि परा□त्परय्यँन्महतो महान्त□म् । यदेकमव्यक्तमनन्तरूपव्विँश्वं पुराणन्तमसः परस्तात् ।। (1) 6.1.2 तदेवर्तन्तदु सत्यमाहुस्तदेव ब्रह्म परमङ्कवीनाम् । इष्टापूर्तं बहुधा जातञ्जायमानव्विँश्वं बिभर्ति भुवनस्य नाभिः ।। तदेवाग्निस्तद्वायुस्तथ्सूर्यस्तदु चन्द्रमाः□ । तदेव शुक्रममृतन्तद्ब्रह्म तदापस्स प्रजापतिः ।। सर्वे निमेषा जज्ञिरे

वि॒द्युतः॒ पुरु॑षा॒दधि॑ । क॒ला मु॑हू॒र्ताः काष्ठा॒श्चाहो॑रा॒त्राश्च॑ सर्व॒शः ।। अ॒र्द्धमा॒सा मासा॑ ऋ॒तव॑स्सव्व॑ँथ्स॒रश्च॑ कल्पताम् । स आपः॑ प्रदु॒घे उ॒भे इ॒मे अ॒न्तरि॑क्ष॒मथो॒ सुवः॑ ।। नैन॑मू॒र्ध्वन्न ति॒र्यञ्चन्न मध्ये॒ परि॑जग्रभत् । न तस्ये॑शे॒ कश्च॒न तस्य॑ नाम म॒हद्यशः॑ । (2) 6.1.3 न स॒न्दृशे॑ तिष्ठति॒ रूप॑मस्य॒ न चक्षु॑षा पश्यति॒ कश्च॒नैन॒म् । हृ॒दा म॑नी॒षा मन॑सा॒ऽभिक्लृ॑प्तो॒ य ए॑नव्वि॒दुर॑मृता॒स्ते भ॑वन्ति ।। अ॒द्भ्यस्संभू॑तो॒ हिर॑ण्यग॒र्भ इत्य॒ष्टौ ।। ए॒ष हि दे॒वः प्र॒दिशो॒नु सर्वाः॒ पूर्वो॑ हि जा॒तस्स उ॒ गर्भे॑ अ॒न्तः । स वि॒जाय॑मानस्स जनि॒ष्यमा॑णः प्र॒त्यङ्मुखा॒स्तिष्ठति वि॒श्वतो॑मुखः ।। वि॒श्वत॑श्चक्षुरु॒त वि॒श्वतो॑मुखो वि॒श्वतो॑हस्त उ॒त वि॒श्वत॑स्पात् । सं बा॒हुभ्या॒न्नम॑ति॒ सं पत॑त्रै॒र्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नय॑न्दे॒व एकः॑ ।। वे॒नस्तत्पश्य॒न्विश्वा॒ भुव॑नानि वि॒द्वान् यत्र॒ विश्वं॑ भव॒त्येक॑नीळम् । यस्मि॑न्नि॒दꣳ सञ्च॒ विचै॑क॒ꣳ स ओतः॒ प्रोत॑श्च वि॒भुः प्र॒जासु॑ । प्र तद्वो॑चे अ॒मृत॒न्नु वि॒द्वान्ग॑न्ध॒र्वो नाम॒ निहि॑त॒ङ्गुहा॑सु । (3) 6.1.4 त्रीणि॑ प॒दा निहि॑ता॒ गुहा॑सु॒ यस्तद्वेद॑ स॒वि॒तुः पि॒ताऽस॑त् । स नो॒ बन्धु॑र्जनि॒ता स वि॑धा॒ता धामा॑नि॒ वेद॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॒

। यत्र॑ दे॒वा अ॒मृत॑मानशा॒नास्तृ॒तीये॒ धामा॒न्य॒भ्यैर॑यन्त । परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः परि॑ लो॒कान् परि॒ दिशः॒ परि॒ सुवः॑ । ऋ॒तस्य॒ तन्तु॑र्व्वि॒ततव्वि॒चृत्य॒ तद॑पश्य॒त्तद॑भवत् प्र॒जासु॑ । प॒रीत्य॑ लो॒कान्प॒रीत्य॑ भू॒तानि॑ प॒रीत्य॒ सर्वाः॒ प्र॒दिशो॒ दिश॑श्च । प्र॒जाप॑तिः प्रथम॒जा ऋ॒तस्या॒त्मना॒ऽऽत्मान॑म॒भिसं॑बभूव । सद॑स॒स्पति॒मद्भु॑तं प्रि॒यमिन्द्र॑स्य॒ काम्य॒म् । सनिं॑ मे॒धाम॑यासिषम् । उद्दी॒प्यस्व जातवेदोऽप॒घ्नन्निर॒ऋतिं॒ मम॑ । (4) 6.1.5 प॒शूꣳश्च॒ मह्य॒माव॑ह॒ जीव॑नञ्च॒ दिशो॑ दिश । मा नो॑ हिꣳसीज्जातवेदो॒ गामश्वं॑ पुरु॑ष॒ञ्जग॑त् । अबि॑भ्र॒दग्न॒ आग॑हि श्रि॒या मा॒ परि॑पातय । पुरु॑षस्य विद्म सहस्रा॒क्षस्य॑ महादे॒वस्य॑ धीमहि । तन्नो॑ रुद्रः प्रचो॒दया॒त् । तत्पुरु॑षाय वि॒द्महे॑ महादे॒वाय॑ धीमहि । तन्नो॑ रुद्रः प्रचो॒दया॒त् । तत्पुरु॑षाय वि॒द्महे॑ वक्रतुण्डाय॑ धीमहि । तन्नो॑ दन्तिः प्रचो॒दया॒त् । तत्पुरु॑षाय वि॒द्महे॑ सुवर्णप॒क्षाय॑ धीमहि । (5) 6.1.6 तन्नो॑ गरुडः प्रचो॒दया॒त् । का॒त्या॒य॒नाय॑ वि॒द्महे॑ कन्यकु॒मारि॑ धीमहि । तन्नो॑ दुर्गिः प्रचो॒दया॒त् । ना॒रा॒य॒णाय॑ वि॒द्महे॑ वासुदे॒वाय॑ धीमहि । तन्नो॑ विष्णुः प्रचो॒दया॒त् । स॒ह॒स्र॒परमा दे॒वी॒ श॒तमू॑ला श॒ताङ्कु॑रा । सर्वꣳ॑ हरतु मे पा॒प॒न्दूर्वा

दुस्वप्ननाशिनी । अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रा□न्ते वसुन्धरा । शिरसा धारिता देवी रक्षस्व मां□ पदे पदे । उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शतबाहुना । (6) 6.1.7 भूमिर्द्धेनुर्धरणी लोकधारिणी । मृत्तिके हन मे पापय्यँन्मया दुष्कृतङ्कृतम् । त्वया हतेन पापेन जीवामि शरदश्शतम् । मृत्तिके देहि मे पुष्टिन्त्वयि सर्वं प्रतिष्ठितम् । गन्धद्वारान्दुराधर्ष्षान्नित्यपुष्टाङ्करीषिणी□म् । ईश्वरीꣳ सर्वभूतानान्त्वामिहोपह्वये श्रियम् । हिरण्यशृङ्गव्वँरुणं प्रपद्ये तीर्थं मे देहि याचितः । यन्मया भुक्तमसाधूनां पापेभ्यश्च प्रतिग्रहः । यन्मे मनसा वाचा कर्मणा वा दुष्कृतङ्कृतम् । तन्न इन्द्रो वरुणो बृहस्पतिस्सविता च पुनन्तु पुनः पुनः । (7) 6.1.8 सुमित्रा न आप ओषधयस्सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यो□ऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयन्द्विष्मः । नमोऽग्नये□ऽफ्सुमते नम इन्द्राय नमो वरुणाय नमो वारुण्यै नमोऽद्भ्यः । यदपाङ्क्रूरय्यँदमेध्ययँदशान्तन्तदपगच्छतात् । अत्याशनादतीपानाद्यच्च उग्रात् प्रतिग्रहा□त् । तन्मे वरुणो राजा पाणिना□ ह्यवमर्ष्शतु । सोऽहमपापो विरजो निर्मुक्तो मुक्तकिल्बिषः । नाकस्य पृष्ठमारुह्य गच्छेद्ब्रह्मसलोकताम् ।

इमं मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमꣳ सचता परुष्णिया । असिक्नि मरुद्वृधे वितस्तयाऽऽर्जीकीये श्रुणुह्या सुषोमया । ऋतञ्च सत्यञ्चाभी□द्धात्तपसोऽध्यजायत । (8) 6.1.9 ततो रात्रिरजायत ततस्समुद्रो अर्णवः । समुद्रादर्णवादधि सव्वँथ्सरो अजायत । अहोरात्राणि विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी । सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवञ्च पृथिवीञ्चान्तरिक्षमथो सुवः । यत्पृथिव्याꣳ रजस्व मान्तरिक्षे विरोदसी । इमाꣳस्तदापो वरुणः पुनात्वघमऱ्षणः । एष भूतस्य भव्ये भुवनस्य गोप्ता । एष पुण्यकृताल्लोँकानेष मृत्योर्ऱ्हिरण्मय□म् । द्यावापृथिव्योर्ऱ्हिरण्मयꣳ सऱ्रिश्रितꣳ सुवः । (9) 6.1.10 स नस्सुवस्सꣳशिशाधि । आर्द्रञ्ज्वलति ज्योतिरहमस्मि । ज्योतिर्ज्वलति ब्रह्माहमस्मि । योऽहमस्मि ब्रह्माहमस्मि । अहमेवाहं माञ्जुहोमि स्वाहा□ । अकार्यकार्यवकीर्णी स्तेनो भ्रूणहा गुरुतल्पगः । वरुणोऽपामघमऱ्षणस्तस्मा□त्पापात् प्रमुच्यते । रजो भूमिस्त्वमाꣳ रोदयस्व प्रवदन्ति धीराः□ । पुनन्तु ऋषयः पुनन्तु वसवः पुनातु वरुणः पुनात्वघमऱ्षणः । आक्रा□न्थ्समुद्रः प्रथमे विधर्मञ्जनयन्प्रजा भुवनस्य राजा□ ।

(10) 6.1.11 वृषा॑ प॒वित्रे॒ अधि॒ सानो॒ अव्ये॑ बृ॒हथ्सोमो॑ वावृधे सुवा॒न इन्दुः॑ । जा॒तवे॑दसे सुनवाम॒ सोम॑मरातीय॒तो निज॑हाति॒ वेदः॑ । स नः॑ पऱ्ष॒दति॑ दु॒र्गाणि॒ विश्वा॑ ना॒वेव॒ सिन्धु॑न्दुरि॒ताऽत्य॒ग्निः । ताम॒ग्निव॑र्णा॒न्तप॑सा ज्वल॒न्तीव्वैँरोच॒नीङ्कर्म॑फ॒लेषु॒ जुष्टा॒म् । दु॒र्गान्दे॒वीꣳ शर॑णम॒हं प्रप॑द्ये सु॒तर॑सि तरसे॒ नमः॑ । अग्ने॒ त्वं पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्थ्स्व॒स्तिभि॒रति॑ दु॒र्गाणि॒ विश्वा॒ । पूश्च॑ पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी भवा॑ तो॒काय॒ तन॑याय॒ शँय्योः । विश्वा॑नि नो दु॒र्गहा॑ जातवेद॒स्सिन्धु॒न्न ना॒वा दु॑रि॒ताति॑ पऱ्षि । अग्ने॑ अत्रि॒वन्मन॑सा गृणा॒नो॒ऽस्माकं॑ बोध्यवि॒ता त॒नूना॒म् । पू॒त॒ना॒जित॒ꣳ सह॑मानम॒ग्निमु॒ग्रꣳ हु॑वेम पर॒माथ्स॒धस्था॒त् । स नः॑ पऱ्ष॒दति॑ दु॒र्गाणि॒ विश्वा॒ क्षाम॑द्दे॒वो अति॑ दुरि॒ताऽत्य॒ग्निः । प्र॒त्नोषि॑ क॒मीड्यो॑ अध्व॒रेषु॑ स॒नाच्च॒ होता॒ नव्य॑श्च॒ सथ्सि॑ । स्वाञ्चा॒ग्ने त॒नुवं॑ पि॒प्रय॑स्वा॒स्मभ्य॑ञ्च॒ सौभ॑ग॒माय॑जस्व ।। (11) 6.2.1 भूर॒ग्नये॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॒ भुवो॑ वा॒यवे॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॒ सुव॑रादि॒त्याय॑ दि॒वे स्वाहा॒ भूर्भुव॒स्सुव॑श्च॒न्द्रम॑से दि॒ग्भ्यस्स्वाहा॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॑स्स्व॒धा पि॒तृभ्यो॒ भूर्भुव॒स्सुव॒रोम् । (12) - । 2 ।

6.3.1 भूरन्नमग्नये पृथिव्यै स्वाहा भुवोऽन्नव्वाँयवेऽन्तरिक्षाय स्वाहा सुवरन्नमादित्याय दिवे स्वाहा भूर्भुवस्सुवरन्नञ्चन्द्रमसे दिग्भ्यस्स्वाहा नमो देवेभ्यस्स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवस्सुवरन्नमोम् । (13) - । 3 । 6.4.1 भूरग्नये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा भुवो वायवे चान्तरिक्षाय च महते च स्वाहा सुवरादित्याय च दिवे च महते च स्वाहा भूर्भुवस्सुवश्चन्द्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्च महते च स्वाहा नमो देवेभ्यस्स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवस्सुवर्महरोम् । (14) - । 4 । 6.5.0 - । 5 । 6.5.1 पाहि नो अग्न एनसे स्वाहा । पाहि नो विश्ववेदसे स्वाहा । यज्ञं पाहि विभावसो स्वाहा । सर्वं पाहि शतक्रतो स्वाहा । (15) 6.6.0 - । 6 । 6.6.1 यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपश्छन्दो□भ्यश्छन्दाꣳस्याविवेश । सताꣳ शिक्वः पुरोवाचोपनिषदिन्द्रो□ ज्येष्ठ इन्द्रियाय ऋषिभ्यो नमो देवेभ्यस्स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवस्सुवरोम् । (16) 6.7.0 - । 7 । 6.7.1 नमो ब्रह्मणे धारणं मे अस्त्वनिराकरणन्धारयिता भूयासङ्कर्णयोश्श्रुतं मा च्यो□ढ्वं ममामुष्य ओम् । (17) 6.8.0 - । 8 । 6.8.1 ऋतन्तपस्सत्यन्तपः श्रुतन्तपश्शान्तन्तपो दानन्तपो यज्ञस्तपो भूर्भुवस्सुवर्ब्रह्मैतदुपा□स्यैतत्तपः ।

(18) 6.9.0 - । 9 । 6.9.1 यथा॑ वृ॒क्षस्य॑ सं॒पुष्पि॑तस्य दूरा॒द्गन्धो वा॒त्येवं पुण्य॑स्य क॒र्मणो॑ दूरा॒द्गन्धो वा॑ति यथा॑ऽसिधा॒राङ्कर्ते॑ऽव॑हितामव॒- क्रामे॒द्यद्यु॒वे युवे॒ ह वा॑ वि॒ह्वदि॑ष्यामि क॒र्तं प॑तिष्या॒मीत्ये॒वम॒नृता॑दा॒त्मान॑ञ्जुगुप्से॒त् । (19) 6.10.0 अजो॒न्यस्सुव॒ नाभि॒स्सर्व॑म॒ष्टौ च॑ ।। 10 । 6.10.1 अ॒णोरणी॑यान्महा॒तो मही॑याना॒त्मा गुहा॑या॒न्निहि॑तोऽस्य ज॒न्तोः । तम॑क्रतुं पश्यति वीतशो॒को धा॒तुः प्र॒सादा॒न्महि॒मान॑मीशम् । स॒प्त प्रा॒णाः प्र॒भव॑न्ति॒ तस्मा॒थ्स॒प्तार्चि॑षस्स॒मिध॑स्स॒प्त जि॒ह्वाः । स॒प्त इ॒मे लो॒का येषु॒ चर॑न्ति प्रा॒णा गु॒हाश॑या॒न्निहि॑तास्स॒प्तस॑प्त । अत॑स्समु॒द्रा गि॒रय॑श्च॒ सर्वे॑ऽस्माथ्स्यन्द॑न्ते॒ सिन्ध॑व॒स्सर्व॑रूपाः । अत॑श्च॒ विश्वा॒ ओष॑धयो॒ रसा॒श्च येनै॑ष भू॒तस्ति॑ष्ठत्यन्तरा॒त्मा । ब्र॒ह्मा दे॒वानां॒ पद॒वीः क॑वी॒नामृषि॒र्विप्रा॑णां महि॒षो मृ॒गाणा॒म् । श्ये॒नो गृद्धा॑णा॒ꣳ स्वधि॑ति॒र्वना॑ना॒ꣳ सोमः॑ प॒वित्र॒मत्ये॑ति॒ रेभन्न् । अ॒जामेका॒ल्लोँहि॑तशुक्लकृ॒ष्णां ब॒ह्वीं प्र॒जाञ्जन॑यन्ती॒ꣳ सरू॑पाम् । अ॒जो ह्येको॑ जु॒षमा॑णोऽनु॒शेते॒ जहा॒त्येनां॑ भु॒क्तभो॑गा॒मजो॒ऽन्यः । (20) 6.10.2 ह॒ꣳसश्शु॑चि॒षद्वसु॑रन्तरिक्ष॒सद्धोता॑

वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् । यस्मा□ज्जाता न परा नैव किञ्चनास य आविवेश भुवनानि विश्वा□ । प्रजापतिः प्रजया सव्विँदानस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी । विधर्तारꣳ हवामहे वसोः□ कुविद्वनाति नः । सवितारन्नृचक्षसम् । अद्या नो देव सवितः प्रजावत्सावीस्सौभगम् । परा दुष्वप्नियꣳ सुव । विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव । यद्भद्रन्तन्म आ सुव । (21) 6.10.3 मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माद्धी□र्नस्सन्त्वोषधीः । मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवꣳ रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता । मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः । माद्धीर्गावो भवन्तु नः । घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतमुवस्य धाम । अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतव्वृँषभ वक्षि हव्यम् । समुद्रादूर्मिमधुमाꣳ उदारदुपाꣳशुना समममृतत्वमानट् । घृतस्य नाम गुह्यय्यँदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः । (22) 6.10.4 वयन्नाम प्रब्रवामा घृतेनास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्माशृणवच्छस्यमानञ्चतुश्शृङ्गोवमीद्दौर

एतत् । चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्ष्षे सप्त हस्तासो अस्य । त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याꣳ आविवेश । त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानङ्गवि देवासो घृतमन्वविन्दन्न् । इन्द्र एकꣳ सूर्य एकञ्जजान वेनादेकॅꣳ स्वधया निष्टतक्षुः । यो देवानां□ प्रथमं पुरस्ताद्विश्वाधिको रुद्रो महर्ष्षिः । हिरण्यगर्भं पश्यत जायमानꣳ स नो देवश्शुभया स्मृत्या सय्युँनक्तु । यस्मात्परन्नापरमस्ति किञ्चिद्यस्मान्नाणीयो न ज्यायो□ऽस्ति कश्चित् । वृक्ष इव स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्व□म् । (23)

6.10.5 न कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैके अमृतत्वमानशुः । परेण नाकन्निहितङ्गुहायाव्विँभ्राजते यद्यतयो विशन्ति । वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थास्सन्न्यासयोगाद्यतयश्शुद्धसत्वाः□ । ते ब्रह्मलोके तु परा□न्तकाले परामृतात्परिमुच्यन्ति सर्वे□ । दहव्विँपाप्मं परवे□श्मभूतय्यँत्पुण्डरीकं पुरमध्यसॅꣳस्थम् । तत्रापि दहङ्गगनव्विँशोकस्तस्मिन् यदन्तस्तदुपासितव्यम् । यद्वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः । तस्य

प्रकृतिलीनस्य यः परस्स महेश्वरः । (24) 6.11.0 नारायणस्स्थितो व्यवस्थितश्चत्वारि च ।। 11 ।। 6.11.1 सहस्रशीर्षन्देवव्विँश्वाक्षव्विँश्वशंभुवम् । विश्वन्नारायणन्देवमक्षरं परमं प्रभुम् । विश्वतः परमन्नित्यव्विँश्वन्नारायणꣳ हरिम् । विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति । पतिव्विँश्वस्यात्मेश्वरꣳ शाश्वतꣳ शिवमच्युतम् । नारायणं महाज्ञेयव्विँश्वात्मानं परायणम् । नारायणपरं ब्रह्म तत्वन्नारायणः परः । नारायणपरो ज्योतिरात्मा नारायणः परः । यच्च किञ्चिज्जगत्यस्मिन्दृश्यते□ श्रूयतेऽपि वा । अन्तर्बहिश्च तथ्सर्वव्व्याँप्य नारायणस्स्थितः । (25) 6.11.2 अनन्तमव्ययङ्कविꣳ समुद्रेन्तव्विँश्वशंभुवम् । पद्मकोशप्रतीकाशꣳ हृदयञ्चाप्यधोमुखम् । अधो निष्ठा वितस्त्यान्तु नाभ्यामुपरि तिष्ठति । हृदयन्तद्विजानीयाद्विश्वस्यायतनं महत् । सन्ततꣳ सिराभिस्तु लंबत्याकोशसन्निभम् । तस्यान्ते सुषिरꣳ सूक्ष्मं तस्मि□न्थ्सर्वं प्रतिष्ठितम् । तस्य मध्ये महानग्निर्विश्वार्चिर्विश्वतोमुखः । सोऽग्रभुग्विभजन्तिष्ठन्नाहारमजरः कविः । सन्तापयति स्वन्देहमापादतलमस्तकम् । तस्य मध्ये वह्निशिखा अणीयो□र्द्धा व्यवस्थितः । नीलतोयदमध्यस्था

विद्युल्लेखेव भास्वरा । नीवारशूकवत्तन्वी पीताभा□स्यात्तनूपमा । तस्या□शिखाया मध्ये परमा□त्मा व्यवस्थितः । स ब्रह्मा स शिवस्सेन्द्रस्सोऽक्षरः परमस्स्वराट् ।। (26) 6.12.1 ऋतꣳ सत्यं परं ब्रह्म पुरुषङ्कृष्णपिङ्गलम् । ऊर्द्धरेतविँरूपाक्षविँश्वरूपाय वै नमः ।। (27) ।12। 6.13.0 - । 13 । 6.13.1 आदित्यो वा एष एतन्मण्डलन्तपति तत्र ता ऋचस्तदृचां मण्डलꣳ स ऋचाल्लोँकोऽथ य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिर्दीप्यते तानि सामानि स साम्नाम्मण्डलꣳ स साम्नाल्लोँकोऽथ य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिषि पुरुषस्तानि यजूꣳषि स यजुषां मण्डलꣳ स यजुषाल्लोँकस्सैषा त्रय्येव विद्या तपति य एषो□न्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषः । (28) 6.14.0 - । 14 । 6.14.1 आदित्यो वै तेज ओजो बलय्यँशश्चक्षुश्श्रोत्रमात्मा मनो मन्युर्मनुर्मृत्युस्सत्यो मित्रो वायुराकाशः प्राणो लोकपालः कः किङ्कन्तथ्सत्यमन्नमायुरमृतो जीवो विश्वः कतमस्स्वयंभुः प्रजापतिस्सव्वँथ्सर इति सव्वँथ्सरोऽसावादित्यो य एष पुरुष एष भूतानामधिपतिर्ब्रह्मणस्सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोत्येतासामेव देवतानाꣳ सायुज्यꣳ सार्ष्टिताꣳ समानलोकतामाप्नोति य

एवव्वैँदे□त्युपनिषत् । (29) 6.15.0 - । 15 । 6.15.1 घृणिस्सूर्य आदित्योमर्चयन्ति तपस्सत्यं मधु क्षरन्ति तद्ब्रह्म तदाप आपो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । (30) 6.16.0 - । 16 । 6.16.0 - । 17 । 6.16.1 सर्वो वै रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु । पुरुषो वै रुद्रस्सन्महो नमो नमः । विश्वं भूतं भुवनञ्चित्रं बहुधा जातञ्जायमानञ्च यत् । सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु । (31) 6.17.1 कद्रुद्राय प्रचेतसे मीढुष्टमाय तव्यसे । वोचेम शन्तमꣳ हृदे । सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु । (32) 6.18.0 - । 18 । 6.18.1 नमो हिरण्यबाहवे हिरण्यपतयेऽम्बिकापतय उमापतये नमो नमः । (33) 6.19.0 - । 19 । 6.19.1 यस्य वैकङ्कत्यग्निहोत्रहवणी भवति प्रतिष्ठिताः प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रतिष्ठित्यै । (34) 6.20.0 । 20 । 6.20.1 कृणुष्व पाज इति पञ्च । (35) 6.21.0 - । 21 । 6.21.1 अदितिर्देवा गन्धर्वा मनुष्याः□ पितरोऽसुरास्तेषाꣳ सर्वभूतानां□ माता मेदिनी महती मही सावित्री गायत्री जगत्युर्वी पृथ्वी बहुला विश्वा भूता कतमा का या सा सत्येत्यमृतेति वसिष्ठः । (36)

6.22.0 - । 22 । 6.22.1 आपो॒ वा इ॒दꣳ सर्व॒व्विँश्वा॑ भू॒तान्यापः॑ प्रा॒णा वा आपः॑ प॒शव॒ आपो॒ऽमृत॒मापोऽन्न॒माप॑स्स॒म्राडापो॑ वि॒राडाप॑स्स्व॒राडाप॒श्छन्दा॒ꣳ॒स्यापो॒ ज्योती॒ꣳ॒ष्याप॑स्स॒त्यमाप॒स्सव॒ दे॒वता॒ आपो॒ भूर्भुव॒स्सुव॒राप॒ ओम् । (37) 6.23.0 । 23 । 6.23.1 आपः॑ पुनन्तु पृथि॒वीं पृ॑थि॒वी पू॒ता पु॑नातु॒ माम् । पु॒नन्तु॒ ब्रह्म॑ण॒स्पति॒र्ब्रह्म॑पू॒ता पु॑नातु॒ माम् । यदुच्छि॑ष्ट॒मभो□ज्य॒य्यँद्वा॑ दु॒श्चरि॑तं॒ मम॑ । सर्वं॑ पुनन्तु॒ मामापो॑ऽस॒ताञ्च॑ प्रति॒ग्रह॒Ř॒ स्वाहा□ । (38□) 6.24.0 - । 24 । 6.24.0 - । 34 । 6.24.1 अग्निश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्यु॑कृते॒भ्यः । पापेभ्यो॑ रक्ष॒न्ताम् । यदह्ना पाप॑मका॒ऱ्षम् । मनसा वाचा॑ हस्ता॒भ्याम् । पद्भ्यामुदरे॑ण शि॒श्ञा । अह॒स्तद॑वलु॒म्पतु । यत्किञ्च॑ दुरि॒तं मयि॑ । इदमहं माममृ॑तयो॒नौ । सत्ये ज्योतिषि जुहो॑मि स्वा॒हा । (39) 6.25.0 - । 25 । 6.25.1 सूर्यश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्यु॑कृते॒भ्यः । पापेभ्यो॑ रक्ष॒न्ताम् । यद्रात्रिया पाप॑मका॒ऱ्षम् । मनसा वाचा॑ हस्ता॒भ्याम् । पद्भ्यामुदरे॑ण शि॒श्ञा । रात्रि॒स्तद॑वलु॒म्पतु । यत्किञ्च॑ दुरि॒तं मयि॑ । इदमहं माममृ॑तयो॒नौ । सूर्ये ज्योतिषि जुहो॑मि स्वा॒हा । (40) 6.26.0 - । 26 । 6.26.1

आयातु वरदा देवी अक्षरं ब्रह्मसंमितम् । गायत्री□ञ्छन्दसां मातेदं ब्रह्म जुषस्व नः । ओजोऽसि सहोऽसि बलमसि भ्राजोऽसि देवानान्धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुस्सर्वमसि सर्वायुरभिभूरोङ्गायत्रीमावाहयामि । (41) 6.27.0 - । 27 । 6.27.1 ओं भूः । ओं भुवः । ओꣳ सुवः । ओं महः । ओञ्जनः । ओं तपः । ओꣳ सत्यम् । ओन्तथ्सवितुर्वरे□ण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदया□त् । ओमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । (42) 6.28.0 । 28 । 6.28.1 ओं भूर्भुवस्सुवर्महर्जनस्तपस्सत्यन्तद्ब्रह्म तदाप आपो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । (43) 6.29.0 - । 29 । 6.29.1 ओ□न्तद्ब्रह्म । ओ□न्तद्वायुः । ओ□न्तदात्मा । ओ□न्तथ्सर्व□म् । ओ□न्तत्पुरोर्नमः । (44) 6.30.0 - । 30 । 6.30.1 उत्तमे शिखरे देवी भूम्यां पर्वतमूर्धनि । ब्राह्मणे□भ्यो ह्यनुज्ञानङ्गच्छ देवि यथासुखम् । (45) 6.31.0 । 31 । 6.31.1 ओमन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु । त्वय्यँज्ञस्त्वव्विँष्णुस्त्वव्वँषट्कारस्त्वꣳ रुद्रस्त्वं ब्रह्मा त्वं प्रजापतिः

। (46) 6.32.0 - । 32 । 6.32.1 अमृतोपस्तरणमसि । (47) 6.33.0 - । 33 । 6.33.1 प्राणे निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि । प्राणाय स्वाहा□ । अपाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि । अपानाय स्वाहा□ । व्याने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि । व्यानाय स्वाहा□ । उदाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि । उदानाय स्वाहा□ । समाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि । समानाय स्वाहा□ । ब्रह्मणि म आत्माऽमृतत्वाय । (48) 6.34.1 प्राणे निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि शिवो मा विशा प्रदाहाय प्राणाय स्वाहा□ । अपाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि शिवो मा विशा प्रदाहायापानाय स्वाहा□ । व्याने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि शिवो मा विशा प्रदाहाय व्यानाय स्वाहा□ । उदाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि शिवो मा विशा प्रदाहायोदानाय स्वाहा□ । समाने निविष्टोऽमृतञ्जुहोमि शिवो मा विशा प्रदाहाय समानाय स्वाहा□ । ब्रह्मणि म आत्माऽमृतत्वाय । (49) 6.35.0 - । 35 । 6.35.1 अमृतापिधानमसि । (50) 6.36.0 - । 36 । 6.36.1 श्रद्धायां□ प्राणे निविश्यामृतꣳ हुतम्प्राणमन्नेनाप्यायस्व । अपाने निविश्यामृतꣳ हुतमपानमन्नेनाप्यायस्व ।

व्या॒ने निर्वि॑श्या॒मृत॑ꣳ हु॒तव्व्या॒ँनमन्ने॑नाप्यायस्व । उ॒दा॒ने निर्वि॑श्या॒मृत॑ꣳ हु॒तमु॑दा॒नमन्ने॑नाप्यायस्व । स॒मा॒ने निर्वि॑श्या॒मृत॑ꣳ हु॒तꣳ स॑मा॒नमन्ने॑नाप्यायस्व । ब्रह्म॑णि म आ॒त्माऽमृ॑त॒त्वाय॑ । (51) 6.37.0 । 37 । 6.37.1 प्राणानाङ्ग्रन्थिरसि रुद्रो मा॑ऽऽविशा॒न्तकस्तेनान्नेना□प्याय॒स्व । (52) 6.38.0 - । 38 । 6.38.1 अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गुष्ठश्च समा॒श्रितः । ईशस्सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणाति॑ विश्व॒भुक् । (53) 6.39.0 - । 39 । 6.39.1 मे॒धा दे॒वी जु॒षमा॑णा न॒ आगा□द्विश्वाची॑ भ॒द्रा सु॑मन॒स्यमा॑ना । त्वया॒ जुष्टा॑ जु॒षमा॑णा दु॒रुक्ता□न्बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः□ ।। त्वया॒ जुष्ट॑ ऋ॒षिर्भ॑वति देवि॒ त्वया॒ ब्रह्मा॑ऽऽग॒तश्री॑रु॒त त्वया□ । त्वया॒ जुष्ट॑श्चि॒त्रव्वि॑न्दते वसु॒ सा नो॑ जुषस्व॒ द्रवि॑णेन मेधे । (54) 6.40.0 - । 40 । 6.40.1 मे॒धां म॒ इन्द्रो॑ ददातु मे॒धान्दे॒वी सर॑स्वती । मे॒धां मे॑ अ॒श्विनौ॑ दे॒वावाध॑त्तां॒ पुष्क॑रस्रजा । (55) 6.41.0 - । 41 । 6.41.1 अ॒प्स॒रासु॑ च॒ या मे॒धा ग॑न्ध॒र्वेषु॑ च॒ यन्मनः॑ । दैवी॑ मे॒धा म॑नुष्य॒जा सा मां□ मे॒धा सु॒रभि॑र्जुषताम् । (56) 6.42.0 - । 42 । 6.42.1 आ मां□

मेधा सुरभिर्विश्वरूपा हिरण्यवर्णा जगती जगम्या । ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमाना सा मां□ मेधा सुप्रतीका जुषताम् । (57) 6.43.0 - । 43 । 6.43.1 सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमः । भवेभवे नातिभवे भजस्व मां भवोद्भवाय नमः । (58) 6.44.0 - । 44 । 6.44.1 वामदेवाय नमो□ ज्येष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलप्रमथनाय नमस्सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः । (59) 6.45.0 - । 45 । 6.45.1 अघोरे□भ्योऽथ घोरे□भ्यो घोरघोरतरेभ्यस्सर्वतश्शर्व सर्वे□भ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः । (60) 6.46.0 - । 46 । 6.46.1 तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदया□त् । (61) 6.47.0 । 47 । 6.47.1 ईशानस्सर्वविद्यानामीश्वरस्सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् । (62) 6.48.0 - । 48 । 6.48.1 ब्रह्ममेतु माम् । मधुमेतु माम् । ब्रह्ममेव मधुमेतु माम् । यास्ते सोम प्रजावथ्सोभि सो अहम् । दुस्वप्नहन्दुरुष्वहा । यास्ते सोम प्राणाꣳस्ताञ्जुहोमि । त्रिसुपर्णमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात् । ब्रह्महत्याव्वाँ एते घ्नन्ति । ये

ब्रा□ह्मणास्त्रिसुपर्णं पठन्ति । ते सोमं प्राप्नुवन्ति । आसहस्रात्पङ्क्तिं पुनन्ति । ओम् । (63) 6.49.0 । 49 । 6.49.1 ब्रह्म मेधया□ । मधु मेधया□ । ब्रह्ममेव मधु मेधया□ । अद्या नो देव सवितः प्रजावत्सावीस्सौभगम् । परा दुष्वप्नियꣳ सुव । विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव । यद्भद्रन्तन्न आ सुव । मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वी□र्नस्सन्त्वोषधीः । मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवꣳ रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता । मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः । य इमन्त्रिसुपर्णमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात् । भ्रूणहत्याव्वाँ एते घ्नन्ति । ये ब्रा□ह्मणास्त्रिसुपर्णं पठन्ति । ते सोमं प्राप्नुवन्ति । आसहस्रात्पङ्क्तिं पुनन्ति । ओम् । (64) 6.50.0 - । 50 । 6.50.1 ब्रह्म मेधवा□ । मधु मेधवा□ । ब्रह्ममेव मधु मेधवा□ । ब्रह्मा देवानां□ पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणा□म् । श्येनो गृद्राणाꣳ स्वधितिर्वनानाꣳ सोमः पवित्रमत्येति रेभन्न् । हꣳसश्शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् ।

य इ॒मन्त्रिसु॑पर्ण॒मया॑चितं ब्राह्म॒णाय॑ दद्यात् । वी॒रह॒त्याव्वाँ ए॒ते घ्न॑न्ति । ये ब्रा□ह्म॒णास्त्रिसु॑पर्णं॒ पठ॑न्ति । ते सोमं॒ प्राप्नु॑वन्ति । आ॒स॒ह॒स्रात्प॒ङ्क्तिं पुन॑न्ति । ओम् । (65) 6.51.0 । 51 । 6.51.1 प्राणापानव्यानोदानसमाना मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (66) 6.52.0 - । 52 । 6.52.1 वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणरेतोबुध्याकूतिसङ्कल्पा मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (67) 6.53.0 - । 53 । 6.53.1 शिरःपाणिपादपार्श्वपृष्ठोदरजङ्घशिश्नोपस्थ मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (68) 6.54.0 - । 54 । 6.54.1 त्वक्कर्ममाꣳसरुधिरमेदोऽस्थिमज्जा मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (69) 6.55.0 - । 55 । 6.55.1 शब्दस्पर्शरूपरसगन्धा मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (70) 6.56.0 - । 56 । 6.56.1 पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशा मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (71) 6.57.0 - । 57 । 6.57.1 अन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानन्दम मे॑ शुध्य॒न्ता॒ज्योति॑र॒हव्वि॒ँरजा॑ विपा॒प्मा भू॑यासॅ॒ स्वाहा□ । (72)

6.58.0 - । 58 । 6.58.1 विर्विट्टि स्वाहा□ । (73) 6.59.0 - । 59 । 6.59.1 घ्रषो□त्काय स्वाहा□ । (74) 6.60.0 । 60 । 6.60.1 उत्तिष्ठ पुरुषा हरी लोहितपिङ्गलाक्षि देहि देहि ददापयिता मे शुद्ध्यन्ताञ्ज्योतिरहर्व्विँरजा विपाप्मा भूयासꣳ स्वाहा□ । (75) 6.61.0 - । 61 । 6.61.1 ओꣳ स्वाहा□ । (76) 6.62.0 - । 62 । 6.62.1 सत्यं परं परꣳ सत्यꣳ सत्येन न सुवर्गाल्लोकाच्च्यवन्ते कदाचन सताꣳ हि सत्यन्तस्मा□त्सत्ये रमन्ते तप इति तपो नानशानात्परय्यँद्धि परन्तपस्तद्दुर्द्धर्ष्षन्तद्दुराधर्ष्षन्तस्मात्तपसि रमन्ते दम इति नियतं ब्रह्मचारिणस्तस्माद्दमे रमन्ते शम इत्यरण्ये मुनयस्तस्माच्छमे रमन्ते दानमिति सर्वाणि भूतानि प्रशꣳसन्ति दानान्नाति दुष्करन्तस्मा□द्दाने रमन्ते धर्म इति धर्मेण सर्वमिदं परिगृहीतन्धर्मान्नाति दुश्चरन्तस्मा□द्धर्मे रमन्ते प्रजन इति भूयाꣳसस्तस्माद्भूयिष्ठाः प्रजायन्ते तस्माद्भूयिष्ठाः प्रजनने रमन्तेऽग्नय इत्याह तस्मादग्नय आधातव्या अग्निहोत्रमित्याह तस्मादग्निहोत्रे रमन्ते यज्ञ इति यज्ञो हि देवाना□य्यँज्ञेन हि देवा दिवङ्गतास्तस्मा□द्यज्ञे रमन्ते मानसमिति

विद्वाꣳसस्तस्माद्विद्वाꣳस एव मानसे रमन्ते न्यास इति ब्रह्मा ब्रह्मा हि परः परो हि ब्रह्मा तानि वा एतान्यवराणि तपाꣳसि न्यास एवात्यरिचयद्य एवव्वेँदे□त्युपनिषत् । (77) 6.63.0 - । 63 । 6.63.1 प्राजापत्यो हारुणिस्सुपर्णेयः प्रजापतिं पितरमुपससार किं भगवन्तः परमव्वँदन्तीति तस्मै प्रोवाच सत्येन वायुरावाति सत्येनादित्यो रोचते दिवि सत्यव्वाँचः प्रतिष्ठा सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मा□थ्सत्यं परमव्वँदन्ति तपसा देवा देवतामग्र आयन्तपसऱ्षयस्सुवरन्वविन्दन्तपसा सपत्नाप्रणुदामारातीस्तपसि सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मात्तपः परमव्वँदन्ति दमेन दान्ताः किल्बिषमवधून्वन्ति दमेन ब्रह्मचारिणस्सुवरगच्छन्दमो भूताना□न्दुराधऱ्षन्दमे सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्माद्दमः परमव्वँदन्ति शमेन शान्ताश्शिवमाचरन्ति शमेन नाकं मुनयोऽन्वविन्दञ्छमो भूताना□न्दुराधऱ्षञ्छमे सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्माच्छमः परमव्वँदन्ति दानय्यँज्ञानाव्वँरूथन्दक्षिणा लोके दातारꣳ सर्वभूतान्युपजीवन्ति दानेनारातीरपानुदन्त दानेन द्विषन्तो मित्रा भवन्ति दाने सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मा□द्दानं परमव्वँदन्ति धर्मो विश्वस्य जगतः प्रतिष्ठा लोके धर्मिष्ठं प्रजा

उपसर्पन्ति धर्मेण पापमपनुदति धर्मे सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मा□द्धर्मं परमव्वँदन्ति प्रजनन्नव्वैँ प्रतिष्ठा लोके साधु प्रजाया□स्तन्तुन्तन्वानः पितृणामनृणो भवति तदेव तस्यानृणन्तस्मा□त् प्रजननं परमव्वँदन्त्यग्नयो वै त्रयी विद्या देवयानः पन्था गार्हपत्य ऋक्पृथिवी रथन्तरमन्वाहार्यपचनो यजुरन्तरिक्षव्वाँमदेव्यमाहवनीयः सुवर्गो लोको बृहत्तस्मादग्नीन्परमव्वँदन्त्यग्निहोत्रꣳ सायंप्रातर्गृहाणाग्नि सुहुतय्यँज्ञक्रतूनां प्रायणꣳ सुवर्गस्य लोकस्य ज्योतिस्तस्मादग्निहोत्रं परमव्वँदन्ति यज्ञ इति यज्ञो हि देवाना□य्यँज्ञेन हि देवा दिवङ्गता यज्ञेनासुरानपानुदन्त यज्ञेन द्विषन्तो मित्रा भवन्ति यज्ञे सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मा□द्यज्ञं परमव्वँदन्ति मानसव्वैँ प्राजापत्यं पवित्रं मानसेन मनसा साधु पश्यति मानसा ऋषयः प्रजा असृजन्त मानसे सर्वं प्रतिष्ठितन्तस्मा□न्मानसं परमव्वँदन्ति न्यास इत्याहुर्मनीषिणो□ ब्रह्माणं ब्रह्मा विश्वः कतमस्स्वयंभुः प्रजापतिस्सव्वँथ्सर इति सव्वँथ्सरोऽसावादित्यो य एष आदित्ये पुरुषस्स परमेष्ठी ब्रह्मात्मा याभिरादित्यस्तपति रश्मिभिस्ताभिः पर्जन्यो वर्षति पर्जन्येनौषधिवनस्पतयः प्रजायन्त ओषधिवनस्पतिभिरन्नं भवत्यन्नेन प्राणाः प्राणैर्बलं

बले॑न॒ तप॒स्तप॑सा श्र॒द्धा श्र॒द्धया॑ मे॒धा मे॒धया॑ मनी॒षा म॑नी॒षया॒ मनो॒ मन॑सा॒ शान्ति॒श्शान्त्या॑ चि॒त्तञ्चि॒त्तेन॒ स्मृति॒ॅ स्मृत्या॒ स्मार॒ॅ स्मारे॑ण वि॒ज्ञान॑व्वि॒ँज्ञाने॑ना॒त्मान॑व्वेँदयति॒ तस्मा॑द॒न्नन्दद॒न्थ्सर्वा□ण्ये॒तानि॑ ददा॒त्यन्ना□त् प्रा॒णा भ॑वन्ति भू॒तानां□ प्रा॒णैर्मनो॒ मन॑सश्च वि॒ज्ञान॑व्वि॒ँज्ञाना॑दान॒न्दो ब्र॑ह्मयो॒निस्स वा ए॒ष पुरु॑षः पञ्च॒धा प॑ञ्चा॒त्मा येन॒ सर्व॑मि॒दं प्रोतं॑ पृथि॒वी चा॒न्तरि॑क्षञ्च॒ द्यौश्च॒ दिश॑श्चावान्तरदि॒शाश्च॒ स वै सर्व॑मि॒दञ्जग॒थ्स च॒ भूतꣳ॑ स भ॒व्यञ्जि॑ज्ञासक्लृ॒प्त ऋ॑त॒जा रयि॑ष्ठाश्श्र॒द्धा स॒त्यो मह॑स्वान्त॒मसो॒परि॑ष्टा॒द्ज्ञात्वा॑ तमे॒वं मन॑सा हृ॒दा च॒ भूयो॑ न मृ॒त्युमुप॑याहि वि॒द्वान्तस्मा□न्न्या॒समे॒षान्तप॑सामतिरिक्त॒माहु॑र्वसुर॒ण्यो॑ वि॒भूर॑सि प्रा॒णे त्वमसि॑ सन्धा॒ता ब्रह्म॑न्त्वम॑सि विश्व॒सृक्ते॑जो॒दास्त्वम॑स्य॒ग्ने सूर्य॑स्य द्युम्नो॒दास्त्वम॑सि च॒न्द्रम॑स उपया॒मगृ॑हीतोऽसि ब्र॒ह्मणे□ त्वा॒ महस॒ ओमित्या॒त्मान॑य्युँञ्जीतै॒तद्वै म॑होप॒निष॑दन्दे॒वाना॒ङ्गुह्य॒य्यँ ए॒वव्वेँद॑ ब्र॒ह्मणो॑ महि॒मान॑माप्नोति॒ तस्मा□द्ब्र॒ह्मणो॑ महि॒मान॑मित्युप॒निष॑त् । (78) 6.64.1 तस्यै॒वव्वि॒ँदुषो॑ य॒ज्ञस्या॒त्मा यज॑मानः श्र॒द्धा पत्नी॒ शरी॑रमि॒द्ध्ममुरो॒ वेदि॒र्लोमा॑नि ब॒र्हि॒र्वे॒दश्शिखा॒ हृद॑य॒य्यूँपः॒ काम॒ आज्यं॑ म॒न्युः प॒शुस्तपो॒ऽग्निश्श॑मयि॒ता

दक्षिणा वाग्घोता□ प्राण उद्गाता चक्षुरध्वर्युर्मनो ब्रह्मा श्रोत्रमग्नीद्धावद्भिर्यते सा दीक्षा यदश्नाति यत्पिबति तदस्य सोमपानय्यँद्रमते तदुपसदो यथ्सञ्चरत्युपविशत्युत्तिष्ठते च स प्रवर्ग्यो यन्मुखन्तदाहवनीयो यदस्य विज्ञानन्तज्जुहोति यथ्सायं प्रातरत्ति तथ्समिधो यथ्सायंप्रातर्मध्यन्दिनञ्च तानि सर्वनानि ये अहोरात्रे ते दर्शपूर्णमासौ ये□ऽर्द्धमासाश्च मासा□श्च ते चातुर्मास्यानि य ऋतवस्ते पशुबन्धा ये सर्व्वँथ्सराश्च परिवथ्सराश्च तेऽहर्गणास्सर्ववेदसव्वाँ एतथ्सत्रय्यँन्मरणन्तदवभृथं एतद्वै जरामर्यमग्निहोत्रꣳ सत्रय्यँ एवव्विँद्वानुदगयने प्रमीयते देवानामेव महिमानङ्गत्वाऽऽदित्यस्य सायुज्यङ्गच्छत्यथ यो दक्षिणे प्रमीयते पितृणामेव महिमानङ्गत्वा चन्द्रमसस्सायुज्यङ्गच्छत्येतौ वै सू□र्याचन्द्रमसो□र्महिमानौ□ ब्राह्मणो विद्वानभिजयति तस्मा□द्ब्रह्मणो महिमानमाप्नोति तस्मा□द्ब्रह्मणो महिमानमित्युपनिषत्

। (79) - । 64 ।

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

॥ कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीय-काठकम् ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

संज्ञानं विज्ञानं प्रज्ञानं जानदभिजानत्। सङ्कल्पमानं प्रकल्पमानमुपकल्पमानमुपक्लृप्तं क्लृप्तम्। श्रेयो वसीय आयत्सम्भूतं भूतम्। चित्रः केतुः प्रभानाभान्त्सम्भान्। ज्योतिष्माꣳस्तेजस्वानातपꣳस्तपन्नभितपन्। रोचनो रोचमानः शोभनः शोभमानः कल्याणः। दर्शा दृष्टा दर्शता विश्वरूपा सुदर्शना। आप्यायमाना प्यायमाना प्याया सूनृतेरा। आपूर्यमाणा पूर्यमाणा पूरयन्ती पूर्णा पौर्णमासी। दाता प्रदाताऽऽनन्दो मोदः प्रमोदः॥ १॥

आवेशयन्निवेशयन्त्संवेशनः सꣳशान्तः शान्तः। आभवन्प्रभवन्त्-सम्भवन्त्सम्भूतो भूतः। प्रस्तुतं विष्टुतꣳ सꣳस्तुतं कल्याणं विश्वरूपम्। शुक्रममृतं तेजस्वि तेजः समिद्धम्। अरुणं भानुमन्मरीचिमदभितपत्तपस्वत्। सविता प्रसविता दीप्तो दीपयन्दीप्यमानः। ज्वलञ्ज्वलिता तपन्वितपन्त्सन्तपन्। रोचनो रोचमानः शुम्भूः शुम्भमानो वामः। सुता सुन्वती प्रसुता सूयमानाऽभिषूयमाणा। पीती प्रपा सम्पा तृप्तिस्तर्पयन्ती॥ २॥

कान्ता काम्या कामजाताऽऽयुष्मती कामदुघाः। अभिशास्ताऽनुमन्ताऽऽनन्दो मोदः प्रमोदः। आसादयन्निषादयन्त्सꣳसादनः सꣳसन्नः सन्नः। आभूर्विभूः प्रभूः शम्भूर्भुवः। पवित्रं पवियिष्यन्पूतो मेध्यः। यशो यशस्वानायुरमृतः। जीवो जीविष्यन्त्स्वर्गो लोकः। सहस्वान्त्सहीयानोजस्वान्त्सहमानः। जयन्नभिजयन्त्सुद्रविणो द्रविणोदाः। आर्द्रपवित्रो हरिकेशो मोदः प्रमोदः॥ ३॥

अरुणोऽरुणरजाः पुण्डरीको विश्वजिदभिजित्। आर्द्रः पिन्वमानोऽन्नवान्रसवानिरावान्। सर्वौषधः सम्भरो महस्वान्। एजत्का जोवत्काः। क्षुल्लकाः शिपिविष्टकाः। सरिस्त्राः सुशेरवः। अजिरासो गमिष्णवः। इदानीं तदानीमेतर्हि क्षिप्रमजिरम्। आशुर्निमेषः फणो द्रवन्नतिद्रवन्। त्वरꣳस्त्वरमाण आशुराशीयाञ्जवः। अग्निष्टोम उक्थ्योऽतिरात्रो द्विरात्रस्त्रिरात्रश्चतूरात्रः। अग्निरृतुः सूर्य ऋतुश्चन्द्रमा ऋतुः। प्रजापतिः संवत्सरो महान्कः॥ ४॥

[१]

भूरग्निं च पृथिवीं च मां च। त्रीꣳश्च लोकान्त्संवत्सरं च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। भुवो वायुं चान्तरिक्षं च मां च। त्रीꣳश्च लोकान्त्संवत्सरं च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। स्वरादित्यं च दिवं च मां च। त्रीꣳश्च लोकान्त्संवत्सरं च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। भूर्भुवः स्वश्चन्द्रमसं च दिशश्च मां च। त्रीꣳश्च लोकान्त्संवत्सरं च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥५॥

[२]

त्वमेव त्वां वेत्थ योऽसि सोऽसि। त्वमेव त्वामचैषीः। चितश्चासि सञ्चितश्चास्यग्ने। एतावाꣳश्चासि भूयाꣳश्चास्यग्ने। यत्ते अग्ने न्यूनं यदु तेऽतिरिक्तम्। आदित्यास्तदङ्गिरसश्चिन्वन्तु। विश्वे ते देवाश्चितिमापूरयन्तु। चितश्चासि सञ्चितश्चास्यग्ने। एतावाꣳश्चासि भूयाꣳश्चास्यग्ने। मा ते अग्ने च येन माऽति च येनाऽऽयुरावृक्षि। सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिर्यदुदावुदेति । तपसो जातमनिभृष्टमोजः। तत्ते ज्योतिरिष्टके। तेन मे तप। तेन मे ज्वल। तेन मे दीदिहि।

यावद्देवाः। यावदसाति सूर्यः। यावदुतापि ब्रह्म॥ ६॥
[३]

संवत्सरोऽसि परिवत्सरोऽसि। इदावत्सरोऽसीदुवत्सरोऽसि। इद्वत्सरोऽसि वत्सरोऽसि। तस्य ते वसन्तः शिरः। ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वर्षाः पुच्छम्। शरदुत्तरः पक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपक्षाश्चितयः। अपरपक्षाः पुरीषम्॥ ७॥

अहोरात्राणीष्टकाः। ऋषभोऽसि स्वर्गो लोकः। यस्यां दिशि महीयसे। ततो नो मह आवह। वायुर्भूत्वा सर्वा दिश आवाहि। सर्वा दिशोऽनुविवाहि। सर्वा दिशोऽनुसंवाहि। चित्त्या चितिमापृण। अचित्त्या चितिमापृण। चिदसि समुद्रयोनिः॥ ८॥

इन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः। महान्त्सधस्थे ध्रुव आनिषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः। एति प्रेति वीति समित्युदिति। दिवं मे यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। पृथिवीं मे यच्छ। पृथिवीं मे यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। दिवं मे यच्छ। अह्ना प्रसारय। रात्र्या समच। रात्र्या प्रसारय। अह्ना समच। कामं प्रसारय। कामꣳ समच॥ ९॥

[४]

भूर्भुवः स्वः। ओजो बलम्। ब्रह्म क्षत्रम्। यशो महत्। सत्यं तपो नाम। रूपममृतम्। चक्षुः श्रोत्रम्। मन आयुः। विश्वं यशो महः। समं तपो हरो भाः। जातवेदा यदि वा पावकोऽसि। वैश्वानरो यदि वा वैद्युतोऽसि। शं प्रजाभ्यो यजमानाय लोकम्। ऊर्जं पुष्टिं ददद्भ्यावावृत्स्व॥ १०॥

[५]

राज्ञी विराज्ञी। सम्राज्ञी स्वराज्ञी। अर्चिः शोचिः। तपो हरो भाः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिः। विश्वे देवा भुवनस्य गोपाः। ते मा सर्वे यशसा सꣳसृजन्तु॥ ११॥

[६]

असवे स्वाहा वसवे स्वाहा। विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा। अभिभुवे स्वाहाऽधिपतये स्वाहा। दिवां पतये स्वाहाऽꣳहस्पत्याय स्वाहा। चाक्षुष्मत्याय स्वाहा ज्योतिष्मत्याय स्वाहा। राज्ञे स्वाहा विराज्ञे स्वाहा। सम्राज्ञे स्वाहा स्वराज्ञे स्वाहा। शूषाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा। चन्द्रमसे स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा। सꣳसर्पाय स्वाहा कल्याणाय स्वाहा। अर्जुनाय स्वाहा॥ १२॥

[७]

विपश्चिते पवमानाय गायत। मही न धाराऽत्यन्धो अर्षति। अहिरह जीर्णामतिसर्पति त्वचम्। अत्यो न क्रीडन्नसरद्वृषा हरिः। उपयामगृहीतोऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं गृह्णामि। एष ते योनिर्मृत्यवे त्वा। अपमृत्युमपक्षुधम्। अपेतः शपथं जहि। अधा नो अन्न आवह। रायस्पोषꣳ सहस्रिणम्॥ १३॥

ये ते सहस्रमयुतं पाशाः। मृत्यो मर्त्याय हन्तवे। तान् यज्ञस्य मायया। सर्वानवयजामहे। भक्षौऽस्यमृतभक्षः। तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः। स्वगाकृतस्य मधुमतः। उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। मन्द्राऽभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाक्। असावेहि॥ १४॥

अन्धो जागृविः प्राण। असावेहि। बधिर आक्रन्दयितरपान। असावेहि। अहस्तोस्त्वा चक्षुः। असावेहि। अपादाशो मनः। असावेहि। कवे विप्रचित्ते श्रोत्र। असावेहि॥ १५॥

सुहस्तः सुवासाः। शूषो नामास्यमृतो मर्त्येषु। तं त्वाऽहं तथा वेद। असावेहि। अग्निर्मे वाचि श्रितः। वाग्घृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि। वायुर्मे प्राणे श्रितः॥ १६॥

प्राणो हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। सूर्यो मे चक्षुषि श्रितः। चक्षुर्हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। चन्द्रमा मे मनसि श्रितः॥ १७॥

मनो हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। दिशो मे श्रोत्रे श्रिताः। श्रोत्रꣳ हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। आपो मे रेतसि श्रिताः॥ १८॥

रेतो हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। पृथिवी मे शरीरे श्रिता। शरीरꣳ हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। ओषधिवनस्पतयो मे लोमसु श्रिताः॥ १९॥

लोमानि हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। इन्द्रो मे बले श्रितः। बलꣳ हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। पर्जन्यो मे मूर्ध्नि श्रितः॥ २०॥

मूर्धा हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। ईशानो मे मन्यौ श्रितः। मन्युर्हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। आत्मा म आत्मनि श्रितः॥ २१॥ आत्मा हृदये। हृदयं मयि। अहममृतौ। अमृतं ब्रह्मणि। पुनर्म आत्मा पुनरायुरागात्।

पुनः प्राणः पुनराकूतमागात्। वैश्वानरो रश्मिभिर्वावृधानः। अन्तस्तिष्ठत्वमृतस्य गोपाः॥ २२॥

[८]

प्रजापतिर्देवानसृजत। ते पाप्मना सन्दिता अजायन्त। तान्व्यद्यत्। यद्व्यद्यत्। तस्माद्विद्युत्। तमवृश्चत्। यदवृश्चत्। तस्माद्वृष्टिः। तस्माद्यत्रैते देवते अभिप्राप्नुतः । वि च हैवास्य तत्र पाप्मानं द्यतः॥ २३॥

वृश्चतश्च। सैषा मीमाꣳसाऽग्निहोत्र एव संपन्ना। अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति। होष्यन्नप उपस्पृशेत्। विद्युदसि विद्य मे पाप्मानमिति। अथ हुत्वोपस्पृशेत्। वृष्टिरसि वृश्च मे पाप्मानमिति। यक्ष्यमाणो वेष्ट्वा वा। वि च हैवास्यैते देवते पाप्मानं द्यतः॥ २४॥

वृश्चतश्च। अत्यꣳहो हाऽऽरुणिः। ब्रह्मचारिणौ प्रश्नान्प्रोच्य प्रजिघाय। परेहि। प्लक्षं दय्यापातिं पृच्छ। वेत्थ सावित्रा(३)न्न वेत्था(३) इति। तमागत्य पप्रच्छ। आचार्यो मा प्राहैषीत्। वेत्थ सावित्रा(३)न्न वेत्था(३) इति। स होवाच वेदेति॥ २५॥

स कस्मिन्प्रतिष्ठित इति। परोरजसीति। कस्तद्यत्परोरजा इति। एष वाव स परोरजा इति होवाच। य एष तपति। एषोऽर्वाग्रजा इति। स कस्मिन्त्वेष इति। सत्य इति। किं तत्सत्यमिति। तप इति॥ २६॥

कस्मिन्नु तप इति। बल इति। किं तद्बलमिति। प्राण इति। मा स्म प्राणमतिपृच्छ इति माऽऽचार्योऽब्रवीदिति होवाच ब्रह्मचारी। स होवाच प्लक्षो दय्यापातिः। यद्वै ब्रह्मचारिन्प्राणमत्यप्रक्ष्यः। मूर्धा ते व्यपतिष्यत्। अहमुत आचार्याच्छ्रेयान्भविष्यामि। यो मा सावित्रे समवादिष्टेति॥ २७॥

तस्मात्सावित्रे न संवदेत। स यो ह वै सावित्रं विदुषा सावित्रे संवदते। सहास्मिञ्छ्रियं दधाति। अनु ह वा अस्मा असौ तपञ्छ्रियं मन्यते। अन्वस्मै श्रीस्तपो मन्यते। अन्वस्मै तपो बलं मन्यते। अन्वस्मै बलं प्राणं मन्यते। स यदाह। संज्ञानं विज्ञानं दर्शं दृष्टेति। एष एव तत्॥ २८॥

अथ यदाह। प्रस्तुतं विष्टुतꣳ सुता सुन्वतीति। एष एव तत्। एष ह्येव तान्यहानि। एष रात्रयः। अथ यदाह। चित्रः केतुर्दाता प्रदाता सविता प्रसविताऽभिशास्ताऽनुमन्तेति। एष एव तत्। एष ह्येव

तेऽह्नो मुहूर्ताः। एष रात्रैः॥२९॥

अथ यदाह। पवित्रं पवयिष्यन्त्सहस्वान्त्सहीयानरुणोऽरुणरजा इति। एष एव तत्। एष ह्येव तेऽर्धमासाः। एष मासाः। अथ यदाह। अग्निष्टोम उक्थ्योऽग्निरृतुः प्रजापतिः संवत्सर इति। एष एव तत्। एष ह्येव ते यज्ञक्रतवः। एष ऋतवः॥३०॥

एष संवत्सरः। अथ यदाह। इदानीं तदानीमिति। एष एव तत्। एष ह्येव ते मुहूर्तानां मुहूर्ताः। जनको ह वैदेहः। अहोरात्रैः समाजगाम। तꣳ होचुः। यो वा अस्मान् वेद। विजहत्पाप्मानमेति॥३१॥

सर्वमायुरेति। अभि स्वर्गं लोकं जयति। नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयत इति। विजहद्ध वै पाप्मानमेति। सर्वमायुरेति। अभि स्वर्गं लोकं जयति। नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयते। य एवं वेद। अहीना हाऽऽश्वत्थ्यः। सावित्रं विदाञ्चकार॥३२॥

स ह हꣳसो हिरण्मयो भूत्वा। स्वर्गं लोकमियाय। आदित्यस्य सायुज्यम्। हꣳसो ह वै हिरण्मयो भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुज्यम्। य एवं वेद। देवभागो ह श्रौतर्षः।

सावित्रं विदाञ्चकार। तꣳ ह वागदृश्यमानाऽभ्युवाच॥ ३३॥

सर्वं बत गौतमो वेद। यः सावित्रं वेदेति। स होवाच। कैषा वागसीति। अयमहꣳ सावित्रः। देवानामुत्तमो लोकः। गुह्यं महो बिभ्रदिति। एतावति ह गौतमः। यज्ञोपवीतं कृत्वाऽधो निपपात। नमो नम इति॥ ३४॥

स होवाच। मा भैषीर्गौतम। जितो वै ते लोक इति। तस्माद्ये के च सावित्रं विदुः। सर्वे ते जितलोकाः। स यो ह वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदꣳ श्रियाऽभिषिक्तं वेद। श्रिया हैवाभिषिच्यते। घृणिरिति द्वे अक्षरे। सूर्य इति त्रीणि। आदित्य इति त्रीणि॥ ३५॥

एतद्वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदꣳ श्रियाऽभिषिक्तम्। य एवं वेद। श्रिया हैवाभिषिच्यते। तदेतदृचाऽभ्युक्तम्। ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्। यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः। यस्तं न वेद किमृचा करिष्यति। य इत्तद्विदुस्त इमे समासत इति। न ह वा एतस्यर्चा न यजुषा न साम्नाऽर्थोऽस्ति। यः सावित्रं वेद॥ ३६॥

तदेतत्परि यद्देवचक्रम्। आर्द्रं पिन्वमानꣳ स्वर्गे लोक एति। विजहद्विश्वा भूतानि सम्पश्यत्। आर्द्रो ह वै पिन्वमानः। स्वर्गे

लोक एति। विजहन्विश्वा भूतानि सम्पश्यन्। य एवं वेद। शूषो ह वै वार्ष्णेयः। आदित्येन समाजगाम। तꣳ होवाच। एहि सावित्रं विद्धि। अयं वै स्वर्ग्योऽग्निः पारयिष्णुरमृतात्सम्भूत इति। एष वाव स सावित्रः। य एष तपति। एहि मां विद्धि। इति हैवैनं तदुवाच॥ ३७॥

[९]

इयं वाव सरघा। तस्या अग्निरेव सारघं मधु। या एताः पूर्वपक्षापरपक्षयो रात्रयः। ता मधुकृतः। यान्यहानि। ते मधुवृषाः। स यो ह वा एता मधुकृतश्च मधुवृषाꣳश्च वेद। कुर्वन्ति हास्यैता अग्नौ मधु। नास्यैष्टापूर्तं धयन्ति। अथ यो न वेद॥ ३८॥

न हास्यैता अग्नौ मधु कुर्वन्ति। धयन्त्यस्येष्टापूर्तम्। यो ह वा अहोरात्राणां नामधेयानि वेद। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। संज्ञानं विज्ञानं दर्शा दृष्टेति। एतावनुवाकौ पूर्वपक्षस्याहोरात्राणां नामधेयानि। प्रस्तुतं विष्टुतꣳ सुता सुन्वतीति। एतावनुवाकावपर-पक्षस्याहोरात्राणां नामधेयानि। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेद॥ ३९॥

यो ह वै मुहूर्तानां नामधेयानि वेद। न मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। चित्रः केतुर्दाता प्रदाता सविता प्रसविताऽभिशास्ताऽनुमन्तेति। एतेऽनुवाका मुहूर्तानां नामधेयानि। न मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेद। यो ह वा अर्धमासानां च मासानां च नामधेयानि वेद। नार्धमासेषु न मासेष्वार्तिमार्च्छति। पवित्रं पवियिष्यन्त्सहस्वान्त्सहीयानरुणोऽरुणरजा इति। एतेऽनुवाका अर्धमासानां च मासानां च नामधेयानि॥४०॥

नार्धमासेषु न मासेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेद। यो ह वै यज्ञक्रतूनां चर्तूनां च संवत्सरस्य च नामधेयानि वेद। न यज्ञक्रतुषु नर्तुषु न संवत्सर आर्तिमार्च्छति। अग्निष्टोम उक्थ्योऽग्निरृतुः प्रजापतिः संवत्सर इति। एतेऽनुवाका यज्ञक्रतूनां चर्तूनां च संवत्सरस्य च नामधेयानि॥४१॥ न यज्ञक्रतुषु नर्तुषु न संवत्सर आर्तिमार्च्छति। य एवं वेद। यो ह वै मुहूर्तानां मुहूर्तान् वेद। न मुहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। इदानीं तदानीमिति। एते वै मुहूर्तानां मुहूर्ताः। न मुहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेद। अथो यथा क्षेत्रज्ञो भूत्वाऽनुप्रविश्यान्नमत्ति। एवमेवैतान्क्षेत्रज्ञो

भूत्वाऽनुप्रविश्यान्नमत्ति। स एतेषामेव सलोकताꣳ सायुज्यमश्नुते। अप पुनर्मृत्युं जयति। य एवं वेद॥४२॥

[१०]

कश्चिद्ध वा अस्माल्लोकात्प्रेत्य। आत्मानं वेद। अयमहमस्मीति। कश्चित्स्वं लोकं न प्रतिप्रजानाति। अग्निर्मुग्धो हैव धूमतान्तः। स्वं लोकं न प्रतिप्रजानाति। अथ यो हैवैतमग्निꣳ सावित्रं वेद। स एवास्माल्लोकात्प्रेत्य। आत्मानं वेद। अयमहमस्मीति॥४३॥

स स्वं लोकं प्रतिप्रजानाति। एष उ चैवैनं तत्सावित्रः। स्वर्गं लोकमभिवहति। अहोरात्रैर्वा इदꣳ सयुग्भिः क्रियते। इतिरात्रायादीक्षिषत। इतिरात्राय व्रतमुपागुरिति। तानिहानेवं विदुषः। अमुष्मिँल्लोके शेवधिं धयन्ति। धीतꣳ हैव स शेवधिमनु परैति। अथ यो हैवैतमग्निꣳ सावित्रं वेद॥४४॥

तस्य हैवाहोरात्राणि। अमुष्मिँल्लोके शेवधिं न धयन्ति। अधीतꣳ हैव स शेवधिमनु परैति। भरद्वाजो ह त्रिभिरायुर्भिर्ब्रह्मचर्यमुवास। तꣳ ह जीर्णिꣳ स्थविरꣳ शयानम्। इन्द्र उपव्रज्योवाच। भरद्वाज। यत्ते चतुर्थमायुर्दद्याम्। किमेनेन कुर्या इति। ब्रह्मचर्यमेवैनेन

चरेयमिति होवाच॥४५॥

तꣳ ह त्रीन्गिरिरूपानविज्ञातानिव दर्शयां चकार। तेषाꣳ हैकैकस्मान्मुष्टिनाददे। स होवाच। भरद्वाजेत्यामन्त्र्य। वेदा वा एते। अनन्ता वै वेदाः। एतद्वा एतैस्त्रिभिरायुर्भिरन्ववोचथाः। अथ त इतरदननूक्तमेव। एहीमं विद्धि। अयं वै सर्वविद्येति॥४६॥

तस्मै हैतमग्निꣳ साविवित्रमुवाच। तꣳ स विदित्वा। अमृतौ भूत्वा। स्वर्गं लोकमियाय। आदित्यस्य सायुज्यम्। अमृतौ हैव भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुज्यम्। य एवं वेद। एषो एव त्रयी विद्या॥४७॥

यावन्तꣳ ह वै त्रय्या विद्यया लोकं जयति। तावन्तं लोकं जयति। य एवं वेद। अग्नेर्वा एतानि नामधेयानि। अग्नेरेव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद। वायोर्वा एतानि नामधेयानि। वायोरेव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद। इन्द्रस्य वा एतानि नामधेयानि॥४८॥

इन्द्रस्यैव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद। बृहस्पतेर्वा एतानि नामधेयानि। बृहस्पतेरेव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति।

य एवं वेद। प्रजापतेर्वा एतानि नामधेयानि। प्रजापतेरेव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद। ब्रह्मणो वा एतानि नामधेयानि। ब्रह्मण एव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद। स वा एषोऽग्निरपक्षपुच्छो वायुरेव। तस्याग्निर्मुखम्। असावादित्यः शिरः। स यदेते देवते अन्तरेण। तत्सर्वꣳ सीव्यति। तस्मात्सावित्रः॥४९॥

[११]

॥ इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयकाठके प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ १॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

लोकोऽसि स्वर्गोऽसि। अनन्तोऽस्यपारोऽसि। अक्षितोऽस्यक्षय्यो-ऽसि। तपसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १॥

तपोऽसि लोके श्रितम्। तेजसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयितृ। तत्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ २॥

तेजोऽसि तपसि श्रितम्। समुद्रस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयितृ। तत्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ ३॥

समुद्रोऽसि तेजसि श्रितः। अपां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं

यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥४॥

आपः स्थ समुद्रे श्रिताः। पृथिव्याः प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भत्र्यौ विश्वस्य जनयित्र्यः। ता व उपदधे कामदुघा अक्षिताः। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥५॥

पृथिव्यस्यप्सु श्रिता। अग्नेः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तां त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥६॥

अग्निरसि पृथिव्याꣳ श्रितः। अन्तरिक्षस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥७॥

अन्तरिक्षमस्यग्नौ श्रितम्। वायोः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयितृ। तत्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥८॥

वायुरस्यन्तरिक्षे श्रितः। दिवः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥९॥

द्यौरसि वायौ श्रिता। आदित्यस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तां त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥१०॥

आदित्योऽसि दिवि श्रितः। चन्द्रमसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥११॥

चन्द्रमा अस्यादित्ये श्रितः। नक्षत्राणां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १२॥

नक्षत्राणि स्थ चन्द्रमसि श्रितानि। संवत्सरस्य प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तॄणि विश्वस्य जनयितॄणि। तानि व उपदधे कामदुघान्यक्षितानि। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १३॥

संवत्सरोऽसि नक्षत्रेषु श्रितः। ऋतूनां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १४॥

ऋतवः स्थ संवत्सरे श्रिताः। मासानां प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १५॥

मासाः स्थर्तषु श्रिताः। अर्धमासानां प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १६॥

अर्धमासाः स्थ मासु श्रिताः। अहोरात्रयोः प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १७॥

अहोरात्रे स्थोऽर्धमासेषु श्रिते। भूतस्य प्रतिष्ठे भव्यस्य प्रतिष्ठे। युवयोरिदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भत्र्यौ विश्वस्य जनयित्र्यौ। ते वामुपदधे कामदुघे अक्षिते। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १८॥

पौर्णमास्यष्टकाऽमावास्याः। अन्नादाः स्थान्नदुघो युष्मासु। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भत्र्यो विश्वस्य जनयित्र्यः। ता व उपदधे कामदुघा अक्षिताः।

प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ १९॥

राडसि बृहती श्रीरसीन्द्रपत्नी धर्मपत्नी। विश्वं भूतमनुप्रभूता। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तां त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ २०॥

ओजोऽसि सहोऽसि। बलमसि भ्राजोऽसि। देवानां धामामृतम्। अमर्त्यस्तपोजाः। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ २१॥

[१]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवः। त्वꣳ शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयः। त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना। देवा देवेषु श्रयध्वम्। प्रथमा द्वितीयेषु श्रयध्वम्। द्वितीयास्तृतीयेषु श्रयध्वम्। तृतीयाश्चतुर्थेषु श्रयध्वम्। चतुर्थाः पञ्चमेषु श्रयध्वम्। पञ्चमाः षष्ठेषु श्रयध्वम्॥ २२॥

षष्ठाः सप्तमेषु श्रयध्वम्। सप्तमा अष्टमेषु श्रयध्वम्। अष्टमा नवमेषु श्रयध्वम्। नवमा दशमेषु श्रयध्वम्। दशमा एकादशेषु श्रयध्वम्। एकादशा द्वादशेषु श्रयध्वम्। द्वादशास्त्रयोदशेषु श्रयध्वम्। त्रयोदशाश्चतुर्दशेषु श्रयध्वम्। चतुर्दशाः पञ्चदशेषु श्रयध्वम्। पञ्चदशाः षोडशेषु श्रयध्वम्॥ २३॥

षोडशाः सप्तदशेषु श्रयध्वम्। सप्तदशा अष्टादशेषु श्रयध्वम्। अष्टादशा एकान्नविंशेषु श्रयध्वम्। एकान्नविंशा विंशेषु श्रयध्वम्। विंशा एकविंशेषु श्रयध्वम्। एकविंशा द्वाविंशेषु श्रयध्वम्। द्वाविंशास्त्रयोविंशेषु श्रयध्वम्। त्रयोविंशाश्चतुर्विंशेषु श्रयध्वम्। चतुर्विंशाः पञ्चविंशेषु श्रयध्वम्। पञ्चविंशाः षड्विंशेषु श्रयध्वम्॥ २४॥

षड्विंशाः सप्तविंशेषु श्रयध्वम्। सप्तविंशा अष्टाविंशेषु श्रयध्वम्। अष्टाविंशा एकान्नत्रिंशेषु श्रयध्वम्। एकान्नत्रिंशास्त्रिं
श्रयध्वम्। त्रिंशा एकत्रिंशेषु श्रयध्वम्। एकत्रिंशा द्वात्रिंशेषु श्रयध्वम्। द्वात्रिंशास्त्रयस्त्रिंशेषु श्रयध्वम्। देवास्त्रिरेकादशास्त्रिस्त्रयस्त्रिंशाः। उत्तरे भवत। उत्तरवर्त्मान

उत्तरसत्वानः। यत्काम इदं जुहोमि। तन्मे समृध्यताम्। वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ २५॥

[२]

अग्नाविष्णू सजोषसा। इमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। राज्ञी विराज्ञी। सम्राज्ञी स्वराज्ञी। अर्चिः शोचिः। तपो हरो भाः। अग्निः सोमो बृहस्पतिः। विश्वे देवा भुवनस्य गोपाः। ते सर्वे सङ्गत्य। इदं मे प्रावता वचः। वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ २६॥

[३]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि। अनमीवस्य शुष्मिणः। प्र प्रदातारं तारिषः। ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। अग्ने पृथिवीपते। सोम वीरुधां पते। त्वष्टः समिधां पते। विष्णवाशानां पते। मित्र सत्यानां पते। वरुण धर्मणां पते॥ २७॥

मरुतो गणानां पतयः। रुद्र पशूनां पते। इन्द्रौजसां पते। बृहस्पते ब्रह्मणस्पते। आ रुचा रोचेऽहꣳ स्वयम्। रुचा रुरुचे रोचमानः। अतीत्यादः स्वराभरेह। तस्मिन् योनौ प्रजनौ प्रजायेय। वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ २८॥

[४]

सप्त ते॑ अग्ने समिधः॑ सप्त जिह्वाः। सप्तर्ष॑यः सप्त धाम॑ प्रियाणि॑। सप्त होत्रा॑ अनुवि॒द्वान्। सप्त योनी॒रापृ॑णस्वा घृ॒तेन॑। प्राची॒ दिक्। अ॒ग्निर्दे॒वता॑। अ॒ग्निꣳ स दि॒शां दे॒वं दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति। द॒क्षि॒णा दिक्। इन्द्रो॑ दे॒वता॑॥२९॥

इन्द्र॒ꣳ स दि॒शां दे॒वं दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति। प्र॒तीची॒ दिक्। सोमो॑ दे॒वता॑। सोम॒ꣳ स दि॒शां दे॒वं दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति। उदी॑ची॒ दिक्। मि॒त्रावरु॑णौ दे॒वता॑। मि॒त्रावरु॑णौ॒ स दि॒शां दे॒वौ दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति॥३०॥

ऊ॒र्ध्वा दिक्। बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑। बृह॒स्पति॒ꣳ स दि॒शां दे॒वं दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति। इ॒यं दिक्। अदि॑तिर्दे॒वता॑। अदि॑ति॒ꣳ स दि॒शां दे॒वीं दे॒वता॑नामृच्छतु। यो मै॒तस्यै॑ दि॒शोऽभि॒दास॑ति। पुरु॑षो॒ दिक्। पुरु॑षो मे॒ कामा॒न्त्सम॑र्धयतु॥३१॥

अ॒न्धो जागृ॑विः प्राण। असा॒वेहि॑। ब॒धि॒र आ॑क्रन्दयितरपान।

असावेहि। उषसमुषसमशीय। अहमसो ज्योतिरशीय। अहमसोऽपोऽशीय। वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥ ३२॥

[५]

यत्तेऽचितं यदु चितं ते अग्ने। यत्त ऊनं यदु तेऽतिरिक्तम्। आदित्यास्तदङ्गिरसश्चिन्वन्तु। विश्वे ते देवाश्चितिमापूरयन्तु। चितश्चासि सञ्चितश्चास्यग्ने। एतावाꣳश्चासि भूयाꣳश्चास्यग्ने। लोकं पृण च्छिद्रं पृण। अथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिः। अस्मिन् योनावसीषदन्॥ ३३॥

तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। ता अस्य सूददोहसः। सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां विशः। त्रिष्वा रोचने दिवः। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। अग्ने देवाꣳ इहाऽऽवह। जज्ञानो वृक्तबर्हिषे। असि होता न ईड्यः। अगन्म महा मनसा यविष्ठम्॥ ३४॥

यो दीदाय समिद्ध स्वे दुरोणे। चित्रभानू रोदसी अन्तरुर्वी। स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम्। मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनम्। अग्निꣳ होतारं

परिभूतमं मतिम्। त्वामभर्स्य हविषः समानमित्। त्वां महो वृणते नरो नान्यं त्वत्। मनुष्वत्त्वा निधीमहि। मनुष्वत्समिधीमहि। अग्ने मनुष्वदङ्गिरः॥ ३५॥

देवान्देवायते यज। अग्निर्हि वाजिनं विशे। ददाति विश्वचर्षणिः। अग्नी राये स्वाभुवम्। स प्रीतो याति वार्यम्। इषꣳ स्तोतृभ्य आभर। पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्याम्। पृष्टो विश्वा ओषधीराविवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः। स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम्॥ ३६॥

[६]

अयं वाव यः पवते। सोऽग्निर्नाचिकेतः। स यत्प्राङ् पवते। तदस्य शिरः। अथ यद्दक्षिणा। स दक्षिणः पक्षः। अथ यत्प्रत्यक्। तत्पुच्छम्। यदुदङ्ङ्। स उत्तरः पक्षः॥ ३७॥

अथ यत्संवाति। तदस्य समञ्चनं च प्रसारणं च। अथो सम्पदेवास्य सा। सꣳ ह वा अस्मै स कामः पद्यते। यत्कामो यजते। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। यो ह वा अग्नेर्नाचिकेतस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठां वेद। आयतनवान्भवति।

गच्छति प्रतिष्ठाम्॥ ३८॥

हिरण्यं वा अग्नेर्नाचिकेतस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठा। य एवं वेद। आयतनवान्भवति। गच्छति प्रतिष्ठाम्। यो ह वा अग्नेर्नाचिकेतस्य शरीरं वेद। सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति। हिरण्यं वा अग्नेर्नाचिकेतस्य शरीरम्। य एवं वेद। सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति। अथो यथा रुक्म उत्तप्तो भाय्यात्॥ ३९॥

एवमेव स तेजसा यशसा। अस्मिꣳश्च लोकेऽमुष्मिꣳश्च भाति। उरवो ह वै नामैते लोकाः। येऽवरेणाऽऽदित्यम्। अथ हैते वरीयाꣳसो लोकाः। ये परेणाऽऽदित्यम्। अन्तवन्तꣳ ह वा एष क्षय्यं लोकं जयति। योऽवरेणाऽऽदित्यम्। अथ हैषोऽनन्तमपारमक्षय्यं लोकं जयति। यः परेणाऽऽदित्यम्॥ ४०॥ अनन्तꣳ ह वा अपारमक्षय्यं लोकं जयति। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। अथो यथा रथे तिष्ठन्पक्षसी पर्यावर्तमाने प्रत्यपेक्षते। एवमहोरात्रे प्रत्यपेक्षते। नास्याहोरात्रे लोकमाप्नुतः। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद॥ ४१॥

[७]

उशन् ह वै वाजश्रवसः सर्ववेदसं ददौ। तस्य ह नचिकेता नाम

पुत्र आस। तꣳ ह कुमारꣳ सन्तम्। दक्षिणासु नीयमानासु श्रद्धाऽऽविवेश। स होवाच। तत कस्मै मां दास्यसीति। द्वितीयं तृतीयम्। तꣳ ह परीत उवाच। मृत्यवे त्वा ददामीति। तꣳ ह स्मोत्थितं वागभिवदति॥ ४२॥

गौतम कुमारमिति। स होवाच। परेहि मृत्योर्गृहान्। मृत्यवे वै त्वाऽदामिति। तं वै प्रवसन्तं गन्तासीति होवाच। तस्य स्म तिस्रो रात्रीरनाश्वान्गृहे वसतात्। स यदि त्वा पृच्छेत्। कुमार कति रात्रीरवात्सीरिति। तिस्र इति प्रतिब्रूतात्। किं प्रथमाꣳ रात्रिमाश्ना इति॥ ४३॥

प्रजां त इति। किं द्वितीयामिति। पशूꣳस्त इति। किं तृतीयामिति। साधुकृत्यां त इति। तं वै प्रवसन्तं जगाम। तस्य ह तिस्रो रात्रीरनाश्वान्गृह उवास। तमागत्य पप्रच्छ। कुमार कति रात्रीरवात्सीरिति। तिस्र इति प्रत्युवाच॥ ४४॥

किं प्रथमाꣳ रात्रिमाश्ना इति। प्रजां त इति। किं द्वितीयामिति। पशूꣳस्त इति। किं तृतीयामिति। साधुकृत्यां त इति। नमस्ते अस्तु भगव इति होवाच। वरं वृणीष्वेति। पितरमेव जीवन्नयानीति।

द्वितीयं वृणीष्वेति॥४५॥

इष्टापूर्तयोर्मेऽक्षितिं ब्रूहीति होवाच। तस्मै हैतमग्निं नाचिकेतमुवाच। ततो वै तस्यैष्टापूर्ते ना क्षीयेते। नास्यैष्टापूर्ते क्षीयेते। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। तृतीयं वृणीष्वेति। पुनर्मृत्योर्मेऽपचितिं ब्रूहीति होवाच। तस्मै हैतमग्निं नाचिकेतमुवाच। ततो वै सोऽप पुनर्मृत्युमजयत्॥४६॥

अप पुनर्मृत्युं जयति। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। प्रजापतिर्वै प्रजाकामस्तपोऽतप्यत। स हिरण्यमुदास्यत्। तदग्नौ प्रास्यत्। तदस्मै नाच्छदयत्। तद्द्वितीयं प्रास्यत्। तदस्मै नैवाच्छदयत्। तत्तृतीयं प्रास्यत्॥४७॥

तदस्मै नैवाच्छदयत्। तदात्मन्नेव हृदय्येऽग्नौ वैश्वानरे प्रास्यत्। तदस्मा अच्छदयत्। तस्माद्धिरण्यं कनिष्ठं धनानाम्। भुञ्जत्प्रियतमम्। हृदयजꣳ हि। स वै तमेव नाविन्दत्। यस्मै तां दक्षिणामनैष्यत्। ताꣳ स्वायैव हस्ताय दक्षिणायानयत्। तां प्रत्यगृह्णात्॥४८॥

दक्षाय त्वा दक्षिणां प्रतिगृह्णामीति। सोऽदक्षत दक्षिणां प्रतिगृह्य।

दक्षते ह वै दक्षिणां प्रतिगृह्य। य एवं वेद। एतद्ध स्म वै तद्विद्वाꣳसो वाजश्रवसा गोतमाः। अप्यनूदेश्याँ दक्षिणां प्रतिगृह्णन्ति। उभयेन वयं दक्षिष्यामह एव दक्षिणां प्रतिगृह्णीति। तेऽदक्षन्त दक्षिणां प्रतिगृह्य। दक्षते ह वै दक्षिणां प्रतिगृह्य। य एवं वेद। प्र हान्यं व्लीनाति॥४९॥

[८]

तꣳ हैतमेके पशुबन्ध एवोत्तरवेद्यां चिन्वते। उत्तरवेदिसम्मित एषोऽग्निरिति वदन्तः। तन्न तथा कुर्यात्। एतमग्निं कामेन व्यर्धयेत्। स एनं कामेन व्यृद्धः। कामेन व्यर्धयेत्। सौम्ये वावैनमध्वरे चिन्वीत। यत्र वा भूयिष्ठा आहुतयो हूयेरन्। एतमग्निं कामेन समर्धयति। स एनं कामेन समृद्धः॥५०॥

कामेन समर्धयति। अथ हैनं पुररर्षयः। उत्तरवेद्यामेव सत्त्रियमचिन्वत। ततो वै तेऽविन्दन्त प्रजाम्। अभि स्वर्गं लोकमजयन्। विन्दत एव प्रजाम्। अभि स्वर्गं लोकं जयति। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। अथ हैनं वायुरृद्धिकामः॥५१॥

यथान्युप्तमेवोपदधे। ततो वै स एतामृद्धिमाप्नोत्। यामिदं वायुरृद्धः। एतामृद्धिमृध्नोति। यामिदं वायुरृद्धः। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। अथ हैनं गोबलो वार्ष्णिः पशुकामः। पाङ्क्तमेव चिक्ये। पञ्च पुरस्तात्॥५२॥

पञ्च दक्षिणतः। पञ्च पश्चात्। पञ्चोत्तरतः। एका मध्ये। ततो वै स सहस्रं पशून्प्राप्नोत्। प्र सहस्रं पशूनाप्नोति। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। अथ हैनं प्रजापतिर्ज्यैष्ठ्यकामो यशस्कामः प्रजननकामः। त्रिवृतमेव चिक्ये॥५३॥

सप्त पुरस्तात्। तिस्रो दक्षिणतः। सप्त पश्चात्। तिस्र उत्तरतः। एका मध्ये। ततो वै स प्र यशो ज्यैष्ठ्यमाप्नोत्। एतां प्रजातिं प्राजायत। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। त्रिवृद्वै ज्यैष्ठ्यम्। माता पिता पुत्रः॥५४॥

त्रिवृत्प्रजननम्। उपस्थो योनिर्मध्यमा। प्र यशो ज्यैष्ठ्यमाप्नोति। एतां प्रजातिं प्रजायते। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। अथ हैनमिन्द्रो ज्यैष्ठ्यकामः। ऊर्ध्वा एवोपदधे। ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छत्॥५५॥

ज्यैष्ठ्यं गच्छति। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद।

अथ हैनमसावादित्यः स्वर्गकामः। प्राचीरेवोपदधे। ततो वै सोऽभि स्वर्गं लोकमजयत्। अभि स्वर्गं लोकं जयति। यौऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। स यदीच्छेत्॥५६॥

तेजस्वी यशस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति। प्राङाहोतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेत्। येयं प्रागाद्यशस्वती। सा मा प्रोर्णोतु। तेजसा यशसा ब्रह्मवर्चसेनेति। तेजस्व्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति। अथ यदीच्छेत्। भूयिष्ठं मे श्रद्दधीरन्। भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति। दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राचीं जुषाणा वेत्वाज्यस्य स्वाहेति स्रुवेणोपहत्याऽऽहवनीये जुहुयात्॥५७॥

भूयिष्ठमेवास्मै श्रद्दधते। भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्ति। पुरीषमुपधाय। चितिक्लृप्तिभिरभिमृश्य। अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। चतस्र एता आहुतीर्जुहोति। त्वमग्ने रुद्र इति शतरुद्रीयस्य रूपम्। अग्नाविष्णू इति वसोर्धारायाः। अन्नपत इत्यन्नहोमः। सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विश्वप्रीः॥५८॥

[९]

यां प्रथमामिष्टकामुपदधाति। इमं तया लोकमभिजयति। अथो

या अस्मिँल्लोके देवताः। तासाꣳ सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। यां द्वितीयामुपदधाति। अन्तरिक्षलोकं तयाऽभिजयति। अथो या अन्तरिक्षलोके देवताः। तासाꣳ सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। यां तृतीयामुपदधाति। अमुं तया लोकमभिजयति॥ ५९॥

अथो या अमुष्मिँल्लोके देवताः। तासाꣳ सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। अथो या अमूरितरा अष्टादश। य एवामी उरवश्च वरीयाꣳसश्च लोकाः। तानेव ताभिरभिजयति॥ कामचारौ ह वा अस्योरुषु च वरीयःसु च लोकेषु भवति। यौऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। संवत्सरो वा अग्निर्नाचिकेतः। तस्य वसन्तः शिरः॥ ६०॥

ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वर्षा उत्तरः। शरत्पुच्छम्। मासाः कर्मकाराः। अहोरात्रे शतरुद्रीयम्। पर्जन्यो वसोर्धाराः। यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वृष्ट्वा। प्रजाभ्यः सर्वान्कामान्त्सम्पूरयति। एवमेव स तस्य सर्वान्कामान्त्सम्पूरयति। यौऽग्निं नाचिकेतं चिनुते॥ ६१॥

य उ चैनमेवं वेद। संवत्सरो वा अग्निर्नाचिकेतः। तस्य वसन्तः

शिरः। ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वर्षाः पुच्छम्। शरदुत्तरः पक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपक्षाश्चितयः। अपरपक्षाः पुरीषम्। अहोरात्राणीष्टकाः। एष वाव सोऽग्निरग्निमयः पुनर्णवः। अग्निमयो ह वै पुनर्णवो भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुज्यम्। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद॥ ६२॥

[१०]

॥ इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीय काठके द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥ २॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

तुभ्यं ता अङ्गिरस्तमाऽश्याम तं काममग्ने। आशानां त्वा विश्वा आशाः। अनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वम्। कामो भूतस्य कामस्तदग्रे। ब्रह्म जज्ञानं पिता विराजाम्। यज्ञो रायोऽयं यज्ञः। आपो भद्रा आदित्पश्यामि। तुभ्यं भरन्ति यो देह्यः। पूर्वे देवा अपरेण प्राणापानौ। हव्यवाहꣳ स्विष्टम्॥ १॥

[१]

देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्तिरोऽभवत्। ते प्रजापतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वै नो लोकस्तिरोऽभूत्। तमन्विच्छेति। तं यज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तं यज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्। तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो ह वै नाम। ता इष्टय इत्याचक्षते परोक्षेण। परोक्षप्रिया इव हि देवाः॥ २॥

तमाशाऽब्रवीत्। प्रजापत आशया वै श्राम्यसि। अहमु वा आशाऽस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्याऽऽशा भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं

निरवपत्। आशायै चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्याऽऽशाऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्या ह वा अस्यऽऽशा भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽऽशायै स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥ ३॥

तं कामोऽब्रवीत्। प्रजापते कामेन वै श्राम्यसि। अहमु वै कामोऽस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्यः कामो भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्। कामाय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यः कामोऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्यो ह वा अस्य कामो भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा कामाय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥ ४॥

तं ब्रह्माब्रवीत्। प्रजापते ब्रह्मणा वै श्राम्यसि। अहमु वै ब्रह्माऽस्मि।

मां नु यजस्व। अथ ते ब्रह्मण्वान् यज्ञो भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्। ब्रह्मणे चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य ब्रह्मण्वान् यज्ञोऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। ब्रह्मण्वान् ह वा अस्य यज्ञो भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥५॥

तं यज्ञोऽब्रवीत्। प्रजापते यज्ञेन वै श्राम्यसि। अहमु वै यज्ञोऽस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्यो यज्ञो भवष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्। यज्ञाय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यो यज्ञोऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्यो ह वा अस्य यज्ञो भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा यज्ञाय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥६॥

तमापोऽब्रुवन्। प्रजापतेऽप्सु वै सर्वे कामाः श्रिताः। वयमु वा आपः स्मः। अस्मान्नु यजस्व। अथ त्वयि सर्वे कामाः श्रयिष्यन्ते। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्। अब्ध्यश्चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्मिन्त्सर्वे कामा अश्रयन्त। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सर्वे ह वा अस्मिन्कामाः श्रयन्ते। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽब्ध्यः स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥७॥

तमग्निर्बलिमानब्रवीत्। प्रजापतेऽग्नये वै बलिमते सर्वाणि भूतानि बलिꣳ हरन्ति। अहमु वा अग्निर्बलिमानस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सर्वाणि भूतानि बलिꣳ हरिष्यन्ति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्। अग्नये बलिमते चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्मै सर्वाणि भूतानि बलिमहरन्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सर्वाणि ह वा अस्मै भूतानि बलिꣳ हरन्ति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन

ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑। सोऽत्र॑ जुहोति। अ॒ग्नये॒ काम॑ाय॒ स्वाहा॒ऽग्नये॑ बलि॒मते॒ स्वाहा॑। अनु॑मत्यै॒ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। स्व॒र्गाय॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ऽग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॒ स्वाहेति॑॥८॥

तमनु॑वित्तिरब्रवीत्। प्रजा॑पते स्व॒र्गं वै लो॒कमनु॑विवित्ससि। अ॒हमु॒ वा अनु॑वित्तिरस्मि। मां नु य॑जस्व। अथ॑ ते स॒त्याऽनु॑वित्तिर्भविष्यति। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कं वे॒त्स्यसीति॑। स ए॒तम॒ग्नये॒ काम॑ाय पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपत्। अनु॑वित्त्यै च॒रुम्। अनु॑मत्यै च॒रुम्। ततो॒ वै तस्य॑ स॒त्याऽनु॑वित्तिरभवत्। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कम॑विन्दत्। स॒त्या ह॒ वा अ॒स्यानु॑वित्तिर्भवति। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कं वि॑न्दति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑। सोऽत्र॑ जुहोति। अ॒ग्नये॒ काम॑ाय॒ स्वाहाऽनु॑वित्त्यै॒ स्वाहा॑। अनु॑मत्यै॒ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। स्व॒र्गाय॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ऽग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॒ स्वाहेति॑॥९॥

ता वा ए॒ताः स॒प्त स्व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ द्वारः॑। दि॒वः श्ये॑न॒योऽनु॑वित्तयो॒ नाम॑। आशा॑ प्रथ॒माꣳ र॑क्षति। कामौ॑ द्वि॒तीया॑म्। ब्रह्म॑ तृ॒तीया॑म्। य॒ज्ञश्च॑तु॒र्थीम्। आपः॑ पञ्च॒मीम्। अ॒ग्निर्ब॑लि॒मान्त्ष॒ष्ठीम्। अनु॑वित्तिः

सप्तमीम्। अनु ह वै स्वर्गं लोकं विन्दति। कामचारोऽस्य स्वर्गे लोके भवति। य एताभिरिष्टिभिर्यजते। य उ चैना एवं वेद। तास्वन्विष्टि। षष्ठौहीवरां दद्यात्कꣳसं च। स्त्रियै चाऽऽभारꣳ समृच्छै॥ १०॥

[२]

तपसा देवा देवतामग्र आयन्। तपसर्षयः स्वरन्वविन्दन्। तपसा सपत्नान्प्रणुदामारातीः। येनेदं विश्वं परिभूतं यदस्ति। प्रथमजं देवꣳ हविषा विधेम। स्वयम्भु ब्रह्म परमं तपो यत्। स एव पुत्रः स पिता स माता। तपो ह यक्षं प्रथमꣳ सम्बभूव। श्रद्धया देवो देवत्वमश्नुते। श्रद्धा प्रतिष्ठा लोकस्य देवी॥ ११॥

सा नो जुषाणोप यज्ञमागात्। कामवत्साऽमृतं दुहाना। श्रद्धा देवी प्रथमजा ऋतस्य। विश्वस्य भर्त्री जगतः प्रतिष्ठा। ताꣳ श्रद्धाꣳ हविषा यजामहे। सा नो लोकममृतं दधातु। ईशाना देवी भुवनस्याधिपत्नी। आगात्सत्यꣳ हविरिदं जुषाणम्। यस्माद्देवा जज्ञिरे भुवनं च विश्वे। तस्मै विधेम हविषा घृतेन॥ १२॥

यथा देवैः सधमादं मदेम। यस्य प्रतिष्ठोर्वन्तरिक्षम्। यस्माद्देवा

जज्ञिरे भुवनं च सर्वं। तत्सत्यमर्चदुप यज्ञं न आगात्। ब्रह्माऽऽहुतीरुपमोदमानम्। मनसो वशे सर्वमिदं बभूव। नान्यस्य मनो वशमन्वियाय। भीष्मो हि देवः सहसः सहीयान्। स नो जुषाण उप यज्ञमागात्। आकूतीनामधिपतिं चेतसां च॥ १३॥

सङ्कल्पजूतिं देवं विपश्चिम्। मनो राजानमिह वर्धयन्तः। उपहवेऽस्य सुमतौ स्याम। चरणं पवित्रं विततं पुराणम्। येन पूतस्तरति दुष्कृतानि। तेन पवित्रेण शुद्धेन पूताः। अति पाप्मानमरातिं तरेम। लोकस्य द्वारमर्चिमत्पवित्रम्। ज्योतिष्मद्भ्राजमानं महस्वत्। अमृतस्य धारा बहुधा दोहमानम्। चरणं नो लोके सुधितां दधातु। अग्निर्मूर्धा भुवः। अनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वम्। हव्यवाहꣳ स्विष्टम्॥ १४॥

[३]

देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्तिरोऽभवत्। ते प्रजापतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वै नो लोकस्तिरोऽभूत्। तमन्विच्छेति। तं यज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तं यज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्। तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो ह वै नाम। ता इष्टय इत्याचक्षते परोक्षेण। परोक्षप्रिया इव हि

देवाः ॥ १५ ॥

तं तपोऽब्रवीत्। प्रजापते तपसा वै श्राम्यसि। अहमु वै तपोऽस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्यं तपो भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमाग्नेयमष्टाकपालं निरवपत्। तपसे चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यं तपोऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्यꣳ ह वा अस्य तपो भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा तपसे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति ॥ १६ ॥

तꣳ श्रद्धाऽब्रवीत्। प्रजापते श्रद्धया वै श्राम्यसि। अहमु वै श्रद्धाऽस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्या श्रद्धा भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमाग्नेयमष्टाकपालं निरवपत्। श्रद्धायै चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्या श्रद्धाऽभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्या ह वा अस्य श्रद्धा भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा श्रद्धायै स्वाहा। अनुमत्यै

स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। स्व॒र्गाय॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ऽग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॒ स्वाहेति॑॥ १७॥

तꣳ स॒त्यम॑ब्रवीत्। प्रजा॑पते स॒त्येन॒ वै श्रा॑म्यसि। अ॒हमु॒ वै स॒त्यम॑स्मि। मां नु य॑जस्व । अथ॑ ते स॒त्यꣳ स॒त्यं भ॑विष्यति। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कं वे॒त्स्यसीति॑। स ए॒तमा॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपत्। स॒त्याय॑ च॒रुम्। अनु॑मत्यै च॒रुम्। ततो॒ वै तस्य॑ स॒त्यꣳ स॒त्यम॑भवत्। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कम॑विन्दत्। सत्यꣳ ह॒ वा अ॑स्य स॒त्यं भ॑वति। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कं वि॑न्दति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑। सोऽत्र॑ जुहोति। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ स॒त्याय॒ स्वाहा॑। अनु॑मत्यै॒ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। स्व॒र्गाय॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ऽग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॒ स्वाहेति॑॥ १८॥

तं मनो॑ऽब्रवीत्। प्रजा॑पते॒ मन॑सा॒ वै श्रा॑म्यसि। अ॒हमु॒ वै मनो॑ऽस्मि। मां नु य॑जस्व। अथ॑ ते स॒त्यं मनो॑ भविष्यति। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कं वे॒त्स्यसीति॑। स ए॒तमा॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपत्। मन॑से च॒रुम्। अनु॑मत्यै च॒रुम्। ततो॒ वै तस्य॑ स॒त्यं मनो॑ऽभवत्। अनु॑ स्व॒र्गं लो॒कम॑विन्दत्। स॒त्यꣳ ह॒ वा अ॑स्य॒ मनो॑ भवति।

अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा मनसे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नयै स्विष्टकृते स्वाहाति॥ १९॥

तं चरणमब्रवीत्। प्रजापते चरणेन वै श्राम्यसि। अहमु वै चरणमस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्यं चरणं भविष्यति। अनु स्वर्गं लोकं वेत्स्यसीति। स एतमाग्नेयमष्टाकपालं निरवपत्। चरणाय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यं चरणमभवत्। अनु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्यꣳ ह वा अस्य चरणं भवति। अनु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा चरणाय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नयै स्विष्टकृते स्वाहेति॥ २०॥

ता वा एताः पञ्च स्वर्गस्य लोकस्य द्वारः। अपाघा अनुवित्तयो नाम। तपः प्रथमाꣳ रक्षति। श्रद्धा द्वितीयाम्। सत्यं तृतीयाम्। मनश्चतुर्थीम्। चरणं पञ्चमीम्। अनु ह वै स्वर्गं लोकं विन्दति।

कामचारोऽस्य स्वर्गे लोके भवति। य एताभिरिष्टिभिर्यजते। य उ चैना एवं वेद। तास्वन्विष्टि। पष्ठौहीवरां दद्यात्कꣳसं च। स्त्रियै चाऽऽभारꣳ समृच्यै॥ २१॥

[४]

ब्रह्म वै चतुर्होतारः। चतुर्होतृभ्योऽधियज्ञो निर्मितः। नैनꣳ शप्तम्। नाभिचरितमागच्छति। य एवं वेद। यो ह वै चतुर्होतृणां चतुर्होतृत्वं वेद। अथो पञ्चहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशः कल्पन्ते। वाचस्पतिर्होता दशहोतृणाम्। पृथिवी होता चतुर्होतृणाम्॥ २२॥

अग्निर्होता पञ्चहोतृणाम्। वाग्घोता षड्होतृणाम्। महाहविर्होता सप्तहोतृणाम्। एतद्वै चतुर्होतृणां चतुर्होतृत्वम्। अथो पञ्चहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशः कल्पन्ते। य एवं वेद। एषा वै सर्वविद्या। एतद्भेषजम्। एषा पङ्क्तिः स्वर्गस्य लोकस्याञ्जसाऽयनिः स्रुतिः॥ २३॥

एतान् योऽध्यैत्यछदिर्दर्शे यावत्तरसम्। स्वरिति। अनपब्रवः सर्वमायुरिति। विन्दते प्रजाम्। रायस्पोषं गौपत्यम्। ब्रह्मवर्चसी

भवति। एतान् योऽध्यैति। स्पृणोत्यात्मानम्। प्रजां पितॄन्। एतान् वा अरुण औपवेशिर्विदाञ्चकार॥ २४॥

एतैरधिवादमपाजयत्। अथो विश्वं पाप्मानम्। स्वर्ययौ। एतान्योऽध्यैति। अधिवादं जयति। अथो विश्वं पाप्मानम्। स्वरेति। एतैरग्निं चिन्वीत स्वर्गकामः। एतैरायुष्कामः। प्रजापशुकामो वा॥ २५॥

पुरस्ताद्दशहोतारमुदञ्चमुपदधाति यावत्पदम्। हृदयं यजुषी पत्न्यौ च। दक्षिणतः प्राञ्चं चतुर्होतारम्। पश्चादुदञ्चं पञ्चहोतारम्। उत्तरतः प्राञ्चꣳ षड्होतारम्। उपरिष्टात्प्राञ्चꣳ सप्तहोतारम्। हृदयं यजूꣳषि पत्न्यश्च । यथावकाशं ग्रहान्। यथावकाशं प्रतिग्रहाँल्लोकम्पृणाश्च। सर्वा हास्यैता देवताः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥ २६॥

सदेवमग्निं चिनुते। रथसम्मितश्चेतव्यः। वज्रो वै रथः। वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यꣳ स्तृणुते। पक्षः सम्मितश्चेतव्यः। एतावान् वै रथः। यावत्पक्षः। रथसम्मितमेव चिनुते। इममेव लोकं पशुबन्धेनाभिजयति। अथो अग्निष्टोमेन॥ २७॥

अन्तरिक्षमुक्थ्येन। स्वरतिरात्रेण। सर्वाँल्लोकानहीनेन। अथो सत्रेण। वरो दक्षिणा। वरेणैव वरꣳ स्पृणोति। आत्मा हि वरः। एकविꣳशतिर्दक्षिणा ददाति। एकविꣳशो वा इतः स्वर्गो लोकः। प्र स्वर्गं लोकमाप्नोति॥२८॥

असावादित्य एकविꣳशः। अमुमेवाऽऽदित्यमाप्नोति। शतं ददाति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। सहस्रं ददाति। सहस्रसम्मितः स्वर्गो लोकः। स्वर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। अन्विष्टकं दक्षिणा ददाति। सर्वाणि वयाꣳसि॥२९॥

सर्वस्याऽऽप्त्यै। सर्वस्यावरुद्ध्यै। यदि न विन्देत। मन्थानेतावतो दद्यादोदनान् वा। अश्नुते तं कामम्। यस्मै कामायाग्निश्चीयते। पष्ठौहीं त्वन्तर्वतीं दद्यात्। सा हि सर्वाणि वयाꣳसि। सर्वस्याऽऽप्त्यै। सर्वस्यावरुद्ध्यै॥३०॥

हिरण्यं ददाति। हिरण्यज्योतिरेव स्वर्गं लोकमेति। वासो ददाति। तेनऽऽयुः प्रतिरते। वेदितृतीये यजेत। त्रिषत्या हि देवाः। स सत्यमग्निं चिनुते। तदेतत्पशुबन्धे ब्राह्मणं ब्रूयात्। नेतरेषु यज्ञेषु।

यो ह वै चतुर्होतृननुसवनं तर्पयितव्यान् वेद॥ ३१॥

तृप्यति प्रजया पशुभिः। उपैनꣳ सोमपीथो नमति। एते वै चतुर्होतारोऽनुसवनं तर्पयितव्याः। ये ब्राह्मणा बहुविदः। तेभ्यो यद्दक्षिणा न नयेत्। दुरिष्टꣳ स्यात्। अग्निमस्य वृञ्जीरन्। तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्। स्विष्टमेवैतत्क्रियते। नास्याग्निं वृञ्जते॥ ३२॥

हिरण्येष्टको भवति। यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपरुषा सम्मितम्। तेजो हिरण्यम्। यदि हिरण्यं न विन्देत्। शर्करा अक्ता उपदध्यात्। तेजो घृतम्। सतेजसमेवाग्निं चिनुते। अग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुण्या वा। वीर्येण वा एष व्यृध्यते। योऽग्निं चिनुते॥ ३३॥ यावदेव वीर्यम्। तदस्मिन्दधाति। ब्रह्मणः सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानाꣳ सायुज्यम्। सार्ष्टिताꣳ समानलोकतामाप्नोति। य एतमग्निं चिनुते। य उ चैनमेवं वेद। एतदेव सावित्रे ब्राह्मणम्। अथो नाचिकेते॥ ३४॥

[५]

यच्चामृतं यच्च मर्त्यम्। यच्च प्राणिति यच्च न। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया

देवतयाऽङ्गिरस्वद्भुवा सीद। सर्वाः स्त्रियः सर्वान्पुꣳसः। सर्वं न स्त्रीपुमं च यत्। सर्वास्ताः। यावन्तः पाꣳसवो भूमैः॥३५॥

सञ्ज्ञाता देवमाययाः। सर्वास्ताः। यावन्त ऊषाः पशूनाम्। पृथिव्यां पुष्टिर्हिताः। सर्वास्ताः। यावतीः सिकताः सर्वाः। अप्स्वन्तश्च याः श्रिताः। सर्वास्ताः। यावतीः शर्करा धृत्यै। अस्यां पृथिव्यामधि॥३६॥

सर्वास्ताः। यावन्तोऽश्मानोऽस्यां पृथिव्याम्। प्रतिष्ठासु प्रतिष्ठिताः। सर्वास्ताः। यावतीर्वीरुधः सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमनु। सर्वास्ताः। यावतीरोषधीः सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमनु। सर्वास्ताः॥३७॥

यावन्तो वनस्पतयः। अस्यां पृथिव्यामधि। सर्वास्ताः। यावन्तो ग्राम्याः पशवः सर्वे। आरण्याश्च ये। सर्वास्ताः। ये द्विपादश्चतुष्पादः। अपाद उदरसर्पिणः। सर्वास्ताः। यावदाञ्जनमुच्यते॥३८॥

देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः॥ यावत्कृष्णायसꣳ सर्वम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। यावल्लोहायसꣳ सर्वम्। देवत्रा

यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्वꣳ सीसꣳ सर्वं त्रपु। देवत्रा यच्च मानुषम्॥ ३९॥

सर्वास्ताः। सर्वꣳ हिरण्यꣳ रजतम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्वꣳ सुवर्णꣳ हरितम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ ४०॥

[६]

सर्वा दिशो दिक्षु। यच्चान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। अन्तरिक्षं च केवलम्। यच्चास्मिन्नन्तराहितम्। सर्वास्ताः। आन्तरिक्ष्यश्च याः प्रजाः॥ ४१॥

गन्धर्वाप्सरसश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्त्सलिलान्। अन्तरिक्षे प्रतिष्ठितान्। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्त्सलिलान्। स्थावराः प्रोष्याश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वा धुनिꣳ सर्वान्ध्वꣳसान्। हिमो यच्च शीयते॥ ४२॥

सर्वास्ताः। सर्वान्मरीचीन् विततान्। नीहारो यच्च शीयते। सर्वास्ताः। सर्वा विद्युतः सर्वान्त्स्तनयित्नून्। ह्रादुनीर्यच्च शीयते। सर्वास्ताः। सर्वाः स्रवन्तीः सरितः। सर्वमप्सुचरं च यत्। सर्वास्ताः॥४३॥

याश्च कूप्या याश्च नाद्याः समुद्रियाः। याश्च वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः। सर्वास्ताः। ये चोत्तिष्ठन्ति जीमूताः। याश्च वर्षन्ति वृष्टयः। सर्वास्ताः। तपस्तेज आकाशम्। यच्चाऽऽकाशे प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः। वायुं वयाꣳसि सर्वाणि॥४४॥

अन्तरिक्षचरं च यत्। सर्वास्ताः। अग्निꣳ सूर्यं चन्द्रम्। मित्रं वरुणं भगम्। सर्वास्ताः। सत्यꣳ श्रद्धां तपो दमम्। नाम रूपं च भूतानाम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥४५॥

[७]

सर्वान्दिवꣳ सर्वान्देवान्दिवि। यच्चान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। यावतीस्तारकाः सर्वाः। वितता रोचने

दिवि। सर्वास्ताः। ऋचो यजूꣳषि सामानि॥४६॥

अथर्वाङ्गिरसश्च ये। सर्वास्ताः। इतिहासपुराणं च। सर्पदेवजनाश्च ये। सर्वास्ताः। ये च लोका ये चालोकाः। अन्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः। यच्च ब्रह्म यच्चाब्रह्म। अन्तर्ब्रह्मन्प्रतिष्ठितम्॥४७॥

सर्वास्ताः। अहोरात्राणि सर्वाणि। अर्धमासाꣳश्च केवलान्। सर्वास्ताः। सर्वानृतून्त्सर्वान्मासान्। संवत्सरं च केवलम्। सर्वास्ताः। सर्वं भूतꣳ सर्वं भव्यम्। यच्चातोऽधिभविष्यति। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥४८॥

[८]

ऋचां प्राची महती दिगुच्यते। दक्षिणामाहुर्यजुषामपाराम्। अथर्वणामङ्गिरसां प्रतीचीं। साम्नामुदीची महती दिगुच्यते। ऋग्भिः पूर्वाह्णे दिवि देव ईयते। यजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अह्नः। सामवेदेनाऽस्तमये महीयते। वेदैरशून्यस्त्रिभिरेति सूर्यः। ऋग्भ्यो जाताꣳ सर्वशो मूर्तिमाहुः। सर्वा गतिर्याजुषी हैव शश्वत्॥४९॥

सर्वं तेजः सामरूप्यꣳ ह शश्वत्। सर्वꣳ हेदं ब्रह्मणा हैव सृष्टम्।

ऋग्भ्यो जातं वैश्यं वर्णमाहुः। यजुर्वेदं क्षत्रियस्याऽऽहुर्योनिम्। सामवेदो ब्राह्मणानां प्रसूतिः। पूर्वे पूर्वेभ्यो वचं एतदूचुः। आदर्शमग्निं चिन्वानाः। पूर्वे विश्वसृजोऽमृताः। शतं वर्षसहस्राणि। दीक्षिताः सत्त्रमासत॥५०॥

तप आसीद्बृहपतिः। ब्रह्म ब्रह्माऽभवत्स्वयम्। सत्यꣳ ह होतैषामासीत्। यद्विश्वसृज आसत। अमृतमेभ्य उदगायत्। सहस्रं परिवत्सरान्। भूतꣳ ह प्रस्तोतैषामासीत्। भविष्यत्प्रति चाहरत्। प्राणो अध्वर्युरभवत्। इदꣳ सर्वꣳ सिषासताम्॥५१॥

अपानो विद्वानावृतः। प्रतिप्रातिष्ठदध्वरे। आर्तवा उपगातारः। सदस्या ऋतवोऽभवन्। अर्धमासाश्च मासाश्च। चमसाध्वर्यवोऽभवन्। अशꣳसद्ब्रह्मणस्तेजः। अच्छावाकोऽभवद्यशः। ऋतमेषां प्रशास्ताऽऽसीत्। यद्विश्वसृज आसत॥५२॥

ऊर्ग्जानमुदवहत्। ध्रुवगोपः सहोऽभवत्। ओजोऽभ्यष्टौद्राव्णः। यद्विश्वसृज आसत। अपचितिः पोत्रीयामयजत्। नेष्ट्रीयाम-यजत्त्विषिः। आग्नीद्राद्विदुषी सत्यम्। श्रद्धा हैवायजत्स्वयम्। इरा पत्नी विश्वसृजाम्। आकूतिरपिनद्धविः॥५३॥

इध्मꣳ ह क्षुच्चैभ्य उग्रे। तृष्णा चाऽऽवहतामुभे। वागेषाꣳ सुब्रह्मण्याऽऽसीत्। छन्दोयोगान् विजानती। कल्पतन्त्राणि तन्वानाऽहः। सꣳस्थाश्च सर्वशः । अहोरात्रे पशुपाल्यौ। मुहूर्ताः प्रेष्या अभवन्। मृत्युस्तदभवद्धाता। शमितोग्रो विशां पतिः॥५४॥

विश्वसृजः प्रथमाः सत्रमासत। सहस्रसमं प्रसुतेन यन्तः। ततो ह जज्ञे भुवनस्य गोपाः। हिरण्मयः शकुनिर्ब्रह्म नाम। येन सूर्यस्तपति तेजसेद्धः। पिता पुत्रेण पितृमान् योनियोनौ। नावेदविन्मनुते तं बृहन्तम्। सर्वानुभुमात्मानꣳ सम्पराये। एष नित्यो महिमा ब्राह्मणस्य। न कर्मणा वर्धते नो कनीयान्॥५५॥

तस्यैवाऽऽत्मा पदवित्तं विदित्वा। न कर्मणा लिप्यते पापकेन। पञ्चपञ्चाशतस्त्रिवृतः संवत्सराः। पञ्चपञ्चाशतः पञ्चदशाः। पञ्चपञ्चाशतः सप्तदशाः। पञ्चपञ्चाशत एकविꣳशाः। विश्वसृजाꣳ सहस्रसंवत्सरम्। एतेन वै विश्वसृज इदं विश्वमसृजन्त। यद्विश्वमसृजन्त। तस्माद्विश्वसृजः। विश्वमेनाननु प्रजायते। ब्रह्मणः सायुज्यꣳ सलोकताँ यन्ति। एतासामेव देवतानाꣳ

सायुज्यम्। सार्ष्टिताꣳ समानलोकताँ यन्ति। य एतदुपयन्ति। ये चैनत्प्राहुः। येभ्यश्चैनत्प्राहुः॥५६॥

[९]

॥ ॐ ॥

॥ इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयकाठके तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥३॥ ॥ इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयकाठकं समाप्तम्॥

हरिः ॐ॥